

Hh 56 371

STANISŁAW
LUKOMSKI

KS. STANISŁAW LUKOMSKI

KONKORDAT

KONKORDAT

ŁOMŻA 1934

SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA „UNITAS”
W ŁOMŻY.

KS. STANISŁAW ŁUKOMSKI

*Wacław
Caliński*

KONKORDAT

**ZAWARTY
DNIA 10 LUTEGO 1925 ROKU
POMIĘDZY**

**STOLICĄ APOSTOLSKĄ
I
RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ.**

*Wacław
Caliński*

Ł O M Ż A 1 9 3 4

**SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA „UNITAS”
W ŁOMŻY.**

K-34/78

56371

Drukarnia Diecezjalna w Łodzi.

1934.

Stolica Apostolska zawiera z państwami konkordaty dla określenia ich wzajemnego stosunku. Kościół, jako czynnik pokoju, pragnie unikać konfliktów z państwami świeckimi, wchodzi przeto z niemi w układy o nazwach: Concordia, Pax, Tractatus, Capitula, Pacta, Conventa, Conventio, Modus vivendi lub Concordatum.

Konkordaty są umowami w znaczeniu układów międzynarodowych i obowiązują Kościół i państwo do chwili bądź wypowiedzenia bądź zawarcia nowego konkordatu.

Mają one charakter prawa kanonicznego i prawa wewnętrznego państwowego.

Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w dniu 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 72 poz. 501), zatwierdzony przez ustawę z dn. 23-go kwietnia 1925 r. i ratyfikowany przez wymianę dokumentów w dniu 2 czerwca 1925 r., (Dz. U.R.P. nr. 47 poz. 324) wszedł w życie z dniem 3 sierpnia 1925 r. Równocześnie wedle art. XXV Konkordatu utraciły na ziemiach polskich moc prawną sprzeczne z postanowieniami Konkordatu ustawy, rozporządzenia i dekrety, wydane bądź przez Rosję, Austrię i Prusy bądź przez Polskę.

Tekstem autentycznym rzonego Konkordatu jest tekst francuski. Tłumaczenia polskie dotychczasowe zawierają pewne nieścisłości.

Jednakże nie wszystkie sprawy styczne między Kościołem a Państwem polskim mogły być w Konkordacie wyczerpująco omówione. Przeto dla nadania przepisom konkordatowym odpowiedniej interpretacji, dla wyjaś-

nienia znaczenia myśli lub zakresu tych przepisów i dla określenia sposobów ich stosowania w praktyce, Stolica Apostolska i Rząd polski wyloniły swoje delegacje, które powyższe sprawy rozpatrują i doprowadzają do pożądanego uzgodnienia¹⁾.

Owoce prac tych delegacji jest szereg uzgodnionych i ogłoszonych ustaw, rozporządzeń, okólników i t. d. W niniejszej książce mieszczą się one pomiędzy „Uwagami” do poszczególnych artykułów Konkordatu w tłumaczeniu polskim.

Te ustawy, rozporządzenia, okólniki (oznaczone w niniejszej książce gwiazdką) są autentyczną wykładnią Konkordatu i są z nim organicznie związane, wskutek czego obowiązują tak Kościół jak i Państwo. Stwierdzono to urzędowo na konferencji Komisji Papieskiej i Przedstawicieli Rządu w dniu 30 stycznia 1931 r. Oświadczenie to brzmiało:

„Pan Prezes Rady Ministrów oświadcza, że umowy zawarte z Komisją Papieską noszą z chwilą ich zatwierdzenia przez Rząd charakter umów obustronnie wiążących i nie mogą być przez Rząd ani przez Komisję Papieską jednostronnie zmienione.

Przewodniczący Komisji Papieskiej przyjmuje to oświadczenie do wiadomości i prosi o podanie go do wiadomości wszystkim ministrom...

Protokół niniejszy zatwierdzam

Warszawa, dnia 26 lutego 1931 r.

*Przewodniczący Komisji Papieskiej   Prezes Rady Ministrów
(—) Henryk Przeździecki bp.   (—) Wł. Sławek*

¹⁾ Ze strony Stolicy Apostolskiej działa t. zw. Komisja Papieska, której członkami są Biskup Henryk Przeździecki, jako przewodniczący, oraz Biskup Adolf Szelązek i Biskup Stanisław Łukomski.

Do chwili wydania niniejszej książki nie ukazały się jeszcze zarządzenia wykonawcze w związku z niektórymi artykułami konkordatowymi. Rozpatrywanie bowiem tych artykułów trwa jeszcze.

W części dodatkowej książka podaje teksty takich ustaw, rozporządzeń i sądowych wyroków, które mają znaczenie także dla Kościoła i duchowieństwa lub ich działalności administracyjnej, wychowawczej i oświatowo-społecznej.

Zadaniem niniejszej książki jest ułatwienie zorientowania się w sprawach t. zw. mieszanych to jest wchodzących w zakres interesów zarówno kościelnych jak państwowych. A zorientowanie się to ma zapobiec nieporozumieniom, przeszkadzającym zgodnej i owocnej współpracy Kościoła i Państwa.

Łomża, w uroczystość św. Piotra i Pawła
1934 r.

*Stanisław Łukomski
Biskup Łomżyński.*

Corrigenda.

- Str. 34 w. 5 od dołu Urbe—ma być urbe.
„ 38 w. 2 „ „ Urbe—ma być urbe.
„ 55 w. ostatni przedstawicielstwo—ma być przedstawicielstwo.
„ 69 w. 9 od dołu mając— „ „ mają.
„ 112 w. 8 od góry obowiązującymi— „ „ obowiązującymi.
„ 135 w. 4. od dołu zakonnys— „ „ zakonnych
„ 137 w. 2 „ „ dochów— „ „ dochód.
„ 143 w. 19 „ „ obowiązuje— „ „ obowiązują.
„ 154 w. 7 „ „ fidelis— „ „ fideles.
„ 166 w. 12 od góry uzasadnione— „ „ uzasadnione.
„ 172 w. 15 od dołu wszelka odległość „ „ wszelką.
„ 197 i 198 Consilii— „ „ Concilii.
„ 201 w. 6 od dołu b) osoby— „ „ b) osób.
„ 205 w. 15 „ „ rzeczowe zarzuty— „ „ rzeczzone.
„ 205 w. 14 „ „ temże— „ „ tymże.
„ 213 w. 3 „ „ mają prawo— „ „ mają.
„ 230 w. 15 od góry majątkiem— „ „ majątkiem.
„ 309 w. 15 od dołu więcej— „ „ więcej.
„ 326 w. 7 od góry techniczne— „ „ techniczne.
„ 330 w. 12 „ „ rozporządzenia— „ „ rozporządzenia.
„ 354 w. 9 od dołu przedewszyst— „ „ przedewszystkiem.

Edmund
Warcak

SOLLEMNIS CONVENTIO
inter Sanctam Sedem et Poloniae
Rempublicam.

Au nom de la Très-Sainte et Indivisible
Trinité.

*Sa Sainteté le Pape Pie XI et le Président
de la République de Pologne M. Stanislas Woj-*
ciechowski,

Animés du déterminer la situation de l'Eglise
Catholique en Pologne et d'établir les règles qui
régiront d'une manière digne et stable les affaires
ecclésiastiques sur le territoire de la République,

Ont décidé à ces fins de conclure un *Con-*
cordat.

En conséquence Sa Sainteté le Pape Pie XI
et le Président de la République de Pologne
M. Stanislas Wojciechowski ont nommé leurs
Plénipotentiaires respectifs,

Sa Sainteté:

Son Eminence Révérendissime le Cardinal
Pierre Gasparri, Son Secrétaire d'Etat;

Le Président de la République:

Son Excellence *M. Ladislas Skrzyński*, Am-
bassadeur de la République de Pologne près le
Saint-Siège;

M. le Professeur *Stanislas Grabski*, Dépu-
té à la Diète de Pologne, ancien Ministre des
Cultes et de l'Instruction Publique.

Les Plénipotentiaires surnommés après l'échange de leurs pleins pouvoirs, ont arrêté les dispositions suivantes, auxquelles désormais les hautes Parties contractantes s'engagent à se conformer.

Article I

L'Eglise Catholique, sans distinction de Rites, jouira dans la République de Pologne d'une pleine liberté. L'Etat garantit à l'Eglise le libre exercice de Son pouvoir spirituel et de Sa juridiction ecclésiastique, de même que la libre administration et gestion de Ses affaires et de Ses biens, conformément aux Lois divines et au Droit Canon.

Article II

Les Evêques, le Clergé et les fidèles communiqueront librement et directement avec le Saint-Siège. Dans l'exercice de leurs fonctions, les Evêques communiqueront librement et directement avec leur Clergé et leurs fidèles et publieront de même leurs instructions, leurs ordonnances et leurs lettres pastorales.

Article III

Afin de maintenir les relations amicales entre le Saint-Siège et la République de Pologne, un Nonce Apostolique résidera en Pologne et un Ambassadeur de la République résidera auprès du Saint-Siège. Les pouvoirs du Nonce Apostolique en Pologne s'étendront sur le territoire de la Ville libre de Dantzig.

Article IV

Les autorités civiles prêteront leur appui à l'exécution des décisions et des décrets ecclésiastiques: a) au cas de destitution d'un ecclésiastique, de sa privation d'un bénéfice de l'Eglise, après promulgation d'un décret canonique relatif à la destitution ou privation susmentionnés, ou au cas de défense du port de l'habit ecclésiastique; b) au cas de perceptions de taxes ou prestations destinées à des buts ecclésiastiques et prévues par les lois de l'Etat; c) dans tous les autres cas prévus par les lois en vigueur.

Article V

Les ecclésiastiques jouiront dans l'exercice de leur ministère d'une protection juridique spéciale. A l'égal des fonctionnaires de l'Etat, ils bénéficieront du droit d'exemption de la saisie judiciaire pour une partie de leurs traitements. Les ecclésiastiques ayant reçu les ordres, les religieux ayant prononcé leurs vœux, les élèves des Séminaires et les novices, qui se seraient présentés aux Séminaires, aux Noviciats avant une déclaration de guerre, seront exemptés du service militaire, excepté les cas de levée en masse. Dans ces derniers cas les prêtres ordonnés exerceront dans l'armée leur ministère, sans qu'il soit porté préjudice, cependant, aux intérêts des paroisses, tandis que les autres membres du Clergé seront affectés au service sanitaire. Les ecclésiastiques seront libérés des fonctions civiles, incompatibles

avec la vocation sacerdotale, telles que celles de jurés, de membres des Tribunaux, etc.

Article VI

L'immunité des églises, des chapelles et des cimetières est assurée, sans que cependant la sécurité publique ait à en souffrir.

Article VII

Les armées de la République de Pologne jouiront de toutes les exemptions qui sont accordées aux armées par le Saint-Siège, selon les prescriptions du Droit Canon. En particulier, les aumôniers auront, par rapport aux militaires et à leurs familles, les droits de curé et exerceront les fonctions de leur ministère sous la juridiction d'un Evêque d'Armée, qui aura le droit de les choisir. Le Saint-Siège permet que ce Clergé, en ce qui concerne son service militaire, soit soumis aux autorités de l'armée.

Article VIII

Les dimanches et le jour de la fête nationale du Trois Mai, les prêtres officiants réciteront une prière liturgique pour la prospérité de la République de Pologne et de son Président.

Article IX

Aucune partie de la République de Pologne ne dépendra d'un Evêque dont le siège se trouverait en dehors des frontières de l'Etat polo-

nais. La Hiérarchie catholique dans la République de Pologne sera constituée comme suit:

A) — *Rite latin*

- I. Province ecclésiastique de Gniezno et Poznan:
  - Archidiocèse de Gniezno et Poznan.
  - Diocèse de Chelmno.
  - „ de Wloclawek.
- II. Province ecclésiastique de Varsovie:
  - Archidiocèse de Varsovie.
  - Diocèse de Plock.
  - „ de Sandomierz.
  - „ de Lublin.
  - „ de Podlachie.
  - „ de Łódz.
- III. Province ecclésiastique de Wilno:
  - Archidiocèse de Wilno.
  - Diocèse de Lomza.
  - „ de Pinsk.
- IV. Province ecclésiastique de Lwów:
  - Archidiocèse de Lwów.
  - Diocèse de Przemyśl.
  - „ de Luck.
- V. Province ecclésiastique de Cracovie:
  - Archidiocèse de Cracovie.
  - Diocèse de Tarnów.
  - „ de Kielce.
  - „ de Czestochowa.
  - „ de Silesie.

B) — *Rite greco-ruthène*

- Province ecclésiastique de Lwów:
- Archidiocèse de Lwów.

Diocèse de Przemysl.

de Stanislawów.

C) — *Rite arménien*

Archidiocèse de Lwów.

Le Saint-Siège ne procédera à aucune modification de la hiérarchie ci-dessus ou de la circonscription des provinces et diocèses, sinon en accord avec le Gouvernement polonais, sauf pour les petites rectifications de limites exigées par le bien des âmes.

Article X

La création et la modification des bénéfices ecclésiastiques, des Congrégations et Ordres religieux, ainsi que de leurs Maisons et établissements, dépendra de l'autorité ecclésiastique compétente, laquelle, toutes les fois, que les dites mesures entraîneraient des dépenses pour le Trésor de l'Etat, y procédera après entente avec le Gouvernement. Les étrangers ne recevront pas la charge de supérieurs des Provinces des Ordres religieux, à moins d'avoir obtenu du Gouvernement une autorisation à cet effet.

Article XI

Le choix des Archevêques et des Evêques appartient au Saint-Siège. Sa Sainteté consent à s'adresser au Président de la République, avant de nommer les Archevêques et les Evêques diocésains, les coadjuteurs *cum iure successionis*, de même que l'Evêque d'Armée, pour s'assurer que le Président n'a pas de raisons

de caractère politique à soulever contre ces choix.

Article XII

Les Ordinaires ci-dessus, avant d'assumer leurs fonctions, prêteront, entre les mains du Président de la République, un serment de fidélité d'après la formule suivante:

«Devant Dieu et sur les Saints Evangiles, je jure et je promets, comme il convient à un évêque, fidélité à la République de Pologne. Je jure et je promets de respecter en toute loyauté et de faire respecter par mon Clergé le Gouvernement établi par la Constitution. Je jure et je promets en outre que je ne participerai à aucun accord ni n'assisterai à aucun conseil pouvant porter atteinte à l'Etat Polonais ou à l'ordre public. Je ne permettrai pas à mon Clergé de participer à de telles actions. Soucieux du bien et de l'intérêt de l'Etat, je tâcherai d'en écarter tout danger dont je le saurais menacé».

Article XIII

1-0. Dans toutes les écoles publiques, à l'exception des écoles supérieures¹⁾, l'enseignement religieux est obligatoire. Cet enseignement sera donné à la jeunesse catholique par des maîtres nommés par les autorités scolaires,

¹⁾ Nomine *écoles supérieures* significantur in Polonia scholae *universitariae*: ideo per praesentem articulum providetur ut non solum scholae primariae, sed etiam *secundariae*, habeant instructionem religiosam (*Nota Directionis*).

qui les choisiront exclusivement parmi les personnes autorisées par les Ordinaires à enseigner la Religion. Les autorités ecclésiastiques compétentes surveilleront l'enseigne-ment religieux en ce qui concerne son contenu et la morale des enseignants.

Au cas où l'Ordinaire retirerait à un enseignant l'autorisation qu'il lui aurait donnée, ce dernier sera par là même privé du droit d'enseigner la Religion.

Les mêmes principes, concernant le choix et la révocation des enseignants, seront appliqués aux professeurs, aux agrégés et aux adjoints universitaires des facultés de Théologie catholique (Sciences ecclésiastiques) des Universités de l'Etat.

2-o. Dans tous les diocèses l'Eglise catholique possédera des Séminaires ecclésiastiques en conformité avec le Droit Canon, qu'Elle dirigera et dont Elle nommera les enseignants.

Les brevets d'études délivrés par les grands Séminaires seront suffisants pour enseigner la Religion dans toutes les écoles, exceptées les écoles supérieures.

Article XIV

Les biens appartenant à l'Eglise ne seront soumis à aucun acte juridique, modifiant leur destination, sans le consentement des autorités ecclésiastiques, sauf les cas prévus par les lois sur l'expropriation pour cause de systematisation des voies de transport et des rivières, de défense nationale et causes similaires. En tout

cas la destination des immeubles et meubles, consacrés exclusivement au service divin tels que les églises, les objets de culte etc., ne pourra être modifiée sans que l'autorité ecclésiastique compétente les ait privés au préalable de leur caractère sacré.

Aucune construction, modification ou restauration des églises et chapelles n'aura lieu qu'en accord avec les prescriptions techniques et artistiques de lois concernant la construction des bâtiments et la conservation des monuments.

Dans chaque diocèse sera formée une commission nommée par l'Evêque, d'accord avec le Ministre compétent, pour la conservation dans les églises et les locaux ecclésiastiques d'antiquités, d'oeuvres d'art, de documents d'archives et de manuscrits possédant une valeur historique ou artistique.

Article XV

Les ecclésiastiques, leurs biens et les biens des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses, sont imposables à l'égal des personnes et des biens des citoyens de la République et des personnes juridiques laïques, à l'exception toutefois des édifices consacrés au service divin, des Séminaires ecclésiastiques, des maisons de formation des religieux et religieuses, de même que des maisons d'habitation des religieux et religieuses qui ont fait voeu de pauvreté, et des biens et titres dont les revenus sont destinés aux besoins du culte reli-

gieux et ne contribuent pas aux revenus personnels des bénéficiaires. Les habitations des Evêques et du Clergé paroissial, de même que leurs locaux officiels, seront traités par le Fisc à l'égal des habitations officielles des fonctionnaires et des locaux des Institutions de l'Etat.

Article XVI

Toutes les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses polonaises ont, selon les règles du droit commun, le droit d'acquérir, de céder, de posséder et d'administrer, conformément au Droit Canon, leurs biens meubles ou immeubles, de même que le droit d'ester devant toute instance ou autorité de l'Etat pour la défense de leurs droits civils. Les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses son reconnues comme polonaises en tant que les fins pour lesquelles elles ont été établies concernent les affaires ecclésiastiques ou religieuses de la Pologne et que les personnes, autorisées à les représenter et à administrer leurs biens, résident dans les territoires de la République de Pologne. Les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses, qui ne répondraient pas aux conditions cidessus, jouiront des droits civils accordés par la République aux étrangers.

Article XVII

Les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses ont le droit d'établir, de posséder et d'administrer, selon le Droit Canon et d'ac-

cord avec le droit commun de l'Etat, des cimetières destinés à la sépulture des catholiques.

Article XVIII

Les ecclésiastiques et les fidèles de tous les Rites, se trouvant hors de leurs diocèses, seront soumis à l'Ordinaire local selon les règles du Droit Canon.

Article XIX

La République garantit le droit des autorités compétentes d'attribuer les fonctions, les charges et les bénéfices ecclésiastiques d'après les prescriptions du Droit Canon. A l'attribution des bénéfices paroissiaux seront appliqués les règles suivantes:

Dans les territoires de la République de Pologne ne peuvent pas obtenir des bénéfices paroissiaux, à moins d'avoir reçu le consentement du Gouvernement Polonais: 1° les étrangers non-naturalisés, ainsi que les personnes dont l'éducation théologique n'a pas été faite dans les Instituts théologiques de Pologne ou dans des Instituts pontificaux; 2° les personnes dont l'activité est contraire à la sécurité de l'Etat.

Avant de procéder aux nominations à ces bénéfices, l'autorité ecclésiastique s'informera auprès du Ministre compétent de la République pour s'assurer qu'aucune des raisons, prévues ci-dessus aux points 1° et 2°, ne s'y opposerait. Au cas où le Ministre susmentionné

ne présenterait pas, dans le délai de 30 jours de telles objections contre la personne dont la nomination est envisagée, l'autorité ecclésiastique procédera à la nomination.

Article XX

Au cas où les autorités de la République auraient à soulever contre un ecclésiastique des objections au sujet de son activité comme contraire à la sécurité de l'État, le Ministre compétent présentera les dites objections à l'Ordinaire qui, d'accord avec ce Ministre, prendra dans les trois mois les mesures appropriées. Au cas d'une divergence entre l'Ordinaire et le Ministre, le Saint-Siège confiera la solution de la question à deux ecclésiastiques de Son choix, lesquels, en accord avec deux délégués du Président de la République, prendront une décision définitive.

Article XXI

Le droit de patronage, soit de l'État soit des particuliers, reste en vigueur jusqu'à nouvel accord. La présentation d'un digne ecclésiastique au poste vacant sera effectuée par le patron dans le délai de 30 jours sur une liste de trois noms proposée par l'Ordinaire. Si dans les 30 jours la présentation n'a pas été faite, la provision du bénéfice deviendra libre. Dans le cas où il s'agirait d'un bénéfice paroissial, l'Ordinaire, avant de procéder à la nomination, consultera le Ministre compétent conformément à l'article XIX.

Article XXII

Si des ecclésiastiques ou religieux sont accusés près des Tribunaux laïques de crimes prévus par les lois pénales de la République, ces Tribunaux informeront immédiatement l'Ordinaire compétent de chaque affaire de ce genre et lui transmettront, le cas échéant, l'acte d'accusation et l'arrêt judiciaire avec ses considérants. L'Ordinaire, ou son délégué, auront le droit, après conclusion de la procédure judiciaire, de prendre connaissance des dossiers relatifs. Dans le cas d'arrestation ou d'emprisonnement des personnes susmentionnées, les autorités civiles procéderont avec les égards dus à leur état et à leur rang hiérarchique.

Les ecclésiastiques ou religieux seront détenus et subiront les peines de réclusion dans des locaux séparés des locaux destinés aux laïques, à moins d'avoir été privés par l'Ordinaire compétent de leur dignité d'ecclésiastique. Au cas où ils seraient condamnés par jugement à la détention, ils subiront cette peine dans un couvent ou autre maison religieuse, en des locaux à ce destinés.

Article XXIII

Aucun changement à la langue employée dans les diocèses de Rite latin pour les sermons, les prières supplémentaires et les cours, autres que ceux des sciences sacrées dans les Séminaires ne sera fait que sur une autorisa-

tion spéciale donnée par la Conférence des Evêques de Rite latin.

Article XXIV

1. La République de Pologne reconnaît les droits de propriété des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses à tous les biens meubles et immeubles, capitaux, rentes et autres droits, que ces personnes juridiques possèdent actuellement dans les territoires de l'Etat polonais.

2. La République de Pologne consent à ce que les droits de propriété susmentionnés, dans les cas où ils ne seraient pas encore inscrits aux registres hypothécaires aux noms des personnes juridiques qui les possèdent (Evêchés, Chapitres, Congrégations, Ordres religieux, Séminaires, bénéfices paroissiaux, autres bénéfices etc.), y soient inscrits et cela sur une déclaration de l'Ordinaire compétent certifiée par l'autorité civile compétente.

3. La question des biens dont l'Eglise a été privée par la Russie, l'Autriche et la Prusse et qui se trouvent actuellement en possession de l'Etat polonais, sera réglée par un arrangement ultérieur. Jusqu'à cette date l'Etat polonais garantit à l'Eglise des dotations annuelles non inférieures comme valeur réelle aux dotations que les Gouvernements russe, autrichien et prussien allouaient à l'Eglise sur les territoires appartenant actuellement à la République de Pologne. Les dotations susmentionnées seront calculées et réparties comme ce-

la est indiqué à l'annexe A. Au cas de morcellement des dits biens, les Menses épiscopales, les Séminaires et les bénéfices paroissiaux, ne possédant pas actuellement de terres, ou en possédant des quantités insuffisantes, en obtiendront en propriété dans la mesure des disponibilités, jusqu'à concurrence de 180 hectares par Mense épiscopale et de 180 hectares par Séminaire, et, selon la qualité du sol, de 15 à 30 hectares par bénéfice paroissial. La somme globale des dotations en argent, fixées dans l'annexe A, sera réduite, pour les diocèses, dans lesquels aura lieu cette attribution de terres, de 50 zlotys annuellement par chaque hectare qui serait attribué comme ci-dessus.

4. La destination des biens que la République de Pologne revendiquerait auprès des anciens Etats copartageants, comme successeur des droits qui revenaient à ces Etats de leurs rapports légaux avec les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses de la Pologne et qui concernent soit les prestations consenties par ces Etats en faveur des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses, soit l'administration des biens immeubles et des capitaux destinés à l'Eglise, sera maintenue.

5. Pour améliorer la situation économique et sociale de la population agricole et pour promouvoir d'autant plus la paix chrétienne du pays, Le Saint-Siège consent à ce que la République de Pologne rachète aux bénéfices épiscopaux, aux Séminaires, aux bénéfices des Chapitres, aux bénéfices paroissiaux, ainsi

qu'aux simples bénéfices, possédant des biens fonciers, les quantités de terres arables, dépassant pour chacune de ces entités, 15 à 30 hectares, selon la qualité du sol, par paroisse et bénéfice simple, 180 hectares par Chapitre, 180 hectares par Mense épiscopale et 180 hectares par Séminaires. Dans les diocèses, dont les Séminaires ne possèdent pas de terres arables distinctes de celles de l'Evêché, il leur sera accordé, sur les terres appartenant à l'Evêché, 180 hectares libres de rachat, indépendamment des 180 hectares réservés pour la Mense épiscopale.

6. Les personnes juridiques ecclésiastiques susmentionnées auront le droit de choisir elles-mêmes, sur les biens leur appartenant, les parcelles de terres qui, en quantités indiquées ci-dessus, resteront en leur propriété.

7. Le prix de rachat des terres susindiquées sera payé d'après les règlements qui seront appliqués au rachat des biens appartenant aux propriétaires privés et restera à la disposition de l'Eglise.

8. Le Saint-Siège consent de même à ce que les terres arables appartenant aux Maisons des Congrégations et Ordres religieux, ainsi qu'à leurs institutions de bienfaisance, considérées chacune séparément comme unités agricoles distinctes, soient rachetées par l'Etat, en accord avec les règlements qui seront appliqués au rachat des biens appartenant aux personnes juridiques laïques, avec droit pour chacune des Maisons susdites, ainsi que pour chacune de

leurs institutions de bienfaisance de conserver au moins 180 hectares de terres arables.

9. Les personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses auront le droit à l'égal des personnes juridiques laïques de procéder directement au morcellement des terres arables, leur appartenant.

Article XXV

Toutes lois, ordonnances ou décrets, qui seraient en contradiction avec les stipulations des articles précédents, seront de ce fait même annulés, dès l'entrée en vigueur du présent Concordat.

Article XXVI

Le Saint-Siège procédera dans le délai de trois mois après l'entrée en vigueur du présent Concordat et d'accord avec le Gouvernement, à la constitution et délimitation des provinces ecclésiastiques et des diocèses énumérés à l'article IX. Les limites des provinces ecclésiastiques et des diocèses seront conformes aux frontières de l'Etat polonais.

Les biens ecclésiastiques situés en Pologne, mais appartenant à des personnes juridiques ecclésiastiques et religieuses ayant leur siège hors des frontières de l'Etat polonais et réciproquement, formeront l'objet d'une convention spéciale.

Article XXVII

Le présent Concordat entrera en vigueur deux mois après l'échange des actes de sa ratification.

56371

Rome, le dix février mil neuf-cent vingt-cinq.

Pierre Card. Gasparri   *Ladislas Skrzyński*
Stanislas Grabski

* * *

Annexe A.

Les dotations attribuées à l'Eglise Catholique par l'Etat polonais, conformément à l'Art. XXIV du présent Concordat, seront calculées comme suit:

I.—Dotation du Clergé:

Dotations mensuelles d'après le coefficient courant pour les fonctionnaires de l'Etat.

1°. Cardinaux 2.500 points, en plus 800 zlotys pour l'entretien des aumôniers, des équipages etc.

2°. Archevêques: 2.000 points, en plus 600 zlotys pour l'entretien des aumôniers, des équipages etc.

3°. Evêques diocésains: 1.700 points, en plus 600 zlotys pour l'entretien des aumôniers, des équipages etc.

4°. Evêques auxiliaires: 1.250 points,

5°. Membres des Chapitres: 600 points.

6°. Curés: 270 points.

7°. Recteurs des Eglises filiales, Vicaires et fonctionnaires des Consistoires: 200 points.

8°. Religieux des Congrégations recevant des dotations de l'Etat: 125 points.

9°. Professeur des Séminaires: 600 points.
10°. Elèves des Séminaires: 125 points.
11°. Auditeur du Tribunal de la Sainte Rote: (Traitement égal à celui des professeurs ordinaires des Universités).

12°. Secrétaire de l'Auditeur: 600 points.

13°. Enseignants des Instituts Théologiques, ayant les droits de professeurs de gymnase (Traitement égal à celui des enseignants des écoles secondaires).

II.—Dotation annuelle pour les pensions de retraite: 383,413 zlotys.

1°. Pensions de retraite du Clergé: 254.117 zlotys.

2°. Pensions de retraite pour veuves et orphelins du Clergé greco-catholique: 129.296 zlotys.

III.—Dotation annuelle pour l'entretien des chœurs des Cathédrales et pour les employés subalternes des églises: 63.298 zlotys.

IV.—Frais annuels d'Administration ecclésiastique: 750.940 zlotys.

1°. Visites pastorales des Evêques: 340.000 zlotys.

2°. Consistoires épiscopaux: 66.000 zlotys.

3°. Tenue des registres paroissiaux: 197.940 zlotys.

4°. Frais de poste: 147.000 zlotys.

V.—Subvention annuelle pour les Institutions ecclésiastiques 20.900 zlotys.

VI. — Fonds annuel de construction: 1.016.000 zlotys.

VII.—Autres dépenses annuelles: 45.500 zlotys.

Les dotations ci-dessus seront attribuées par le Ministre des Finances à chaque diocèse séparément, en sommes globales, établies d'après des budgets spécifiés, présentés par les Ordinaires compétents. Pour la répartition parmi les diocèses de la somme des dotations assurées aux curés par l'Etat, il sera tenu compte du revenu des terres possédées par les bénéfices paroissiaux.

En cas de besoin et si la situation financière de l'Etat le permet, les dotations susdites seront augmentées suffisamment pour assurer une existence matérielle convenable aux curés et autres membres du Clergé, et cela sur la base d'un accord spécial ayant pour objet les *iura stolae*.

La répartition des dotations énumérées ci-dessus sera confiée dans chaque diocèse à l'Ordinaire, lequel, après entrée en vigueur du présent Concordat, prêtera le serment de fidélité prévu dans l'article XII.

Pierre Card. Gasparri   Ladislas Skrzyński
Stanislas Grabski.

*   *

Mardi le deux Juin 1925, à midi, se sont réunis au Palais du Conseil des Ministres de la part du Saint-Siège:

Son Excellence Monseigneur LAURENT LAURI,

Archevêque d'Ephèse, Nonce Apostolique;

De la part de la Pologne:

Son Excellence WŁADYSŁAW GRABSKI,
Président du Conseil des Ministres;

Son Excellence ALEXANDER SKRZYŃSKI,
Ministre des Affaires Étrangères,

Son Excellence STANISŁAW GRABSKI,
Ministre des Cultes et de l'Instruction Publique,
pour procéder à l'échange des documents de ratifications de Sa Sainteté le PAPE PIE XI et de Son Excellence STANISŁAW WOJCIECHOWSKI, Président de la République de Pologne concernant le Concordat conclu entre le Saint-Siège et la Pologne le dix Février 1925.

Après avoir procédé à l'examen et à l'échange des instruments de ratification susmentionnés, trouvés en bonne et due forme, les sous-signés ont dressé le présent PROCÈS—VERBAL et l'ont revêtu de leurs cachets.

Fait à Varsovie, en double exemplaire, le deux Juin mil neuf-cent vingt-cinq.

Pour le Saint-Siège: Pour la Pologne:
L.†S. LAURENT LAURI,   L.†S. AL. SKRZYŃSKI
Archevêque d'Ephèse,
Nonce Apostolique.

(Acta Apostolicae Sedis, Annus XVII.—Vol. XVII.
pag. 273 de die 2 IUNII 1925).

STATUTA PRO CLERO MILITARI¹⁾

Varsaviae, die XVIII Novembris MCMXXV.

Beatissime Pater

Stanislaus Gall, Episcopus Titularis Halicarnassensis et Ordinarius Castrensis pro Regione Polona, ad Sanctitatis Vestrae pedes humiliter provolutus, cum Concordatum de die 10 Februarii a. 1925 cum Republica Polona in initum Art. VII pro clero castrensi iura parochialia, quae in his adiectis „Statutis pro Clero militari” a toto Episcopatu trium rituum Poloniae fusius exponuntur, statuatur, illas facultates postulat, quae Sanctitas Vestra necessarias ac opportunas pro munere Ordinarii Castrensis in Polonia obeundo censuerit.

STATUTA

curam spiritualem militum Exercitus Poloni spectantia.

I-o. Principia generalia.

1.

Curae spirituali Exercitus terrae et maris Reipublicae Polonae, quantum ad catholicos attinet, Episcopus Castrensis praees.

2.

Executio mandatorum Episcopi Castrensis, juxta praescripta Iuris Canonici et decreta Ministri Rerum Militarium, ad eiusdem Curiam pertinet.

3.

Tribunal Episcopi Castrensis in eius Curia residet.

¹⁾ A l'article VII du Concordat.

4.

Tribunal Metropolitanum Varsaviense constituit secundam instantiam pro causis iudicatis in tribunali Episcopi Castrensis.

5.

Episcopo Castrensi ius est Vicarios Generales nominandi.

6.

In districtibus militaribus Reipublicae curae spirituali militum praesunt Decani, ab Episcopo Castrensi destinati.

7.

Functiones Decanorum districtuum definiuntur ab Episcopo Castrensi.

8.

Totum territorium Reipublicae — quod attinet curam spiritualem militum — ab Episcopo Castrensi dividitur in parochias militares, quibus praesunt Capellani militares, iurisdictione parochorum erga suos instructi ad normam Art. VII Concordati inter S. Sedem et Rempubicam Polonam.

9.

Parochia militaris complectitur personas pertinentes ad turmas, instituta ac „formationes” militares atque illas omnes, quae commissae sunt curae spirituali relativi Capellani militaris, nimirum:

1. omnes milites gregarios exercitus tum terrae, tum maris, scilicet:

a) milites gregarios aciei destinatos, a tempore quo sustentari incipiunt;

b) eos, qui, termino absoluto, ultra in militia manent;

c) milites superioris ordinis (sous-officiers);

d) opifices militares in castris munitis clausis atque musicos militares;

2. omnes praefectos militum (officiers) exercitus tum terrae, tum maris:
  - a) stabiles;
  - b) ad copias subsidiarias pertinentes, quum, ad arma iterum vocati, in activo servitio reperiuntur;
3. clericos militares:
  - a) stabiles;
  - b) subsidiarios, quum, ad arma iterum vocati, in servitio activo reperiuntur;
4. discipulos — alumnos:
  - a) scholarum militarium;
  - b) scholarum pueris ad militiam instituendis destinatarum;
  - c) orphanotrophiorum militarium in castris munitis clausis;
  - d) discipulos musicae addiscendae operam navantes;
5. omnes ad arma vocatos occasione convocationis totius Nationis ad Rempublicam defendendam;
6. milites debiles, emeritos militares, veteranos „rebellionum” qui in valetudinariis militaribus inveniuntur;
7. emeritos militares, quum, ad arma denuo vocati, in activo servitio reperiuntur;
8. mares ac feminas, qui in valetudinariis militaribus institutisque, sanitatem exercitus spectantibus, muneribus funguntur, in eisdemque degunt;
9. captivos, in carceribus detentos ac eos, qui tempore belli in aliquo speciali loco, securitatis causa, detinentur;
10. operarios et aurigas, ad quoscumque militares labores tempore belli vocatos atque extra parochias suas commorantes;
11. officiales militares, qui in valetudinariis militaribus, carceribus, scholis ac castellis muneribus funguntur;
12. familias militum, militia in acie fungentium:

- a) uxor, cum suo viro degens;
- b) pariterque liberi una cum parentibus habitantes, ante 21 aetatis annos expletos.

II-o. Iurisdictio cleri militaris.

10.

Episcopus Castrensis iurisdictionem exercet in capellanos, milites omnes ac membra eorundem familiarum religionis catholicae omnium rituum totius Exercitus terrae et maris Reipublicae.

11.

Capellanus militaris illos solos infantes ius habet baptizandi, cuius pater, aut vidua mater pertinent ad parochiam militarem, curae eius commissam.

12.

Capellanus militum potestatem habet excipiendi sacramentales confessiones omnium militum earumque familiarum, eisdemque Sacramentum Eucharistiae administrandi.

13.

Quod administrationem Sacramenti Matrimonii attinet, Capellanus, qui iurisdictione parochi praeditus est:

- a) facit publicationes matrimoniorum, quae a militibus earumque familiis (suae curae commissis) contrahuntur;
- b) licite et valide benedicit nuptiis militum earumque familiarum, erga quas iura parochi sibi competunt;
- c) delegationem dat ad licitam et validam benedictionem matrimoniorum in territorio ipsi ab Ordinario Castrensi adsignato, militum earumque familiarum, quae ad eius parochiam militarem pertinent.

ADNOTATIO. Iurisdictio, Capellanis militaribus concessa, iurisdictionem propriorum parochorum quoad validam benedictionem matrimoniorum non tollit.

14.

Capellanus militum ius habet ad sacra funebria peragenda militum earumdemque familiarum ad eius parochiam pertinentium.

15.

Functiones religiosas Capellanus militaris persolvit in ecclesia militari; quae si non habeatur, in alia ecclesia ei ab Ordinario Castrensi designata, praevio consensu Ordinarii loci, peragere poterit.

16.

Ad Officia Capellani militaris, curam animarum in parochia militari habentis, spectat institutio religiosa parochianorum suorum, praecipue militum gregariorum ac iuvenum.

III-o. Cura spiritualis relate ad personas ritus graeco-catholici.

17.

Consiliarus Episcopi Castrensis in quaestionibus liturgicis, ritum graeco-catholicum spectantibus, est Decanus ritus graeco-catholici, qui Curiae Episcopi Castrensis addictus est.

18.

Milites eorumque familiae, ritus graeco-catholici, subiacent curae spirituali proprii Capellani graeco-catholici qui praest parochiae graeco-catholicae, ab Episcopo Castrensi constitutae.

IV-o. Conscriptio librorum parochialium.

19.

Capellani militares parochi conficere debent libros parochiales ad normam Can. 470 Codicis Iuris Canonici.

20.

Capellani militares munere „officialium status civilis” funguntur relate ad personas militares earumque familias, convenienter praescriptis a Curia militari editis

21.

Capellani militares bona ecclesiastica, iuxta mentem Iuris canonici Tit. XXVIII atque praescripta militia, administrant.

V-o. Complementum numeri cleri militaris.

22.

Numerus Capellanorum militarium tempore pacis praefinitur lege de „muneribus stabilibus” (etat) in exercitu polono.

23.

Quaevis dioecesis Episcopo Castrensi, cui ius eligendi competit, praestitutum numerum sacerdotum pro cura animarum in exercitu praesentabit.

24.

Candidati, ad munus Capellanorum militarium electi, sequentes qualitates habeant oportet:

- a) sint cives poloni;
- b) habeant testimonium medici de bona valetudine ac tolerantia physica laborum;
- c) sint aetatis annorum 35 nondum expletorum;
- d) sacerdotes fuerint saltem a tribus annis;
- e) habeant bonum testimonium Ordinarii (Can. 117).

25.

Nominatio Capellanorum militum ad Ordinarium Castrensem spectat.

26.

Numerus Capellanorum tempore belli praefinitur „ordine convocationis” militum ad arma (seu vulgo „mobilisationis”). Sacerdotes, in casu „mobilisationis” ad curam spirituales praesignati, pertinent ad Capellanos copiarum subsidiarum; omnes alii adnumerantur copiis, quae, occasione convocationis totius populi ad Rempublicam defendendam convocatae sunt. Ordinarius, bono parochiarum prae oculis habito, praesignabit

eos sacerdotes, qui in casu „mobilisationis“ in officio suo manere debebunt.

27.

Quivis Ordinarius atque Praepositus Congregationis Religiosae singulis biennis destinat sacerdotes, qui ex eius diocesi (vel Congregatione) pro casu belli tamquam Capellani copiarum subsidiariarum militiae adscribuntur.

28.

Capellani copiarum subsidiariarum praesignati ad curam animarum iisdem qualitatibus, quae a Capellanis tempore pacis requiruntur, praediti esse debent.

29.

Capellanus copiarum subsidiariarum, qui pro casu „mobilisationis“ ad curam spiritualem iam praesignatus est, non potest sine consensu potestatum militarium, per Curiam Episcopi Castrensis, de tabulis Capellanorum copiarum subsidiariarum eximi atque a necessitate comparandi in casu „mobilisationis“ liberari.

30.

A momento „mobilisationis“ omnes Capellani copiarum subsidiariarum omnesque clerici catholici ad servitia, sanitatem spectantia, vocati, juxta praescripta Sedis Apostolicae iurisdictioni Episcopi Castrensis subiacent.

D E C R E T U M.

N O S

L A U R E N T I U S L A U R I

A R C H I E P I S C O P U S T I T . E P H E S I E N . N U N C I U S

A P O S T O L I C U S

Vigore specialium facultatum Nobis benigne a Sancta Sede tributarum praesentia statuta pro Exercitu Reipublicae Poloniae spirituali adstantia adprobamus

atque necessarias ut ea executioni mandentur facultates Reverendissimo Episcopo Castrensi *ad quinquennium* concedimus, salvis tamen omnibus de iure servandis.

Datum Varsaviae, ex Aedibus Nuntiaturae Apostolicae, die vigesima septima mensis februarii anno Domini millesimo nongentesimo vigesimo sexto.

L. S.

(—) † *Laurentius Lauri*,

Archiep. Ephesien. Nuncius Aplicus.

BULLA**„Vixdum Poloniae unitas”**

de d. 28 Octobr. 1925.

Constitutio Apostolica

DITIONIS POLONICAEDE NOVA DIOECESIVM LATINI RITUS CIRCUM-
SCRIPTIONE**PIUS EPISCOPUS**SERVUS SERVORUM DEI AD PERPETUAM REI
MEMORIAM

Vixdum Poloniae unitas, post diuturnam catholicae illius Nationis sub diversis regimini-
bus divisionem, mirabiliter, divina Providentia
opem largiente, restituta est, statim necessitas
omnibus apparuit nedum civiles sed etiam po-
tissimum religiosas res ibidem ordinandi.

Id sane primum omnium postulabat ut
sollicita haberetur cura de finibus dioecesanis
rite praefiniendis itemque ad nova Reipublicae
confinia coaptandis. Itaque, expletis feliciter
cum eiusdem Reipublicae rectoribus hac super
re opportunis negotiationibus, novae latinarum
dioecesium circumscriptioni provisum est in
sollemni Conventione, quae nuper inter Sanc-
tam Sedem et praedictam Rempublicam inita
est, summopere laetantibus Nobis, qui nobilis-
simae illius Nationis et calamitatum belli et gaudii
resurrectionis testes ac participes fueram.

Porro, ut ea quae de iisdem circumscrip-
tionibus conventa sunt, ad exitum deducantur,
Nos, ex Apostolicae potestatis plenitudine ac
certa scientia, decernimus:

Latini ritus Hierarchia in Polonia in poste-
rum quinque provinciis ecclesiasticis constabit,
videlicet: I. Gnesnensi et Posnaniensi, II. Var-
saviensi, III. Vilnensi, IV. Leopoliensi, V. Cra-
coviensi.

I. Provincia vero Gnesnensis et Posna-
niensis constituetur Ecclesiis metropolitana Gne-
snensi et Posnaniensi, nec non suffraganeis dioe-
cesibus Culmensi et Vladislaviensi.

Archidioecesis autem Gnesnensis, cuius me-
tropolitana ecclesia sub titulo Assumptionis
Beatae Mariae Virginis in urbe Gniezno, in
palatinatu Poznań, sita est, sequentes amplec-
tetur decanatus: Gnesnensem, Bydgosciensem
urbanum, Bydgosciensem suburbanum, Czermi-
nensem, Gniewkoviensem, Janowicensem, Ja-
rocinensem, Iuniwladislaviensem, Kcynensem,
Kruszwicensem, Łeknensem, Łobżenicensem,
Miłoslaviensem, Naklensem, Pleszewiensem,
Pobiedziscensem, Powidzensem, Rogowiensem,
Trzemesnensem, Wrzesnensem, Znenensem.

Ad archidioecesim dein Posnaniensem, quae
ecclesiam archicathedralem sub titulo Sancto-
rum Apostolorum Petri et Pauli in urbe Po-
znań, in palatinatu Poznań, habet, pertinebunt
decanatus Posnaniensis, Borcensis, Bralinensis,
Bukowiensis, Czarnkowiensis, Gostynensis, Gro-
dziscensis, Jutrosinensis, Kępnensis, Kostensis,
Kostrzynensis, Koźminensis, Krobiensis, Kroto-

szynensis, Lesznensis, Lwowecensis, Neome-
stensis, Obornicensis, Ołobocensis, Ostrowien-
sis, Ostrzeszowiensis, Rogoźnensis, Śmiglensis,
Śremensis, Środensis, Stęszowiensis, Szamotu-
lensis, Wronecensis, Zbąszynensis. Fines au-
tem, occidentales et australes huius archidioe-
cesis contingent fines politicos inter Rempu-
blicam Polonicam et Rempublicam Germanicam.

Memoratae suffraganae dioecesi Culmensi,
cum ecclesia cathedrali sub titulo Assumptio-
nis Beatae Mariae Virginis in civitate Pelplin,
in Palatinatu Pomorze, assignabuntur decanatus:
Brodnicensis, Culmensis, Chełmzensis, Choini-
censis, Fordonensis, Gniewensis, Gołubiensis,
Górzniensis, Kamieniensis, Łasinensis, Licbarkien-
sis, Lubawensis, Mirachowiensis, Nowensis, No-
womiastensis, Puckensis, Radzynensis, Starogar-
densis, Świecensis, Tczewiensis, Toruniensis, Tu-
cholensis, Wąbrzeznensis, Żukowiensis. Eius fines
pertingent usque ad limites politicos inter Rempu-
blicam Polonorum et Rempublicam Germano-
rum (Borussiam occidentalem et orientalem),
et territorium liberae civitatis Gedanensis.

Dioecesi vero Vladislaviensi, cum ecclesia
cathedrali sub titulo Assumptionis Beatae Ma-
riae Virginis in urbe Włocławek, in palatinatu
Warszawa, attribuentur decanatus: Vladislavien-
sis (excepta paroecia Duninowo), Brestensis,
Chodecensis, Nieszawiensis, Piotrkowiensis, Ra-
dziejowiensis, Calissiensis, Koźminecensis, Sta-
wiszynensis, Stawensis, Izbicensis, Kolensis,
Koninensis, Tuliszkowiensis, Sieradziensis, Szad-
kowiensis, Wartensis, Złoczowiensis, Słupcen-

sis, Zagórowiensis, Turcensis, Uniejowiensis
(absque paroeciis Bałdrzychów et Wartkowice)
et Kłodawensis. Insuper paroeciae: Bobrowniki,
Chełmca Wielka, Ciechocin, Czernikowo, Do-
brzejewice, Działyń, Grochowalsk, Karnkowo,
Kikol, Lipno, Łążyn, Mazowsze, Nowogród,
Osiek nad Wisłą, Ostrowite, Szpetal Górny,
Sumino, Wielgie, Wola, Zaduszniki.

II. Alterius provinciae ecclesiasticae Me-
tropolitana esto Varsaviensis, cum ecclesia ca-
thedrali sub titulo Decollationis S. Ioannis Bap-
tistae in urbe Warszawa. Eidem tribuantur
decanatus: Varsaviensis urbanus, Varsaviensis
extraurbanus, Pragensis, Białensis, Goszczynen-
sis, Górnio-Kalwariensis, Grodziscensis, Gróje-
censis, Jadowiensis (demptis paroecia Kamion-
na et pago Szykarzyzna-Czapłowizna), Kału-
szynensis (absque paroeciis Czerwonka, Ole-
ksin, Wiśniew et Wierzbno), Kutnensis, Łovi-
ciensis (exclusis pagis Antoniew et Dąbrowa),
Minscensis, Mszczonowiensis, Radzyminensis
cum pago Młynarze, Rawensis, Skierniewicen-
sis, Sochaczewiensis.

Huic metropolitanae Ecclesiae suffragabun-
tur dioeceses: Płocensis, Sandomiriensis, Lubli-
nensis, Siedlcensis seu Podlachiensis et Ło-
dziensis.

Płocensis, cum ecclesia Basilica cathedrali
sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis
in urbe Płock, in palatinatu Warszawa, hisce
decanatibus constituetur: Płocensi, Ciechano-
wiensi, Makowiensi, Mławensi, Nasielscensi,
Przasnensi, Płońscensi, Pultowiensi, Raciążensi.

Rypinensi, Sierpcensi, Wyszковиensi, (excepto pago Młynarze), Wyszogrodensi, Żurominensi, Gostyniensi, insuper paroeciis: Chrostkowo, Dobrzyń nad Wisłą, Dobrzyń nad Drwęcą, Dulsk, Mokowo, Skępe, Tłuchowo, Duninowo.

Sedes Sandomiriensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Nativitatis Beatae Mariae Virginis in urbe Sandomierz, in palatinatu Kielce, hos habebit decanatus: Sandomiriensem, Koprzywnicensem, Staszowiensem, Zawichostensem, Opatowiensem, Kunowiensem, Słupiensem (demptis paroeciis Bieliny, Cisów, Ociesęki, necnon pagis Lechów et Orłowiny e paroecia Łagów, itemque pago Drogowle e paroecia Raków), Wąchocensem, Ilzensem, Solecensem, Zwolensem, Kozienicensem, Radomensem, Jędrlińcensem, Potworowiensem, Opoczynensem, Skrzynensem, Żarnowiensem, Konecensem, Radoszycensem. Insuper habebit paroecias: Koniełoty, Kotuszów, Kurozwęki, Beszowa, Szczepczysz, Suchedniów; item pagos: e paroecia Mniów: Podchyby et Zaborowice; e paroecia Grzymałków: Borki (idest, communitatem Miedzierz), Gliniany-Las, Huta, Jarzab, Kłuko, Lisie-Jamy, Muszczan, Ostre-Górki, Sałata, Sośnina, Stanowiska, Zastawie, Zazdrość.

Lublinensis dioecesis, cum ecclesia cathedrali sub titulo S. Ioannis Baptistae et S. Ioannis Apostoli et Evangelistae in Urbe Lublin, in palatinatu Lublin, hos connumerabit decanatus: Lublinensem, Bełżycensem, Biłgorajensem, Biskupicensem, Chełmensem (excepta paroecia Hańsk), Hrubieszowiensem, Janowiensem. Kraś-

nicensem, Krasnostawiensem, Kurowiensem, Lubartowiensem, Łęcznensem, Opolensem, Puławiensem, Szczepczyszynensem, Tarnogrodensem, Tomaszowiensem, Turobinensem, Tyszowcensem, Zaklikowiensem, Zamoscensem. Insuper habebit paroecias: Brzeźnica Bychawska, Brzeźnica Książęca, Ruda Huta, Świerszczów; item pagos: Łukowiec, Krzywda-kolonja, Kolonja Wola Skromowska vel Bykowszczyzna, Wólka Rozwadowska, Karolina, Giżyce-wieś, Giżyce-kolonja, Łuszawa-wieś, Kolonja Żurawieniec vel Piaski, Żurawieniec-wieś.

Ad Siedlcensem seu Podlachiensem dioecsim, cum ecclesia cathedrali sub titulo Immaculatae Conceptionis Beatae Mariae Virginis, in civitate Siedlce, in palatinatu Lublin, spectabunt decanatus: Siedlcensis ad Beatam Mariam Virginem, Siedlcensis ad S. Stanislaum Ep. M., Białensis, Garwolinensis, Janowiensis, Łaskarzewiensis, Łosicensis, Łukowiensis (exceptis pagis Łukowiec, Krzywda-kolonja, Kolonja Wola Skromowska vel Bykowszczyzna, Wólka Rozwadowska, Karolina, Giżyce-wieś, Giżyce-kolonja, Łuszawa-wieś, Kolonja Żurawieniec vel Piaski, Żurawieniec-wieś), Międzyrzecensis, Parczewiensis (exceptis paroeciis Brzeźnica Bychawska et Brzeźnica Książęca), Radzyniensis, Sokołwiensis, Sterdyniensis, Stężycensis, Włodawensis (exceptis paroeciis: Świerszczów et Ruda-Huta), Węgrowiensis, Wisznicensis, Żelechowiensis. Insuper ad eandem dioecsim pertinebunt paroeciae: Hańsk, Kamionna, Czer-

wonka, Wiśniew, Oleksin, Wierzbno, necnon pagus Szynkarzyzna-Czaplowizna.

Tandem ad sedem Łodziensem, cum ecclesia cathedrali sub titulo S. Stanislai-Kostka C., in urbe Łódź, in palatinatu Łódź, pertinebunt decanatus: Łodziensis, Zgierzensis, Brzeziniensis, Lanciociensis, Tomaszowiensis, Bełchatowiensis (excepta paroecia Grzymalina Wola), Petricowiensis, Tuszyniensis, Lascensis, Pabjanicensis, Widawensis, Poddebicensis, Ozorkowiensis; item paroeciae Bałdrzychów, Wartkowie atque pagi Antoniew et Dąbrowa.

Praeterea illud generatim decernitur quod, ubicumque in ditione Polonica, Vistula flumen constituit limitem inter dioeceses, delimitet etiam uti obvium est, eas paroecias, quarum territorium, licet adhuc canonice indivisum, tamen per idem flumen disiungitur, ita ut in posterum una pars divisae paroeciae ad unam, altera ad alteram dioecesim pertineat. Pagi vero si qui sint in insulis fluminis siti, ad illas dioeceses partinebunt, ad quas iam nunc spectant.

III. Tertia ecclesiastica provincia Vilmensis nuncupabitur, quae proinde constabit sede metropolitana Vilmensi, nec non suffraganeis Łomżensi et Pinskensi.

Archidioecesis Vilmensis, cum metropolitana Basilica sub titulo S. Stanislai E. M. et S. Vladislai R. C. in urbe Wilno, in palatinatu Wilno, complectetur decanatus: Wilnensem in urbe et extra urbem; Białystocensem, Brzostovicensem, Dąbrowensem, Głębcensem, Grodnensem, Kny-

szynensem, Lidensem, Łunnensem, Miorensem, Nadvilejcensem, Oszmianensem, Radunensem, Słonimensem (exceptis paroeciis Różanna, Kosów, Iwacewicz), Sokolcensem, Swirensensem, Wilejcensem, Viszniewiensem (exceptis paroeciis Derewna et Naliboki); Wołkowyscensem, Wasiliszkiensem, Bieniakoniensem. Insuper habebit decanatus: Wilnensem in districtu, Święcianensem, Trocensem, Braślawiensem, quantum isti decanatus in territorio polono extenduntur. Item complectetur parochias: Raków, Dubrowy, Dokszyce et Zaszceśle. Tandem omnes alias paroecias vel quascumque paroeciarum partes, quae, quamvis sub memoratis decanatibus non reperiuntur, tamen ambitu territorii poloni in eadem regione continentur.

Dioecesis Łomżensis, cum cathedrali ecclesia sub titulo S. Michaelis Archangeli in civitate Łomża, in palatinatu Białystok, habebit decanatus: Łomżensem, Augustoviensem, Jedwabnensem, Kolnensem, Sejnensem, Śniadowiensem, Sokołowiensem, Suwalcensem, Szczuczynensem, Teolinensem, Wąsoszensem, Wysokomazowiecensem, Ostrołęcensem, Ostrowensem, Czyżewiensem. Fines septentrionales dioecesis contingent fines politicos inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Lituaniae.

Dioecesis Pinskensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis in civitate Pińsk, in palatinatu Polesie, constituetur decanatibus: Stołpcensi, Nowogródensi, Baranovicensi, Nesvisiensi, Stołowicensi,

Pinscensi, Łuniniecensi, Lachovicensi, Bielscensi, Brestensi, Drohiczynensi, Kobrynensi, Brańscensi, Prużanensi; ac insuper paroeciis Różanna, Kossów, Iwacewicz, Iwieniec S. Michaelis Archangeli, Iwieniec S. Alexii, Kamień, Wołma, Pierszaje, Chotowo, Pralniki, Naliboki, Derewna. Fines orientales dioecesis attingent fines politicos inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Russiae.

IV. Quarta provincia, Leopoliensis erit; ad eam pertinebunt metropolitana Leopoliensis cum suffraganeis dioecesibus Premisliensi et Luceoriensi.

Archidioecesis Leopoliensis, cum ecclesia Basilica metropolitana sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis, continebit decanatus: Leopoliensem in urbe, Leopoliensem extra urbem, Bełzensensem, Borszczowiensem, Brodensensem, Brzeżanensem, Buczaczensem, Czortkowiensem, Dolinensem, Glinianensem, Grodecensem, Horodencensem, Jazłowiecensem, Kąkolnicensem, Kołomyjensem, Lubaczowiensem, Podhajcensem, Skafatensem, Stanislaopoliensem, Stryjensem, Swirżensem, Szczerzecensem, Tarnopoliensem, Trębowlensem, Złoczowiensem, Żółkiewiensem. Fines politici Reipublicae Poloniae cum Regno Romaniae constituent fines, hac in parte, archidioecesis.

Dioecesi Premisliensi, cum ecclesia cathedrali sub titulo Beatae Mariae Virginis et S. Ioannis Baptistae in Urbe Przemyśl, in palatinatu Lwów, attribuentur decanatus: Premisliensis ur-

banus, Premisliensis extraurbanus, Brzostecensis (exceptis paroeciis Jodłowa et Przeczyca), Brzozowiensis, Dobromilensis, Drohobycensis, Duklensis, Dynowiensis, Głogowiensis (absque paroecia Sędziszów et expositura Będziemyśl), Jaćmierensis, Jarosławiensis, Jasłensis, Jaworowiensis, Krosnowiensis, Lescowiensis, Leżajscensis, Łańcucensis, Mościscensis, Pruchnicensis, Przeworscensis, Rzeszowiensis, Rudecensis, Rymanowiensis, Samboriensis, Sanocensis, Sokolewiensis, Strzyżowiensis, Tyczynensis, Wiszniensis, Żmigrodensis, Miechocinensis, Rudnicensis; insuper paroeciae Święcany, Pstrągowa.

Dioecesis Luceoriensis cum cathedrali ecclesia sub titulo Smae Trinitatis et SS. Apostolorum Petri et Pauli in civitate Łuck, in palatinatu Wołyń, amplectetur decanatus: Luceoriensem, Cremenecensem, Dubnensem, Horochowiensem, Korzecensem, Kostopolensem, Kowelensem, Ostrogensem, Równensem, Sarnensem, Vladimiriensem. Fines orientales dioecesis convenient cum finibus politicis inter Rempubicam Poloniae et Rempubicam Russiae.

V. Demum quinta Provincia ecclesiastica quae Cracoviensis appellabitur, ita erit constituta: Sede Cracoviensi, uti Metropolitana, et dioecesibus Tarnoviensi, Kielcensi, Częstochowiensi et Katovicensi, uti suffraganeis.

Ad Cracoviensem archidioecesim, cum ecclesia Basilica metropolitana sub titulo S. Wenceslai M. in urbe Kraków, in palatinatu Kraków, spectabunt decanatus: Cracoviensis urbanus

primus, Cracoviensis urbanus secundus, Bolechoviensis, Czernichowiensis, Novi-Montis (excepto pago Chełmek), Białensis, Lanckoronensis, Makowiensis, Myślenicensis, Neoforensis, Niepołomicensis, Oświęcimensis, Skawinensis, Suchensis, Wadowicensis, Wielicensis, Zatoriensis, Żywiecensis, Orawiensis, Szepusiensis. Insuper paroeciae: Pobiednik Mały, Igołomia, Wawrzeńczyce, Olszówka, Mszana Dolna, Kasina Wielka, Niedźwiedź, Gorenice, Raclawice, Biały Kościół, Korzkiew, Biórków (absque pagis Skrzyszowice et Lososkowice), Więclawice, Luborzyca. Itemque expositurae: Kasina Mała, Lubomierz. Fines australes dioecesis patebunt usque ad fines politicos inter Rempublicam Poloniae et Rempublicam Cecoslovachiae.

Dioecesis Tarnoviensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Nativitatis Beatae Mariae Virginis in civitate Tarnów, in palatinatu Kraków, hos habebit decanatus: Bobowensem, Bochniensem, Brzeskiensem, Czechowiensem, Dąbrowensem, Kolbuszowensem, Limanowensem, Łącensem, Mielecensem, Neosandecensem, Pilznensem, Radłowensem, Radomyślensem, Ropczycensem, Tarnoviensem, Tuchowiensem, Tymbarkensem (absque paroeciis: Olszówka, Mszana Dolna, Niedźwiedź, Kasina Wielka, et exceptis exposituris: Lubomierz et Kasina Mała), Veterosandecensem, Wielopolensem (excepta paroecia Pstrągowa), Wojnicensem, Biecensem, Rzepnicensem, Olpinensem (excepta paroecia Świącany). Item paroecias: Jodłowa, Przeczy-

ca, Sędziszów, atque exposituram Będziemyśl.

Dioecesis Kielcensis, cum ecclesia cathedrali sub titulo Assumptionis Beatae Mariae Virginis et S. Constantini C. in urbe Kielce, in palatinatu Kielce, connumerabit decanatus: Kielcensem, Stopnicensem (dempta paroecia Koniemłoty), Chmielnicensensem (absque paroecia Kotuszów et Kurozwęki), Pacanowiensem (exceptis paroeciis Beszowa et Szczebzus), Pinchowiensem, Kazimiriensem, Książnicensem, Skalbmiriensem, Miechowiensem, Proszowicensem (demptis paroeciis Pobiednik Mały, Igołomia et Wawrzeńczyce), Prandocinensem, Luborzycensem (exceptis paroeciis Biórków, Więclawice et Luborzyca), Olkusiensem (exclusis paroeciis Gorenice et Raclawice), Zazdroziensem (exceptis paroeciis Biały Kościół et Korzkiew), Pilicensem, Włoszczowiensem, Irządzensensem, Szczekocinensem, Andreowiensem, Małogoszczensem, Sędziszowiensem, Bodzentyniensem. Item habebit paroecias: Konicopol, Strawczyn, Piekoszów, Chełmce, Ćmińsko, Tulmin, Zagnańsk, Łączana, Bieliny, Cisów, Ociesęki; paroeciam Grzymałków, complectentem loca: Borki, Czarny-Las, Lipiny, Grzymałków, Kuźniaki, Lasek-Nowek, Leśniówka, Małmuszyn, Mokry-Bór, Pałegi, Piaski, Podłysów, Skoki, Stachura, Wólka; necnon communitates Miedzierza, Mniów, Snochowice; atque demum paroeciam Mniów (exceptis pagis Podchyby et Zaborowice), atque pagos: Lechów, Drogowle, Orłowiny, Skrzyszowice et Lososkowice.

Dioecesis Częstochoviensis, cum cathedrali ecclesia sub titulo S. Familiae Iesus, Mariae, Ioseph in urbe Częstochowa, comprehendet decanatus: Częstochowiensem, Kłobucensem, Mstowiensem, Brzeźnicensem, Gidlensem (excepta paroecia Koniecpol), Radomskowiensem, Gorzkowiensem, Będzinensem, Zawierciensem, Żarcensem, Sączowiensem, Bolesławiecensem, Praszkwowiensem, Wielunensem, Wieruszowienensem; insuper paroeciam Grzymalina Wola.

Tandem dioecesis Katowicensis, cum cathedrali Ecclesia sub titulo SS. Apostolorum Petri et Pauli in civitate Katowice, in palatinatu Śląsk seu Katowice, decanatus habebit: Dębiensem, Katowicensem, Huta - Królewensem, Lubliniecensem, Mikołowiensem, Mysłowicensem, Piekarensensem, Pszczynensem, Pszowienensem, Rudensem, Rybnicensem, Tarnogórensem, Wodzisławiensem, Żorensensem, Bielscensem, Strumieniensem, Skoczowiensem, Cieszynensem; item pagum Chelmek. Fines occidentales et australes dioecesis contingent fines politicos inter Rempublicam Poloniae atque Rempublicas Germaniae et Cecoslovachiae.

Quod attinet ad praefatarum Ecclesiarum administrationem et regimen, ad Vicarii Capitularis sede vacante electionem, ad Capituli cathedralis erectionem, ad Seminariorum institutionem, ad clericorum et fidelium iura et onera aliaque huiusmodi, servanda statuimus, quae sacri canones decernunt.

Quod vero ad clerum in particulari spectat, iubemus ut, statim ac huius Constitutionis

exsecutio facta fuerit, eo ipso sacerdotes Ecclesiae illi adscripti censeantur, in cuius territorio legitime degunt.

Tandem omnia documenta et acta novas dioeceses, earum clericos et fideles respicientia, quam primum fieri poterit, ad eam dioecesim transmittantur ad quam, iuxta praedicta, iidem pertinebunt.

Quae autem hisce Litteris, Apostolica auctoritate, a Nobis decreta sunt, nulli hominum, nullo unquam tempore, infringere, aut iis repugnare, vel quomodolibet contraire liceat. Si quis, quod Deus avertat, hoc attentare praesumpserit, sciat obnoxium se evasurum esse poenis a sacris canonibus contra obsistentes exercitio ecclesiasticae iurisdictionis statutis.

Ad haec omnia autem executioni mandanda deputamus venerabilem fratrem Laurentium Lauri, Nuntium Apostolicum in Polonia, eidem tribuentes facultatem ad id necessarias et opportunas, etiam subdelegandi, ad effectum de quo agitur, quemlibet virum in ecclesiastica dignitate constitutum, facto onere infra sex menses mittendi ad Sacram Congregationem Consistorialem authenticum exemplar peractae executionis.

Decernimus denique has praesentes Litteras valituras, contrariis quibuslibet, etiam peculiari et expressa mentione dignis, minime obstantibus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, anno Domini millesimo nongentesimo vigesimo quinto,

die festo Sanctorum Simonis et Iudae Apostolorum, Pontificatus Nostri anno quarto.

O. Card. CAGIANO,

S. R. E. *Cancellarius*.

† C. Card. DE LAI, Episc. Sabinen.,

S. C. *Consistorialis Secretarius*.

Joseph Wilpert, *Decanus Coll. Proton. Apostolicorum*.

Vincentius Bianchi-Cagliesi,

Protonotarius Apostolicus.

(*Loco † Plumbi*).

Reg. in Canc. Ap., vol. XXXII, n. 59.

(*Acta Apostolicae Sedis Vol. XVII. pag. 251*

5 Novembris, 1925).

KONKORDAT

zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską
a Rzeczpospolitą Polską.

W imię *Przenajświętszej Niepodzielnej Trójcy.*

Jego Świątobliwość Papież PIUS XI i Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej STANISŁAW WOJCIECHOWSKI, pragnąc określić stanowisko Kościoła Katolickiego w Polsce i ustalić zasady, które w godny i trwały sposób kierować będą sprawami kościelnymi na ziemiach Rzeczypospolitej, postanowili w tym celu zawrzeć *Konkordat.*

Wobec tego Jego Świątobliwość Papież Pius XI i Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Pan Stanisław Wojciechowski zamianowali swoimi Pełnomocnikami,

Ojciec Święty:

Jego Eminencję Kardynała *Piotra Gasparri*,
Swego Sekretarza Stanu;

Prezydent Rzeczypospolitej:

Jego Ekscelencję Pana *Władysława Skrzyńskiego*, ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej przy Stolicy Apostolskiej; Pana Profesora *Stanisława Grabskiego*, posła na Sejm Polski, byłego Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Powyżsi Pełnomocnicy po wymianie swych pełnomocnictw powzięli następujące postano-

wienia, do których Wysokie układające się Strony obowiązują się odtąd się stosować.

Artykuł I

Kościół Katolicki, bez różnicy obrządków, korzystać będzie w Rzeczypospolitej Polskiej z pełnej wolności. Państwo zapewnia Kościołowi swobodne wykonywanie Jego władzy duchownej i Jego jurysdykcji, jak również swobodną administrację i zarząd Jego sprawami i Jego majątkiem, zgodnie z Prawami boskimi i Prawem Kanonicznem.

U w a g i.

Zapewnienie Kościołowi Katolickiemu pełnej wolności obejmuje:

- 1° wszystkie obrządki Kościoła Katolickiego,
- 2° swobodne wykonywanie wszelkich jego spraw, wchodzących w zakres władzy duchownej i władzy majątkowo-administracyjnej,
- 3° uznanie prawa boskiego i prawa kanonicznego jako normy działania Kościoła.

A zatem:

a) Państwo nie może Kościoła w sprawach duchownych krępować lub mu przeszkadzać, owszem winno czuwać nad tem, aby Kościół mógł swobodnie władzę swoją wykonywać;

b) co do zarządu majątkiem kościelnym Kościół podlega tylko tym ograniczeniom, które w dalszych artykułach Konkordatu wyraźnie są oznaczone.¹⁾

¹⁾ Wyrok Sądu Najwyż. z d. 30 czerwca 1933 C. III. 108/33 orzekł między innymi: „Sąd Najwyższy rozstrzygnął w szeregu swych orzeczeń (p. szczególnie wyroki z 31. 10. 30 III. 2. C. 231/30 i 20.9. 1931 III. 2. C. 299/31), że z uwagi na autonomję przyznaną Kościołowi

Artykuł II

Biskupi, Duchowieństwo i wierni będą swobodnie i bezpośrednio znosić się ze Stolicą Apostolską. W wykonywaniu swych czynności Biskupi swobodnie i bezpośrednio znosić się będą ze swem Duchowieństwem i ze swymi wiernymi, jak również ogłaszać swe zlecenia, nakazy i listy pasterskie.

U w a g i.

Artykuł ten zapewnia swobodę:

- 1° komunikowania się biskupów, duchowieństwa i wiernych ze Stolicą Apostolską;
- 2° komunikowania się biskupów w wykonywaniu swych czynności nauczających, kapańskich, prawodawczych, sądowych i t. d. ze swem duchowieństwem i wiernymi;
- 3° wydawania i ogłaszania przez biskupów zleceń, nakazów, listów pasterskich czyli wszystkich publikacyj w zakres zarządu diecezji wchodzących.¹⁾

Miano „Stolica Apostolska” obejmuje Papieża, Kongregacje, Trybunały i Urzędy Stolicy Apostolskiej (kan. 7).

Katolickiemu w dziedzinie praw majątkowych przestały istnieć gminy kościelne jako podmioty majątku kościelnego, a organy tychże gmin jako zarządcy tegoż majątku”. A dalej: „art. XXI nie może być tłumaczony w oderwaniu od całości, a szczególnie od przepisów art. I i XVI, które go poprzedzają i stanowią z pewną modyfikacją autonomję Kościoła w sprawach majątkowych”.

¹⁾ Wyrok Sądu Okręg. w Łomży z d. 1 lipca 1929 Nr. Ak. 1626/29 oddalił żądanie starosty łomżyńskiego poddawania drukowanych rozporządzeń Kurji łomżyńskiej pod przepisy ustawy prasowej.

Przez wyraz „biskup” należy tu rozumieć nie tylko osobę biskupa, lecz także Kurję Diecezjalną i jej poszczególne wydziały.

Artykuł III

Dla utrzymania przyjaznych stosunków pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską rezydować będzie w Polsce Nuncjusz Apostolski a przy Stolicy Apostolskiej Ambasador Rzeczypospolitej. Uprawnienia Nuncjusza Apostolskiego w Polsce obejmować będą terytorjum Wolnego Miasta Gdańska.

U w a g i.

1. Prawo Kanoniczne (kan. 265) podkreśla władzę Stolicy Apostolskiej do wysyłania swoich przedstawicieli.

Przedstawiciele Stolicy Apostolskiej przy rządach państw akredytowani noszą z reguły tytuł nuncjuszów apostolskich.

2. Uprawnienia nuncjusza są następujące (kan. 267):

a) ułatwianie wedle instrukcyj udzielonych przez Stolicę Apostolską stosunków pomiędzy Stolicą Apostolską a rządem, przy którym spełnia swe posłannictwo,

b) czuwanie nad stanem Kościoła na terytorjum sobie powierzonym i informowanie o tym stanie Papieża,

c) spełnianie innych szczególnie sobie powierzonych zadań.

Wśród innych przedstawicieli państw przy tym samym rządzie nuncjusz zajmuje pierwsze miejsce.

Nuncjatura apostolska w Polsce jest zaliczona do nuncjatur pierwszej klasy a Polska utrzymuje przy Stolicy Apostolskiej swojego posła z tytułem ambasadora.

3. Nuncjusz Apostolski w Polsce obejmuje uprawnieniami swojemi także sprawy kościelne Wolnego Miasta Gdańska.

Artykuł IV

Władze cywilne udzielać będą swej pomocy przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych: a) w razie depozycji duchownego, pozbawienia go beneficjum kościelnego, po ogłoszeniu kanonicznego dekretu depozycji rzeczony lub pozbawienia, oraz w razie zakazu noszenia sukni duchownej; b) w razie poboru taks lub zobowiązań przeznaczonych na cele kościelne a przewidzianych przez ustawy państwowe; c) we wszystkich innych przypadkach przewidzianych przez prawa obowiązujące.

U w a g i.

Ten artykuł dotyczy przedewszystkiem:

ad a) 1. co do depozycji duchownego — kan. 211, 136, 145, 183—193 i 2303.

2. co do pozbawienia beneficjum — kan. 2147—2185, 2298—2299.

3. co do zakazu noszenia sukni duchownej — kan. 2298, 2300, 2304, 2305.

1. W wykonaniu tego punktu artykułu IV ukazało się:

*) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 23 marca 1926, wydane w poro-

*) Gwiazdka oznacza, że odpowiednie ustawy lub rozporządzenia były uzgodnione z Konkordatem przy współudziale Komisji Papieskiej i obowiązują obie Władze kościelną i państwową.

zumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, w sprawie udzielania pomocy państwowej przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych.

(D. U. R. P. nr. 44, poz. 271, z r. 1926).

„Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47 poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Władze państwowe powołane są do udzielania pomocy przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych na żądanie władzy kościelnej tylko w sprawach objętych art. 4 konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. z r. 1925 nr. 72 poz. 501).

§ 2. W wypadkach wskazanych pod lit. a) art. 4 konkordatu, właściwa władza kościelna, zamierzająca korzystać z pomocy państwowej przy wykonywaniu swoich dekretów, może zwrócić się z odpowiednim żądaniem do właściwego urzędu wojewódzkiego t. j. tej miejscowości, w której przebywa osoba duchowna, dotknięta dekretem kościelnym względnie, w której znajduje się beneficjum, o ile chodzi o pozbawienie beneficjum.

W sprawach objętych punktami b) i c) art. 4 Konkordatu odpowiednia władza kościelna może się zwracać do właściwej władzy państwowej, wskazanej w poszczególnych ustawach państwowych, dotyczących danych spraw. Jeżeli te ustawy nie zawierają pod tym względem wyraźnych

wskazań, odpowiednia władza kościelna zwraca się za pośrednictwem swej władzy diecezjalnej do urzędu wojewódzkiego.

§ 3. Władza kościelna, zamierzająca korzystać z państwowej pomocy, przesyła do odpowiedniej władzy pisemne żądanie, które zawierać winno: treściwe przedstawienie faktów będących powodem tego żądania, stwierdzenie wydania odpowiedniej decyzji lub dekretu, przytoczenie właściwego punktu 4 artykułu konkordatu, na którym żądanie się opiera, wreszcie konkluzję, która wskaże, co ma być osiągnięte przy zastosowaniu pomocy państwowej.

§ 4. Władza państwowa, której złożone zostało żądanie udzielania pomocy do wykonania postanowienia lub dekretu kościelnego, rozważy i zdecyduje, jakie prawne środki mają być w danym wypadku zastosowane, oraz wyda bezzwłocznie odpowiednie zarządzenia i powiadomi o nich władzę kościelną najdalej do dni 14.

§ 5. O ile względy na utrzymanie porządku publicznego nie będą wymagały bezzwłocznego wkroczenia władz bezpieczeństwa, władza państwowa wezwie osoby, dotknięte postanowieniami lub dekretami kościelnymi, przewidzianymi w art. 4 a) konkordatu, do ich wykonania w terminie określonym, nie dłuższym niż dni 14 a po bezskutecznym upływie tego terminu przystąpi do przymusowego wykonania tego zarządzenia. Zażalenia wniesione przeciwko tym zarządzeniom nie mają mocy wstrzymującej.

§ 6. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia”.

2. Ad punkt **b)** art. IV ukazała się:

*) U s t a w a

z dnia 17 marca 1932 r.

o składkach na rzecz Kościoła Katolickiego.

(Dz. U. R. R. P. Nr. 35, poz. 358).

Art. 1. Dla pokrycia wydatków na potrzeby kościelne parafji służyć mogą jako środek pomocniczy składki, przewidziane w ustawie niniejszej.

Art. 2. Składki są: a) zwyczajne i b) nadzwyczajne i mogą być wymierzane i pobierane niezależnie jedna od drugiej.

Art. 3. Do opłacania składek zwyczajnych są obowiązani:

a) katolicy tego samego obrządku, zamieszkali w obrębie parafji, o ile opłacają przynajmniej jeden z podatków, wyszczególnionych w art. 4 pkt. 1;

b) katolicy tego samego obrządku bez względu na ich miejsce zamieszkania, o ile posiadają w okręgu parafji nieruchomość albo przedsiębiorstwo przemysłowe, lub handlowe, względnie wykonywują zajęcie przemysłowe i opłacają z tego tytułu przynajmniej jeden z podatków: wyszczególnionych w art. 4 pkt. 2.

Art. 4. Podstawę obliczenia składek zwyczajnych w okręgu parafji stanowią:

1) Dla osób, wymienionych w art. 3 lit. a):

a) państwowy podatek dochodowy oraz

b) państwowe podatki: gruntowy bez oddzielnego dodatku i degresji; podatek od nieruchomości w gminach miejskich i niektórych budyn-

ków w gminach wiejskich, oraz przemysłowy, pobierany w formie świadectw przemysłowych.

2) Dla osób wymienionych w art. 3 lit. b), państwowe podatki: gruntowy bez oddzielnego dodatku i degresji i podatek od nieruchomości w gminach miejskich i niektórych budynków w gminach wiejskich, oraz przemysłowy, pobierany w formie świadectw przemysłowych,—przypadające od położonych w parafji gruntów i nieruchomości budynkowych, albo też od wykonywania w parafji przedsiębiorstw lub zajęć przemysłowych.

Podstawę obliczenia stanowi wymiar wyżej wspomnianych podatków za rok, poprzedzający rok poboru składek kościelnych.

Podatek dochodowy, wymierzony od dochodu z uposażeń służbowych, emerytur i zaopatrzeń osób, należących do parafji wojskowych, nie stanowi podstawy obliczenia składek kościelnych na rzecz parafji nie wojskowych.

Art. 5. Składka zwyczajna winna być oznaczona w formie procentowego dodatku do podstawy obliczenia.

Wszelkie zwolnienia od podatków, wyszczególnionych w art. 4, przysługujące bądź pewnym osobom, bądź pewnym przedmiotom z mocy ustaw podatkowych, jak również zmiany w wymiarze podatków, stanowiących podstawę obliczenia składek, mają analogiczne zastosowanie do tych składek.

Art. 6. Dla uchwalenia składek zwyczajnych zgromadzenie parafjalne, składające się z osób, opłacających w parafji składki w myśl art. 3, wybiera przedstawicielstwo w ilości od

3 do 15 członków oraz tyluż zastępców z tem, że parafje, liczące do 1000 parafjan, wybierają 6 członków, parafje od 1000 do 5000 parafjan—członków 12, a parafje ponad 5000 wybierają 15 członków.

W parafjach mających patrona, zobowiązanego do szczegółowych świadczeń wobec kościoła, liczba członków przedstawicielstwa zwiększa się o osobę patrona lub jego zastępcę. Patron lub jego zastępca muszą odpowiadać warunkom art. 13 niniejszej ustawy.

Do przedstawicielstwa należy miejscowy proboszcz lub jego urzędowy zastępca.

Przedstawicielstwo wybiera ze swego grona przewodniczącego, jego zastępcę, sekretarza, i skarbnika.

Regulamin wyboru przedstawicielstwa określa rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Zgromadzenie parafjalne zwołuje na wniosek miejscowej rady parafjalnej, utworzonej zgodnie z prawem kanonicznym, miejscowy duszpasterz, który z urzędu na tem zgromadzeniu przewodniczy.

O terminie zgromadzenia parafjalnego duszpasterz obwieszcza z podaniem porządku dziennego zgromadzenia na dwa tygodnie przed terminem zapomocą dwukrotnego ogłoszenia podczas nabożeństwa głównego w niedzielę lub dni świąteczne z ambony, zapomocą wywieszenia zawiadomienia na drzwiach kościelnych, oraz ewentualnie zapomocą dwukrotnego w odstępach

tygodniowych ogłoszenia w miejscowym czasopiśmie.

Art. 7. Zwyczajne składki nie mogą przewyższać rocznie 5% podstawy obliczenia, mogą być uchwalane na okresy nie dłuższe niż 5 lat i przeznaczone są na zasilenie funduszków, któremi rozporządza rada parafjalna.

Nałożenie składki zwyczajnej wyższej od przewidzianej w poprzednim ustępie może mieć miejsce w wypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, i w razie stwierdzenia konieczności, wymaga zatwierdzenia, na wniosek Ordynarjusza, wojewódzkiej władzy administracji ogólnej w porozumieniu z izbą skarbową.

Rada parafjalna zawiadamia pisemnie każdą z osób, wymienionych w art. 3, o wysokości składki i o terminie jej płatności, oraz przeprowadza pobranie składki.

Nie uiszczone w terminie składki ściągają przymusowo na wniosek rady parafjalnej zarządy gmin w trybie, przewidzianym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu przymusowym w administracji (Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 342).

Art. 8. Składkami zwyczajnymi zarządza rada parafjalna.

Art. 9. Do składek nadzwyczajnych stosują się analogiczne postanowienia art. 3, 4 i 5 z tem, że składki te użyte być mogą tylko na wydatki, związane z budową, przebudową i konserwacją świątyń oraz innych budynków kościelnych, jak również na wydatki, związane z założeniem, urzędzeniem i rozszerzeniem cmenta-

rzy grzebalnych, gdy zwyczajne, przeznaczone dla tych celów, dochody kościelne okażą się niewystarczające.

Składkę nadzwyczajną uchwała przedstawicielstwo, powołane zgodnie z art. 6 ustawy niniejszej.

Składki nadzwyczajne mogą być tylko jednorazowe, przyczem pobranie ich może być rozłożone na szereg lat.

Od obowiązku uiszczenia składki nadzwyczajnej zwolniony jest patron oraz inne osoby, obowiązane z mocy szczególnych przepisów do specjalnych stałych świadczeń na rzecz parafji, o ile udział patronacki lub roczna wartość tych świadczeń przewyższa kwotę składki, przypadającej w danym roku od wspomnianych osób; w przeciwnym razie osoby te obowiązane są do uiszczenia nadwyżki.

Udział patronacki wynosi ustaloną przez przepisy prawne część składki nadzwyczajnej.

Art. 10. Rada parafjalna, przedkładając przedstawicielstwu wniosek o uchwalenie składki nadzwyczajnej, obowiązana jest:

- a) przedstawić umotywowaną potrzebę wydatków i cele, na które ma być użyta składka,
- b) określić na podstawie przedstawionego kosztorysu wysokość projektowanej składki i ilości lat, w ciągu których składka ma być pobrana.

Art. 11. Do wykonania uchwały przedstawicielstwa o nałożeniu składki nadzwyczajnej powołany jest komitet wykonawczy.

Komitet wykonawczy składa się nie mniej niż z 3 i nie więcej niż z 6 członków, tyłuż zastępców oraz z miejscowego duszpasterza.

1/3 członków komitetu mianuje właściwy Ordynariusz, 2/3 członków wybiera przedstawicielstwo swego grona na okres trwania uchwalonych prac. Członkowie komitetu wykonawczego wybierają ze swego grona przewodniczącego, jego zastępcę, skarbnika i sekretarza.

Komitet wykonawczy układa budżet i plan robót, które mają być wykonane i których koszty mają być pokryte z uchwalonej składki nadzwyczajnej. Komitet wykonawczy przedstawia projekt budżetu i planu robót Ordynariuszowi, który zwraca się do właściwych władz państwowych o ich zatwierdzenie i czuwa nad ich wykonaniem.

Przewidziane roboty komitet wykonawczy może przeprowadzić we własnym zarządzie lub zlecić ich wykonanie osobie trzeciej.

Komitet wykonawczy jest upoważniony do skutecznego wydatków jedynie na te cele, które zostały uchwalone przez przedstawicielstwo, oraz do zarządzania jedynie temi sumami, które wpływają ze składki nadzwyczajnej, jako też ewentualnie przekazanemi przez radę parafjalną na te cele.

Za zezwoleniem izby skarbowej w porozumieniu z wojewódzką władzą administracji ogólnej, wydanem na wniosek właściwego Ordynariusza, komitet wykonawczy może w wyjątkowych wypadkach zaciągnąć pożyczki do wysokości 3/4 uchwalonej składki nadzwyczajnej.

Działalność komitetu wykonawczego powinna być zgodna z ust. 2 i 3 art. XIV Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 72, poz. 501), oraz wskazówkami prawa kanonicznego co do przepisów liturgicznych i sztuki kościelnej.

Art. 12. Przedstawicielstwo wybierane jest przez równe, tajne i bezpośrednie głosowanie. Prawo wybierania zależy od następujących warunków:

- a) obywatelstwo polskie,
- b) przynależność do Kościoła Katolickiego i danego obrządku,
- c) 24 lat ukończonych,
- d) opłacanie podatków w myśl art. 3.

Na czas postępowania upadłościowego, utraty praw obywatelskich, ubezwłasnowolnienia i kary więziennej prawo wybierania ulega zawieszeniu.

Przy wyborach rozstrzyga zwykła większość głosów; w razie równości głosów rozstrzyga los, który z kandydatów jest wybrany.

Art. 13. Członkiem przedstawicielstwa i komitetu wykonawczego tak z nominacji jak z wyboru może być każda osoba, posiadająca prawo wybierania, ukończonych 30 lat i korzystająca w pełni z praw cywilnych.

Prawo wybieralności nie przysługuje osobie, znanej z bezładu co do majątku lub ze złych obyczajów.

Mandat członka, względnie jego zastępcy, wygasa w razie utraty jednego z warunków, wymienionych w ust. 1.

Art. 14. Do kompetencji przedstawicielstwa w sprawie nałożenia składki nadzwyczajnej należy:

- a) uchwalanie zgodnie z art. 9 ust. 1 celów lub robót, na które składka nadzwyczajna ma być pobrana;
- b) uchwalanie wysokości składki nadzwyczajnej;
- c) określanie ilości lat, w ciągu których składka ma być pobrana;
- d) wybór 2/3 komitetu wykonawczego.

Uchwały przedstawicielstwa umieszczane być winny w protokóle, który po podpisaniu przez przewodniczącego i sekretarza przekazuje się komitetowi wykonawczemu.

Art. 15. Składka nadzwyczajna może być pobrana w ratach rocznych.

Uchwały przedstawicielstwa i komitetu wykonawczego o składce nadzwyczajnej wymagają zatwierdzenia, na wniosek Ordynarjusza, wojewódzkiej władzy administracji ogólnej w porozumieniu z izbą skarbową.

Nowa składka może być nałożona po spłaceniu składki poprzedniej.

Składkę nadzwyczajną pobiera komitet wykonawczy, który zawiadamia pisemnie każdą z osób, wymienionych w art. 3, o wysokości składki i o terminie jej płatności oraz przeprowadza pobranie składki. Nie uiszczone w terminie składki ściągają przymusowo na wniosek

komitetu wykonawczego zarządy gmin w trybie, przewidzianym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu przymusowym w administracji (Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 342).

Art. 16. Postępowanie szczegółowe przy układaniu spisu członków zgromadzenia parafjalnego przy wymiarze i poborze składek, przy zatwierdzaniu uchwał w sprawie nałożenia składki nadzwyczajnej, przy ustalaniu planu robót i wydatków oraz właściwość władz państwowych określa rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrami Skarbu i Spraw Wewnętrznych. Zasady tego rozporządzenia będą uzgodnione z właściwą władzą duchowną.

Art. 17. Ustawa niniejsza uchyla wszystkie dotychczasowe przepisy, dotyczące pobierania podatków, względnie składek kościelnych, z wyjątkiem przepisów, określających wymiar udziału patrona (datku patronackiego), które do czasu nowego układu, przewidzianego w art. XXI Konkordatu, pozostają w mocy.

Sprawy, wszczęte na podstawie uchwał reprezentacyj gminnych i dozorów kościelnych w województwach poznańskim, pomorskim oraz na podstawie uchwał konkurencyjnych w województwach krakowskim, lwowskim, tarnopolskim i stanisławowskim powinny być zakończone w ciągu jednego roku od chwili wejścia w życie ustawy niniejszej zgodnie z przepisami prawnymi, które obowiązywały w tych woje-

wództwach przed wejściem w życie ustawy niniejszej.

Sprawy, nie zakończone w tym czasie, będą powierzone komitetom wykonawczym, przewidzianym w ustawie niniejszej.

Art. 18. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych i Skarbu.

Art. 19. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1934 r. i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego¹⁾.

Prezydent Rzeczypospolitej: I. MOŚCICKI.

Prezes Rady Ministrów: A. PRYSTOR.

Kierownik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: B. ŻONGOŁOWICZ.

Minister Spraw Wewnętrznych: BRONISŁAW PIERACKI.

Minister Skarbu: JAN PIŁSUDSKI.

3. Punkt e) art. IV Konkordatu może mieć zastosowanie przy żądaniu przez duchownych opieki od władz bezpieczeństwa publicznego przy okazji wykonywania czynności urzędowych lub religijnych (art. V.), przy obronie nienaruszalności kościołów, kaplic, ementarzy (art. VI i XVII).²⁾

¹⁾ Rozporządzenie wykonawcze nie zostało jeszcze wydane.

²⁾ Patrz dopiski do art. VI Konkordatu.

Artykuł V

Duchowni w wykonywaniu swych urzędów cieszyć się będą szczególną opieką prawną. Na równi z urzędnikami państwowymi korzystać będą z prawa zwolnienia od zajęcia sądowego części swych uposażeń. Duchowni, którzy otrzymali święcenia, zakonnicy, którzy złożyli śluby, uczniowie seminarjów i nowicjusze, którzy wstąpili do seminarjów lub nowicjatów przed wypowiedzeniem wojny, będą wolni od służby wojskowej z wyjątkiem pospolitego ruszenia. W tym ostatnim wypadku kapłani wykonywać będą w wojsku swoją służbę kapłańską, jednak bez uszczerbku dla potrzeb parafij, inni zaś członkowie Duchowieństwa będą powołani do służby sanitarnej. Duchowni będą zwolnieni od czynności obywatelskich, niezgodnych z powołaniem kapłańskim, jako to sędziów przysięgłych, członków trybunałów itd.

U w a g i.

Artykuł ten obejmuje:

- 1° obronę duchownych w czasie urzędowania,
- 2° zwolnienie od zajęcia sądowego części ich uposażeń,
- 3° zwolnienie duchownych od służby wojskowej,
- 4° zwolnienie ich od czynności świeckich, niezgodnych z powołaniem kapłańskim.

Kto należy do duchowieństwa, określają kan. 108—110.

ad. 1. Minister Sprawiedliwości wydał pod d. 6. IX. 1932 r. L. I. U. 3584/32 następujące wyjaśnienie:

Do J. E. Ks. Biskupa Henryka Przeździeckiego.
Warszawa.

Ministerstwo Sprawiedliwości wyjaśnia, że stosownie do art. 132 § 2 i art. 133 § 2 nowego Kodeksu karnego z d. 11 lipca 1932 (Dz. U. R. P. Nr. 60 poz. 571) osoby duchowne korzystają ze szczególniejszej ochrony prawa na równi z urzędnikami nie tylko wtedy, gdy pełnią czynności o charakterze ściśle religijnym, lecz także ze względu na sprawowanie wszelkich wogóle obowiązków służby lub powołania. Przez to określenie objęto więc również wszelkie czynności osób duchownych o charakterze czysto administracyjnym lub sądowym, jak pełnienie obowiązków urzędowych w instytucjach kościelnych, do których należą oczywiście i diecezjalne Kurje biskupie.

(—) SIECZKOWSKI
Podsekretarz Stanu.

ad. 2. Zwolnienie od zajęcia sądowego części uposażeń duchowieństwa ma być traktowane wedle przepisów stosowanych do urzędników państwowych.

W tym względzie są obecnie w mocy następujące postanowienia:

I. Ustawa o państwowej służbie cywilnej
z dnia 17 lutego 1922.

(Dz. U. R. P. Nr. 21 poz. 164 z r. 1922).

art. 47. Uposażenie urzędników ulega zajęciu administracyjnemu tudzież zapowiedzeniu i zajęciu sądowemu nie więcej, niż do wysokości jednej piątej części sumy uposażenia lub wynagrodzenia, przypadającego do wypłaty.

Art. 48. Tytułem wyjątku od powyższej zasady ogólnej uposażenie urzędników i wynagrodzenie praktykantów ulega zapowiedzeniu i zajęciu sądowemu za alimenty do wysokości $\frac{2}{5}$ uposażenia lub wynagrodzenia, przyczem pozostałe $\frac{3}{5}$ wolne są od wszelkich zapowiedzeń i zajęć.

Przy zbiegu zapowiedzeń za alimenty i za inne należności lub długi, $\frac{1}{5}$ część uposażenia lub wynagrodzenia staje się przedmiotem stosunkowego podziału zarówno na alimenty, jak na inne należności lub długi, druga zaś $\frac{1}{5}$ część przekazuje się wyłącznie na zaspokojenie samych tylko alimentów, o ileby pierwsza $\frac{1}{5}$ część na nie przy zbiegu innych wierzycieli nie wystarczała.

Art. 49. Wyłącza się zupełnie z pod zapowiedzeń i zajęć, określonych w art. 47 i 48:

a) diety oraz koszty podróży i przesiedlenia w sprawach służbowych,

b) wsparcia i zapomogi, przyznawane urzędnikowi lub praktykantowi na leczenie jego lub jego rodziny, na pogrzeb jego rodziców, żony lub dzieci, albo też z powodu klęski elementarnej lub innego nieszczęśliwego wypadku.

II. Kodeks Postępowania Cywilnego.

(Dz. U. R. P. P. Nr. 112 poz. 934 z r. 1932).

Art. 575 § 1. Uposażenie służbowe i zaporażenie emerytalne (uposażenie emerytalne, pensja wdowia i sieroca) osób będących w publiczno-prawnym stosunku służbowym pracowników samorządowych oraz diety posłów i senatorów, wynagrodzenie pracowników umysłowych i robotników, tudzież świadczenia powtarzające

się, których celem jest zapewnienie utrzymania, należnego z tytułu: alimentów, renty za utratę zdolności do pracy, ubezpieczenia, wsparcia lub z jakiegokolwiek innego tytułu prawnego, jeżeli nie przewyższają tysiąca dwustu złotych miesięcznie, — podlegają egzekucji w jednej piątej części, a na zaspokojenie należności alimentarnych także w drugiej piątej części, przyczem zawsze suma stu złotych miesięcznie wolna jest od egzekucji, chyba że dochodzone są należności alimentarne. Jeżeli dłużnik otrzymuje miesięcznie powyżej tysiąca dwustu złotych, egzekucji podlega nadto połowa całej przewyżki, a na zaspokojenie należności alimentarnych również i druga połowa.

§ 2. Przy zbiegu egzekucji należności alimentarnych z egzekucją innych należności jedna piąta część podlega egzekucji za wszystkie długi ogółem, druga zaś część piąta na zaspokojenie samych tylko należności alimentarnych, o ileby pierwsza część na nie przy zbiegu z innymi wierzytelnościami nie wystarczała. Według tej samej zasady podlega egzekucji przewyżka ponad tysiąc dwieście złotych miesięcznie.

§ 3. Dodatki, które dłużnik otrzymuje na utrzymanie członka rodziny, podlegają w całości egzekucji na zaspokojenie należności alimentarnych tego członka przed innymi należnościami.

§ 4. Uposażenie oraz zaopatrzenie emerytalne osób wojskowych podlega egzekucji według przepisów szczególnych.

Art. 576 § 1. Dochody, wymienione w artykule poprzedzającym, oblicza się wraz z wszyst-

kiemi dodatkami i wartością świadczeń w naturze, lecz po potrąceniu podatków, składek emerytalnych i opłat publicznych, należnych z ustawy.

§ 2. Jeżeli dłużnik otrzymuje dochody z kilku źródeł, wymienionych w artykule poprzedzającym, podstawę obliczenia stanowi suma dochodów.

ad. 3. Zwolnienie duchownych od służby wojskowej określa ustawa z d. 23 maja 1924 r., której jednolity tekst został ogłoszony w obwieszczeniu Ministra Spraw Wojsk. z d. 8 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 46 poz. 458), uzupełniony nową ustawą z d. 17 marca 1953 r. (Dz. U. R. P. Nr. 56 poz. 299).

Ustawa o powszechnym obowiązku wojskowym.

Art. 55. Duchowni wyznania katolickiego, którzy otrzymali święcenia, zakonnicy tego wyznania, którzy złożyli śluby, uczniowie seminarjów katolickich, i nowicjusze zakonów i zgromadzeń katolickich tudzież duchowni innych przez Państwo uznanych wyznań chrześcijańskich, którzy otrzymali wyższe święcenia, i zakonnicy, którzy złożyli uroczyste śluby zakonne, wreszcie zatwierdzeni przez władzę rządową rabin i podrabini oraz duchowni innych wyznań niechrześcijańskich—zostają przy poborze bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu zaliczeni do pospolitego ruszenia bez broni.

Duchowni wyznania katolickiego, którzy złożyli śluby, uczniowie seminarjów katolickich i nowicjusze zakonów i zgromadzeń katolickich mogą korzystać z ulgi, wymienionej w ust. 1 również po poborze.

W razie powołania do służby wojskowej po uprzednim zbadaniu ich zdolności fizycznej księża katolicy, którzy posiadają święcenia kapłańskie, jako też i duchowni innych powyżej wymienionych wyznań pełnią w wojsku czynności duszpasterskie.

Katolicy duchowni, nie posiadający święceń kapłańskich, i uczniowie seminarjów katolickich, oraz nowicjusze zakonów i zgromadzeń katolickich będą w razie powołania ich po uprzednim zbadaniu zdolności fizycznej użyty do służby sanitarnej.

W razie wojny postanowienia niniejszego artykułu dotyczą tylko tych uczniów katolickich seminarjów oraz nowicjuszów zakonów i zgromadzeń katolickich, którzy wstąpili do seminarjów, nowicjatu lub zgromadzenia przed wypowiedzeniem wojny.

Art. 56. Osoby, wymienione w art. 55 które wystąpiły ze stanu duchownego, nowicjatu (zgromadzeń), lub seminarjów duchownych, powinny czynić zadość powszechnemu obowiązkowi wojskowemu na ogólnych zasadach (art. 35),

Przełożeni duchowni osób, wyżej wymienionych, mając obowiązek niezwłocznie zawiadomić o fakcie wystąpienia powiatową władzę administracji ogólnej.

* Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 16 marca 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Zagranicznych, Skarbu, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Rolnictwa,

Przemysłu i Handlu, Komunikacji, oraz Pracy i Opieki Społecznej w sprawie wykonania ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 stycznia 1928 r.

Na podstawie art. 9 ustęp. czwarty, 11 ustęp pierwszy, 12 ustęp drugi, 13, 14, 15 ustęp drugi, 16 i 17 ustęp ostatni, 18, 21 ustęp trzeci, 22 ustęp pierwszy, 25 ustęp pierwszy, 43 ustęp pierwszy, 49 ustęp pierwszy punkt 2, 50 ustęp drugi, 53, 59 ustęp drugi, 62, 63 ustęp drugi, 65 ustęp ostatni, 68 ustęp ostatni, 69 ustęp pierwszy, 74 ustęp drugi, 75 ustęp ostatni, 79 ustęp ostatni, 89 ustęp ostatni, 93, 94 ustęp pierwszy, 96 ustęp drugi, 120 ustęp drugi oraz 128 ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym, której jednolity tekst ogłoszony został w załączniku do obwieszczenia Ministra Spraw Wojskowych z dnia 8 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 46, poz. 458) zarządza się co następuje:

Do art. 55 i 56.

§ 234. Na zasadzie art. 55 podlegają przy poborze bez poddawania przeglądowi lekarskiemu zaliczeniu do pospolitego ruszenia bez broni następujące osoby:

a) duchowni wyznania katolickiego wszystkich obrządków posiadający święcenia, zakonnicy tego wyznania, którzy złożyli śluby, uczniowie semi-

narjów duchownych, nowicjusze zakonów i zgromadzeń tego wyznania;

§ 235. Celem zaliczenia do pospolitego ruszenia bez broni w myśl art. 55 zainteresowane osoby powinny w dniu stawienia się przed komisją poborową złożyć następujące dowody:

ad § 234 pkt. a): zaświadczenia wydane przez konsystorze diecezjalne, kurje biskupie lub biskupów oraz przełożonych zakonów i seminarjów duchownych;

§ 236. Wzory zaświadczeń dla osób, wyszczególnionych w § 234 pkt. a) . . . . . ze wskazaniem władz, wydających zaświadczenia, zawiera załącznik Nr. 3 do niniejszego rozporządzenia.

Załącznik Nr. 3 do rozp. Ministra Spraw Wojskowych z dnia 16 marca 1930 poz. 270.

I. DUCHOWNI KATOLICCY.

1) Zaświadczenie

dla biskupów, członków kapituł, rektorów seminarjów duchownych, przełożonych] klasztorów, proboszczów, wikariuszów i innych duchownych katolickich, posiadających święcenia i nieobjętych wzorami zaświadczeń pod L.L. 2, 3, 4.

Kurja Biskupia . . . . . (nazwa Kurji) zaświadcza, że . . . . . (imię i nazwisko duchownego) urodzony dnia . . . . . roku . . . . . w . . . . . (miejsce urodzenia) jest . . . . .

(stanowisko duchownego: sufraganem, rektorem seminarjum, przełożonym klasztoru, proboszczem, wikarjuszem, lub innym duchownym katolickim), posiadającym święcenia, w . . . . (dokładna nazwa biskupstwa, klasztoru, probostwa).

Niniejsze zaświadczenie Kurja Biskupia wydaje . . . . (imię i nazwisko duchownego) celem zaliczenia go do pospolitego ruszenia bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu na podstawie art. 55 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym.

. . . . . (nazwa miejscowości) dnia . . . . roku . . . . Nr. . . . .

Pieczęć Kurji Biskupiej.

Podpis Biskupa lub zastępcy.

UWAGA. Biskupom diecezjalnym wystawia zaświadczenie właściwy metropolita, względnie ten biskup, który dla niego stanowi wyższą instancję, biskupom sufraganom—biskup diecezjalny.

2) Zaświadczenie

dla profesorów seminarjów duchownych i innych funkcjonariuszów oraz uczniów tych zakładów.

Rektor Seminarjum . . . . . (dokładna nazwa seminarjum, adres) zaświadcza, że . . . . . (imię i nazwisko duchownego) urodzony dnia . . . . . roku . . . . . w . . . . . (miejsce urodzenia) obecnie jest . . . . . (profesorem, lub innym funkcjonariuszem albo też uczniem) seminarjum . . . . . (nazwa seminarjum).

Zaświadczenie niniejsze Seminarjum wydaje . . . . . (imię i nazwisko duchownego) ce-

lem zaliczenia go do pospolitego ruszenia bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu na podstawie art. 55 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym.

. . . . . (nazwa miejscowości) dnia . . . . . roku . . . . . Nr. . . . . (bieżącywydanego zaświadczenia).

Pieczęć Seminarjum

Podpis rektora lub jego zastępcy.

3) Zaświadczenie

dla nowicjuszów i zgromadzeń, jako też zakonników, którzy złożyli śluby.

Przełożony zakonu . . . . . (dokładna nazwa zakonu, zgromadzenia, adres) zaświadcza, że . . . . . (imię i nazwisko zakonnika) urodzony dnia . . . . . roku . . . . . w . . . . . (miejsce urodzenia) jest nowicjuszem zakonu (zgromadzenia), zakonnikiem, który złożył śluby.

Zaświadczenie niniejsze wydaje się . . . . . (imię i nazwisko) celem zaliczenia go do pospolitego ruszenia bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu na podstawie art. 55 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym.

. . . . . (nazwa miejscowości) dnia . . . . . roku . . . . . Nr. . . . . (bieżący wydanego zaświadczenia).

Pieczęć zakonu   Podpis przełożonego.

4) Zaświadczenie

dla profesorów rzymsko-katolickich wydziałów teologicznych na uniwersytetach.

Uniwersytet . . . . . zaświadcza, że ksiądz (imię i nazwisko duchownego) urodzony dnia . . . . .

roku . . . . w . . . . . (miejsce urodzenia) jest profesorem w tutejszym Uniwersytecie.

Zaświadczenie niniejsze wydaje się . . . . . (imię i nazwisko duchownego) celem zaliczenia go do pospolitego ruszenia bez poddawania przeglądowi wojskowo-lekarskiemu na podstawie art. 55 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym.

Pieczczę Uniwersytetu

Podpis Rektora Uniwersytetu.

Nadto Minister Spraw Wewnętrznych wydał do Panów Wojewodów pod d. 8. IV. 1929 Nr. Wojsk. 2305/5. 29 następujące.

Rozporządzenie w sprawie poboru wojskowego w drodze delegacji.

Poborowi, przebywający poza obrębem powiatu, w którym obowiązani są stawić się przed komisją poborową, mogą uczynić zażość stawieniu się w drodze delegacji przed komisją poborową miejsca ich pobytu, o ile uzyskają na to zezwolenie powiatowej władzy adm. ogólnej, w której listach zostali zgodnie z postanowieniami ust. o powsz. obow. wojsk. zapisani (art. 34 ust. o powsz. obow. wojsk.). Zezwolenie to nastąpić może w wypadkach, gdy poborowi:

a) zamieszkali w innym powiecie na pewien okres czasu w celach zarobkowych, lub pełnią służbę publiczną,

b) uczęszczają do szkół,

c) są uczniami seminarjów duchownych.

Prośby o zezwolenie na stawienie się do poboru w drodze delegacji winny być wnoszone

do powiatowej administracji ogólnej właściwej dla tej gminy, w której spisach poborowych zostali ujęci.

Przy udzielaniu zezwoleń kierować się należy zasadą, że w wypadkach punktu a) i b) poborowi muszą uzasadnić w prośbie przyczynę niemożności stawienia się przed właściwą kom. pob., zaś w wypadku przewidzianym w punkcie c) poborowi są zwolnieni od tego obowiązku, a zezwolenia te uzyskają na prośbę popartą dokumentem stwierdzającym, że są uczniami seminarjów.

Równocześnie z udzieleniem zezwolenia na stawienie się do poboru w drodze delegacji, powiatowa władza administracji ogólnej, udzielająca zezwolenia, zawiadamia o tem poborowego, a władzy delegowanej przesyła w 2-ch egzemplarzach wyciąg z listy poborowej odnośnego poborowego.

Delegowana władza wpisuje wyniki poboru do obu egzemplarzy list, z których jeden zwraca władzy delegującej, drugi przechowuje w swych aktach. Po otrzymaniu wyciągu władza delegująca wpisuje decyzje komisji poborowej do listy poborowej i przesyła odpis właściwej P.K.U., celem wpisania w głównej księdze ewidencyjnej.

Poborowi, którym udzielono zezwolenia na stawienie się do poboru w drodze delegacji, mają przy poborze wykazać, w sposób usuwający wszelką wątpliwość, tożsamość swej osoby.

Wydając na podstawie powyższego pisma zarządzenie podległym władzom, powołanym do

przeprowadzania poboru, zechce Pan Wojewoda zwrócić uwagę tych władz na zmiany i odchylenia wprowadzenia w stosunku do roku ubiegłego przy przeprowadzaniu poboru.

(—) SŁAWOJ SKŁADKOWSKI

Minister.

ad 4) Czynności świeckie co do istoty swojej nieodpowiednie dla stanu kapłańskiego podaje także kan. 139 (zajęcia medyczne, publicznych notarjuszów, świeckiego sądownictwa lub udział w rządach, piastowanie urzędów, z którymi jest związana odpowiedzialność rachunkowa, urzędu, zastępcy i adwokata przed sądami świeckimi itd.).

Artykuł VI

Zapewnia się nienaruszalność kościołów, kaplic i cmentarzy tak jednak, aby z tego powodu nie ucierpiało bezpieczeństwo publiczne.

U w a g i.

Kościoły, kaplice i cmentarze Prawo Kanoniczne (kan. 1154) nazywa „*loca sacra, quae divino cultui fideliumque sepulturae deputantur...*” (Miejsca poświęcone dla służby Bożej i grzebania wiernych przeznaczone).

Ich nienaruszalność obejmuje:

- 1° wyjęcie z pod jurysdykcji władzy świeckiej (kan. 1160),
- 2° ochronę przed czynkami niezbożnymi (kan. 1172),
- 3° nieużywanie ich do celów świeckich (kan. 1178),

4° przestrzeganie przez władze świeckie i. zw. *ius asyli* (kan. 1179)¹⁾.

Nienaruszalność odnosi się nie tylko do nieruchomości, lecz także do ich przedmiotów ruchomych dla kultu religijnego przeznaczonych.

Artykuł VII

Wojska Rzeczypospolitej korzystać będą z wszelkich wyróżnień, jakich Stolica Apostolska udziela wojskom, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. W szczególności kapelani będą posiadali prawa proboszczowskie w stosunku do wojskowych i do ich rodzin i wykonywać będą czynności swego urzędu kościel-

1) Między Komisją Papieską a Przedstawicielami Ministerstwa Sprawiedliwości na konferencji w dniu 17-go listopada 1926 r. ustalono, że:

1° art. VI konkordatu nie obejmuje *privilegium fori* (kan. 120—123 i 2341),

2° Państwo zapewnia nienaruszalność i spokojne zarządzanie oraz użytkowanie kościołów itd. szczególnie w zastosowaniu kan. 1160 i 1179 Prawa Kan. (can. 1160. *Loca sacra exempta sunt a iurisdictione auctoritatis civilis et in eis legitima Ecclesiae auctoritas iurisdictionem suam libere exercet.* — Can. 1179: *Ecclesia iure asyli gaudet ita ut rei, qui ad illam confugerint, inde non sint extrahendi, nisi necessitas urgeat, sine assensu Ordinarii, vel saltem rectoris ecclesiae.*)

3° Władze państwowe udzielają Kościołowi w wypadkach naruszenia tego prawa Kościoła pomocy w myśl art. 4 Konkordatu. Ponadto wydadzą w porozumieniu z Ks. Ks. Biskupami instrukcję dla władz bezpieczeństwa:

- a) o wkraczaniu do świątyń,
- b) o pomocy dla przedstawicieli Kościoła, gdy jej zażądają z racji zajęć podczas nabożeństw,
- c) o nienaruszalności cmentarzy katolickich.

nego pod jurysdykcją Biskupa Polowego, który będzie miał prawo ich wyboru. Stolica Apostolska przyzwala, aby to duchowieństwo w tem, co dotyczy jego służby wojskowej, podlegało władzom wojskowym.

U w a g i.

1. W związku z powyższym artykułem uzgodniono pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską następujący statut:

• Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów i Ministra Spraw Wojskowych oraz Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 25 listopada 1926 r. w sprawie organizacji kościelnej duchowieństwa wojskowego. (Dz. U. R. P. nr. 124 poz. 714 z r. 1926).

Na podstawie art. 7. Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, sporządzonego w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. i ratyfikowanego w Warszawie dnia 30 maja 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 72 poz. 501) i art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła Rzymsko-Katolickiego (Dz. U. R. P. Nr. 47 poz. 324) oraz mając na uwadze Dekret Nuncjusza Apostolskiego w Polsce z dnia 27 lutego 1926 r. zarządza się co następuje:

§ 1. W wykonaniu art. 7 Konkordatu wprowadza się organizację kościelną duchowieństwa wojskowego na zasadach ustalonych w załącz-

nym statucie i wedle nadanej tym statutem duchowieństwu wojskowemu w Polsce jurysdykcji kościelnej.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

STATUT

Duszpasterstwa Wojskowego w Wojsku Polskim, zatwierdzony przez Stolicę Apostolską dekretem Nuncjusza Apostolskiego w Polsce dnia 27 lutego 1926 r.

I. Zasady ogólne.

1.

Na czele duszpasterstwa wojska lądowego i morskiego Rzeczypospolitej Polskiej w odniesieniu do katolików stoi Biskup Polowy.

2.

Wykonanie zarządzeń Biskupa Polowego w myśl przepisów Prawa Kanonicznego i rozkazu Ministra Spraw Wojskowych należy do Kurji Biskupiej.

3.

Sąd Biskupa Polowego znajduje się przy Kurji Biskupiej.

4.

Sąd Metropolitalny Warszawski stanowi drugą instancję dla spraw sądzonych w Sądzie Biskupa Polowego.

5.

Biskupowi Polowemu służy prawo mianowania Wikariuszy Jeneralnych.

6.

W okręgach wojskowych Rzeczypospolitej na czele duszpasterstwa wojskowego stoją Dziekani, wyznaczeni przez Biskupa Polowego.

7.

Czynności Dziekanów okręgowych określa Biskup Polowy.

8.

Pod względem duszpasterstwa wojskowego cały obszar Rzeczypospolitej podzielony zostaje przez Biskupa Polowego na parafje wojskowe, na czele których stoją kapelani wojskowi, posiadający w stosunku do podległych osób jurysdykcję proboszczowską w myśl art. 7 Konkordatu między Stolicą Św. i Rzeczpospolitą Polską zawartego.

9.

Parafja wojskowa obejmuje osoby, należące do oddziałów, zakładów i „formacyj” wojskowych, oraz te wszystkie, które zostały powierzone opiece duchownej odnośnego kapelana wojskowego, a mianowicie:

- 1) wszystkich szeregowych wojska zarówno lądowego jak i morskiego, a to:
  - a) szeregowych wojska stałego z chwilą zaliczenia w stan wyżywienia;
  - b) nadterminowych;

- c) podoficerów;
- d) rzemieślników wojskowych w zamkniętych obozach warownych oraz orkiestrantów;
- 2) wszystkich oficerów wojska zarówno lądowego jak i marynarki wojennej:
  - a) zawodowych;
  - b) należących do rezerwy armji, ponownie do służby czynnej powołanych;
- 3) duchownych wojskowych:
  - a) zawodowych;
  - b) rezerwowych, ponownie do służby czynnej powołanych;
- 4) uczni — wychowanków:
  - a) szkół wojskowych;
  - b) szkół, mających za cel przygotowanie chłopców do zawodu wojskowego;
  - c) ochron wojskowych w zamkniętych obozach warownych;
  - d) uczni — orkiestrantów;
- 5) wszystkich powołanych pod broń z okazji mobilizacji całego Narodu dla obrony Rzeczypospolitej;
- 6) inwalidów wojennych, emerytów wojskowych, weteranów „powstań”, którzy znajdują się w szpitalach wojskowych;
- 7) emerytów wojskowych, powołanych ponownie do służby czynnej;
- 8) mężczyzn i kobiety, pełniących obowiązki w szpitalach i zakładach sanitarnych i tamże zamieszkujących;
- 9) jeńców wojennych, więźni oraz internowanych podczas wojny;

10) robotników i woźnice, pociągniętych do jakichkolwiek prac wojennych podczas wojny a znajdujących się poza swymi parafjami;

11) urzędników wojskowych, pełniących obowiązki w szpitalach wojskowych, więzieniach, szkołach i twierdzach;

12) rodziny wojskowych, służących w wojsku:

- a) żonę, zamieszkałą ze swym mężem;
- b) oraz dzieci, mieszkające wraz z rodzicami, przed ukończeniem 21 roku życia.

II. Jurysdykcja duchowieństwa wojskowego.

10.

Biskup polowy wykonywa jurysdykcję w stosunku do kapelanów, wszystkich wojskowych oraz członków ich rodzin religii katolickiej wszystkich obrządków całej armji lądowej i marynarki wojennej Rzeczypospolitej.

11.

Prawo udzielania chrztu posiada kapelan wojskowy jedynie tym dzieciom, których ojciec lub owdowiała matka należą do parafji wojskowej, podległej jego opiece.

12.

Kapelan wojskowy posiada władzę słuchania spowiedzi świętej wszystkich wojskowych i ich rodzin oraz udzielania tymże Sakramentu Eucharystji.

13.

W zakresie administrowania Sakramentu Małżeństwa kapelan, posiadający jurysdykcję proboszczowską:

a) głosi zapowiedzi małżeństw, zawieranych przez wojskowych i ich rodziny (powierzonych jego opiece),

b) legalnie i ważnie błogosławi związki małżeńskie wojskowych i ich rodzin, względem których przysługują mu prawa proboszczowskie,

c) udziela delegacji do legalnego i ważnego błogosławienia małżeństw na terytorjum wyznaczonem mu przez Biskupa Polowego, wojskowych i ich rodzin, którzy należą do jego parafji wojskowej.

Uwaga: Jurysdykcja, przyznana kapelanom wojskowym, nie znosi jurysdykcji właściwych proboszczów co do ważności błogosławienia związków małżeńskich.

14.

Kapelan wojskowy posiada władzę dokonania obrzędów pogrzebowych wojskowych i ich rodzin do jego parafji należących.

15.

Funkcje religijne kapelan wojskowy spełnia w kościele wojskowym; w braku takowego będzie mógł je spełniać w innym kościele, wyznaczonym mu przez biskupa polowego po uzyskaniu uprzednio zgody miejscowego ordynariusza.

16.

Do obowiązków kapelana wojskowego, pełniącego opiekę duszpasterską w parafji wojskowej,

wej, należy oświecanie religijne swoich parafjan, a w szczególności szeregowych i młodocianych.

III. Opieka duchowna w stosunku do osób obrządku grecko-katolickiego.

17.

Radcą Biskupa Polowego w sprawach liturgicznych dla obrządku grecko-katolickiego jest Dziekan grecko-katolicki przy Kurji Biskupa Polowego.

18.

Wojskowi i ich rodziny obrządku grecko-katolickiego podlegają opiece duchownej właściwego kapelana grecko-katolickiego, który stoi na czele parafji grecko-katolickiej, utworzonej przez Biskupa Polowego.

IV. Prowadzenie ksiąg parafjalnych.

19.

Kapelani wojskowi-proboszczowie obowiązani są prowadzić księgi parafjalne w myśl can. 470 Kodeksu Prawa Kanonicznego.

20.

Kapelani wojskowi pełnią obowiązki „urzędników stanu cywilnego” w stosunku do osób wojskowych i ich rodzin w myśl przepisów przez Kurję wojskową wydanych.

21.

Kapelani wojskowi administrują majątkiem kościelnym w myśl Prawa Kanonicznego tyt. XXVIII oraz przepisów wojskowych.

V. Uzupelnienie kadr duchowieństwa wojskowego.

22.

Na czas pokoju ilość kapelanów wojskowych ustala ustawa o etatach w wojsku polskiem.

23.

Każda diecezja dostarczy Biskupowi Polowemu, który ma prawo wyboru, odnośną liczbę kapłanów do służby duszpasterskiej.

24.

Wyznaczeni na stanowiska kapelanów wojskowych kandydaci, winni posiadać następujące kwalifikacje:

- a) obywatelstwo polskie,
- b) świadectwo lekarskie dobrego zdrowia i wytrzymałości fizycznej,
- c) nieprzekroczony 35 rok życia,
- d) przynajmniej trzy lata kapłaństwa,
- e) dobrą opinię Ordynarjusza (can. 117).

25.

Mianowanie kapelanów wojskowych należy do Ordynarjusza Polowego.

26.

Ilość kapelanów na czas wojny określa „plan mobilizacyjny” wojskowych, powoływanych pod broń. Księża przeznaczeni w wypadku mobilizacji do służby duszpasterskiej, należą do grupy kapelanów rezerwy armji; wszyscy inni zaliczają się do pospolitego ruszenia, zwołanego dla Obrony Rzeczypospolitej. Ordynarjusz, mając na

uwadze dobro parafji, wykaże tych kapłanów, którzy na wypadek mobilizacji winni pozostać na swych stanowiskach.

27.

Każdy Ordynarjusz i Przełożony Zgromadzenia Zakonnego co dwa lata wyznacza kapłanów, którzy z jego diecezji (wzgl. Zgromadzenia) na wypadek wojny zaliczają się do rezerwy armji.

28.

Kapelani należący do rezerwy armji, wyznaczeni do służby duszpasterskiej winni odpowiadać warunkom, wymaganym od kapelanów na czas pokoju.

29.

Kapelan, należący do rezerwy armji, który już został wyznaczony do służby duszpasterskiej na wypadek mobilizacji, nie może być bez zgody władz wojskowych, przez Kurję Biskupa Polowego uzyskanej, skreślony z listy kapelanów rezerwy ani też zwolniony z obowiązku stawienia w wypadku mobilizacji.

30.

Z chwilą mobilizacji wszyscy kapelani, należący do rezerwy armji oraz wszyscy duchowni katoliccy do służby sanitarnej powołani w myśl przepisów Stolicy Apostolskiej podlegają jurysdykcji Biskupa Polowego.

*

Co się tyczy uprawnień jurysdykcyjnych Biskupa Polowego i duszpasterzy wojskowych Ks. Sekretarz Stanu Jego Świątobliwości Kar-

dynał Pacelli w piśmie do Nuncjusza Apostolskiego w Polsce z d. 4 maja 1934 r. podał następujące normy:

1° Jurysdykcja Biskupa Polowego i kapelanów wojskowych jest w myśl art. 7 Konkordatu personalna to znaczy, że się odnosi bezpośrednio do osób należących do lądowego i morskiego wojska Rzeczypospolitej Polskiej a pośrednio do miejsca stałego lub czasowego przebywania tych osób. Przeto nie jest ona terytorjalna.

Art. 7 Konkordatu określa bliżej rodzaj tej jurysdykcji. Także art. 10 Statutu dla duszpasterstwa wojskowego, przez Stolicę św. pod d. 27 lutego 1926 r. zatwierdzonego, mówi o jurysdykcji Biskupa Polowego tylko personalnej w odniesieniu do osób, w tym Statucie wzmiankowanych.

2° Ze względu na tę jurysdykcję personalną Biskup Polowy jest Ordynarjuszem wprawdzie lecz nie Ordinarius loci (can. 198); posiada przeto uprawnienia ogólne Ordynarjuszów, przyznane im przez Prawo Kanoniczne lecz nie uprawnienia, przyznane tylko Ordynarjuszom loci.

3° Kapelani wojskowi nie mogą spełniać czynności religijnych w kościołach nie wojskowych bez uprzedniego przyzwolenia Ordynarjusza loci, jak to zresztą zaznacza także art. 15 Statutu.

Wypływa to z natury rzeczy. Kościoły bowiem niewojskowe są poddane wyłącznie wła-

dzy i opiece Ordynarjusza diecezjalnego w myśl kanonów św.

4° Statut wyżej wspomniany ogłoszony przez Nuncjaturę Apostolską w łączności z Konkordatem zawartym pomiędzy Stolicą św. a Rzeczpospolitą Polską, może być tłumaczony autorytatywnie tylko przez tę prawną Władzę, która go wydała, mianowicie bądź przez Stolicę św. bądź przez Nuncjaturę Apostolską w Polsce za aprobatą Stolicy Apostolskiej.

5° Co się tyczy odprawiania Mszy św. poza kościołem i kaplicą, Biskup polowy może pozwalać na jej odprawienie, z zachowaniem warunków podanych w kanonie 822 § 4—w koszarach, w wojskowych szpitalach i w innych instytucjach lub budynkach, należących do wojska i zamieszkałych przez osoby podlegające jurysdykcji Biskupa Polowego — bądź w miejscu zamkniętem n. p. w sali bądź w miejscu otwartem n. p. na dziedzińcu.

Poza wymienionymi miejscami Biskup polowy nie może pozwalać na odprawianie Mszy św. *extra ecclesiam et oratorium* bez zgody Ordynarjusza loci.

6° Pozwolenia na odprawienie Mszy św. poza miejscami przeznaczonemi do służby Bożej, udzielić można tylko w przypadku nadzwyczajnym i tylko z przyczyn słusznych duchowych z najwyższą roztropnością i ostrożnością i z zapobieżeniem niewłaściwościom, mo-

gącym przynieść ujmę chrześcijańskiej pobożności i świętości nabożeństwa.

Wskazuje się też na pismo św. Kongregacji Sakramentów z d. 26 lipca 1924 r. do Ordynarjuszów Italji (*Acta Apostol. Sedis XVI pag. 370 i nast.*). Tam powiedziano pomiędzy innemi: „Stąd wynika, że władza Ordynarjuszy w tej sprawie jest dosyć skrepowana, gdyż może być stosowana tylko w przypadku nadzwyczajnym i nie bez słusznej i rozumnej przyczyny, która może być nacechowana jedynie najwznioślejszemi względami służby Bożej i duchowego dobra wiernych. Trzeba wpajać i wprowadzać z należytą stanowczością te normy karności dla pogłębiania i oczyszczania uczuć religijnych ludności.

A zatem ponad wątpliwość, że nie zachodziłaby przyczyna słuszna i rozumna, wymagana przez powołany kanon 822, jeśli Msza św. poza kościołem byłaby żądana z okazji wspomnień, podanych przez kanon 822 § 4 bez charakteru politycznego: w takich okolicznościach odprawienie Mszy św. poza kościołem pozostaje wzbronione niezależnie od wzmiankowanego kanonu 822. Tem bardziej ma to miejsce, w okolicznościach, w których z odprawieniem Mszy św. łączyłyby się pewnego rodzaju zabobon lub niebezpieczeństwo dla prawego religijnego uczucia lub dla czystości wiary u ludność chrześcijańską. W takich razach nie zachodziłaby słuszna przyczy-

na Kodeksu, lecz bardzo łatwo dałoby się sposobność do wypaczenia zdrowej dyscypliny katolickiego kultu”.

Z przepisów Prawa Kanonicznego i z interpretacji kanonu 822 § 4 przez kanonistów ks. Kardynał Sekretarz Stanu wysnuł następującą rezolucję:

a) co do odprawiania Mszy św. poza kościołem Biskupi diecezjalni i Biskup Polowy przestrzegać będą przepisów kan. 822 w całkowitej i zupełnej zgodzie z prawdziwą myślą Stolicy Apostolskiej, jasno i autorytatywnie wyrażoną w piśmie św. Kongregacji Sakramentów z d. 26 lipca 1924 r. do Ordynariuszów Italji.

b) niedozwolone jest odprawianie Mszy św. poza kościołem z okazji pamiątkowych świątek lub w uroczystości o charakterze narodowym czy politycznym. W takich okolicznościach Biskupi nie mogą zezwalać na odprawienie Mszy św., która jest najwznioślejszym i najuroczystszy aktem religji chrześcijańskiej, poza kościołem, będącym miejscem świętem przeznaczonym dla spełniania religijnych czynności;

c) kapelani wojskowi mogą spełniać czynności religijne tylko dla osób, podlegających ich jurysdykcji duszpasterskiej, które są wymienione w art. 9 Regulaminu czy Statutu wyżej wzmiankowanego. Wobec innych osób obcych czyli wyjętych z pod ich władzy, dla spełniania czynności religijnych i ich aktów powołania kapłańskiego potrzebują osobnego upoważnienia (oprócz wypadku konieczności) od Ordynariusza loci;

d) kapelani wojskowi w myśl art. 15 wzmiankowanego Regulaminu nie mogą spełniać czynności religijnych w kościołach niewojskowych bez uprzedniego zezwolenia Ordynariusza diecezjalnego;

e) Biskup Polowy może pozwolić na odprawienie Mszy św. poza kościołem, *servatis servandis*, w koszarach, w szpitalach, w instytutach wojskowych i w obozach utworzonych dla wielkich manewrów. Na innych miejscach, poza kościołem, Msza św. nie może być odprawiana, z uwzględnieniem warunków podanych przez kanon 822 § 4, bez pozwolenia Ordynariusza diecezjalnego czyli bez szczególnego jego upoważnienia danego bądź kapelanowi wojskowemu bądź innemu kapłanowi czy to że Msza św. ma być odprawiona dla wygody ogółu wiernych czy też dla żołnierzy i ich rodzin;

f) Ilekroć nie zbiegną się wszystkie warunki wymienione przez kanon 822 § 4 a Biskup Polowy uważać będzie za wskazane i odpowiednie ze względów duchowych odprawienie Mszy św. poza miejscem, przeznaczonym dla spełniania służby Bożej, zwróci się w każdym poszczególnym wypadku do Najwyższej Władzy Stolicy św”.

Artykuł VIII.

W niedziele i w dzień święta narodowego Trzeciego Maja księża odprawiający nabożeństwa, odmawiać będą modlitwę liturgiczną za pomyślność Rzeczypospolitej Polskiej i jej Prezydenta.

U w a g i.

1. Tekst modlitwy liturgicznej ustaliła konferencja Episkopatu Polski w dniu 28 maja 1925 r. w następującem brzmieniu:

V. *Salvam fac Rempublicam nostram, Domine.*

R. *Deus meus, sperantem in Te.*

V. *Mitte ei Domine, auxilium de sancto.*

R. *Et de Sion tuere eam.*

V. *Nihil proficiet inimicus in ea.*

R. *Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.*

V. *Fiat pax in virtute Tua.*

R. *Et abundantia in turribus Tuis.*

V. *Domine, exaudi orationem meam.*

R. *Et clamor meus ad Te veniat.*

V. *Dominus vobiscum.*

R. *Et cum spiritu tuo.*

O r e m u s.

Defende quaesumus, Domine, Beata Maria semper Virgine, Regina Poloniae et Sanctis nostris Patronis intercedentibus, istam ab omni adversitate Rempublicam: et toto corde Tibi prostratam, ab hostium propitius tuere clementer insidiis.

Praetende Domine, quaesumus, famulo Tuo... Praesidi Reipublicae, dexteram coelestis auxilii, ut Te toto corde perquirat et quae digne postulat, assequi mereatur. Per Christum Dominum nostrum.

R. Amen.

V. *Divinum auxilium maneat semper nobiscum.*

R. Amen.¹⁾

2. Tekst polski modlitwy oraz sposób przyjmowania Prezydenta Rzeczypospolitej, przybywającego do kościoła, podaje Rituale Romanum ecclesiae Poloniae accommodatum na str. 1021—1025.

3. Nadto Episkopat zarządził, aby po kazaniach niedzielnych była odmawiana następująca modlitwa powszechna:²⁾

Wszchemogący Wieczny Boże, Panie i Ojczyście niebieski, wejrzyj okiem nieograniczonego miłosierdzia na wszystkich wiernych chrześcijan, za których Syn Twój jedyny dobrowolnie Krew Swoją drogą na drzewie Krzyża wylał. Przez tegoż Pana Jezusa Chrystusa odwróć od nas, Najłaskawszy Ojczy, zasłużone kary, terażniejsze i przyszłe niebezpieczeństwa, szkodliwe wzburzenia, uzbrojenia wojenne, drogość, choroby, smutne i ciężkie czasy. Udziel nam prawdziwego zjednoczenia we wierze bez wszelkiego od-

¹⁾ Powyższa modlitwa otrzymała aprobatę Stolicy Apostol. (pismo Nuncjusza z d. 27. I. 1926 r.)

Episkopat na konfer. d. 26. II. 1934 rozszerzył odmawianie tej modlitwy także na dzień 15 sierpnia (zwycięstwo nad armją bolszewicką), 11 listopada (dzień powstania Niepodległej Polski) i na dzień imienin Prezydenta Rzeczypospolitej. W dwa dni ostatnie kazania nie są wygłaszane.

Mężczyźni świeccy (za wyjątkiem żołnierzy w pełnym rynsztunku biorą udział w nabożeństwach z głową odkrytą.

Co do mszy t. zw. polowych patrz uwagi do art. VII Konkordatu.

²⁾ Uchwała Zjazdu Ks.Ks. Biskupów w r. 1923.

szczepieństwa. *Nakłoń serca nasze do prawdziwej pokuty i poprawy życia.*

Oświeć i utwierdź w dobrem wszystkie duchowne i świeckie zwierzchności i rządcy. Spuść osobliwie łaskę Swoją na sługę Swego Papieża . . . . ., któregoś najwyższym pasterzem Kościoła Swego ustanowił. Wejrzyj też okiem miłosierdzia Swego na Pasterza naszego . . . . . i na wszystkich kapłanów naszej diecezji, aby pełni łaski Twojej gorliwymi byli przewodnikami dusz sobie powierzonych i w świętobliwości życia wytrwali.

Dziękując za wielkość miłosierdzia Twego, okazanego Ojczyźnie naszej, prosimy Ciebie, bądź państwu naszemu tarczą i puklerzem. Miej w swej świętej opiece tych, co stoją na czele państwa i krajem naszym rządzą; oświecaj i prowadź, aby zgoda i jedność w całym kraju zapanaowały i bezustanku wzrastały.

Oto błagamy Cię za przyczyną Najśw. Marji Panny, Królowej naszej i za orędownictwem świętych Patronów, naszych. Spraw prosimy pokornie, abyśmy w wiecznym zbawieniu Ciebie wielbić i chwalić mogli przez Jezusa Chrystusa, Syna Twego Jedynego, Pana i Zbawiciela naszego, który z Tobą i z Duchem św. równy Bóg żyje i króluje na wieki wieków. Amen.

4. Zajmowanie miejsc w presbyterjum przez osoby świeckie.¹⁾

a) Św. Kongregacja Obrzędów orzekła pod d. 12 kwietnia 1930 r. Nr. V. 214/930:

¹⁾ Odstępcy od wiary katolickiej i bigamiści w pogięciu katolickim nie mogą zajmować miejsc honorowych na nabożeństwach (konfer. Episk. d. 6. X. 1931 r.).

III „Wskutek niestosowania się w archidiecezji wileńskiej, rzekomo na podstawie dawnego zwyczaju, do wyraźnych przepisów liturgicznych co do zajmowania miejsc w kościele w czasie nabożeństw przez osoby świeckie i powstające stąd niezadowolenia, J. E. Ksiądz Arcybiskup - Metropolita Wileński zwrócił się do jedynej w tej materji właściwej instytucji, mianowicie do św. Kongregacji Obrzędów z następującymi trzema pytaniami:

I. Czy można tolerować, pomimo wielu zakazujących dekretów św. Kongregacji Obrzędów, przez wzgląd na od niepamiętnych czasów istniejący zwyczaj, aby osoby świeckie podczas uroczystej Mszy św. wchodziły do presbyterjum i tam stały lub siedziały?

II. Czy można dopuścić, aby podczas nabożeństw przebywali w presbyterjum ministrowie Rzeczypospolitej, wojewoda, starosta powiatowy lub wyższe w danej miejscowości szarże wojskowe?

III. Czy można dopuścić, aby podczas nabożeństwa Najwyższy Przedstawiciel władzy cywilnej Państwa zajmował siedzenie do tego szczególnie przygotowane na wzniesieniu, z klęcznikiem, w asystencji dwóch oficerów?

Św. Kongregacja, po wysłuchaniu zdania osobnej Komisji i rozważeniu wszelkich okoliczności, uważa za konieczne na postawione pytania odpowiedzieć na I i II przecząco, według Ceremonjału Biskupiego ks. I rozdz. XIII n. 13;

kan. 1293 Kod. Pr. Kan. i dekretów. Na III przez wzgląd na zwyczaj można dopuścić. — I tak odpowiedziała i wyjaśniła dnia 12 kwietnia 1930 r.

(—) C. Kard. LAURENTI
św. Kongreg. Prefekt.

b) W łączności z powyższym dekretem jest dekret następujący:

Sacra Congregatio Nr. L. 39/933.
Rituum.

Lomzen.

Hodiernus Caeremoniarum Magister Cathedralis Ecclesiae Lomzensis Sacrae Rituum Congregationi humillime exposuit constare ex multis decretis eiusdem Sacrae Congregationis, laicis quibuscumque, magistratibus non exceptis, non licere sedem habere intra presbyterium ecclesiae dum functionibus sacris assistunt. Cum vero ortum sit dubium circa extensionem verbi presbyterium, utrum hoc nomine intelligatur tantum pars superior in qua positum est altare et tronus Episcopi aut extendatur et ad alteram partem occupatam per chorum canonicorum et clerum cathedralem, per cancellos postea separatam ab aliis partibus ecclesiae, ita ut magistratibus assignari valeat conveniens locus in festivitibus, Caeremoniarum orator ab eadem Sacra Rituum Congregatione petiit:

1) *An limitatio verbi presbyterii solummodo ad partem altaris ubi Missa celebratur et ubi celebrans cum assistentibus locum habet extendatur, vel presbyterii nomine intelligendum*

sit totum spatium ubi sedem habet Capitulum et Clerus usque ad cancellos;

2) *Et quatenus affirmative ad secundam partem, an in altera parte presbyterii, occasione testorum ibi locus conveniens assignari valeat magistratibus.*

Et Sacra Rituum Congregatio, audito quoque Specialis Commissionis suffragio, omnibus mature perpensis, propositis dubiis respondendum censuit:

Ad 1 Negative ad primam partem, affirmative ad secundam.

Ad 2 Negative.

Atque ita rescripsit atque declaravit.

Die 17 Junii 1933.

(—) A. Carinci S.R.C. Secretarius

(—) Henricus Dante Subst.

Artykuł IX.

Żadna część Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie zależała od Biskupa, którego siedziba znajdowałaby się poza granicami Państwa Polskiego. Hierarchja katolicka w Rzeczypospolitej Polskiej będzie zorganizowana, jak następuje:

A. Obrządek łaciński.

- I. Prowincja kościelna Gnieźnieńsko-Poznańska:
Archidiecezja Gnieźnieńska i Poznańska,
Diecezja Chełmińska,
Diecezja Włocławska.
- II. Prowincja kościelna Warszawska:
Archidiecezja Warszawska,

- Diecezja Płocka,
 „ Sandomierska,
 „ Lubelska,
 „ Podlaska,
 „ Łódzka.
- III. Prowincja kościelna Wileńska:
 Archidiecezja Wileńska,
 Diecezja Łomżyńska,
 „ Pińska.
- IV. Prowincja kościelna Lwowska:
 Archidiecezja Lwowska,
 Diecezja Przemyska,
 „ Łucka.
- V. Prowincja kościelna Krakowska:
 Archidiecezja Krakowska,
 Diecezja Tarnowska,
 „ Kielecka,
 „ Częstochowska,
 „ Śląska.
- B. Obrządek grecko-rusiński.
 Prowincja kościelna Lwowska:
 Archidiecezja Lwowska,
 Diecezja Przemyska,
 „ Stanisławowska.
- C. Obrządek ormiański.
 Archidiecezja Lwowska.

Stolica Apostolska nie przedsięwzięmie żadnej zmiany w powyższej hierarchji lub w rozgraniczeniu prowincyj i diecezyl, jak tylko w porozumieniu z Rządem polskim, za wyjątkiem drobnych sprostowań granic wymaganych dla dobra dusz.

U w a g i.

1. Ustalenie powyższej hierarchji nie wyklucza prawa Kościoła do dopuszczania także innych obrządków liturgicznych w diecezjach polskich. Tylko jeśli chodzi o nowy ustrój hierarchiczny lub utworzenie odrębnych diecezyl dla innego obrządku poza wyżej wymienionymi, jest potrzebne porozumienie się Stolicy Apostolskiej z Rzeczpospolitą Polską.

2. W myśl dekretu św. Kongregacji dla Kościoła wschodniego z d. 6. XII 1928 r. o pozwolenie na zmianę obrządku należy się zwracać za pośrednictwem Ordynariusza do Legatów papieskich, Nuncjusów, Internuncjusów lub Delegatów Apostolskich, którzy takie podania sami będą załatwiali.

(Acta Apostolicae Sedis Nr. 13 z d. 20. XII. 1928 r.).

Jedynie duchowni mają się zwracać do Stolicy Apostolskiej.

3. W związku z powyższym artykułem IX stoi artykuł XXVI Konkordatu o rozgraniczeniu prowincyj i diecezyl.¹⁾

4. Dekretem św. Kongregacji dla Kościoła Wschodniego z dnia 10 lutego 1934 r. „Quo aptius consuleret” Stolica Apostolska z części diecezji Przemyskiej obrz. greko-katolickiego t. zw. Lemkowszczyzny utworzyła w porozumieniu z Rządem polskim Administrację Apostolską w zależności bezpośredniej od Stolicy św. i z siedzibą Administratora Apostolskiego w Rymnowie.

Ta nowa administracyjna jednostka liczy obecnie dziewięć dekanatów z 121 parafjami i 128000 wiernych.

¹⁾ Rozgraniczenie to nastąpiło bullą „Vixdum Poloniae unitas” z d. 28 października 1925 r. (Acta Apostolicae Sedis Vol. 17 N. 13 de d. 5 Novembris 1925) podaną po tekście francuskim Konkordatu.

Artykuł X.

Tworzenie i przemiana beneficjów kościelnych, Kongregacji i Zakonów, jak również ich Domów i zakładów zależeć będzie od właściwej władzy kościelnej, która ilekroć powyższe zarządzenia pociągnęłyby za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, poweźmie te zarządzenia po porozumieniu się z Rządem. Cudzoziemcy nie będą otrzymywali stanowisk przełożonych Prowincyj zakonnych, chyba po uzyskaniu na to zezwolenia Rządu.

U w a g i.

1. Artykuł X opiera się na artykule I, zapewniającym Kościołowi swobodny zarząd swojemi sprawami i majątkiem zgodnie z Prawem Kanonicznem.

O tworzeniu i przemianach beneficjów kościelnych mówią kanony 1414—1450 Kodeksu Prawa Kan.; o Kongregacjach i Zakonach oraz o ich Domach kan. 487—491; o zakładach kośc. (naukowych, oświatowych, dobroczynnych) kan. 497, 1489—1494.

2. Właściwej Władzy kościelnej (diecezjalnej lub zakonnej) przysługuje prawo swobodnego tworzenia i zmieniania beneficjów, zakonnych domów i zakładów kośc. — oraz parafij. Porozumienie się Władzy kościelnej z Rządem jest wymagane tylko wtenczas, gdy Skarb Państwa na beneficjum lub zakład kościelny miałby łożyć wydatki.¹⁾ Poza tym przypadkiem utworzona przez Ordynarjusza na podstawie Prawa Kanonicznego parafia lub beneficjum

¹⁾ W takim przypadku władza diecezjalna porozumiewa się bezpośrednio z Ministrem W. R. i O. P. (pismo Ministerstwa W. R. i O. P. z d. 29. IV. 1926 r. Nr. VI/C. I. 3129/26 do wojewody lubelskiego).

w swoim istnieniu i w swojej działalności są niekrepowane.

3. Cudzoziemcy mogą otrzymać stanowiska przełożonych prowincyj zakonnych w Polsce tylko za zgodą Rządu.

Artykuł XI.

Wybór Arcybiskupów i Biskupów należy do Stolicy Apostolskiej. Jego Świątobliwość się zgadza zwracać się do Prezydenta Rzeczypospolitej przed mianowaniem Arcybiskupów i Biskupów diecezjalnych, koadjutorów *cum iure successionis* oraz Biskupa polowego, aby się upewnić, że Prezydent nie podnosi przeciwko temu wyborowi względów natury politycznej.

U w a g i.

1. Stolica Apostolska przyznała Episkopatowi polskiemu obrządku łacińskiego prawo przedstawiania kandydatów do godności biskupiej w diecezjach polskich obrządku łacińskiego dekretem z d. 20. 8. 1921: *Decretum circa proponendos ad episcopale ministerium pro dioecesisibus ritus latini in Polonia.*

(Acta Apostolicae Sedis z r. 1921 poz. 430).

2. Znaczenie wyrazów „względów natury politycznej” wyjaśnia uwaga do umowy, zawartej pomiędzy Stolicą Apostolską a Rządem czechosłowackim, mianowicie:

„On entend par objections de caractère politique toutes les objections que le gouvernement serait à même de motiver par de raisons qui ont trait à la sécurité de l'Etat, par exemple que le candidat choisi se soit rendu coupable d'une activité politique irredentiste, séparatiste ou bien dirigée contre la Constitution ou

contre l'ordre publique du pays" (Modus vivendi entre le Saint-Siège et le Gouvernement tchécoslovaque d. 2 février 1928).

(Przez zastrzeżenia natury politycznej rozumieć należy wszelkie zastrzeżenia, które rząd mógłby uzasadnić powodami odnoszącymi się do bezpieczeństwa Państwa, n.p. że wybrany kandydat stałby się winnym działalności politycznej irrydentystycznej, separatystycznej lub też skierowanej przeciwko konstytucji lub przeciwko publicznemu porządkowi kraju).

3. Porozumiewanie się Stolicy Apostolskiej z Prezydentem Rzeczypospolitej jest wymagane przy mianowaniu Arcybiskupów i Biskupów diecezjalnych¹⁾ oraz koadjutorów cum iure successione i Biskupa polowego, a nie przy mianowaniu Biskupów Sufraganów i przy wyborze Wikariusza Kapitulnego.

Artykuł XII

Ordynariusze powyżsi, przed objęciem swych czynności, złożą na ręce Prezydenta Rzeczypospolitej przysięgę wierności według brzmienia następującego:

„Przed Bogiem i na Święte Ewangelje przysięgam i obiecuję, jak przystoi Biskupowi, wierność Rzeczypospolitej Polskiej. Przysięgam i obiecuję, iż z całą lojalnością szanować będę Rząd, ustanowiony Kon-

¹⁾ Prawo kanoniczne rozróżnia miana „Ordinarius” i „Ordinarius loci”. Kan. 198 wymienia jako „Ordinarii” Papieża dla całego Kościoła; a dla poszczególnych terytorjów: Biskupa diecezjalnego, Opata lub Prałata niezależnego (kan. 319), ich Wikariusza Jeneralnego, Administratora, Wikariusza i Prefekta Apostolskiego a dalej Przełożonych wyższych w zakonach, wyjętych z pod jurysdykcji „Ordinarii loci”.

Wszyscy wymienieni za wyjątkiem Przełożonych zakonnych zaliczają się do „Ordinarii loci”.

stytucją, i że sprawię, aby go szanowało moje Duchowieństwo. Przysięgam i obiecuję nadto, że nie będę uczestniczył w żadnym porozumieniu, ani nie będę obecny przy żadnych naradach, któreby mogły przynieść szkodę Państwu Polskiemu lub porządkowi publicznemu. Nie dozwolę memu Duchowieństwu uczestniczyć w takich poczynaniach. Dbając o dobro i interes Państwa, będę się starał o uchylenie od niego wszelkiego niebezpieczeństwa, o którym wiedziałbym, że mu grozi”.

U w a g i.

Przepisaną przysięgę składają Ordynariusze diecezji, w artykule IX wymienionych oraz koadjutor cum iure successione, jakkolwiek ostatni zostaje Ordynariuszem dopiero z chwilą, gdy stolica biskupia wakuje (kan. 355) — wreszcie Biskup polowy.

Artykuł XIII

1. We wszystkich szkołach publicznych, z wyjątkiem szkół wyższych, nauka religii jest obowiązkową. Nauka ta będzie udzielana młodzieży katolickiej przez nauczycieli, mianowanych przez władze szkolne, które ich wybierać będą wyłącznie z pośród osób, upoważnionych przez Ordynariuszów do nauczania religii. Właściwe władze kościelne nadzorować będą nauczanie religii pod względem treści i moralności nauczających.

Jeśliby Ordynariusz nauczającemu odebrał dane mu upoważnienie, to ten ostatni tem samem traci prawo nauczania religii.

Te same zasady dotyczące wyboru i odwołania nauczających, będą stosowane do profesorów, docentów i asystentów uniwersyteckich na wydziałach Teologii katolickiej (Nauk kościelnych) uniwersytetów państwowych.

2. We wszystkich diecezjach Kościół katolicki będzie posiadał Seminarja duchowne odpowiednio do Prawa Kanonicznego, któremi będzie kierował i dla których będzie mianował nauczających.

Dyplomy naukowe, wystawione przez Seminarja wyższe, będą wystarczały do nauczania religii we wszystkich szkołach publicznych z wyjątkiem szkół wyższych.

U w a g i.

1. Acta Apostolicae Sedis (Annus XVII—Vol. XVII Num 8 de die 2 Iunii 1925) taką podaje notatkę do art. XIII: *Nomine écoles supérieures significantur in Polonia scholae universitariae: ideo per praesentem articulum providetur ut non solum scholae primariae, sed etiam secundariae habeant instructionem religiosam*".

(Przez szkoły wyższe rozumie się w Polsce szkoły uniwersyteckie: przeto niniejszy artykuł stanowi, iż naukę religii mają nie tylko szkoły powszechne lecz także średnie.)

2. Zapewnienie przez Państwo nauki religii i, co z tem się łączy, wychowania religijnego dla młodzieży szkolnej wynika ze zrozumienia ważności czynnika religijnego w kształtowaniu ducha młodego pokolenia. To zrozumienie objawia się także w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przepisującej nauczanie religii w szkołach powszechnych i średnich jako przedmiotu obowiązkowego. (art 120 Konstytucji).

3. Tak Konkordat jak Konstytucja zastrzegają kierownictwo i nadzór nad nauczaniem religii Kościołowi w myśl kan. 1381—1382¹⁾.

Wyrazy „kierownictwo” lub „upoważnienie” wskazują na to, że Kościołowi przysługuje prawo wnikania w samo nauczanie religii czyli określania materiału naukowego, wskazywania metody nauczania, decydowania o podręcznikach do nauczania religii. Nauczanie bowiem religii jest wykonywaniem posłannictwa, jakie Kościół otrzymał od Jezusa Chrystusa.

Kościół może się w wykonywaniu tego posłannictwa posługiwać także świeckimi (nauczycielami) lecz sam winien kierować nauczaniem we wszystkich szczegółach, wpływających na prawdziwe i owocne uświadamianie młodzieży co do prawd wiary i zasad chrześcijańskiej moralności.

Te jego uprawnienia i obowiązki znalazły wyraz także w rozporządzeniach wykonawczych, wydanych do art. XIII. Konkordatu.

4. Do nauczania religii w szkołach nauczający, duchowni czy świeccy, z wyjątkiem duchowieństwa parafjalnego, potrzebują osobnego upoważnienia, zwanego misją kanoniczną. Misja kanon. nie oznacza tylko dopuszczenie do nauczania lecz przelanie części władzy posłannictwa Kościoła.

Dla tego też cofnięcie misji kanonicznej z jakiegobądź powodu pozbawia nauczyciela prawa nauczania religii. Ponieważ nauczanie religii w szkole jest obowiązkowe więc tam, gdzie nie może uczyć duchowny, władza szkolna musi zamienić osobę pozbawioną misji kanon. na inną posiadającą lub mogącą otrzymać misję kanoniczną.

¹⁾ Kanon 1374 domaga się nadto dla dzieci katolickich szkół katolickich.

5. Te same zasady co do wyboru i odwoływania mają być stosowane do wykładowców na wydziałach teologicznych uniwersyteckich.

6. W zakładaniu i kierowaniu Seminarjami diecezjalnymi Kościół jest swobodny na mocy Prawa Kan. (kan. 1352—1371). Seminarja dzielą się na wyższe (kursy filozoficzne i teologiczne) i mniejsze (o poziomie szkół średnich).

7. Seminarjum mniejsze nie podlega ani nadzorowi ani przepisom szkolnych władz państwowych. Tylko jeśli obok Seminarjum mniejszego jest gimnazjum, w którym się kształcą także alumni Seminarjum mniejszego i które ma posiadać prawa publicznych szkół państwowych, wówczas owe gimnazjum musi się stosować do przepisów dla szkół publicznych wydanych¹⁾.

8. W związku z art. XIII. ukazały się następujące rozporządzenia:

I. Udzielanie nauki religii katolickiej.

* Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z d. 9 grudnia 1926 r. o nauce szkolnej religii katolickiej.

(Dz. U. R. P. nr. 1 poz. 9 z r. 1927).

Na mocy art. 1 ustawy z d. 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. Nr. 50 poz. 304) i art. 2 ustawy z dnia

¹⁾ W zastosowaniu art. XIII pkt. 2 Konkordatu Seminarja mniejsze nie podlegają nadzorowi i kontroli wedle Rozp. Prezyden. Rzeczyp. z d. 22/IV. 1927 Dz. U. R. P. Nr. 40 poz. 354 (wyjaśnienie Ministerstwa Pracy i Opieki Społ. z d. 22/III 1928 Nr. 603/O. I. w piśmie do Episkopatu Pol.).

23 kwietnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 47 poz. 324) o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską określającego stosunek Państwa do Kościoła Rzymsko-Katolickiego, zarządza się, co następuje:

§ 1. Zgodnie z art. 120 Ustawy Konstytucyjnej i z art. XIII Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. z r. 1925 Nr. 72, poz. 501) nauka religii katolickiej jest obowiązkową dla uczniów katolików we wszystkich szkołach (z wyjątkiem szkół wyższych) państwowych, publicznych i samorządowych oraz w szkołach prywatnych, korzystających z zasiłków państwowych lub samorządowych, albo posiadających prawa szkół państwowych lub publicznych.

§ 2. Obowiązek władz szkolnych dostarczenia nauczyciela religii istnieje, gdy liczba dzieci katolickich w szkole wynosi co najmniej dwa. Gdy ilość dzieci liczby tej nie osiąga, będą dzieci te łączone z dziećmi szkół sąsiednich. Gdyby i to nie było możliwem, inspektor szkolny lub dyrektor szkoły zwróci się do miejscowego duszpasterza, lub za porozumieniem się z Ordynariuszem do osoby świeckiej o podjęcie się nauczania religii bez wynagrodzenia.

§ 3. Ilość godzin i plan nauki religii katolickiej ustala Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z kompetentnymi Władzami kościelnymi.

Nauka religii udzielana będzie na podstawie podręczników posiadających oprócz aprobaty Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicz-

nego aprobatę kościelną i poleconych dla szkół przez właściwego Biskupa Diecezjalnego.

§ 4. O udzieleniu urlopu, stabilizacji, zmianach w stosunku służbowym, rozwiązaniu stosunku służbowego, przeniesieniu w stan spoczynku, wdrożeniu śledztwa dyscyplinarnego, nałożeniu kary dyscyplinarnej lub porządkowej, lub orzeczeniu uwalniającem zawiadamia władza szkolna właściwego Biskupa Diecezjalnego.

§ 5. Biskup Diecezjalny wykonywa przyśługujące mu prawo wizytacji i nadzoru osobiście lub przez wyznaczonych przez siebie odpowiednich kapłanów (wizytatorów religji), których nazwiska będą podane do wiadomości władz szkolnych.

§ 6. Wizytatorowie, inspektorowie szkolni oraz kierownicy szkół o poziomie średnim mają prawo wizytowania nauki religji katolickiej, nie mogą jednak egzaminować uczniów i winni ograniczyć się do uwag pedagogiczno-dydaktycznych.

Duchownego nauczyciela religji katolickiej w szkołach powszechnych może wizytować tylko inspektor szkolny lub wyższe władze szkolne. Natomiast kierownicy szkół powszechnych mogą tylko być obecni na nauce religji prowadzonej przez duchownych bez prawa czynienia jakichkolwiek uwag.

§ 7. Praktyki religijne młodzieży szkolnej katolickiej należą do całości nauczania i wychowania religijnego. Młodzież szkolna jest obowiązana brać w nich udział. Praktyki religijne, obowiązujące młodzież szkolną, są normowane przez Władzę duchowną w porozumieniu z Mi-

nistrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i przez władze szkolne wprowadzane w czyn. Obowiązujące praktyki religijne są następujące:

- a) w niedzielę i święta oraz na początku i na końcu roku szkolnego wspólne nabożeństwo z egzortą;
- b) co roku wspólne trzydniowe rekolekcje;
- c) trzy razy do roku (po rekolekcjach na początku i przy końcu roku szkolnego) wspólna spowiedź i komunja św. dla młodzieży;
- d) wspólna modlitwa przed lekcjami i po lekcjach, przepisana przez właściwą władzę kościelną, a wprowadzona przez władze szkolne.

Czuwanie według istniejących rozporządzeń nad wykonaniem przez młodzież wspólnych praktyk religijnych jest obowiązkiem księży prefektów, dyrekcji i kierownictw szkół i członków grona nauczycielskiego.

Jednorazowe lub dłuższe zwolnienie uczniów, całych klas lub szkoły od poszczególnych obowiązków wspólnych praktyk religijnych następuje po porozumieniu się dyrekcji i kierownictw szkół z księżmi prefektami.

Termin i miejsca praktyk religijnych układają dyrekcje i kierownictwa szkół z księżmi prefektami.

§ 8. Księża prefekci są nauczycielami i duszpasterzami młodzieży szkolnej w zakresie życia szkolnego. Jest więc ich szczególnym obowiązkiem czuwać nad życiem religijnym i narówni z innymi nauczycielami nad wychowaniem moralnym młodzieży szkolnej. Księża prefekci ze względu na swe stanowisko duszpasterskie mają

obowiązek brać udział we wszystkich konferencjach, omawiających sprawę wychowania młodzieży szkolnej.

§ 9. *W budżecie corocznym każdej szkoły o poziomie średnim wyznacza się pewną kwotę na potrzeby religijne. Wysokość kwoty ustala się według przepisów, wydanych w tym względzie dla pokrywania wydatków rzeczowych szkoły.*

§ 10. *Na naukę śpiewu kościelnego należy poświęcić część czasu, przeznaczoną na obowiązkowe nauczanie śpiewu. Nauczyciel śpiewu jest obowiązany porozumieć się z księdzem prefektem co do doboru pieśni religijnych.*

§ 11. *Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.*

Kierownik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

(—) K. Bartel.

9. Wspólna modlitwa przepisana w § 7 ad d) została ułożona przez Konferencję Ks. Ks. Biskupów d. 29 sierpnia 1919 w następującym brzmieniu:

Modlitwa przed lekcjami.

„Duchu Święty, który oświecasz serca i umysły nasze, dodaj nam ochoty i zdolności, aby ta nauka była dla nas pożytkiem doczesnym i wiecznym przez Chrystusa Pana naszego. Amen.

Marjo, Królowo Polski, módl się za nami”.

Modlitwa po lekcjach.

„Dzięki Ci, Boże, za światło tej nauki. Pragnę, abym nią oświecony mógł Cię zawsze

wielbić i wolę Twoją wypełniać na wieki. Przez Chrystusa Pana naszego. Amen”.

10. Pod d. 5 stycznia 1927 r. (Nr. I. 148/27) ukazał się okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. do kuratorów okręgów szkolnych w sprawie nauki religii w publicznych szkołach powszechnych. Okólnik ten powołujący się tylko na art. 120 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, odnosi się do mniejszości wyznaniowych.

II. Mianowanie nauczycieli religii.

1. * Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie postępowania władz szkolnych przy mianowaniu nauczycieli religii katolickiej z d. 24 kwietnia 1926 r. nr. O. Prez. 3284/26.

(Dz. urzęd. Min. W. R. i O. P. nr. 9 poz. 104).

„Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia r. 1925 o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47 poz. 324) zarządzam co następuje:

Jeżeli w publicznej szkole powszechnej wakuje posada nauczyciela religii katolickiej, wówczas Inspektor Szkolny zwraca się do właściwego Biskupa Diecezjalnego z prośbą o wyznaczenie kandydata na wakujące stanowisko. W wypadkach gdy stanowisko nauczyciela religii katolickiej wakuje w szkole państwowej o poziomie szkół średnich, o wyznaczenie kandydata na nauczyciela religii zwraca się do Biskupa Diecezjalnego Kuratorjum.

Po wyznaczeniu przez Biskupa Diecezjalnego kandydata, wymienione wyżej władze szkolne, o ile nie są uprawnione do mianowania nauczycieli religii, przesyłają pismo Biskupa władzy, uprawnionej do mianowania, dołączając akta sprawy i przedstawiają ze swej strony odpowiedni wniosek, kierując się przytem przepisami, obowiązującymi przy mianowaniu nauczycieli.

Władza uprawniona do mianowania nauczycieli religii, mianuje wskazanego przez Biskupa kandydata nauczycielem religii, wydaje zamianowanemu nauczycielowi dekret nominacyjny i jednocześnie przesyła odpis dekretu nominacyjnego właściwemu Biskupowi Diecezjalnemu do wiadomości. Jeżeli władza, uprawniona do mianowania nie uważa za właściwe mianować nauczycielem religii katolickiej kandydata, wskazanego przez Biskupa Diecezjalnego, wówczas zwraca się do Biskupa o wskazanie innego kandydata.

Postanowienia niniejszego okólnika obowiązują od dnia ogłoszenia. Z dniem tym tracą moc obowiązujące dotychczas przepisy w niniejszej sprawie.¹⁾

2. Biskup Diecezjalny wyznaczając kandydata przesyła władzy szkolnej następujące załączniki:¹⁾

¹⁾ Co do przeniesienia nauczyciela religii — patrz niżej art. 51 ust. z d. 1 lipca 1926 r. — oraz okólnik Ministra W. R. i O. P. Nr. 118 z d. 11 lipca 1932 r. II. S. — 5361/32.

¹⁾ Kandydat sam nie wnosi do władz szkolnych podania o przydzielenie mu stanowiska nauczyciela religii.

Nie przesyła też podania o rozwiązanie stosunku służbowego, gdy Ordynariusz odwołuje go z zajmowa-

- a) dla prefekta szkoły powszechnej:
- 1° metrykę urodzenia na (formularzu).
  - 2° świadectwo obywat. pol. (od admin. władzy I-instancji).
  - 3° świadectwo studjów teolog. (poświadczenie władzy diecezj.)
  - 4° świadectwo lekarskie (na formul. z inspektoratu)
  - 5° zaświadczenie dyrekcji szkoły lub inspektora skol. o poprzedniej pracy w szkole, jeśli kandydat już ją spełniał.
- b) dla prefekta szkoły średniej:
- 1° metrykę urodzenia (jak wyżej)
  - 2° świadectwo studjów teolog. (jak wyżej)
  - 3° świadectwo lekarskie (jak wyżej)
  - 4° zaświadczenie dyrekcji szkoły (jak wyżej)
  - 5° życiorys własnoręcznie napisany.

III. Kwalifikacje zawodowe.

1. * Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z d. 10 grudnia 1925 r. w sprawie kwalifikacyj zawodowych duchownych rzymsko-katolickich do nauczania religii w szkołach średnich ogólno-kształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych.

(Dz. U. R. P. nr. 131 poz. 938).

„Na zasadzie art. 2 ustawy z dn. 26 września 1922 r. dotyczącej kwalifikacyj zawodowych do nauczania w szkołach średnich ogólno-kształcących i seminarjach nauczycielskich państwo-

nej posady (p. Rozporz. Prezydenta Rzeczyposp. z d. 21 paźdz. 1932 podane pod Nr. IV ad 3.)

Przed podaniem się do emerytury Ks. Prefekt powinien porozumieć się z Ordynariuszem.

wych i prywatnych w brzmieniu, ogłoszonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 15 września 1924 r. (Dz. U. R. P. nr. 92 poz. 864) oraz art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47 poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Zgodnie z art. 13 Konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. z 1925 r. nr. 72 poz. 450) kwalifikację zawodową do nauczania religii rzymsko-katolickiej w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich, państwowych i prywatnych stanowi dla duchownych rzymsko-katolickich:

- a) świadectwo ukończenia studjów na wydziale teologii katolickiej ze stopniem naukowym lub bez stopnia naukowego w uniwersytetach i zakładach teologicznych w Polsce¹⁾ i zagranicą;
- b) świadectwo ukończenia studjów teologicznych w diecezjalnych seminarjach duchownych (art. 13 Konkordatu).

§ 2. Do udzielania nauki religii potrzebuje duchowny rzymsko-katolicki oprócz kwalifikacyj

¹⁾ Pismem Ministerstwa W. R. i O. P. z d. 11 czerwca 1926 nr. I. 5980/26 przyznano absolwentom wydziału teolog. uniwersytetu lubelskiego, obejmującym stanowiska prefektów w szkołach powszechnych, pobory wedle art. 43 ustawy uposażeniowej.

zawodowych jeszcze misji kanonicznej, udzielonej mu od właściwego Biskupa.¹⁾

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Z tym dniem traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 24 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 36 poz. 246)²⁾.

2. * Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 27 grudnia 1926 r. nr. II 6767/26 w sprawie kwalifikacyj zawodowych duchownych rzymsko-katolickich.

(Dz. Urzęd. Min. W. R. i O. P. nr. 2 poz. 27 z r. 1927).

„Wyjaśniając § 1 pkt. b. rozporządzenia z dnia 10 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 131 poz. 928) w sprawie kwalifikacyj zawodowych duchownych rzymsko katolickich do nauczania religii w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich państwowych i prywatnych, oznajmiam, że za diecezjalne seminarja duchowne, których ukończenie stanowi w myśl art. 13 Konkordatu kwalifikację zawodową do nauczania religii, należy uważać zakłady następujące:

1. Seminarjum archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej w Poznaniu.
2. Seminarjum diec. Chełmińskiej w Pelplinie.

¹⁾ Rozporządzenie z d. 10 grudnia 1925 r. obejmuje duchownych obrządków łacińskiego, greko-katol. i ormiańskiego (okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z d. 4 czerwca 1926 r. nr. II. 1510/26).

²⁾ Jakkolwiek powyższe rozporządzenie z d. 10/XII. 1925 r. wymienia tylko szkoły średnie i seminarja nau-

3. Seminarjum diecezji Włocławskiej we Włocławku.
4. Seminarjum archidiecezji Warszawskiej w Warszawie.
5. Seminarjum diecezji Płockiej w Płocku.
6. Semin. diec. Sandomierskiej w Sandomierzu.
7. Seminarjum diecezji Lubelskiej w Lublinie.
8. Seminarjum diecezji Podlaskiej w Janowie.
9. Seminarjum diecezji Łódzkiej w Łodzi.
10. Seminarjum archidiec. Wileńskiej w Wilnie.
11. Seminarjum diecezji Łomżyńskiej w Łomży.
12. Seminarjum diecezji Pińskiej w Pińsku.
13. Seminarjum diec. Przemyskiej w Przemyślu.
14. Seminarjum diecezji Łuckiej w Łucku.
15. Seminarjum diec. Tarnowskiej w Tarnowie.
16. Seminarjum diecezji Kieleckiej w Kielcach.
17. Seminarjum archidiecezji Lwowskiej obrzgd. greko-katol. we Lwowie.
18. Seminarjum diecezji Przemyskiej obrz. greko-katol. w Przemyślu.
19. Seminarjum diecezji Stanisławowskiej obrz. greko-katol. w Stanisławowie.

Ordynariusze udzielają misji kanon. i przeznaczają prefektów do szkół z reguły z grona kleru świeckiego.

Jeżeli na stanowisko prefekta wyznaczony został wyjątkowo członek kleru zakonnego, należy wówczas zwrócić się do Ministerstwa W. R. i O. P. o wyjaśnienie".

czycielskie, ma jednak zastosowanie analogiczne także do Ks. Ks. Prefektów przy szkołach powszechnych. Art. XIII bowiem Konkordatu ustęp 5-ty mówi o wszystkich szkołach publicznych, z wyjątkiem szkół wyższych.

3. Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z d. 30 maja 1932 r. w sprawie wykonania niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych. (Dz. U. R. P. z d. 23/6. 1932 r. Nr. 51 poz. 487).

§ 6. Dyplomy (świadectwa, uprawniające w myśl obowiązujących przepisów do nauczania religii w szkołach średnich ogólno-kształcących lub w seminarjach nauczycielskich nie uprawniają do nauczania innych przedmiotów w szkołach powszechnych.

IV. Misja kanoniczna.

1. * Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z d. 15 grudnia 1926 r. Nr. I 18458/26 w sprawie misji kanonicznej duszpasterzy.

„Ponieważ duchowieństwo parafjalne posiada misję kanoniczną do nauczania religii w szkołach powszechnych swych parafij mocą urzędu swojego duszpasterskiego, przeto przy powierzaniu nauki religii w szkołach powszechnych księżom, należącym do duchowieństwa parafjalnego, nie należy od nich żądać przedkładania osobnej misji kanonicznej”.

2. * Okólnik Ministra W. R. i O. P. do Panów Kuratorów w sprawie udzielania misji kanonicznej na terenie b. zaboru rosyjskiego.

Celem uregulowania trybu uzyskiwania upo-

ważnienia Ordynarjusza do nauczania religii rzymsko-katolickiej, przepisanego w art. 13 Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską na terenie b. zaboru rosyjskiego, zarządzam, co następuje:

Jeżeli w publicznej szkole powszechnej nauka religii rzymsko-katolickiej nie może być udzielana przez duchownego, wówczas inspektor szkolny zwraca się do właściwego Biskupa Diecezjalnego w sprawie udzielenia innej osobie kwalifikowanej¹⁾ upoważnienia do nauczania religii rzymsko-katolickiej i ze swej strony podaje Biskupowi Diecezj. nazwisko jednego, względnie kilku nauczycieli danej szkoły (zależnie od stopnia organizacyjnego szkoły) posiadających formalne kwalifikacje do nauczania tego przedmiotu.

Biskup Diecezjalny o udzieleniu misji kan. zawiadamia upoważnionego do udzielania nauki religii za pośrednictwem wizytatora religii²⁾ oraz inspektora szkolnego, który wydaje dalsze zarządzenia w sprawie zorganizowania nauki religii w podległych mu szkołach powszechnych.

Warszawa, d. 3 lipca 1929 r.

Minister

Nr. II—14391/29.

(—) Sł. Czerwiński.

3. Ordynarjusz udziela misji kanon. na piśmie nauczycielom religii, duchownym czy

¹⁾ Przed udzieleniem misji kanon. trzeba stwierdzić, jakie przygotowanie do nauczania religii kandydat posiada, jakie zdobył kwalifikacje, czy i gdzie uczył religii poprzednio i z jakim wynikiem. Informacji tych zasięga się w inspektoracie szkolnym lub w danej Kurji Diec.

²⁾ Jest tu mowa o duchownym wizytatorze religii wedle § 5 rozporz. min. w. r. i o. p. z dnia 9 grudnia 1926 r.

świeckim, na oznaczoną szkołę (lub nawet klasę) i na oznaczony czas. Ordynarjusz może się posłużyć następującym formularzem:

Księdzu (Panu) . . . . . prefektowi (nauczycielowi) w . . . . . udzielam misji kanonicznej do nauczania religii katolickiej w szkole (ćwiczeń, powszechnej, średniej, zawodowej) w . . . . . w oddziałach . . . . . aż do dnia . . . . .

(—) podpis.

4. Osobnej misji kanon. potrzebują także egzaminatorzy, duchowni czy świeccy, powołani przez władze szkolne do egzaminowania z religii eksternistów, kursistów lub inne osoby, których sami nie uczyli religii.

V. Przeniesienie Ks. Ks. Prefektów.

1. Rozządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 21 października 1932 w sprawie zmiany ustawy z d. 1 lipca 1926 o stosunkach służbowych nauczycieli w ujęciu Obwieszczenia Ministra W. R. i O. P. z dnia 9 listopada 1932 r. (Dz. U. R. P. z d. 29 listopada 1932 r. Nr. 104 poz. 873).

*) art. 51. Przeniesienie duchownego nauczyciela religii katolickiej następuje w porozumieniu z biskupem diecezjalnym lub, jeżeli odnośne szkoły znajdują się w dwóch diecezjach— z biskupami obu diecezji¹⁾.

Art. 59. Nauczyciel stały może być zwolniony ze służby, o ile w bezpośrednio po sobie

¹⁾ Art. 51 jest wynikiem porozumienia powziętego przez Delegatów Ministerstwa W. R. i O. P. z Komisją Papieską na konferencji w d. 16/XI 1926 r.

następujących co najmniej półtorarocznych odstępach dwukrotnie otrzymał niedostateczną ocenę kwalifikacyjną¹). Przy zwolnieniu przyznaje się nauczycielowi uposażenie emerytalne względnie, jeżeli nie nabył praw emerytalnych, odprawę w wysokości określonej w ust. 2 art. 69.

Z nauczycielem religii, który pozbawiony został przez władze duchowne upoważnienia do nauczania religii, rozwiązuje się tem samem stosunek służbowy z pozbawieniem wszelkich praw z niego wynikających²). Minister W. R. i O. P. w porozumieniu z Ministrem Skarbu może jednak w wyjątkowych przypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, przyznać nauczycielowi religii, który pozbawiony został przez władze duchowne uprawnienia do nauczania religii, zaopatrzenie emerytalne, o ile nauczyciel taki posiada w dniu pozbawienia go uprawnienia co najmniej 25 lat zaliczanych do wysługi emerytalnej w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnem funkcjonarjuszów państwowych.

1) Kwalifikację zawodową do nauczania religii duchowny rzymsko-katolicki nabywa przez świadectwo ukończenia studiów teologicznych na uniwersytetach lub w diecezjalnych Seminarjach (p. wyżej rozporz. Min. W. R. i O. P. z d. 10/XII 1925 pod Nr. III.1).

Ocena kwalifikacyjna (ocena pracy nauczycielskiej) należy przedewszystkiem do Władzy Kośc., od której nauczyciel religii otrzymuje „upoważnienie” do nauczania (autorisation—art. XIII Konkordatu) i która nauczaniem religii „kieruje” (art. 120 Konstytucji Polskiej).

Ocena ta ma być „opinją osób powołanych do wykonania nadzoru służbowego”. Nadzór nad nauczaniem religii, a także kierownictwo jego są przez Konstytucję i Prawo Kanoniczne zastrzeżone Władzy kośc.

2) Przeto Ks. Prefekt odwołany przez Władzę diecezjalną ze stanowiska nauczyciela religii w szkole, nie

Stosunek służbowy nauczyciela stałego może być rozwiązany przez dobrowolne wystąpienie jego ze służby państwowej.

2. * Okólnik Nr. 18 z d. 11 lipca 1932 r. (II S-5361/32) w sprawie przenoszenia lub zwalniania księży prefektów, szkół średnich ogólnokształcących i zakładów kształcenia nauczycieli.

Ministerstwo oznajmia, że w wypadku przydzielenia i przenoszenia do szkół powszechnych w myśl pkt. V okólnika Nr. 62 Ministerstwa z dnia 20 kwietnia 1932 r. (I Pol.—1763/32 w sprawie wprowadzenia w życie postanowień o ustroju szkolnictwa i organizacji roku szkolnego 1932/33)—lub zwalniania ze stanowiska nauczyciela religii księży prefektów państwowych szkół średnich ogólnokształcących i państwowych

składa już, jak to było dotąd, do Władz szkolnych podania o rozwiązanie stosunku służbowego.

Natomiast pozbawienie ustępującego Ks. Prefekta wszelkich praw nawet do wysłużonej emerytury jest niesłuszne, gdy opłacał składki emerytalne, i jest sprzeczne z zapewnieniami Przedstawicieli Ministra W. R. i O. P., danymi Komisji Papieskiej na konferencji w d. 16 listopada 1926 r. przy uzgadnianiu rozp. Ministra W. R. i O. P. z d. 9/XII. 1926 r. o szkolnej nauce religii katolickiej (patrz wyżej ad I).

Wedle tekstu protokołu zapewnienie to brzmiało: „Co się tyczy przeniesienia w stan spoczynku nauczyciela duchownego religii, są miarodajne przepisy Ustawy emerytalnej. Atoli Ministerstwo będzie dążyć do dodania w art. 25 po wyrazie „emeryturę” zdania: „albo piastuje stanowisko kościelne, do którego przywiązana jest dotacja”.

Do art. 98 Ustawy tej Ministerstwo dołoży starania, aby dodane zostały (po ustępie pierwszym) wyrazy: „to samo dotyczy osób duchownych, będących stałymi nauczycielami religii katolickiej w razie odebrania im prawa nauczania przez władzę duchowną”.

o którym mowa w ustępie pierwszym niniejszego paragrafu.

Jeżeli natomiast duszpasterz opuści naukę z powodu choroby, trwającej nieprzerwanie dłużej niż miesiąc, należy dokonać potrącenia, o którym mowa w ustępie pierwszym niniejszego paragrafu, za opuszczone godziny nauki w drugim i następnych miesiącach choroby.

§ 4. Za usprawiedliwioną uważa się nieobecność duszpasterza na lekcji, spowodowaną eksportacją zwłok lub wyjazdem do chorego.

§ 5. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1926 r."

VIII. Wizytacja nauki religji.

1. * Egzaminy dojrzałości w seminarjach nauczycielskich. Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z d. 3 maja 1926 L. O. Prez. 3282/26.

Do Panów Kuratorów Okręgów szkolnych Białostockiego, Łódzkiego, Warszawskiego, Lubelskiego, Krakowskiego, Lwowskiego, Wileńskiego, Poleskiego i Wołyńskiego.

Zarządzam, by przy egzaminach dojrzałości w seminarjach nauczycielskich państwowych wzgl. prywatnych, posiadających pełne, lub niepełne prawa seminarjów państwowych, mógł uczestniczyć celem przysłuchania się egzaminowi przedstawiciel właściwego Biskupa Diecezjalnego.

O powyższem zechcą Kuratorja zawiadomić dyrekcje seminarjów nauczycielskich i polecić im, by w razie zgłoszenia się upoważnionego przez Biskupa diecezjalnego delegata, umożliwiły mu obecność na egzaminie.

Minister

(—) A. Grabski.

2. * Wizytacja nauki religji odbywa się stosownie do §§ 5 i 6 Rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z d. 9 grudnia 1926 r. (p. wyżej Nr. I.)

Duchownych wizytatorów religji nazwiska Biskup Diecezjalny podaje do wiadomości władz szkolnych, mianowicie wizytatorów dla szkół powszechnych właściwemu inspektorowi szkolnemu a wizytatorów dla szkół średnich kuratorowi okręgu szkolnego.

3. * Wizytatorzy, inspektorzy szkolni, dyrektorzy i kierownicy szkół o poziomie średnim, którzy nie są religji katolickiej, nie mogą wizytować wcale nauki religji katolickiej. Również kierownicy szkół powszechnych, o ile nie są religji katol., winni zaniechać hospitowania nauki religji katol.

(Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z d. 17 kwietnia 1926 r. nr. 6. Prez. 3281/26).

4. Z okazji kanonicznych wizytacji parafjalnych, przez Biskupów odbywanych, dzieci szkolne udają się do kościoła na przepisana przez Kościół katechizację.

(Wyjaśnienie Ministerstwa W. R. i O. P. z d. 26/IX. 1935 r. Nr. II. — P. 8862/33).

5. Wizytator duchowny może się posłużyć następującym formularzem:

SPRAWOZDANIE

z wizytacji nauki religii rzymsko-katolickiej w szkołach.

Miejscowość (wieś, gmina, powiat) .....

Rok szkolny ..... data wizytacji .....

Nazwa szkoły i stopień organizacyjny (ile klas) .....

Imię i nazwisko wizytującego .....

1. Nazwisko wykładającej religię .....

w których klasach prowadzi naukę religii .....

Czy i jakie posiada kwalifikacje do nauczania religii .....

Czy posiada misję kanoniczną .....

i do jakiego terminu .....

2. Czy nauczanie religii odbywa się według przepisane-
go programu? .....

3. Czy program jest całkowicie wyczerpany w poszczególnych klasach? .....

Jakie podręczniki są używane w poszczególnej klasie?

Kl. I .....

Kl. II .....

Kl. III .....

Kl. IV .....

Kl. V .....

Kl. VI .....

Kl. VII .....

Czy dzieci mają podręczniki do nauki religii? .....

Czy szkoła posiada pomoce naukowe do wykładu religii i jakie? .....

4. Jaka ogólnie i z jakim skutkiem stosowana jest metoda przy nauczaniu religii? .....

Jaka była treść lekcji podczas wizytacji i jak poszczególne lekcje wypadły pod względem treści i pod względem metodycznym? .....

5. Jakie są warunki i rezultaty pracy nauczyciela w szkole pod względem nauki religii? .....

6. Czy są osobne nabożeństwa dla młodzieży szkolnej? ..... Czy na te nabożeństwa dzieci przychodzą z domu, czy też ze szkoły? .....

Czy zapewniony jest odpowiedni nadzór nad młodzieżą? .....

Czy bywają głoszone egzorty dla dzieci i kto je głosi? .....

Jaka jest najczęściej używana przez młodzież książka do nabożeństwa? .....

Czy młodzież akuratnie uczęszcza na nabożeństwa szkolne? .....

7. Ile razy do roku i kiedy odbywa się spowiedź i Komunia św. dla młodzieży szkolnej? .....

8. W której klasie dzieci przystępują do pierwszej spowiedzi i Komunii św.? .....

W jaki sposób odbywa się przygotowanie dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii św.? .....

9. Ile dni trwają rekolekcje szkolne? .....

Kto prowadzi rekolekcje? .....

10. Jakie są warunki i rezultaty pracy w szkole pod względem wychowania religijnego i moralnego młodzieży? .....

11. Czy są stowarzyszenia religijne dzieci szkolnych? ..... jakie? .....

kto je prowadzi? .....

12. Jakie najważniejsze potrzeby religijne domagają się zadośćuczynienia? .....

13. Ile godzin nauczania opuszczono? .....

14. Inne uwagi i spostrzeżenia wizytatora .....

15. Czy ks. wizytator odbył konferencję z nauczycielem? .....

Jakie poczynił uwagi nauczycielowi? .....

Podpis

Artykuł XIV.

Dobra należące do Kościoła, nie będą przedmiotem żadnego aktu prawnego, zmieniającego ich przeznaczenie, inaczej jak za zgodą władz duchownych, z wyjątkiem wypadków przewidzianych przez ustawy o wywłaszczeniu dla celów regulacji dróg przewozowych i rzek, obrony państwowej, oraz podobnych celów. W każdym razie przeznaczenie nieruchomości i ruchomości, poświęconych wyłącznie dla służby bożej, jako to: kościołów, przedmiotów, służących do nabożeństwa itp., nie będzie mogło być zmienione bez uprzedniego pozbawienia ich przez właściwą władzę kościelną ich charakteru świętego.

Żadna budowa, przemiana lub restauracja kościołów i kaplic nie będzie dokonywana inaczej, jak tylko zgodnie z technicznymi i artystycznymi przepisami ustaw, dotyczących budowy gmachów i konserwacji zabytków.

W każdej diecezji utworzona będzie komisja, mianowana przez Biskupa w porozumieniu z właściwym Ministrem, dla ochrony w kościołach i lokalach kościelnych starożytności, dzieł sztuki, dokumentów archiwalnych i rękopisów, posiadających wartość historyczną i artystyczną.

Uwagi:

1. Art. XIV uznaje prawa Kościoła, jako osoby prawnej, do własności i zarządzania dobrami kościelnymi (kan. 1530—1535).

Wyraz „dobra” oznacza wszystkie nieruchomości i ruchomości, należące do Kościoła (Konfer. Komisji Pap. z Przedstaw. Min. Spraw, w d. 17/XI. 1926 r.).¹⁾

2. Ustępy drugi i trzeci tego artykułu odróżniają nieruchomości i ruchomości kościelne. Do pierwszych stosują się przepisy państwowe, wydane dla ochrony zabytków sztuki lub budowlane, do drugich mają zastosowanie postanowienia Komisji diecezjalnej, mianowanej przez Ordynariusza.

Jednak władze państwowe co do pierwszych nie mogą narzucać swoich żądań wbrew zgodzie władzy kościelnej, którą obowiązuje kan. 1164 (Curent Ordinarii, audito etiam, si opus fuerit, peritorum consilio, ut in ecclesiarum aedificatione vel refectione serventur formae a traditione christiana receptae et artis sacrae leges).

(Ordynariusze zasięgnąwszy w razie potrzeby rady znawców, powinni czuwać nad tem, aby przy budowie lub naprawie świątyń zachowywane były formy przez chrześcijańską tradycję przyjęte i przepisy sztuki świętej).

Inicjatywa co do budowy, przemiany, odnowienia świątyń spoczywa w ręku władzy kościelnej jako podmiotu własności kościelnej.

3. Przepisy dotyczące budowy gmachów mieszczą się w rozporządzeniu Ministra Robót Publ. z d. 2 lipca 1929 r. (Dz. U. R. P. nr. 58 poz. 456).

O konserwacji zabytków mówi Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 6/3 1928 r. o opiece nad zabytkami. (Dz. U. R. P. nr. 29 poz. 265 z r. 1928) — patrz „Dodatek”.

4. Co do komisji wspomnianej w ustępie trzecim art. XIV, jest obecnie w mocy uzgodnione z władzą kościelną

¹⁾ Dobra kośc. mogą być wykupione tylko na potrzeby państwowe a nie prywatne.

* Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 grudnia 1925 w sprawie komisji mieszanych dla ochrony zabytków sztuki i kultury, znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych.

(Dz. U. R. P. nr. 6 poz. 35 z 1926).

„Na mocy art. 14 Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską podpisanego w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 27 poz. 501) oraz art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47 poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Dla ochrony znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych starożytności, dzieł sztuki, dokumentów archiwalnych i rękopisów posiadających wartość historyczną lub artystyczną, tworzy się w każdej diecezji komisję, składającą się z Ordynariusza jako przewodniczącego i czterech osób, wśród których winien znajdować się konserwator państwowy zabytków sztuki i kultury, lub inny przedstawiciel Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Ordynariusz przesyła listę wybranych przez siebie osób Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w celu uzyskania jego opinii.

Komisja, rozpoczyna swe czynności, skoro Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicz-

nego wyrazi zgodę na proponowanych czterech członków Komisji, albo jeżeli w ciągu 42 dni licząc od daty stempla pocztowego pisma Ordynariusza nie nadejdzie odpowiedź Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

§ 2. Komisja ma nazwę: „Komisja mieszana do opieki nad zabytkami kościelnymi” (krócej Komisja mieszana konserwatorska) i ma za zadanie wykonywanie opieki nad wymienionymi w § 1 zabytkami.

Dokumenty, mające w myśl Prawa Kanonicznego charakter tajny, między innymi przechowywane w tajnym archiwum biskupim oraz przedmioty specjalnego kultu n.p. obrazy cudowne, są wyjęte z pod działania komisji.

§ 3. Siedzibą komisji jest miejsce rezydencji Ordynariusza.

§ 4. W komisji mieszanej przewodniczy Ordynariusz lub wyznaczony przez niego zastępca.

§ 5. Członkowie komisji powołani są na lat trzy, po upływie których mogą być powołani ponownie.

W razie śmierci lub ustąpienia członka komisji w ciągu trzechlecia Biskup powołuje na jego miejsce inną osobę trybem przepisany w § 1.

§ 6. Zabezpieczenie środków pieniężnych dla prowadzenia biurowości komisji będzie przedmiotem osobnego zarządzenia.

§ 7. Posiedzenia komisji odbywają się z reguły raz na kwartał na wezwanie przewodniczącego.

Do ważności uchwał jest wymagana obecność przewodniczącego i przynajmniej dwóch członków.

Uchwały komisji zapadają zwykłą większością głosów, przy równym podziale głosów, głos przewodniczącego przeważa.

§ 8. Komisja rozpatrzy przygotowane przez proboszczów, rektorów kościołów i przełożonych klasztorów inwentarze przedmiotów zabytkowych oraz także inwentarze i spisy państwowe i utworzy wspólny inwentarz diecezjalny zabytków kościelnych ruchomych.

§ 9. Zabytki objęte inwentarzem diecezjalnym pozostają pod opieką rektorów lub przełożonych instytucyj, do których przedmioty te należą.

Podlegają one perjodycznej kontroli komisji mieszanej lub delegowanych przez nią ekspertów.

§ 10. Zabytki ruchome kościelne nie mogą być niszczone, usuwane, sprzedawane, zamienione, przerabiane, odnawiane lub rekonstruowane bez pozwolenia komisji mieszanej konserwatorskiej. Przewożenie wymienionych zabytków na wystawy publiczne wymaga również pozwolenia komisji.

Roboty mające na celu przerabianie, odnawianie lub rekonstrukcję przedmiotów zabytkowych, podlegają kontroli komisji mieszanej.

§ 11. Koszty konserwacji zabytków kościelnych ponoszą instytucje będące ich właścicielami, z ewentualną pomocą ze Skarbu Państwa.

§ 12. Restauracja obrazów, objętych diecezjalnym inwentarzem zabytków, wymaga osobnego pisemnego pozwolenia Ordynarjusza.

§ 13. Przed wydaniem zarządzeń co do konserwacji zabytków kościelnych nieruchomych władze państwowe zasięgają opinii właściwego Ordynarjusza.

§ 14. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.¹⁾

5. W związku z powyższem rozporządzeniem stoją następujące wyjaśnienia ustalone na konferencji Komisji Papieskiej z Przedstawicielem Ministerstwa W. R. i O. P. w dniu 14. IV. 1926 r.

* Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z dn. 19. XII. 1925 w sprawie Komisyj mieszanych dla ochrony zabytków sztuki i kultury, znajdujące się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych w związku z art. XIV Konkordatu wyjaśnione zostało, że:

¹⁾ za zabytki nieruchome uznane być winny budowle zarówno murowane jak drewniane, dochowane w całości lub w części (presbyterja, kaplice, wieże, bramy, portale, kolumny, kominiki itp.), dzieła sztuk plastycznych z architekturą budynku ściśle związane (malowidła zabytkowe, ścienne, rzeźby związane z architekturą, sztukaterje itp.) zarówno jak i luźno stojące: pomniki, nagrobki, kapliczki, figury, krzyże itd. Wszystkie te objekty nie mogą mieć mniej niż 50 lat i muszą być uznane za zabytki na mocy decyzji Ministra W. R. i O. P. zgodnie

¹⁾ Rozporządzenie ogłoszono d. 20 stycznia 1926 r. (Dz. U. R. P. nr. 6 z r. 1926 poz. 35).

z dekretem z dnia 8 listopada 1918 r. (Dziennik Praw nr. 16).

2° za zabytki ruchome uznane są przedmioty związane z przeznaczeniem budynku (ołtarze, ambony, chrzcielnice, stalle, ławy, pomniki, nagrobki, trumny w grobach kościelnych wraz z zawartościami, epitafja, tablice, wota, szaty i naczynia obrzędowe, dzwony itd.) oraz kolekcje przechowywane w skarbcach, składach świątyń, dzieła sztuki, jak obrazy, rzeźby, ryciny, dzieła sztuki zdobniczej, medale, pieczęcie, druki, oprawy ksiąg, archiwalja i rękopisy, conajmniej 50 lat mające.

W związku z tym podziałem wszystkie sprawy dotyczące się zabytków ruchomych podlegają, zgodnie z art. XIV Konkordatu, komisjom diecezjalnym mieszanym, powołanym dla ochrony zabytków sztuki i kultury, znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych.

Z tego podziału również wypływa, że w sprawach polichromji kościołów zabytkowych zasięgać należy opinii władz konserwatorskich, zaś sprawy polichromji kościołów nieuznanych za zabytek, względnie sprawy malowania kościołów zabytkowych jednolicie, o ile kościoły polichromji zabytkowej nie posiadały, należą do komisyj diecezjalnych mieszanym.

3° sprawy przedmiotów ruchomych, nieposiadających cech zabytkowych, Ordynariusz może wyłączyć z pod obrad komisyj diecezjalnych mieszanym, to samo tyczy się polichromji ściennej kościołów nowych.

O tej interpretacji rozporządzenia Minister-

stwa W. R. i O. P. z d. 19 grudnia 1925 r. powiadomieni będą wszyscy Ordynariusze i urzędy państwowe zainteresowane".

Nadto Dyrektor Departamentu Sztuki w Ministerstwie W. R. i O. P. doniósł Komisji Papieskiej pismem z d. 19 kwietnia 1926 r., że podlegające kompetencji komisji mieszanej zabytkowe ruchomości kościelne są odtąd wyłączne z pod kompetencji władz konserwatorskich, nie będą też umieszczane w inwentarzu (księdze) zabytków ruchomych, oraz że władzę wykonawczą w tych sprawach ma właściwy Ordynariusz.

Odnosnie zaś wszelkich nieruchomości zabytków kościelnych zachowują moc obowiązującą dotychczasowe przepisy¹⁾ z tą zmianą, że władze konserwatorskie w sprawach dotyczących opieki prawnej nad tego rodzaju zabytkami powinny przed powzięciem decyzji zasięgnąć opinii właściwego Biskupa.

Powyższe wyjaśnienia Minister W.R. i O.P. p. Stanisław Grabski zatwierdził pismem do Komisji Papieskiej z dnia 27 kwietnia 1926 r. nr. V. P. S. 1313/26 r.

Pod pkt. 1. jako pomniki, nagrobki i t. d. luźno stojące należy rozumieć te, które stoją luźno poza kościołami i lokalami kościelnymi.

Artykuł XV.

Duchowni, ich majątek oraz majątek osób prawnych kościelnych i zakonnych podlegać

¹⁾ Por. rozporz. Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami — w dziale: Dodatek.

będą opodatkowaniu narówni z osobami i majątkiem obywateli Rzeczypospolitej oraz osób prawnych świeckich, z wyjątkiem wszakże budynków, poświęconych służbie bożej, Seminarjów duchownych, domów przygotowawczych dla zakonników i zakonnice, jak również domów mieszkalnych zakonników i zakonnice, składających śluby ubóstwa, oraz dóbr i tytułów prawnych, których dochody są przeznaczone na cele kultu religijnego i nie przyczyniają się do dochodów osobistych beneficjarjuszów. Pomieszczenia Biskupów i duchowieństwa parafjalnego, oraz ich lokale urzędowe będą traktowane przez Skarb na równi z pomieszczeniami urzędowymi funkcjonarjuszów i lokalami instytucyj państwowych.

U w a g i

1. Artykuł XV. wprowadził większe, niż poprzednio obciążenie podatkowe tak duchowieństwa jak instytucyj kościelnych. Dotąd jedni i drugie od pewnych ciężarów byli wolni jako działający dla dobra publicznego. Obecnie duchowni i instytucje kościelne są naogół zrównane co do ciężarów publicznych z obywatelami i majątkiem osób prawnych świeckich. A nawet niejednokrotnie własność kościelna jest wyjęta z pod ulg, przyznawanych własności państwowej i samorządowej.

2. Przyznane Kościołowi zwolnienia lub ulgi w opodatkowaniu są ograniczone do tych przedmiotów, które powyższy artykuł wylicza. Wydano następujące objaśnienia:

I. * Okólnik Ministerstwa Skarbu z d. 15 września 1932 r. L. D. V. 39473/2/32 w sprawie sposobu obliczania podatku od dochodu osób duchownych.

Do

Wszystkich Izb Skarbowych oraz Śląskiego urzędu Wojewódzkiego (Wydział Skarbowy) w Katowicach.

„Okólnikiem z dnia 17 października 1925 r. L. D. P. O. 4525/II/25 r. Ministerstwo Skarbu zarządziło, aby władze skarbowe w wypadkach, gdy mają wątpliwości co do wysokości zeznanego przez osobę duchowną wyznania rzymsko-katolickiego dochodu z czynności duszpasterskich — zwracały się po odnośne dane do właściwych Kuryj Biskupich.

Zdarzają się jednak wypadki, że władze skarbowe odnoszą się do Kuryj Biskupich z żądaniem wykazania dochodów z duszpasterstwa odnośnie wszystkich duchownych okręgu, a nie o dane tylko co do tych duchownych, których zeznania o dochodzie budzą wątpliwości.

Podkreślając niewłaściwość tego rodzaju postępowania Ministerstwo Skarbu przypomina, że z żądaniem wykazania dochodu z czynności duszpasterskich należy zwracać się do Kuryj Biskupich jedynie co do tych duchownych, których zeznania o dochodzie nasuwają wątpliwości.

Równocześnie Ministerstwo Skarbu podkreśla, że w myśl art. 6 ustawy o państwowym podatku dochodowym opodatkowaniu podlega dochów netto z czynności duszpasterskich, a więc po potrąceniu wydatków związanych ściśle ze

sprawowaniem opieki duszpasterskiej. W szczególności są potrącalne wydatki na służbę kościelną, do której utrzymania obowiązany jest duchowny, wydatki na wyjazdy do chorych, na wyjazdy wizytacyjne i tym podobne wydatki, które ponosi duchowny z racji sprawowania czynności duszpasterskich.

Minister Skarbu

(—) Wł. Zawadzki.

II. Opodatkowanie mieszkań duchowieństwa.

Pismo Ministra Skarbu z d. 23 lutego 1926 N.D.O.P. 476/IV. Depart. Podatków do Komisji Papieskiej wyjaśnia:

„że mieszkanie urzędowe Biskupów i duchowieństwa parafjalnego od podatków państwowych jest wolne...

Prywatne natomiast mieszkania Biskupów i duchowieństwa podlegają podatkowi w podobny sposób, jak mieszkania urzędnikom państwowym do prywatnego użytku przyznane...

Jeśli proboszcz lub jego zastępca jako urzędnik stanu cywilnego ma lokal urzędowy w swoim mieszkaniu, ten lokal jest wolny od podatku.

Wolne od podatków są: seminarja duchowne, nowicjaty zakonne, domy mieszkalne zakonów składających śluby ubóstwa. Klasztory natomiast zakonów, nie składających ślubów ubóstwa, są tylko wtenczas zwolnione od podatków tak państwowych jak komunalnych, jeśli służą bądź użyteczności publicznej, bądź celom naukowym, bądź nauczania...

Za Ministra Skarbu

(—) C. Czechowicz
Dyrektor Departamentu”.

III. Wyjaśnienia przepisów podatkowych.

Sprawa płacenia podatków przez duchowieństwo, wynikająca z Konkordatu, budziła i nadal wątpliwości. Dla ich usunięcia uzgodniono pomiędzy Komisją Papieską a Władzami państwowymi następujące podatki: podatek dochodowy, podatek dochodowy skumulowany, dodatek kryzysowy do podatku dochodowego, podatek wojskowy, podatek gruntowy państwowy, podatek gruntowy z gruntów ponickich, podatek od budynków kościelnych, podatek od lokali i podatek samorządowy. Uzgodnienia te są zawarte w pismach: Komisji Papieskiej do Księży Biskupów z dn. 28/XI 1932 r. Nr. 1023/32, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Episkopatu Polski z dnia 11/5. 1933 Nr. S. F. 59/1/22 i Ministerstwa Skarbu do Episkopatu Polski z dn. 23/6.1933 L. D. V. 28219/1/33.

1. Podatek dochodowy. Podatek dochodowy wprowadzony został ustawą z dn. 1 stycznia 1925 r. (Dz. U. R. P. z r. 1925 Nr. 58, poz. 411) i obowiązuje prócz świeckich wszystkich duchownych z wyjątkiem emerytów. Sposób regulowania tego podatku nie jest jednakowy dla wszystkich. Jedni bowiem duchowni, będący na etatach bądź państwowych, bądź samorządowych, bądź instytucji prywatnych, opłacają go przy otrzymywaniu poborów miesięcznych za swą pracę, inni zaś kapłani np. proboszczowie, wikariusze, opłacają go w roku następnym kalendarzowym. W tym celu winni na początku każdego roku złożyć zeznanie o dochodzie (deklarację), osiągniętym w poprzedzającym roku. Termin składania deklaracji upływa z końcem marca, przedłużony jednak bywa do końca kwietnia. W zeznaniu o dochodzie winny być podane wszyst-

kie źródła dochodowe księdza za rok ubiegły, mianowicie wartość mieszkania, dochód z gruntu, iura stolae i wszelkie inne dochody. Od tego wolno jest dokonać odliczenia, ustawowo przewidziane w samej ustawie o podatku dochodowym bądź w okólniku Ministra Skarbu z dnia 15/9.1932 L. D. V. 39473/2/32, ogłoszonym w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Skarbu¹⁾. Do odliczeń tych należy zaliczyć sumy, wydane na wydatki związane ze sprawowaniem czynności duszpasterskich, a więc: wydatki na wyjazdy do chorych, ponoszone przez duszpasterza, wydatki na wyjazdy wizytacyjne szkolne lub dziekańskie, wydatki na wyjazdy na rekolekcje, misje albo odpusty, wydatki na misje parafjalne i odpusty, wydatki na wyjazdy na konferencje księży, wydatki na wyjazdy spowodowane wezwaniem Władzy diecezjalnej lub świeckiej, wyjazdy na lekcje nauki religii, na utrzymanie kancelarii parafjalnej, na utrzymanie wikariuszów i t. d. Od sumy pozostałej Urząd Skarbowy wyznacza podatek dochodowy zasadniczy. Do podatku zasadniczego dochodzi jeszcze zwyczajka w kwocie 20% w myśl art. 26 ustawy o podatku dochodowym. Od tej jednak zwyczajki 20% wolni są ci duchowni, którzy mają na utrzymaniu chociażby jednego członka rodziny (ojca, matkę, brata, siostrę, dzieci brata lub siostry — art. 28 ustawy); trzeba to zaznaczyć w zeznaniu o dochodzie, wymieniając jedną ze wzmiankowanych osób rodziny (Pismo Komisji Papieskiej l. c.).

2. Podatek dochodowy skumulowany. Jest to nowy podatek dochodowy t. zw. kumulacyjny, wprowadzony ustawą z dnia 7/XI.1931 (Dz. U. R. P. Nr. 101, poz. 741) i obowiązuje od 1 stycznia 1932 r. Polega on

¹⁾ p. wyżej Nr. I.

na tem, iż osoby, które otrzymują wynagrodzenie od różnych pracodawców, a wynoszące rocznie więcej niż 2500 zł., są obowiązane po upływie danego roku, uiszczyć tytułem podatku dochodowego różnicę, jaka przypada do zapłaty od łącznego rocznego wynagrodzenia według skali art. 111 ustawy o podatku dochodowym, a łączną kwotą, potrąconą tytułem podatku przez poszczególnych pracodawców w ciągu ubiegłego roku. To znaczy, że wszyscy duchowni, którzy co miesiąc pobierają dochody z różnych źródeł i którym przy wypłacie z każdego źródła osobno potrącono podatek dochodowy, podlegają nowemu obliczeniu podatkowemu. Myślą tej ustawy jest, że podatek dochodowy potrącony od każdego służbowca osobno jest z reguły niższy, niż od całkowitej zsumowanej liczby wynagrodzenia. Podatek powyższy oblicza się na początku każdego roku przed 5 marca na osobnych formularzach pod nazwą: obliczenie różnicy. Należy dodać, że zgodnie z powyższem dochody z iura stolae, z majątku, kapitału nie podlegają kumulacji. Formularze otrzymać można bezpłatnie w Urzędach Skarbowych. (Pismo Komisji Papieskiej jak wyżej).

3. Dodatek kryzysowy do podatku dochodowego. Wprowadzony on jest ustawą z dnia 22/X.1931 (Dz. U. R. P. Nr. 99, poz. 760). Dodatek kryzysowy obowiązuje wszystkie osoby mające dochody z różnych źródeł z wyjątkiem uposażeń państwowych. Od tych ostatnich, to znaczy państwowych pobierany jest dodatek w postaci 10% dodatku do podatku dochodowego (Komisja Papieska l. c.).

4. Podatek wojskowy. Osoby stanu duchownego, korzystające z ulgi art. 55 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym nie podlegają obowiązkowi opłacania podatku

wojskowego. Korzystają zaś z ulgi art. 55 o powszechnym obowiązku wojskowym wszyscy kapłani (Pismo Min. Spraw Wewn. l. c.). Podatek wojskowy został wprowadzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24/VIII. 1931 (Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 697).

5. Podatek gruntowy państwowy. Grunty kościelne w byłych zaborach rosyjskim i niemieckim zgodnie z dawniejszym ustawodawstwem rządów zaborczych nie podlegają podatkowi gruntowemu; natomiast w byłym zaborze austriackim grunty kościelne obowiązane są opłacać wspomniany podatek gruntowy (Pismo Komisji Papieskiej l. c.).

6. Podatek gruntowy państwowy z gruntów pounickich t. zw. popówek. Podatku tego proboszczowie wedle wyjaśnienia Ministerstwa Skarbu nie są obowiązani opłacać. (Pismo Komisji Papieskiej l. c.).

7. Podatek od nieruchomości kościelnych. Od podatku wymienionego nieruchomości kościelne zabudowane lub niezabudowane w miastach nie są zwolnione i duchowieństwo narówni z osobami świeckimi podatek od nieruchomości musi opłacać. Nie podlegają temu podatkowi budynki poświęcone służbie Bożej, Seminarja duchowne, domy przygotowawcze dla zakonników i zakonnice, składających śluby ubóstwa, oraz dobra i tytuły prawne, których dochody są przeznaczone na cele kultu religijnego i nie przyczyniają się do dochodów osobistych beneficjarjuszy. (Pismo Komisji Pap. l. c. i Ministerstwa Skarbu l. c., Rozporz. Prezydenta R. P. z dn. 17/6. 1924. Dz. U. R. P. Nr. 51, poz. 523).

8. Podatek od lokali. Mieszkania zajmowane przez duchowieństwo podlegają podatkowi od lokali z wyjątkiem lokali urzędowych Biskupów i duchowieństwa parafjalnego

(n.p. kancelarja, pokój do przyjęć i t. d.) dalej pomieszczeń Seminarjów duchownych, domów przygotowawczych dla zakonników i zakonnic oraz domów mieszkalnych zakonników i zakonnic składających śluby ubóstwa. Klasztory zaś zakonników i zakonnic, nie składających ślubów ubóstwa, są wolne od podatku od lokali tylko w wypadkach, gdy są zakładami dobroczynnymi, naukowymi lub oświatowymi. (Ustawa o podatku od lokali z dn. 2/8.1926. Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 550. Pismo Komisji Papieskiej l. c. i Ministerstwa Skarbu l. c.).

9. Podatki samorządowe. Co się tyczy tej kategorii podatków, należy podkreślić, że podatki samorządowe istniejące przed Konkordatem, co do których duchowieństwo katolickie z tytułu posiadanego majątku kościelnego było zwolnione od płacenia ich, nie obowiązują też i nadal tego duchowieństwa. Natomiast podatki samorządowe obowiązujące duchowieństwo przed Konkordatem, obowiązują go i po Konkordacie. Prócz tego duchowieństwo obowiązują te podatki samorządowe, wprowadzone przez Państwo Polskie jako podatki nowe samorządowe, które były nieznanne za czasów okupacji terenów polskich przez władze zaborcze. Do takich zaliczyć trzeba między innymi samoistny podatek wyrównawczy dla gmin wiejskich wedle ustawy z dn. 20/5 1931 (Dz. U. R. P. Nr. 27 poz. 172), opłaty i dopłaty drogowe, oraz dodatki komunalne do państwowych podatków, które osoby duchowne opłacają z wyjątkiem dodatków komunalnych do państwowego podatku dochodowego w województwach zachodnich, od których to dodatków duchowni zwolnieni są na podstawie niezmienionych dotychczas odnośnych przepisów ustaw pruskich (wyrok Najw. Tryb. Admin. z dnia 19/4 1929 L. Rej. 1426/27, pismo Min. Spr. Wewn. l. c.).

Co do opłat, stanowiących ekwiwalent świadczeń drogowych w naturze (wzajemian za roboty szarwarkowe) przepisanych ustawą drogową z d. 10/XII 1920 (Dz. U. R. P. z r. 1921 Nr. 6 poz. 32) Najw. Tryb. Adm. wyrokiem z d. 17 maja 1933 r. L. rej. 351/31 uznał, iż na mocy § 85 ustawy gminnej z d. 12/VIII 1866 (austrjackiej) Dz. Ust. Kraj. Nr. 19 duszpasterze są zwolnieni od obowiązku posług i robót i że ten paragraf nie został uchylony przez art. XV konkordatu.

Co zaś do art. 33 ustawy drogowej z dn. 10/12 1920, nie jest z nim sprzeczny § 85 ustawy gminnej z r. 1866, przeto ten § 85 ustawy gminnej nie został uchylony przez art. 39 ustawy drogowej z d. 10/XII 1920. W art. 33 ustawy drogowej zostały wymienione tylko osoby i instytucje, zwolnione od świadczeń, polegających na dostarczeniu środków przewozowych, nie wymieniono atoli żadnego zwolnienia od świadczeń w robociźnie pieszej. Co do tego Najw. Tryb. Adm. stanął na stanowisku, że ustawodawca nie naruszył postanowień o zwolnieniach od świadczeń osobistych, przewidzianych w innych przepisach prawnych.

Z powyższego wynika, że jeśli duszpasterze byli przed Konkordatem zwolnieni od świadczeń osobistych drogowych — są wolni także teraz od opłacania ekwiwalentu za te świadczenia.

Artykuł XVI

Wszystkie polskie osoby prawne kościelne i zakonne, mają zgodnie z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, prawo nabywania, odstępowania, posiadania i administrowania, według Prawa Kanonicznego, swego majątku ruchomego i nieruchomego, jak również

prawo stawania przed wszelkimi instancjami i władzami państwowymi dla obrony swych praw cywilnych. Osoby prawne kościelne i zakonne są uznawane za polskie, o ile cele, dla których powstały, dotyczą spraw kościelnych lub zakonnych Polski, i o ile osoby upoważnione do reprezentowania ich i do zarządzania ich dobrami, przebywają stale na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej. Osoby prawne kościelne i zakonne, nie odpowiadające powyższym warunkom, korzystać będą z praw cywilnych, przyznawanych przez Rzeczpospolitą cudzoziemcom.

U w a g i.

1. Tak prawo świeckie jak prawo kanoniczne uznają jako podmioty prawne nie tylko osoby fizyczne, lecz także ciała zbiorowe zwane „osobami prawnymi” lub „osobami moralnymi”. Atoli tylko te ciała zbiorowe posiadają osobowość prawną, które odpowiadają warunkom przez prawo przepisany.

Artykułem XVI Konkordatu polskim osobom prawnym kościelnym i zakonnym, posiadającym ten charakter z prawa kanonicznego, przyznano te same uprawnienia majątkowe, które prawo powszechnie obowiązujące przyznaje świeckim osobom prawnym. Nadto zaopieczono osobom prawnym kościelnym i zakonnym swobodę w zarządzaniu swym majątkiem według prawa kanonicznego.¹⁾

2. Pierwszym skutkiem tego artykułu było usamodzielnienie Kościoła Katolickiego w Polsce kongresowej, gdyż dotąd prawnym jego

¹⁾ P. także wyrok Sądu Najw. z d. 30 czerwca 1933 C. II. 108/33 w dopiskach do art. I. Konkordatu.

zastępcą była Prokuratorja Generalna. Prawa jej względem Kościoła uchylilo

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 16 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 127 poz. 904 z r. 1925) w następującem brzmieniu:

„Na zasadzie § 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 9 grudnia 1924 o zmianie ustroju Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. R. P. nr. 107 poz. 967) zarządza się co następuje:

§ 1. Uchyla się ciążący na Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej z mocy przepisów dotychczasowych obowiązek prawnego zastępowania Kościoła katolickiego, innych kościołów i wyznań religijnych oraz instytucyj kościelnych.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1926”.

3. * Następnie Ministerstwo Sprawiedliwości podało w Dzienniku urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości z 15 maja 1926 r. spis osób prawnych kościelnych i zakonnych wedle prawa kanonicznego, mianowicie:

„Ze względu na postanowienia Konkordatu z 10 lutego 1925 r. (D. U. R. P. nr. 72 poz. 501) o prawie własności osób prawnych kościelnych i zakonnych Biuro Episkopatu Polskiego w Warszawie pismem z dnia 29 kwietnia 1926 r. nr. 438/26 zakomunikowało Ministerstwu Sprawiedliwości, że Zjazd Biskupów Polskich na konferencji w dniach 2 do 5 marca 1926 r. podzielił

zapatrywanie swego referenta, iż do zawierania aktów prawnych, dotyczących majątku kościelnego są uprawnieni: 1° dla całej diecezji Ordynariusz lub osoba przez niego upoważniona, 2° dla zakonników prowincjał lub osoba, przez niego delegowana.

Biuro Episkopatu Polskiego nadesłało jednocześnie następujący wyciąg z Prawa Kanonicznego o osobach prawnych kościelnych i zakonnych:

Osoby prawne moralne.

1. Zasady.

Can. 99. In Ecclesia, praeter personas physicas, sunt etiam personae morales, publica auctoritate constitutae, que distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, Seminaria, beneficia etc.

Can. 100 § 1. Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina; ceterae inferiores personae morales in Ecclesia eam sortiuntur sive ex ipso iuris praescripto sive ex Speciali competentis Superioris ecclesiastici concessionem data per formale decretum ad finem religiosum vel caritativum.

Can. 102 § 1. Persona moralis, natura sua, perpetua est; exstinguitur tamen,

Kan. 99. W Kościele oprócz osób fizycznych są także osoby moralne, tworzone przez władzę publiczną, które dzielą się na osoby moralne kolegjalne i niekolegjalne, jak kościoły, Seminarja, beneficja etc.

Kan. 100 § 1. Kościół Katolicki i Stolica Apostolska są osobami moralnymi z samego ustanowienia Boga; inne niższe osoby moralne w Kościele są niemni albo z prawa kościelnego albo też ze specjalnego nadania, właściwego zwierzchnika przez formalny dekret dla celu religijnego lub miłosiernego.

Kan. 102 § 1. Osoba moralna z natury swej jest wieczysta; przestanie jednak

si a legitima auctoritate supprimatur, vel si per centum annorum spatium esse desierit.

Can. 1489 § 1. Hospitalia, orphanotrophia, aliaque similia instituta, ad opera religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis destinata, possunt ab Ordinario loci erigi et per ejus decretum persona iuridica in Ecclesia constitui.

2. Osoby moralne, wskazane wyraźnie w Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Z ustanowienia Bożego: KOŚCIÓŁ KATOLICKI I STOLICA APOSTOLSKA.

Can. 100 § 1. Catholica Ecclesia et Apostolica Sedes moralis personae rationem habent ex ipsa ordinatione divina; ceterae inferiores personae morales in Ecclesia eam sortiuntur sive ex ipso iuris praescripto sive ex speciali competentis Superioris ecclesiastici concessionem data per formale decretum ad finem religiosum vel caritativum.

Z Prawa Kościelnego.

a) Kolegjalne.

ZAKON, PROWINCJA, ZGROMADZENIE ZAKONNE.

Can. 1557 § 2. Tribunalibus vero Sedis Apostolicae

istnieć, gdy prawowita władza ją zniesie albo gdy przez przeciąg 100 lat nie działała.

Can. 1489 § 1. Szpitale, ochrony dla sierot i inne podobne instytucje, przeznaczone dla dzieł religii lub miłosierdzia nadprzyrodzonego czy doczesnego, mogą być przez Ordynariusza miejscowego erygowane i jako osoba prawna w kościele przez jego dekret ustanowione.

Can. 100 § 1. Kościół Katolicki i Stolica Apostolska są osobami moralnymi z samego ustanowienia Bożego; inne niższe osoby moralne w Kościele są niemymi albo z prawa kościelnego albo też ze specjalnego nadania, od właściwego zwierzchnika przez formalny dekret dla celu religijnego lub miłosierdnego.

Can. 1557 § 2. Trybunałom zaś Stolicy Świętej rezerwuje się (prawo) sądze-

2-o Dioeceses aliasve personas morales ecclesiasticas, quae superiorem infra Romanum Pontificem non habent, uti religiones exemptas, Congregationes monasticas, etc.

Can. 536 § 1. Si persona moralis (sive religio, sive provincia, sive domus) debita et obligationes contraxerit etiam cum Superiorum licentia, ipsa tenetur eisdem respondere.

b) Niekolegjalne.

DIECEZJA.

Can. 1557 § 2. Tribunalibus vero Sedis Apostolicae reservatur iudicare: . . . . . 2-o Dioeceses aliasve personas morales ecclesiasticas, quae Superiorem infra Romanum Pontificem non habent, uti religiones exemptas, Congregationes monasticas, etc.

WIKARJUSZ APOSTOLSKI.

Can. 294 § 1. Vicarii et Praefecti Apostolici iisdem iuribus et facultatibus in suo territorio gaudent, quae in propriis dioecesibus competunt Episcopis residentialibus, nisi quid Apostolica Sedes reservaverit.

2-o Diecezji i innych osób moralnych kościelnych, które zwierzchnika (innego) poza Ojcem Świętym nie mają, jak zakony wyjęte, Kongregacje zakonne i t. p.

Can. 536 § 1. Jeżeli osoba moralna (czy to zakon, czy prowincja, czy też dom) zaciągnęła pożyczki i zobowiązania, choćby ze zgodą Zwierzchników, sama za nie odpowiada.

Can. 1557 § 2. Trybunałom zaś Stolicy Świętej rezerwuje się (prawo) sądzienia: . . . . . 2-o Diecezji i innych osób moralnych kościelnych, które zwierzchnika (innego) poza Ojcem Świętym nie mają, jak zakony wyjęte, Kongregacje zakonne i t. p.

Can. 294 § 1. Wikariusze i Prefekci Apostolscy na swoim terytorjum korzystają z tych samych praw i upelnomocnień, jakie przysługują we własnych diecezjach Biskupom rezydującym, jeśli Stolica Święta nic sobie nie zastrzegła.

DOBRA STOŁOWE BISKUPIE.

Can. 1423 § 2. Nequeunt (Ordinarii) vero paroeciam unire cum mensa capitulari-vel episcopali, cum monasteriis, ecclesiis religiosorum vel alia persona morali, neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegiatae; . . . . .

Kan. 1423 § 2. Nie mogą zaś (Ordynariusze) łączyć parafji z mensą kapitulną, czy biskupią, z klasztorami, z kościołami zakonnemi, albo inną osobą moralną, tudzież z prałaturami i beneficjami katedralnemi lub kolegiackiemi; . . . . .

SEMINARJUM.

Can. 99. In Ecclesia, praeter personas physicas, sunt etiam personae morales, publica auctoritate constitutae, quae distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, Seminaria, beneficia, etc.

Kan. 99. W Kościele oprócz osób fizycznych są także osoby moralne, utworzone przez władzę publiczną, które dzielą się na osoby moralne kolegialne i niekolegialne, jak kościoły, seminarja, beneficja i t. p.

KOŚCIÓŁ KAPITULNY.

Can. 471 § 1. Si paroecia pleno iure fuerit unita domui religiosae, ecclesiae capitulari vel alii personae morali, debet constitui vicarius, qui actualem curam gerat animarum, assignata eidem congrua fructuum portione, arbitrio Episcopi.

Kan. 471 § 1. Jeżeli parafja zostanie pełnem prawem złączona z domem zakonu, z kościołem kapitulnym albo z inną osobą moralną, w takim razie należy ustanowić wikariusza, który ma wykonywać czynne duszpasterstwo i wyznaczyć dla niego dostateczne, zdaniem Biskupa, dochody.

KOŚCIÓŁ KAŻDY.

Can. 99. In Ecclesia, praeter personas physicas, sunt etiam personae mora-

Can. 99. W Kościele oprócz osób fizycznych, są także osoby moralne, utwo-

les, publica auctoritate constitutae, quae distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, Seminaria, beneficia, etc.

Can. 1495 § 1. Ecclesia catholica et Apostolica Sede nativum ius habent libere et independenter a civili potestate acquirendi, retinendi et administrandi bona temporalia ad fines sibi proprios prosequendos.

§ 2. Etiam ecclesiis singularibus aliisque personis moralibus, quae ab ecclesiastica auctoritate in iuridicam personam erectae sunt, ius est, ad normam serorum canonum, bona temporalia acquirendi, retinendi et administrandi.

rzone przez władzę publiczną, które dzielą się na osoby moralne kolegialne i niekolegialne, jak kościoły, Seminarja, beneficja i t. p.

Kan. 1495 § 1. Kościół katolicki i Stolica Święta mają prawo wrodzone swobodnego i od władzy świeckiej niezależnego nabywania, posiadania i zarządzania dóbrami doczesnemi dla dopięcia swych celów.

§ 2. Również kościoły poszczególne i inne osoby moralne, które władza kościelna ustanowiła jako osoby prawne, mają prawo, podług prawidła świętych kanonów, dobra doczesne nabywać, posiadać i zarządzać.

KOŚCIÓŁ ZAKONNY.

Can. 1423 § 2. Nequeunt (Ordinarii) vero paroeciam unire cum mensa capitulari vel episcopali, cum monasteriis, ecclesiis religiosorum aut alia persona morali neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegiatae; . . . . .

Kan. 1423 § 2. Nie mogą zaś (Ordynariusze) łączyć parafji z mensą kapitulną czy biskupią, z klasztorami, z kościołami zakonnemi, albo inną osobą moralną, tudzież z prałaturami i beneficjami katedralnemi lub kolegiackiemi; . . . . .

MENSA KAPITULNA.

Can. 1423 § 2. Nequeunt (Ordinarii) vero paroeciam unire cum mensa capitulari vel episcopali, cum mona-

Kan. 1423 § 2. Nie mogą zaś (Ordynariusze) łączyć parafji z mensą kapitulną czy biskupią, z kla-

steriis, ecclesiis religiosorum aut alia persona morali, neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegiatae; . . . . .

BENEFICIJUM.

Can. 99. In Ecclesia praeter personas physicas, sunt etiam personae morales, publicae auctoritate constitutae, quae distinguuntur in personas morales collegiales et non collegiales, ut ecclesiae, Seminaria, beneficia, etc.

Can. 1409. Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio annexo.

KLASZTOR.

Can. 1423 § 2. Nequeunt (Ordinarii) vero parociam unire cum mensa capitulari vel episcopali, cum monasteriis, ecclesiis religiosorum aut alia persona morali, neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegiatae; . . . . .

DOM ZAKONNY.

Can. 536 § 1. Si persona moralis (sive religio, sive

sztorami, z kościołami zakonnymi, lub inną osobą moralną, tudzież z praelaturami i beneficiami katedralnymi lub kolegiackimi; . . . . .

Kon. 99. W Kościele prócz osób fizycznych a także osoby moralne, utworzone przez władzę publiczną, które dzielą się na osoby moralne kolegjalne i niekolegjalne, jak kościoły, Seminarja, beneficya i t. p.

Kan. 1409. Beneficium jest jednostką prawną, ustanowioną na stałe przez właściwego zwierzchnika kościelnego, a składającą się z urzędu świętego i z prawa do poboru dochodów z uposażenia, przyłączonego do tego urzędu.

Kan. 1423 § 2. Nie mogą zaś (Ordynariusze) łączyć parafji z mensą kapitułną czy biskupią, z klasztorami, z kościołami zakonnymi, lub inną osobą moralną, tudzież z praelaturami i beneficiami katedralnymi lub kolegiackimi; . . . . .

Kan. 536 § 1. Jeśli osoba moralna (czy to zakon-

provincia, sive domus) debita et obligationes contraxerit etiam cum Superiorum licentia, ipsa tenetur de eisdem respondere. . . . .
czy prowincja, czy też dom) zaciągnęła pożyczki i zobowiązania, choćby ze zgodą Zwierzchników, sama za nie odpowiada.

3. Osoby moralne, ubocznie jako osoby moralne prawne w Kodeksie Prawa Kanonicznego wskazane.

a) Kolegjalne.

Bractwo: Can. 708. *Confraternitates non nisi per formale erectionis decretum constitui possunt; pro piis autem unionibus sufficit Ordinarii approbatio, qua obtenta, ipsae, licet morales personae non sint, capaces tamen sunt obtinendi gratias spirituales ac praesertim indulgentias.*

Kapituła katedralna i kolegiacka: Can. 391 § 1. *Capitulum canonicorum sive cathedrale sive collegiale seu collegiatum est clericorum collegium ideo institutum, ut sollemniorem cultum Deo in ecclesia exhibeat et, si agatur de Capitulo cathedrali, ut Episcopum, ad normam sacrorum canonum, tanquam ejusdem senatus et consilium, adjuvet, ac, sede vacante, ejus vices suppleat in dioecesis regimine.*

Zgromadzenie konsultorów diecezjalnych: Can. 427. *Coetus consultorum dioecesanorum vices Capituli cathedralis, qua Episcopi senatus, supplet; quare quae canones ad gubernationem dioecesis, sive sede plena sive ea impedita aut vacante, Capituli cathedrali tribuunt, ea de coetu quoque consultorum dioecesanorum intelligenda sunt.*

Rada administracyjna diecezjalna: Can. 1520 § 3. *Loci ordinarius in administrativis actibus maioris momenti Concilium administrationis audire ne praetermittat; hujus tamen sodales votum habent tantum consultivum, nisi iure communi in casibus specialiter expressis vel ex tabulis foundationis eorum consensus exigatur.*

Rada fabryki kościoła: Can. 1183 § 1. *Si alii quoque, sive clerici sive laici, in administrationem bo-*

norum alicuius ecclesiae cooptentur, iidem omnes una cum administratore ecclesiastico, de quo in can. 1182, aut ejus vicem gerente, eoque praeside, constituunt Consilium fabricae ecclesiae.

Administratorowie dóbr kościelnych parafjalnych: Can. 1521 § 1. Praeter hoc dioecesanum Consilium administrationis, *Ordinarius loci in administrationem bonorum, quae ad aliquam ecclesiam vel locum* pium pertinent et ex iure vel tabulis foundationis suum non habent *administratorem*, assumat viros providos, idoneos et boni testimonii, quibus, elapso triennio, alios sufficiat, nisi locorum circumstantiae aliud suadeant.

Deputowani do Seminarjów dla zarządu dobrami doczesnemi: Can. 1559 § 1. Diocesanis Seminariis bini constituentur coetus deputatorum, alter pro disciplina, alter *pro administratione bonorum temporalium*.

Stowarzyszenie bez ślubów: Can. 676 § 1. Societas ejusque *provinciae* et domus *capaces sunt acquirendi et possidendi bona temporalia*.

Prowincja takiego stowarzyszenia: Can. 676 § 1. Societas ejusque *provinciae* et domus *capaces sunt acquirendi et possidendi bona temporalia*.

b) *Niekolegjalne.*

Kardynał: Can. 240 § 1. Cardinalis ad sedem suburbicariam promotus et in ejusdem possessionem canonice immissus est *verus Episcopus suae dioecesis*, eaque potestate in eam pollet, quam Episcopi residentiales in propria dioecesi obtinent.

§ 2. Ceteri Cardinales in suis titulis vel diaconiis, postquam eorundem canonicam possessionem ceperint, omnia *possunt quae locorum Ordinarii* in suis ecclesiis, exceptis ordine iudiciorum et qualibet iurisdictione in fidelis, sed salva potestate in iis quae ad disciplinam, morum correctionem, servitium ecclesiae pertinent.

Biskupi: Can. 1182 § 1. Firmo praescripto can. 1519—1528, *administratio bonorum*, quae destinata sunt praeparandae decorandaeque ecclesiae divinoque in eadem cultui exercendo, pertinet, nisi aliud ex speciali titulo vel legitima consuetudine constet, *ad Episcopum*

cum Capitulo, si de ecclesia cathedrali agatur; ad Capitulum ecclesiae collegiatae, si de collegiata; ad rectorem, si de alia ecclesia.

Ordynarjusze: Can. 198 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiat, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt *in regimine*, pro suis vero subditis Superiores majores in religionibus clericalibus exemptis.

Praetory: Can. 405 § 1. Dignitates, canonici et beneficiarii, capta legitime beneficii sui possessione ad normam can. 1445—1445, statim pro gradu suo acquirunt, praeter insignia et privilegia propria, scamnum in choro, ius percipiendi fructus ac distributiones, ac *vocem in capitulo ad normam can. 411 § 3*.

Kanonicy: Can. 405 § 1. Dignitates, canonici et beneficiarii, capta legitime beneficii sui possessione ad normam can. 1445—1445, statim pro gradu suo acquirunt, praeter insignia ac privilegia propria, scamnum in choro, ius percipiendi fructus ac distributiones, ac *vocem in capitulo ad normam can. 411 § 3*.

Radcy diecezjalni: Can. 425. In quibus dioecesibus nondum constitui potuit restitutive cathedrale canonicorum Capitulum, instituantur ab Episcopo, salvis peculiaribus Apostolicae Sedis praescriptis, consultores dioecesani, hoc est sacerdotes pietate, moribus, doctrina ac prudentia commendati.

Uniwersytet katolicki i Fakultet katolicki: Can. 1576 § 2 Universitas vel Facultas catholica, etiam religiosis familiis quibuslibet concedita, sua *debet habere statuta a Sede Apostolica* probata.

Rektor Uniwersytetu katolickiego: Can. 1597 § 1. Omnium fidelium est, maxime clericorum et in dignitate ecclesiastica constitutorum eorumque, qui doctrina praecellent, libros quos perniciosos judicaverint, ad locorum Ordinarios aut ad Apostolicam Sedem referre;

id autem peculiari titulo pertinet ad Legatos Sanctae Sedis, locorum Ordinarios, atque *Rectores Universitatum* catholicarum.

Rektor Seminarjum diecezjalnego: Can. 480 § 3. Si ecclesia conjuncta sit cum Seminario aliove collegio, quod a clericis regitur, Superior Seminarii vel collegii est *simul ecclesiae rector*, nisi aliter loci Ordinarius constituerit.

Kurja Diecezjalna (Kan. 363). Wikarjusz Generalny (Kan. 366, 198):

Can. 363 § 1. Curia dioecesana constat illis personis, quae Episcopo aliive qui, loco Episcopi, dioecesi regit, opem praestant *in regimine totius* dioecesis.

Can. 366 § 1. Quoties rectum dioecesis regimen id exigat, constituendus est ab Episcopo Vicarius Generalis, qui *ipsum potestate ordinaria* in toto territorio adjuvet.

Can. 198 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiatur, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio, Episcopus residentialis, Abbas vel *Praelatus nullius* eorumque *Vicarius Generalis*, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii, qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt *in regimine*, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.

Funkcjonarjusz kościelny: Can. 145 § 1. Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus, quod in spirituale finem legitime exercetur; stricto autem sensu est *munus* ordinatione sive divina sive ecclesiastica *stabiliter constitutum*, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive jurisdictionis.

Opat: Can. 323 § 1. Abbas vel Praelatus nullius easdem potestates ordinarias easdemque obligationes cum iisdem sanctionibus habet, quae competunt Episcopis residentialibus in propria dioecesi.

Pracownicy niezależni: Can. 323 § 1. Abbas vel

Praelatus nullius easdem potestates ordinarias easdemque obligationes cum iisdem sanctionibus habet, quae competunt Episcopis residentialibus in propria dioecesi.

Can. 198 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiatur, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel *Praelatus nullius* eorumque *Vicarius Generalis*, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii, qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt *in regimine*, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.

Przełożeni i funkcjonarjusze zakonu, prowincji, domu zakonnego:

Can. 532 § 1. Bona tum religionis, tum provinciae domusve, administrantur ad normam constitutionum. § 2. Expensas et actus iuridicos ordinariae administrationis valide, praeter Superiores, faciunt, intra fines sui muneris, *officiales* quoque, qui in constitutionibus ad hoc designantur.

Can. 198 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiatur, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel *Praelatus nullius* eorumque *Vicarius Generalis*, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii, qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt *in regimine*, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.

Can. 516 § 1. Supremus religionis aut monasticae Congregationis *Moderator*, *Superior* provincialis et localis saltem formatae domus habeant suos consiliarios, quorum consensum aut consilium exquirant ad normam constitutionum et sacrorum canonum.

Wikarjusz tak zwany „foraneus” czyli dziekan: Can. 450 § 1. Vicarius foraneus *sigillum habeat* vicariatus proprium. § 2. Praecedat omnibus parochis aliisque sacerdotibus sui districtus.

Proboszcz: Can. 470 § 4. Paroeciali utatur (pa-

rochus) *sigillo habeatque* tabularium, seu archivum, in quo memorati libri custodiantur una cum Episcoporum epistolis, aliisque documentis, necessitatis vel utilitatis causa servandis; quae omnia, ab Ordinario vel ejus delegato visitationis vel alio opportuno tempore inspicienda, religiose caveat, ne ad extraneorum manus perveniant.

Can. 1182 § 3. Parochus, missionarius, rector saecularis ecclesiae, sive saecularis is sit sive religiosus, *debent hujusmodi oblationes administrare* ad normam sacrorum canonum, deque eis rationem loci Ordinario reddere ad normam can. 1525.

Kościół katedralny: Can. 1299 § 1. Defuncti Episcopi residentialis, etiamsi cardinalitia dignitate fulserit, sacra supellex *cedit ecclesiae cathedrali*, exceptis annulis et crucibus pectoralibus etiam cum sacris reliquiis, salvo praescripto can. 1288.

Rektor kościoła: Can. 1182 § 3. Parochus, missionarius, rector saecularis ecclesiae, sive saecularis is sit sive religiosus, *debet hujusmodi oblationes administrare* ad normam sacrorum canonum, deque eis rationem loci Ordinario reddere ad normam can. 1525.

Quasi proboszcz: Can. 451 § 1. Parochus est sacerdos vel persona moralis, cui paroecia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda. § 2. Parochis aequiparantur cum omnibus iuribus et obligationibus paroecialibus et parochorum nomine in iure veniunt: 1-o Quasi-parochi, qui quasi-paroecias regunt, de quibus in can. 216 § 3.

Wikarjusz stały: Can. 471 § 1. Si paroecia pleno iure fuerit unita domui religiosae, ecclesiae capitulari vel alii personae morali, debet *constitui vicarius*, qui *actualem curam gerat animarum*, assignata eidem congrua fructuum portione, arbitrio Episcopi.

Notarjusz: Can. 503. Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis possunt notarios constituere, sed tantum pro negotiis ecclesiasticis suae religionis.

Can. 373 § 1. Episcopus praeter cancellarium potest

alios quoque notarios constituere, quorum scripta aut subscriptio publicam fidem facit.

Beneficjat: Can. 1472. Quilibet beneficiarius, capta legitime beneficii possessione, omnibus *iuribus fruitur tam temporalibus quam spiritualibus*. quae beneficio annexa sint.

Ekonom zakonny: Can. 516 § 2. Sint etiam *pro administratione bonorum* temporalium oeconomi: generalis, qui religionis universae bona administret, provincialis qui provinciae, localis, qui singularum domorum; qui omnes officio suo funguntur sub directione Superioris.

Przełożona domu zakonnego czyli antistita: Can. 533 § 1. Pro pecuniae quoque collocatione servet praescriptum can. 532 § 1; sed praevium consensum Ordinarii loci obtinere tenentur: 1-o Antistita monialium et religionis iuris dioecesani *pro cuiusvis pecuniae collocatione*; imo, si monialium monasterium sit Superiori regulari subjectum, ipsius quoque consensus est necessarius.

Ekonom diecezjalny: Can. 442. Oeconomus rerum ecclesiasticarum et proventuum *curam et administrationem gerat*, sub auctoritate tamen Vicarii Capitularis.

Ekonom seminarjum: Can. 1359 § 1. Dioecesanis Seminariis bini constituentur coetus deputatorum, alter pro disciplina, alter pro administratione bonorum temporalium.

§ 2. Utrumque deputatorum coetum constituunt bini sacerdotes, ab Episcopo, audito Capitulo, electi; sed excluduntur Vicarius Generalis, familiares Episcopi, rector Seminarii, *oekonomus*, et confessarii ordinarii.

Dom stowarzyszenia bez ślubów: Can. 676 § 1. Societas ejusque *provinciae* et domus *capaces sunt acquirendi et possidendi bona temporalia*

(Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości, 1926, nr. 10, str. 175—182).

4. W sprawie aktów urzędowych.

Minister Sprawiedliwości,
Warszawa, d. 30/6. 1931 r.
N. I. U. 2968/31.

Do Pana Prezesa Sądu
Okręgowego
w Łomży.

Niektórzy Rejenci kwestjonują akty urzędowe i upoważnienia Ordynarjuszów diecezjalnych wydane księżom celem przeprowadzenia transakcyj n.p. kupna lub sprzedaży nieruchomości, domagając się upoważnienia, sporządzonego przed rejentem, mimo że rzeczony powyżej dokumenty są wydawane w formie urzędowej z podpisem Ordynarjusza i urzędową pieczęcią.

Kwestjonowanie w ten sposób wydanych dokumentów jest niesłuszne. Biskup wystawiając pełnomocnictwo względnie delegację dla przedsięwzięcia pewnej czynności, występuje jako Ordinarius loci z tytułu piastowanego urzędu, który w myśl Konstytucji i Konkordatu ma charakter instytucji prawa publicznego, uprawniony do używania pieczęci¹⁾ i godła państwowego; taki dokument ma mieć charakter aktu urzędowego i zbędne jest zeznanie go przed notariuszem. O ile podpis na takim dokumencie, przedstawionym do notariusza lub hipoteki nie jest w hipotece znany, winien być poświadczony

¹⁾ Co do pieczęci p. Rozporz. Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 20.6.1928 r. o pieczęciach urzędowych (Dz. U. R. P. nr. 65 poz. 593).

§ 9. Pieczęci, określonych w §§ 3—7 używają wyłącznie władze, urzędy, zakłady, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe. Władze, urzędy, zakłady, instytucje i przedsiębiorstwa niepaństwowe, wykonywujące w pewnym zakresie funkcje organów państwowych, używają także i w tym zakresie własnych pieczęci.

przez znaną hipotece władzę zwierzchnią tego, który podpisał lub prezesa Sądu Okręgowego lub notariusza.

O treści niniejszego pisma zechce Pan Prezes powiadomić Notariuszów i Pisarzy Hipotecznych urzędujących w okręgu powierzonym Panu Sądowi.

Minister
w. z. (—) Sieczkowski
Podsekretarz Stanu.

5. Korespondowanie urzędów państwowych z duchowieństwem.

Na konferencji plenarnej Biskupów Polski w r. 1925 postanowiono:

a) w sprawach, dotyczących urzędu kościelnego, beneficjum, kościoła, urzędy państwowe porozumiewają się z duchowieństwem przez Kurje Diecezjalne;

b) tą samą drogą urzędy państwowe przesyłają swoje ogólne zlecenia, orzeczenia i rozporządzenia;

c) urzędy państwowe zwracają się do duchowieństwa bezpośrednio w sprawach prywatnych księdza i w sprawach metrykalnych, o ile chodzi o periodyczne wykazy statystyczne, wojskowe i szkolne.

Powyższe postanowienie wzięto także do protokołu konferencji Komisji Papieskiej z Przedstawicielami Minist. W. R. i O. P. w dniu 21 kwietnia 1926 r.

Artykuł XVII.

Osoby prawne kościelne i zakonne mają prawo zakładania, posiadania i zarządzania, według prawa kanonicznego i zgodnie z po-

wszechnem prawem państwowem, cmentarzy, przeznaczonych do grzebania katolików.¹⁾

U w a g i.

1. Ponieważ sprawy cmentarzy grzebalnych stosować się mają tak do przepisów prawa kanonicznego jak i do prawa państwowego trzeba było uzgodnić przepisy dotyczące spraw, wchodzących w zakres zakładania, posiadania i zarządzania cmentarzy grzebalnych z prawem kanonicznem i ustawami państwowemi.

2. Posiadanie i zarządzanie obejmuje także używanie cmentarzy do grzebania zmarłych i sprawowanie na nich czynności religijnych.

3. Prawo kan. mówi o cmentarzach w kan. 1205—1214, następnie kan. 1223—1229, 1223.

4. Co do chowania zmarłych ukazały się:

¹⁾ Św. Kongregacja Obrzędów orzekła pod d. 20/X 1922, że ani w kościołach ani w kryptach, przeznaczonych do odprawiania mszy św., nie wolno umieszczać tablic lub nagrobków z napisami o zmarłych.

Can. 1202. Subtus altare nullum sit reconditum cadaver; cadavera autem, quae prope altare sepulta forte sunt, distent ab eo (et a gradu altaris) saltem spatio unius metri; secus missam in altari celebrare non licet, donec cadaver removeatur.

(Pod ołtarzem nie należy chować ciał; ciała złożone w bliskości ołtarza powinny być w oddaleniu od niego przynajmniej o jeden metr; w przeciwnym razie przy tym ołtarzu mszy św. odprawiać nie wolno, dopóki ciała się nie usunie.

(Si vero cadavera plura humata sunt in crypta subtus altare—missa celebrari potest — S. Rit. Congr. d. d. 17/VII 1878 et d. d. 18/VII 1902).

(Jeśli jednak kilka ciał jest złożonych w podziemiach pod ołtarzem, można mszę św. odprawić).

Ad Can. 1203. Non licet sepelire cinera ex crematione in coemeterio benedicto etiam iubentibus magistratibus civilibus — s. Congr. Inquis. d. d. 19/VI 1926. (Nie wolno składać na cmentarzu poświęconym prochów ciał spalonych — nawet gdyby władze świeckie to nakazywały).

* I. USTAWA

z dnia 17 marca 1932 r.

o chowaniu zmarłych i stwierdzaniu przyczyny zgonu.

(Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 359).

Art. 1. 1) Ciała osób zmarłych, z wyjątkiem zmarłych na choroby zakaźne, nie mogą być chowane przed upływem 24 godzin od chwili zgonu.

2) Najpóźniej po upływie 72 godzin od chwili zgonu zwłoki powinny być usunięte z mieszkania celem pochowania, lub w razie odroczenia terminu pochowania celem złożenia w domu przedpogrzebowym lub kostnicy do czasu pochowania.

3) Zwłoki osób, zmarłych na choroby zakaźne, których wykaz ustala Minister Spraw Wewnętrznych, powinny być natychmiast po stwierdzeniu zgonu usunięte z mieszkania i pochowane w ciągu 24 godzin od chwili zgonu na najbliższym cmentarzu.

4) Wyjątki od terminów, w pkt. 2) i 3) oznaczonych, mogą być czynione jedynie po utrwaleniu zwłok za zezwoleniem powiatowej władzy administracji ogólnej.

5) Od chwili zgonu, aż do pochowania zwłoki powinny być przechowywane w taki sposób, aby nie mogły wywierać szkodliwego wpływu na otoczenie.

Art. 2. 1) Prawo pochowania zwłok ludzkich ma najbliższa pozostała rodzina osoby zmarłej, a mianowicie: a) pozostały małżonek (ka), o ile nie jest w separacji, b) krewni zstępni,

c) krewni wstępni, d) krewni boczni do 4-go stopnia pokrewieństwa, e) powinowaci w linii prostej do 1-go stopnia. Prawo pochowania osób wojskowych zmarłych w czynnej służbie wojskowej, w stanie spoczynku i uczestników powstań narodowych mają także właściwe władze wojskowe w myśl przepisów wojskowych. Prawo chowania osób duchownych wyznań, uznanych przez Państwo, przysługuje również właściwej władzy duchownej.

2) Powiatowe władze administracji ogólnej mogą przekazywać zakładom uniwersyteckim do celów naukowych zwłoki, nie pochowane przez rodzinę w rozumieniu ust. 1. Zaskarżenie decyzji władz administracyjnych nie wstrzymuje jej wykonania.

3) Zwłoki nie pochowane, względnie nie przekazane uniwersyteckim zakładom w myśl ust. 1 i 2, winny być pochowane przez gminę miejsca zgonu, o ile nikt inny nie weźmie tego obowiązku na siebie.

4) Obowiązek pochowania zwłok, określony w niniejszym artykule, nie wyklucza żądania zwrotu kosztów na podstawie innych ustaw.

5) Szczegółowe przepisy w zakresie, unormowanym w ust. 1 — 3, wydaje w drodze rozporządzenia Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 3. 1) Zgon i jego przyczyna winny być ustalone przez lekarza, leczącego chorego w ostatniej chorobie.

2) W razie niemożności dopełnienia przepi-

sów pkt. 1), stwierdzenie zgonu i jego przyczyny winno nastąpić w drodze oględzin, dokonywanych przez lekarza urzędowego danej gminy lub w razie jego braku przez inną osobę, powołaną do tych czynności przez władze gminne, przy czym koszty tych oględzin i wystawionego świadectwa nie mogą obciążać rodziny zmarłego.

3) Sposób wykonywania oględzin oraz kwalifikacje osób, które w braku lekarza mogą być powoływane do wykonywania oględzin, określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych.

4) Osoby wymienione w ust. 1 i 2, stwierdzają zgon i jego przyczyny w sporządzonych w tym celu kartach zgonu. Karty zgonu winny być wypełnione w dwóch dla każdego przypadku zgonu egzemplarzach według formularzy, których treść oraz sposób wypełnienia określa Minister Spraw Wewnętrznych.

5) Jeden z egzemplarzy karty zgonu ma służyć dla celów pochowania zwłok, drugi zaś dla celów statystycznych.

6) Pochowanie zwłok, bądź przekazanie ich władzom uniwersyteckim bez uprzedniego stwierdzenia zgonu i jego przyczyny w karcie zgonu w myśl przepisów niniejszej ustawy jest wzbronione.

7) Lekarze, stwierdzający zgon i jego przyczyny, obowiązani są udzielać powiatowej władzy administracji ogólnej na jej żądanie dla celów statystycznych wyjaśnień, odnoszących się do faktu zgonu i jego przyczyny. O ile zmarły pozostał podczas ostatniej choroby pod opieką lekarską, wyjaśnienia winny również dotyczyć prze-

biegu tej choroby. Wyjaśnienia te stanowią tajemnicę urzędową i mogą być użytkowane tylko dla celów statystycznych oraz w postępowaniu sądowym.

8) Opłaty pocztowe, związane z korespondencją lekarzy, udzielających wzmiankowanych wyjaśnień, pokrywane będą z budżetu państwowego.

9) Zarówno lekarz, jak i inna osoba, powołana do wykonywania oględzin zwłok (ust. 1 i 2), jeżeli przy dokonaniu tej czynności powezmą pewność lub uzasadnione podejrzenia, że przyczyną zgonu była choroba zakaźna, podlegająca obowiązkowemu zgłoszeniu, lub przestępstwo, powinni zawiadomić o tem natychmiast w pierwszym przypadku najbliższą władzę gminną, w drugim zaś—właściwą sądową lub prokurator-ską, albo najbliższy posterunek policji państwowej.

10) Zabrania się chowania bez zezwolenia władzy sądowej zwłok ludzkich, co do których istnieje pewność lub zachodzi uzasadnione podejrzenie, że przyczyną zgonu było przestępstwo. Jeśli postępowanie karne zostało wszczęte, pochowanie jest dopuszczalne tylko za zezwoleniem władzy sądowej.

Art. 4. 1) Zwłoki ludzkie mogą być pochowane przez złożenie w dołach ziemnych, w grobach murowanych lub katakumbach kościelnych lub cmentarnych (art. 5, 6, 7, 9 i 10) i zatopienie w morzu (art. 13).

2) Przenoszenie lub przewożenie zwłok w otwartych trumnach jest wzbronione.

3) Doły ziemne i groby murowane, prze-

znaczone do składania zwłok i szczątków ludzkich, mogą się znajdować tylko na cmentarzach, katakumby na cmentarzach lub pod kościołami.

4) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych wydane w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, określa wyjątki od zasad, ustalonych w niniejszym artykule, oraz ustala szczegółowy sposób stosowania postanowień niniejszej ustawy do tych wyjątków.

Art. 5. 1) Cmentarze powinny znajdować się na ogrodzonym terenie, odpowiednim pod względem sanitarnym.

2) Na każdym cmentarzu ma być dom przedpogrzebowy lub kostnica, które służą:

a) do składania ciał osób zmarłych do czasu pochowania ich,

b) do wykonywania obrzędów rytualnych,

c) do wykonania oględzin sądowo-lekarskich i sanitarno-policyjnych zwłok ludzkich.

3) Domy przedpogrzebowe lub kostnice mają być założone na wszystkich cmentarzach w przeciągu lat pięciu od dnia ogłoszenia niniejszej ustawy.

4) Szczegółowe przepisy określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 6. 1) Zakładanie, rozszerzanie i zamykanie cmentarzy, jako też ich utrzymanie i zarządzanie niemi jest prawem i obowiązkiem gminy, bądź utworzonego w tym celu związku gmin, o ile obowiązek ten dla jednej gminy jest

zbyt uciążliwy lub utrudniony. O zakładaniu, rozszerzaniu i zamykaniu cmentarzy przez związki gmin decydują powiatowe władze administracji ogólnej po wysłuchaniu opinii wydziału powiatowego.

2) Uprawnienia, wymienione w ust. 1, przysługują w ramach obowiązujących przepisów również uznanym przez Państwo związkom religijnym i innym wyznaniowym osobom prawnym i instytucjom wojskowym. Prawa Kościoła Katolickiego do zakładania, rozszerzania, zamykania, jako też zarządzania i utrzymywania swych cmentarzy określa art. XVII Konkordatu, zawartego ze Stolicą Apostolską w dniu 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 72, poz. 501).

3) Za korzystanie z cmentarzy i urządzeń cmentarnych mogą być przez związki religijne i inne osoby prawne, do których cmentarze należą, pobierane opłaty na cele, określone w ust. 1. Na cmentarzach gminnych opłaty te podlegają zatwierdzeniu władzy, sprawującej nadzór nad gminami w sprawach finansowych. Wszelkie wydatki gmin, związane z wykonaniem obowiązków, wynikających z niniejszej ustawy, a nie pokryte z wyżej wspomnianych opłat, pokrywają gminy w sposób, przewidziany dla innych wydatków gminnych. W przypadku braku odpowiednich funduszy na założenie cmentarza gminnego, wojewoda, z którym w tym względzie współdziała z głosem stanowczym wydział wojewódzki, może odroczyć termin wykonania tego obowiązku na okres, który uzna za konieczny. Opłaty, pobierane na cmentarzach związków

i osób prawnych, wymienionych w ust. 2, wyznaczają właściwe naczelne organa tych związków lub osób. Opłaty te podlegają zatwierdzeniu przez wojewódzką władzę administracji ogólnej, o ile są wyższe od opłat, ustalonych dla najbliższego cmentarza gminnego, lub o ile inne przepisy prawne nie normują tej sprawy w sposób odmienny.

4) W razie konieczności zajęcia pod cmentarz gruntów państwowych, Radzie Ministrów przysługuje prawo odstąpienia tych gruntów, o ile wartość poszczególnych obiektów nie przekracza 100.000 złotych, w drodze sprzedaży, czy zamiany, lub bezpłatnie.

Grunty, potrzebne na cele cmentarne, mogą być nabyte na zasadach, określonych w obowiązujących przepisach o wywłaszczeniu nieruchomości na potrzeby urzędów użyteczności publicznej, a w województwach krakowskim, lwowskim, tarnopolskim i stanisławowskim z zastosowaniem ustawy z dnia 18 lutego 1878 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 30).

Art. 7. 1) Wybór miejsca na założenie lub rozszerzenie każdego cmentarza, jako też zamknięcie cmentarza gminnego podlega uprzedniemu zatwierdzeniu powiatowej władzy administracyjnej ogólnej, jeśli zaś chodzi o cmentarze gmin, wydzielonych z powiatów, wojewódzkiej władzy administracji ogólnej. Władze te sprawują również nadzór nad przestrzeganiem przez organa, uprawnione do zarządu cmentarzami, przepisów niniejszej ustawy i zarządzeń, wydanych na jej podstawie.

2) Jeżeli zajdzie potrzeba ze względów publicznych, władze wymienione w ust. 1, winny z własnej inicjatywy zarządzić otwarcie lub rozszerzenie cmentarza gminnego na koszt gminy, do tego obowiązanej, o ile gmina na wezwanie tego nie uczyni. Też władzy przysługuje prawo zamykania cmentarzy. Prawo zamykania cmentarzy wyznaniowych ze względów użyteczności publicznej przysługuje Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z zastrzeżeniem stosowania do cmentarzy rzymskokatolickich postanowień art. VI i XIV, zdanie pierwsze, Konkordatu.

Art. 8. 1) Zwłoki ludzkie i ich szczątki muszą być przyjęte do pochowania na cmentarz gminny w obrębie gminy miejsca zgonu, zaś na cmentarz innych osób prawnych mogą być chowane jedynie za zgodą zarządów tych cmentarzy z zastrzeżeniem przepisów art. 15 ust. 1 niniejszej ustawy.

2) W razie braku cmentarza w gminie miejsca zgonu, zwłoki i ich szczątki, o ile nie zostaną pochowane na cmentarzu wyznaniowym, winny być przewiezione do najbliższego cmentarza gminnego, gdzie muszą być przyjęte do pochowania.

Art. 9. 1) Użycie terenu cmentarnego po zamknięciu cmentarza na inny cel nie może nastąpić przed upływem 50 lat od chwili ostatniego pochowania zwłok na cmentarzu. Po upływie powyższego terminu użycie terenu cmentarnego na inne cele jest dopuszczalne, lecz bez uszko-

dzenia pamiątek wartości historycznej lub artystycznej; pamiątki takie mogą być przeniesione na odpowiednie miejsce za zezwoleniem wojewódzkiej władzy administracji ogólnej.

2) Za zezwoleniem wojewódzkiej władzy administracji ogólnej teren cmentarny może być w przypadkach wyjątkowej potrzeby ze względów użyteczności publicznej użyty na inny cel przed upływem terminu, określonego w ust. 1, a to w drodze porozumienia z właścicielami cmentarza, zaś w razie niedojścia do porozumienia stosownie do przepisów o wyłączeniu na cele użyteczności publicznej (art. 6 ust. 5).

3) Przy zmianie przeznaczenia terenu cmentarnego szczątki zwłok, znajdujące się na tym terenie, winny być przeniesione na inny cmentarz na koszt nabywcy terenu starego cmentarza.

Art. 10. 1) Grób nie może być użyty do ponownego chowania przed upływem lat 20.

2) Po upływie lat 20 ponowne użycie grobu do pochowania nie może nastąpić, jeżeli jakkolwiek osoba zgłosi zastrzeżenie przeciw temu i uiści opłatę, przewidzianą za pochowanie zwłok, stosownie do postanowienia art. 6 ust. 3. Zastrzeżenie to ma skutek na dalszych lat 20 i może być odnawiane.

3) Przepis powyższy nie ma zastosowania do chowania przed upływem powyższego terminu w grobach murowanych, przeznaczonych do pomieszczenia zwłok więcej niż jednej osoby.

4) Dozwolone są umowy, przedłużające termin, przed upływem którego nie wolno użyć grobu do ponownego przechowania.

5) Niezależnie od powyższych przepisów jest zabronione użycie do ponownego pochowania grobów, mających wartość pamiątek historycznych (ze względu na swą dawność lub osoby, które są w nich pochowane, lub zdarzenia, z którymi mają związek), albo wartość artystyczną.

6) Prawa, nabyte przed wejściem niniejszej ustawy w życie, a wynikające z dalej idących zobowiązań zarządu cmentarnego, pozostają nie naruszone.

Art. 11. 1) Przewożenie zwłok i szczątków w granicach Rzeczypospolitej na odległość nie więcej niż 30 klm., a na obszarze gminy, w której nastąpił zgon, bez względu na odległość, może być dokonywane bez uzyskania specjalnego zezwolenia.

2) Przewożenie zwłok w Rzeczypospolitej na odległość dalszą, przewożenie koleją i statkami na wszelką odległość, a również wywożenie poza granice Rzeczypospolitej może być uskutecznione jedynie po uzyskaniu zezwolenia powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na miejsce zgonu.

3) Na sprowadzenie zwłok i szczątków z obcego państwa należy uzyskać zezwolenie powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na miejsce, w którym zwłoki i szczątki mają być pochowane.

4) W przypadkach śmierci wskutek chorób zakaźnych, których wykaz ustala Minister Spraw Wewnętrznych, zezwolenie na przewóz zwłok (ust. 1, 2 i 3) nie może być udzielone przed upływem dwóch lat od chwili zgonu. Wyjątki od

tej zasady mogą być czynione przez Ministra Spraw Wewnętrznych, który uprawnienia swe w tym względzie przekazać może wojewódzkiej władzy administracji ogólnej.

Art. 12. 1) Ekshumacja zwłok może być dokonana:

- a) na umotywowaną prośbę rodziny lub otoczenia osoby zmarłej za zezwoleniem powiatowej władzy administracji ogólnej,
- b) na zarządzenie władzy sądowej w trybie, przewidzianym przez prawo;
- c) z polecenia powiatowej władzy administracji ogólnej w razie podejrzenia, że śmierć nastąpiła z powodu choroby zakaźnej, nie stwierdzonej za życia;
- d) na mocy postanowienia powiatowej władzy administracji ogólnej w razie zajęcia terenu cmentarnego na inny cel.

2) W przypadkach, wymienionych pod d), zwłoki, jako też ich szczątki powinny być pochowane na nowo w innym miejscu. W przypadkach wywłaszczenia terenu cmentarnego koszty ekshumacji i przeniesienia ponosi ta osoba, na rzecz której teren cmentarny został wywłaszczony.

3) Zwłoki osób, zmarłych na choroby zakaźne, których wykaz ustala Minister Spraw Wewnętrznych, nie mogą być ekshumowane w przypadkach, przewidzianych w ust. 1 lit. a) przed upływem dwóch lat od dnia zgonu.

3) Pozwolenia na ekshumacje, jako też na przewóz zwłok ludzkich podlegają na rzecz Skarbu Państwa opłatom, których wysokość określa

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Art. 13. 1) Ciała osób zmarłych na okrętach, będących na pełnym morzu, powinny być chowane przez zatopienie w morzu zgodnie ze zwyczajami morskimi. Wszakże w przypadkach, kiedy okręt może w przeciągu 24 godzin przybyć do portu, objętego programem podróży, należy zwłoki przewieźć na ląd i tam je pochować.

2) Wyjątki od powyższych przepisów mogą być czynione przez kapitana okrętu z uwzględnieniem wskazań sanitarnych i wojskowych, jeżeli chodzi o okręty wojenne lub inne, używane dla celów wojskowych.

Art. 14. 1) Naruszenie przepisów niniejszej ustawy, jak również rozporządzeń, wydanych na jej podstawie, ulega w drodze administracyjnej karze aresztu do 6-ciu tygodni i grzywny do 500 złotych, lub jednej z tych kar.

2) Karze tej ulegają również osoby, zachowujące się na cmentarzu w sposób nie liczący z powagą miejsca, albo też osoby, wykonywujące lub usiłujące wykonać na cmentarzu wbrew wyraźnemu zakazowi jego zarządu czynności, sprzeciwiające się w sposób widoczny charakterowi cmentarza lub jego wyłącznemu przeznaczeniu dla danego wyznania, o ile czyny te nie noszą cechy przestępstwa, karalnego wedle innych obowiązujących przepisów karnych.¹⁾ Postanowienie niniejsze nie dotyczy czynności urzędowych organów publicznych.

¹⁾ Polski Kodeks Karny.

Art. 15. 1) Właściwe organa związków religijnych i wyznaniowych osób prawnych, wymienionych w art. 6 ust. 2, wydadzą zarządzenia, dopuszczające na okres pięcioletni po wejściu w życie niniejszej ustawy przyjmowania na te cmentarze także zwłok osób, nie należących do tego wyznania, dla którego cmentarz jest przeznaczony, jeżeli w promieniu 30 klm. od miejsca zgonu niema cmentarza gminnego, lub odpowiedniego wyznaniowego, lub też cmentarza opuszczonego, uznanego przez właściwą powiatową władzę administracji ogólnej za nadający się do grzebania zwłok.

2) Bliższe szczegóły, dotyczące sprawy, objętej niniejszym artykułem, określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 16. Zastosowanie przepisów, zawartych w art. 3 ust. 4 i 5 niniejszej ustawy, o ile przepisy te dotyczą stwierdzenia zgonu i jego przyczyny w przypadkach, gdy zmarły nie pozostawał w ostatniej chorobie pod opieką lekarza, następować będzie w gminach, nie posiadających lekarza urzędowego, w miarę wyznaczania innych osób, powołanych do oględzin zwłok. Zastosowanie tych przepisów winno nastąpić jednakże przed upływem lat 3 od ogłoszenia niniejszej ustawy.

Art. 17. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych

i Oświecenia Publicznego, a co do art. 6 ust. 4 i art. 12 ust. 4 także z Ministrem Skarbu.

Art. 18. 1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie na całym obszarze Rzeczypospolitej, z wyjątkiem województwa śląskiego, w sześć miesięcy, od dnia następującego po ogłoszeniu.

2) Z chwilą wejścia w życie postanowień niniejszej ustawy tracą moc obowiązującą wszelkie przepisy prawne w sprawach, tą ustawą unormowanych.

Prezydent Rzeczypospolitej: I. Mościcki.

Prezes Rady Ministrów: A. Prystor.

Minister Spraw Wewnętrznych:

Bronisław Pieracki.

Kierownik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego:

B. Żongolłowicz.

Minister Skarbu: Jan Piłsudski.

* II. Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z d. 30 listopada 1933 r. o chowaniu zmarłych i stwierdzaniu przyczyny zgonu, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Na podstawie artykułów 1, 2, 3, 4, 5, 11 i 17 ustawy z dnia 17 marca 1933 roku o chowaniu zmarłych i stwierdzaniu przyczyny zgonu (Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 359) i art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 czerwca 1932 r. o przekazaniu za-

kresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawach zdrowia publicznego Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej (Dz. U. R. P. Nr. 52, poz. 493) zarządza się co następuje:

§ 1. Artykuły, (art.) powołane w niniejszym rozporządzeniu bez bliższego określenia, oznaczają artykuły ustawy z dnia 17 marca 1932 r. o chowaniu zmarłych i stwierdzaniu przyczyny zgonu.

Paragrafy (§), powołane w tem rozporządzeniu bez bliższego określenia, oznaczają paragrafy niniejszego rozporządzenia.

§ 2. Za dzień i godzinę (chwilę) zgonu w rozumieniu ustawy uważa się dzień i godzinę zgonu, stwierdzone na karcie zgonu (art. 3).

Za zwłoki w rozumieniu ustawy uważa się również zwłoki noworodków martwo urodzonych, t.j. płody ludzkie, urodzone w stanie nieżywym po upływie co najmniej 7 miesięcy ciąży.

Przez szczątki w myśl ustawy należy rozumieć zarówno pozostałości zwłok, które wydobyto przy kopaniu grobu, jak i części ciała ludzkiego, odłączone od całości, jako też i popioły, otrzymane przez spopielenie zwłok ludzkich.

Przepisy, dotyczące szczątków, mają zastosowanie również do płodów ludzkich, urodzonych przed upływem 7-go miesiąca ciąży.

§ 3. W ciągu 24 godzin po zgonie należy zawiadomić o tem lekarza lub oglądacza zwłok (art. 3 p. 1 i 2), albo urząd gminny (§ 16, ust. 4), żądając wydania karty zgonu.

Zwłoki, z wyjątkiem zmarłych na choroby zakaźne (§ 7), nie mogą być usunięte z mie-

szkania przed upływem 12 godzin od chwili zgonu i przed stwierdzeniem przyczyny zgonu, jednakże nie powinny one pozostawać w mieszkaniu po wystąpieniu wyraźnych oznak rozkładu i wogóle dłużej niż 72 godziny. Przy wystąpieniu tych oznak należy zarządzić przeniesienie zwłok do domu przedpogrzebowego, lub kostnicy, albo pochowanie ich.

§ 4. Zwłoki, przeniesione do domu przedpogrzebowego lub kostnicy, nie mogą tam pozostawać po wystąpieniu objawów daleko posuniętego rozkładu, zwłoki takie należy natychmiast pochować.

§ 5. Celem wstrzymania rozkładu zwłok dozwolone jest stosowanie zabiegów utrwalających, polegających na użyciu konserwujących związków chemicznych (wstrzyknięcie płynu konserwującego do naczyń krwionośnych osoby zmarłej i t. p.). Zabiegi te mogą być wykonywane tylko przez lekarzy.

§ 6. Natychmiast po zgonie należy zwłoki umieścić w miejscu chłodnym i zabezpieczyć je przed dostępem zwierząt i owadów, zwłaszcza much.

W miejscowościach, w których są domy przedpogrzebowe lub kostnice, składanie ciał osób zmarłych w kościołach i kaplicach, położonych poza cmentarzem, dozwolone jest tylko na czas obchodu żałobnego, poprzedzającego pogrzeb (od czasu eksportacji zwłok do kościoła lub kaplicy aż do wyprowadzenia zwłok na cmentarz), natomiast zaś tylko w przypadkach, gdy prawo do tego przysługuje osobie duchownej lub świeckiej na

mocy przywileju albo zwyczaju. Wyjątek od tej zasady stanowią kościoły w miastach z liczbą ponad 100.000 mieszkańców, posiadające oddzielne pomieszczenia do składania zwłok aż do chwili pogrzebu.

§ 7. Zwłoki osób zmarłych z: dżumy, złotej febry, cholery azjatyckiej, ospy naturalnej, duru plamistego i powrotnego, trądu, wąglika, nosaczyny i wścieklizny, powinny być natychmiast po stwierdzeniu zgonu i jego przyczyny zawinięte w płótno, zmoczone w płynie odkażającym, zamknięte w trumnie, usunięte z mieszkania i pochowane w ciągu 24 godzin od chwili zgonu. Zwłok takich nie wolno przewozić (art. 11 ust. 4) ani ekshumować (art. 12 ust. 3) przed upływem dwóch lat od dnia zgonu.

Wojewódzka władza administracji ogólnej może w drodze wyjątku i z zastosowaniem środków ostrożności, przewidzianych w § 8, zezwolić na przewiezienie takich zwłok przed upływem wymienionego wyżej terminu.

§ 8. W przypadkach zgonu z chorób zakaźnych, podlegających obowiązkowemu zgłoszeniu, niezależnie od przepisów § 6, należy stosować następujące środki ostrożności: 1) wzbronione jest zbieranie się większej liczby osób w pomieszczeniu, gdzie leżą zwłoki, 2) wzbronione jest dotykanie zwłok poza czynnościami, związanymi z obmyciem, ubraniem i ułożeniem zwłok w trumnie, 3) do obmywania zwłok używać należy płynu odkażającego, 4) na dnie trumny umieścić należy warstwę substancji płynochłonnej grubości 5 cm., 5) po złożeniu zwłok w trumnie na-

leży ją natychmiast szczelnie zamknąć i z zewnątrz obmyć płynem odkażającym, 6) pomieszczenie, w którym osoba zmarła pozostawała, wszystkie przedmioty, które z nią pozostawały w styczności, jako też wóz, na którym zwłoki przewieziono, winny być poddane odkażeniu.

§ 9. Przepisy §§ 4 i 7 nie dotyczą zwłok, dostarczanych zakładom naukowym, lub podlegających sekcji naukowej, sądowo-lekarskiej i policyjno-sanitarnej.

Postępowanie z takimi zwłokami normują odrębne przepisy.

§ 10. Do trumny, przeznaczonej dla zwłok osoby dorosłej, wolno złożyć tylko zwłoki jednej osoby dorosłej, zwłoki matki z dzieckiem nowonarodzonym, lub zwłoki dwojga dzieci w wieku do lat 7. Po złożeniu zwłok do trumny i umocnieniu wieka nie należy trumny otwierać poza przypadkami niezbędnej konieczności.

Trumny powinny mieć dno i ściany boczne nieprzepuszczalne oraz szczelnie przylegające wieko.

§ 11. W miastach, liczących ponad 10.000 mieszkańców, przewożenie zwłok osób zmarłych w tych miastach dozwolone jest tylko na specjalnie do tego celu przeznaczonych wozach.

Przewożenie i przenoszenie zwłok ulicami tych miast jest dozwolone do godz. 14; nie dotyczy to eksportacji zwłok do kościołów i kaplic przedpogrzebowych.

§ 12. W razie uzasadnionej wątpliwości co do tego, czy osoby pragnące pochować zwłoki, mają do tego prawo w myśl art. 2 ust. 1, winien

zarząd zakładu, w którym dana osoba zmarła, lub powiatowa władza administracji ogólnej, o ile zgon nastąpił w prywatnym mieszkaniu, zażądać udowodnienia tego prawa.

§ 13. Zwłoki, niepochowane przez rodzinę i inne osoby, wymienione w art. 2 ust. 1, będą przekazywane zakładom uniwersyteckim, o ile zakłady te zgłoszą zapotrzebowanie na zwłoki i zapewnią odbiór po otrzymaniu odpowiedniego zawiadomienia.

§ 14. Wszystkie gminy na obszarze Rzeczypospolitej obowiązane są w myśl postanowień art. 3 wprowadzić na swoim terenie stwierdzenie zgonu i jego przyczyny w każdym przypadku śmierci.

W tym celu każda gmina winna jest powołać odpowiednią liczbę osób, upoważnionych do wykonywania tych czynności (§ 15), jako też opłacać ich pracę.

§ 15. W miejscowościach, w których zamieszkuje lekarz, jako też w promieniu 4 klm. od tych miejscowości zgon i jego przyczyna muszą być stwierdzane przez lekarza.

W innych miejscowościach czynności te spełniać winien oglądacz zwłok, t. j. osoba, która przeszła specjalne przeszkolenie w zakresie stwierdzania zgonu i jego przyczyny, uzyskała świadectwo, wydane przez powiatową władzę administracji ogólnej, upoważniające do wykonywania tych czynności, oraz złożyła ślubowanie na ręce tej władzy.

§ 16. Lekarz, który leczył chorego w ostatniej chorobie, jest obowiązany stwierdzić zgon

i jego przyczynę oraz wypełnić w dwóch egzemplarzach odpowiednią część karty zgonu i nie może uzależnić wykonania tych czynności od uiszczenia za nie wynagrodzenia. Lekarz i oglądacz zwłok, powołani w myśl § 14, ust. 2 obowiązani są nie później, niż w ciągu 12 godzin po otrzymaniu wezwania udać się na miejsce, w którym znajdują się zwłoki, i po ich obejrzeniu oraz po zasięgnięciu uzupełniających wiadomości od otoczenia, bezpłatnie wypełnić odpowiednią część karty zgonu w dwóch egzemplarzach.

Wzór karty zgonu jest inny dla lekarza (załącznik Nr. 1) i inny dla oglądacza zwłok (załącznik Nr. 2).

Odcinek drugiej karty, zawierający przyczynę zgonu, podaną przez lekarza i stanowiącą tajemnicę lekarską, powinien być zaklejony przez lekarza, który kartę wypełnił.

Do czasu ustanowienia oglądacza zwłok (art. 16) w miejscowości, w której niema lekarza, kartę zgonu według wzoru dla oglądacza zwłok wypełnia urząd gminny.

§ 17. Wypełnione egzemplarze karty zgonu otrzymuje osoba, która zajmuje się pochowaniem zwłok. Osoba ta winna jest przedłożyć wymienione egzemplarze karty zgonu w urzędzie gminnym miejsca zgonu celem wypełnienia przez ten urząd danych personalnych, wyszczególnionych w karcie zgonu.

Kartę pierwszą urząd gminny wręcza osobie, zajmującej się pochowaniem zwłok, celem przedłożenia jej właściwemu urzędowi stanu cy-

wilnego dla sporządzenia aktu zejścia, poczem karta ta służy jako pozwolenie na pochowanie zwłok. Kartę drugą urząd gminny przesyła w ciągu tygodnia do powiatowej władzy administracji ogólnej (lekarza powiatowego), właściwej dla miejsca zgonu.

§ 18. W miastach, mających własne urzędy statystyczne, wzór lekarskiej karty zgonu może być za zgodą Ministra Opieki Społecznej uzupełniony przez dodanie szczegółów, niewymienionych w załączniku Nr. 1, a drugi odcinek tej karty może być przysyłany miejscowemu organowi sanitarnemu związku samorządowego.

§ 19. Teren cmentarny i wszystkie urządzenia na tym terenie położone powinny, zgodnie ze swem przeznaczeniem, mieć charakter poważny, liczący się z pietyzmem, należnym zmarłym, i utrzymane zawsze czysto i porządknie.

§ 20. Teren pod cmentarz powinien być wybrany tak, żeby wykluczona była możliwość wywierania szkodliwego wpływu na otoczenie.

W szczególności winien on odpowiadać następującym warunkom:

1) odległość nowozakładanego cmentarza od zabudowań mieszkalnych oraz studzien, źródeł i strumieni, służących do czerpania wody do picia, powinna być co najmniej 150 m,

2) teren ten powinien znajdować się możliwie na wzniesieniu i nie podlegać zalewom,

3) spadek terenu, a w szczególności spadek zwierciadła wody gruntowej winien mieć kierunek od zabudowań,

4) zwierciadło wody gruntowej powinno zalegać co najmniej 1,8 m pod terenem,

5) grunt powinien być możliwie przepuszczalny,

6) teren powinien znajdować się w takim miejscu, gdzie panujące wiatry wieją od osiedla.

§ 21. Teren cmentarza powinien być ogrodzony, lub co najmniej otoczony wałem z rowem na zewnątrz, aby umożliwić utrzymanie porządku i utrudnić dostęp zwierzętom. Ogrodzenie dookoła cmentarza powinno mieć co najmniej 1,5 m wysokości; wał i rów powinny mieć co najmniej 1 m wysokości względnie głębokości. Wał należy opatrzyć żywopłotem.

Bramy (furty) cmentarne powinny być stale zamknięte.

Teren cmentarza powinien być pokryty roślinnością, a większe cmentarze mają mieć założenie parkowe. Mogiły, drogi i ścieżki powinny być zakładane ściśle według zatwierdzonego planu (§ 32).

§ 22. Obszar, potrzebny na założenie cmentarza, ma być obliczany w ten sposób, że roczną liczbę zgonów wśród danej ludności należy pomnożyć przez 20 i liczyć po 4 m² na jedną mogiłę dla osoby dorosłej, a 2 m² dla zwłok dziecka do lat 7. Do tego należy dodać co najmniej 20% terenu na drogi i ścieżki oraz teren, niezbędny pod dom przedpogrzebowy lub kostnicę. Przy tem obliczeniu powinien być uwzględniony również przewidywany wzrost ludności i możliwość wzrostu śmiertelności z powodu epidemii.

§ 23. Przez grób zwykły (ziemny) rozumie się dół, wykopany w ziemi, do którego składa się trumnę ze zwłokami i zasypuje ziemią, wydobytą z tego dołu. Przez grób murowany rozumie się dół, w którym boki są murowane, a nad trumną jest założone sklepienie. Przez katakumby rozumie się nisze w pionowej ścianie, położone obok siebie w szeregu, a przeznaczone do składania zwłok; mogą być one umieszczone bądź w podziemiach kościołów, bądź też na cmentarzach.

§ 24. Powierzchnia niezbędna na założenie grobu ziemnego dla człowieka dorosłego, ma wynosić co najmniej 2 m × 1 m, a dla dziecka do lat 7—1 m × 0,5 m. Odstęp między grobami powinny wynosić co najmniej 50 cm. Głębokość dołu, wykopanego celem pochowania zwłok, powinna wynosić 1,5 m tak, żeby warstwa ziemi, pokrywająca trumnę, wynosiła co najmniej 1 m. Kopanie głębszych dołów jest dopuszczalne pod warunkiem, że pomiędzy dnem grobu a najwyższym poziomem wody pozostanie co najmniej 0,5 m. Ziemia, wydobyta z grobu powinna być usypana w postaci pagórka nad grobem.

§ 25. Groby murowane mogą być pojedyncze i rodzinne, przytem, na każde zwłoki przewidzieć należy przestrzeń, podaną w § 24, o ile składane one będą na jednym poziomie. Przy głębokości wykopu 2,5 m można umieszczać trumny w dwie warstwy oddzielnie przeklepiene.

§ 26. W katakumbach powierzchnia dna

niszy, przeznaczonej do złożenia zwłok, powinna wynosić co najmniej 2×1 m, a wysokość co najmniej 60 cm. Każda nisza powinna być oddzielona od sąsiedniej ścianą grubości co najmniej 40 cm. W każdej niszy powinien być wylot wentylacyjny dla odprowadzenia gazów w sposób, niepowodujący szkodliwości dla otoczenia. Po złożeniu zwłok każdą niszę należy natychmiast zamurować.

§ 27. W grobach murowanych i katakumbach powierzchnia, na której są składane trumny, powinna mieć spadek, a w miejscu najniższym przewidzieć należy odpływ łączący się z ziemią otaczającą.

§ 28. Podziemia kościelne mogą być przeznaczone do składania zwłok osób duchownych, które w drodze przywileju nabytego, lub na mocy zwyczaju, są grzebane w kościołach.

W kościołach, a w szczególności w podziemiach katedr na Wawelu i w Warszawie oraz kościoła na Skalce, mogą być również chowane zwłoki osób, które sprawowały najwyższą władzę państwową i osób szczególnie dla Państwa zasłużonych.

§ 29. Zwłoki ludzkie mogą być chowane poza cmentarzami i kościołami lub kaplicami w grobach murowanych, pojedynczych lub rodzinnych, jedynie na mocy każdorazowego zezwolenia wojewódzkiej władzy administracji ogólnej.

§ 30. Dom przedpogrzebowy powinien się składać co najmniej z następujących pomieszczeń: 1) do przechowywania zwłok, 2) do wyko-

nywania obrzędów rytualnych i 3) do wykonywania oględzin sądowo-lekarskich i utrwalania zwłok. Wszystkie te pomieszczenia mają być dostatecznie obszerne, skanalizowane, dobrze oświetlone i przewietrzane, jako też zabezpieczone przed dostępem owadów. Powinny one mieć podłogę nieprzepuszczalną, a ściany wyłożone również materiałem nieprzepuszczalnym, lub pomalowane farbą olejną do wysokości co najmniej 2 m i posiadać urządzenia, umożliwiające ogrzewanie ich podczas chłodnej pory roku. W pomieszczeniu, przeznaczonym do wykonywania oględzin sądowo-lekarskich i do utrwalania zwłok, należy przewidzieć możliwość dostarczania zimnej i ciepłej czystej wody.

Na cmentarzach mniejszych, przeznaczonych dla ludności, nieprzekraczającej 3.000 osób, zamiast domu przedpogrzebowego mogą być kostnice o jednym obszernym oświetlonym pomieszczeniu.

Zarówno w domach przedpogrzebowych, jak i w kostnicach nie wolno kłaść zwłok bezpośrednio na ziemi (podłódze), lecz należy je przechowywać w zamkniętych trumnach, ustawionych na specjalnie na ten cel przeznaczonych marach lub katafalkach.

§ 31. Dom przedpogrzebowy lub kostnica powinny być pod stałym nadzorem służby cmentarnej, utrzymywane w czystości i w określonych godzinach dostępne dla osób, odwiedzających zmarłych. Za przechowywanie zwłok i korzystanie z urządzeń domu przedpogrzebowego lub

kostnicy może zarząd cmentarza pobierać opłaty zgodnie z postanowieniami art. 6 ust. 3.

§ 32. Dla uzyskania zatwierdzenia terenów, przeznaczonych na założenie lub rozszerzenie cmentarza, należy do podania, złożonego w tej sprawie, dołączyć:

1. prawomocny plan zabudowania danej miejscowości, o ile taki plan istnieje,
2. plan sytuacyjny, wykonany przez przysięęłego mierniczego w skali 1:500 z uwidocznieniem wszystkich zabudowań mieszkalnych i studzien w promieniu 250 m, jako też warstwic terenu oraz punktów, w których wykopano doły próbne (§ 20) z zaznaczeniem najwyższego poziomu wód gruntowych w tych dołach, jaki się utworzył po 24 godzinach od chwili wykopania,
3. opis tego terenu z wyszczególnieniem właścicieli poszczególnych odcinków i z podaniem w miarę możliwości szczegółów geologicznych i hydrologicznych oraz konfiguracji terenu,
4. plan szczegółowy cmentarza z uwzględnieniem dróg i ścieżek, domu przedporzebowego lub kostnicy i t. d.

§ 33. Zarząd każdego cmentarza powinien prowadzić księgę cmentarną, zawierającą conajmniej dane, dotyczące poszczególnych osób pochowanych: 1) nazwisko i imię, 2) wiek, 3) adres, 4) data zgonu, 5) przyczyna zgonu, 6) data pochowania, 7) dokładnie określone miejsce pochowania według zatwierdzonego planu.

Dane, wymienione pod 1—5 włącznie powinny być wpisane do księgi cmentarnej na podstawie przedłożonej karty zgonu.

§ 34. O tem, jakie pamiątki natury historycznej i artystycznej mają być zachowane po zamknięciu cmentarza, o tem, dokąd mają być te pamiątki przeniesione, a także, czy groby takie mogą być ponownie użyte do pochowania zwłok (art. 10 ust. 5), decydują wojewódzkie władze administracji ogólnej. Przytem, jeżeli chodzi o cmentarz gminny i cmentarz opuszczony, działają one w porozumieniu z miejscowymi władzami samorządowymi, a w przypadku cmentarza wyznaniowego — również z właściwymi władzami wyznaniowymi.

§ 35. Przy ponownem użyciu grobu szczątki poprzednio pochowanych zwłok i trumny należy wydobyć i pochować na tym samym cmentarzu na miejscu specjalnie do tego przeznaczonem.

§ 36. Zastrzeżenie przeciwko ponownemu użyciu grobu po upływie lat 20 (art. 10) musi być zgłoszone na piśmie, do zarządu właściwego cmentarza przed upływem 20 roku od chwili pochowania zwłok.

§ 37. Pozwolenia na przewóz zwłok i ich szczątków będą udzielane przez władze (art. 11) jedynie na uzasadnione pisemne żądanie osób i instytucyj, wymienionych w art. 2 ust. 1 i 3. Przewóz taki, z wyjątkiem przewozu popiołów, dozwolony jest w zasadzie tylko podczas chłodnej pory roku, t. j. w czasie od 15 października do 15 kwietnia, a w ciepłej porze roku dopu-

szczalny jest tylko w drodze wyjątku za zezwoleniem wymienionych władz.

§ 38. Pozwolenia na wywóz zwłok i ich szczątków poza granice Rzeczypospolitej mogą być udzielone dopiero po uprzednim złożeniu zezwolenia właściwej władzy państwa sąsiedniego na dalszy przewóz zwłok lub ich szczątków od stacji granicznej.

Pozwolenie na sprowadzenie zwłok i ich szczątków z obcych państw do Polski można uzyskać za pośrednictwem urzędów zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej.

Pozwoleń na przewiezienie zwłok lub ich szczątków przez teren Rzeczypospolitej udzielają urzędy zagraniczne Rzeczypospolitej po stwierdzeniu, że opakowanie zostało wykonane zgodnie z obowiązującymi przepisami (§ 39), jako też, że nie będzie przeszkód przeciwko wywiezieniu tych zwłok lub szczątków na teren państwa sąsiedniego.

§ 39. W przypadkach, wymienionych w art. 11 ust. 1 do przewiezienia zwłok wystarcza trumna (§ 10), której dno wyłożyć należy warstwą substancji chłonnej o grubości co najmniej 3 cm.

Zwłoki, przewożone w myśl art. 11 ust. 2, 3 i 4 powinny być zamknięte w zalutowanej trumnie metalowej, zawierającej na dnie warstwą substancji chłonnej grubości co najmniej 3 cm. Trumna ta powinna być zamknięta w szczelnej skrzyni drewnianej tak, aby się w niej nie mogła poruszać. Skrzynia powinna być dokładnie zamknięta i opieczętowana przez władzę, udzielającą zezwolenia na przewóz. Władza ta może

w każdym poszczególnym przypadku zarządzić ponadto specjalne środki ostrożności, jako to nasylenie warstwy chłonnej w trumnie środkiem odkażającym, zawinięcie zwłok w płótno, nasycone płynem odkażającym, utrwalenie zwłok (§ 5) i t. p.

Popioły, otrzymane przez spopielenie zwłok ludzkich, mogą być przewożone w dokładnie zalutowanym pudle metalowym, umieszczonym w szczelnej skrzynce drewnianej, opieczętowanej przez władzę, udzielającą zezwolenia na przewóz.

§ 40. Po dostarczeniu zwłok lub ich szczątków na miejsce przeznaczenia winny być one jaknajprędzej pochowane bez otwierania zalutowanego metalowego opakowania.

Postanowienie to, o ile to dotyczy chowania popiołów, nie ma zastosowania do cmentarzy katolickich.

§ 41. Ekshumacja zwłok i ich szczątków powinna się odbywać w zasadzie w porze chłodnej (§ 37), o ile możności, we wczesnych godzinach rannych. Przy ekshumacji mogą być obecne tylko osoby urzędowe i bezpośrednio zainteresowane.

O zamierzonej ekshumacji powinna być zawiadomiona właściwa władza wyznaniowa.

W przypadkach wymienionych w art. 12 ust. 1 pp. a, c i d, przy ekshumacji obowiązkowa jest obecność lekarza urzędowego.

W przypadkach wymienionych w art. 12 ust. 1 pkt. a, zwłoki lub ich szczątki należy wydobywać wraz z trumną, której nie należy otwierać, potem umieścić w przygotowanej nowej tru-

mnie. Wrazie potrzeby przewiezienia ich mają ponadto zastosowanie postanowienia § 39.

§ 42. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Opieki Społecznej: *Hubicki*.

Załącznik Nr. 1.

KARTA ZGONU — I

dla zarządu cmentarza

Wypełnia lekarz

1. Imię i nazwisko .....
2. Płeć: m. ż. 3. Data i godzina zgonu .....
4. Adres (miejsce zgonu) .....
5. Przyczyna zgonu .....

Podpis lekarza:

Dnia .....

Pieczętka.

Wypełnia Urząd Gminny

6. Nr. karty zgonu .....
7. Imiona rodziców .....
8. Miejsce urodzenia .....
9. Data urodzenia .....
10. Wyznanie .....
11. Miejsce zamieszkania (adres) .....
12. Jak długo przebywał w miejscu zgonu (dla zamiejscowych) .....
13. Stan cywilny: wolny, małżeński, wdowi, rozwiedziony
14. Dla dzieci do lat 5: ślubne, nieślubne
15. Zawód

(dla osób do lat 15 i osób, będących na utrzymaniu, podać dane, dotyczące osoby utrzymującej: ojca, matki, opiekuna).

Podpis Zwierzchności Gminnej:

Data .....

Pieczętka.

Wypełnia Urząd Stanu Cywilnego

Urząd Stanu Cywilnego .....
stwierdza, że w dniu ..... sporządził za
Nr. .... akt śmierci ..... imię i nazwisko
o urodzeniu martwourodzo- } zmarłego lub ro-
nego ..... } dziców martwo-
urodzonego.

Podpis urzędnika stanu cywilnego:

Data .....

Pieczętka.

Załączniki do rozp. Min. Opieki Społecznej z dnia 30 listopada 1933 r. (poz. 103).

KARTA ZGONU — II

dla powiatowej władzy administracji ogólnej (lekarza powiatowego).

Wypełnia lekarz

1. Imię i nazwisko .....
2. Płeć: m. ż. 3. Data i godzina zgonu .....
4. Adres (miejsce zgonu) .....

Wypełnia Urząd Gminny

5. Nr. Karty zgonu .....
6. Data urodzenia .....
7. Miejsce urodzenia .....
8. Wyznanie .....
9. Miejsce zamieszkania (adres) .....
10. Jak długo przebywał w miejscu zgonu (dla zamiejscowych) .....
11. Stan cywilny: wolny, małżeński, wdowi, rozwiedziony
12. Dla dzieci do lat 5: ślubne, nieślubne.
13. Zawód: a) rodzaj zawodu .....

b) stanowisko w zawodzie .....

(dla osób do lat 15 i osób, będących na utrzymaniu, podać dane, dotyczące osoby utrzymującej: ojca, matki, opiekuna)

Podpis Zwierzchności Gminnej:

Data .....

Pieczętka.

Wypełnia i zakleja lekarz

14. Zasadnicza przyczyna zgonu, w/g której wypadek ma być zanotowany w statystyce lekarskiej .....
 Jeżeli śmierć gwałtowna, to jej charakter: zabójstwo, samobójstwo, wypadek i jakiego rodzaju .....
15. Choroby współistniejące .....
16. Powikłania .....
17. Rozpoznanie sekcyjne .....

Podpis lekarza:

Data .....

Pieczęćka.

Załącznik Nr. 2.

KARTA ZGONU — I

dla zarządu cmentarza

Wypełnia ogładowiec
zwłok.

1. Imię i nazwisko .....
2. Płeć: m. ż. 3. Data i godz. zgonu .....
4. Adres (miejsce zgonu) .....
5. Przyczyna zgonu .....

Podpis ogładowcy zwłok:

Data .....

Pieczęćka.

Wypełnia Urząd Gminny

6. Nr. karty zgonu .....
7. Imiona rodziców .....
8. Miejsce urodzenia .....
9. Data urodzenia ..... 10. Wyznanie .....
11. Miejsce zamieszkania (adres) .....
12. Jak długo przebywał w miejscu zgonu (dla zamieszcowych) .....
13. Stan cywilny: wolny, małżeński, wdowi, rozwiedziony.
14. Dla dzieci do lat 5: ślubne, nieślubne.
15. Zawód .....

dla osób do lat 15 i osób, będących na utrzymaniu, podać dane, dotyczące osoby utrzymującej: ojca, matki, opiekuna)

Podpis Zwierzchności Gminnej:

Data .....

Pieczęćka.

Wypełnia Urząd
Stanu Cywilnego

Urządnik Stanu Cywilnego .....
 stwierdza, że w dniu ..... sporządził za Nr. ....
 akt śmierci ..... imię i nazwisko zmar-
 o urodzeniu martwo- }
 rodzonoego ..... } lego lub rodziny mar-
 twourodzonego.

Podpis urzędnika Stanu Cywilnego:

Data .....

Pieczęćka.

KARTA ZGONU — IIdla powiatowej władzy administracji ogólnej
(lekarza powiatowego)Wypełnia ogładowiec
zwłok

1. Imię i nazwisko .....
2. Płeć: m. ż. 3. Data i godz. zgonu .....
4. Adres (miejsce zgonu) .....
5. Przyczyna zgonu .....
- Jeżeli śmierć gwałtowna, to jej charakter: samobójstwo, zabójstwo, wypadek i jakiego rodzaju .....

Podpis ogładowcy zwłok:

Data .....

Pieczęćka.

Wypełnia Urząd Gminny.

6. Nr. karty zgonu .....
7. Miejsce urodzenia .....
8. Data urodzenia ..... 9. Wyznanie .....
10. Miejsce zamieszkania (adres) .....
11. Jak długo przebywał w miejscu zgonu (dla zamieszcowych) .....
12. Stan cywilny: wolny, małżeński, wdowi, rozwiedziony.
13. Dla dzieci do lat 5: ślubne, nieślubne.
14. Zawód: a) rodzaj zawodu .....
- b) stanowisko w zawodzie .....
- (dla osób do lat 15 i osób, będących na utrzymaniu, podać dane, dotyczące osoby utrzymującej: ojca, matki, opiekuna).

Podpis Zwierzchności Gminnej:

Data .....

Pieczęćka.

5. Wyjaśnienia w związku z pogrzebami.

1. Przemowy pogrzebowe i nagrobki. Kan. 1211 Kod. Prawa Kan. wkłada na Ordynarjuszów, proboszczów i przełożonych obowiązek czuwania, aby na cmentarzach napisy, przemowy pogrzebowe i nagrobki nie zawierały rzeczy niezgodnych z katolicką religią i pobożnością.

Na równi z przemowami pogrzebowymi stoją także pieśni, które mają być śpiewane nad grobami.

Nadto św. Kongregacja Konsystorjalna wydała w łączności z encykliką Papieża Benedykta XV „*Humani generis*” pod d. 15 czerwca 1917 r. pomiędzy zasadami dla kaznodziejstwa takie zarządzenie: „*elogia funebria nemini recitare fas est nisi praevio et explicito consensu Ordinarii, qui quidem, antequam consensum praebeat, poterit etiam exigere, ut sibi manuscriptum exhibeatur*”.

(Mów pogrzebowych nie wolno nikomu wygłaszać bez uprzedniego i wyraźnego pozwolenia Ordynarjusza, który przed wyrażeniem swej zgody może nawet wymagać, aby mu przedłożono rękopis).

Także Komisja Prawna Episkopatu Polski zwróciła się pod d. 6 listopada 1929 do Ks.Ks. Ordynarjuszów z prośbą o wydanie dla osób świeckich zakazu przemawiania na cmentarzach katolickich lub podczas pochodu pogrzebowego od chwili rozpoczęcia liturgicznych czynności.

2. Pochody pogrzebowe. Kanon 1235 wyklucza od udziału w pochodzie pogrzebowym stowarzyszenia lub odznaki (n.p. sztandary, godła) religji katolickiej jawnie wrogi¹⁾.

¹⁾ *Hostilitas desumitur ex fine vel ex statutis societatis. Insignia aliarum societatum civilium portentur post cadaver—s. Congr. Rit. de d. 14.III. 1905. (Nastroj wrogi ujawnia się z zadań lub statutu stowarzyszenia; Odznaki innych świeckich stowarzyszeń powinny być niesione poza ciałem).*

Co do udziału w pochodzie z bronią i co do oddawania strzałów na cmentarzach katolickich św. Kongregacja Soboru dekretem z d. 11 stycznia 1933 r. Nr. 261/33 zabroniła tego nadużycia.

*Sacra Congregatio Consilii
Romae.*

Episcopus Łomżensis responsionem ad dubia sequentia humillime petit:

Quaedam associationes laicales occasione sepulturae suorum membrorum funeribus cum armis (sclopetis) adesse student e quibus postea super tumultum ignem dando strepitum faciunt.

Can. 1211 praescribit ut Ordinarii locorum, parochi ac superiores ad quos spectat caveant ne in coemeteriis epitaphia, laudationes funebres ornatusque monumentorum quidquam prae se ferant a catholica religione ac pietate absonum.

Dictus Ordinarius quaerit:

1° utrum liceat tolerare in translatione cadaverum fidelium ad tumulandum participationem laicorum cum armis (sclopetis) an non,

2° si tolerare liceat, utrum a dando ignem e sclopetis in coemeteriis fidelium abstinere se debeant,

3° utrum laudationes funebres etiam cantilenas comprehendant.

(—) † Stanislaus Łukomski
Łomżae, d. 6 Augusti 1932. Episcopus Łomżensis.

Sacra Congregatione
del
Consilio
Nr. 261/33.
Roma die 11 Januarii 1933.

Exc-me ac Rev.me Domine.

Se referens ad litteras Excellentiae Tuae Rev.mae diei 6 augusti proxime elapsi relate ad consuetudines in ista Dioecesi vigentes occasione funerum, haec Sacra Congregatio, omnibus perpensis, censet praedictas consuetudines sustineri haud posse, cum sint a pietate et Ecclesiae spiritu penitus absonae.

Curet igitur Excellentia Vestra ut praescriptiones Can. 1211 Iuris Canonici etiam in ista Dioecesi fideliter adimpleantur.

Interim eo quo par est obsequio me profiteor.

<i>Exc.mo ac Rev.mo Domino</i>	<i>Excellentiae Tuae</i>
<i>Dno Stanislawo Kostka Lukomski</i>	<i>uti Fratrem</i>
<i>Episcopo Lomzensi</i>	<i>(-) I. Card. Serafini</i>
<i>Lomza.</i>	<i>praefectum.</i>

3. Naruszenie świętości cmentarzy grzebalnych jest karalne. Art. 14 ustawy z d. 17 marca 1932 r. o chowaniu zmarłych podaje sankcje karne na osoby, zachowujące się na cmentarzu w sposób nie licujący z powagą miejsca lub wykonywujące wbrew wyraźnemu zakazowi zarządu cmentarza czynności, sprzeciwiające się charakterowi cmentarza.

Nadto zastosowanie tu mieć mogą przepisy Kodeksu Karnego, mianowicie:

Art. 168. Kto znieważa zwłoki ludzkie lub miejsca spoczynku zmarłego, albo złośliwie prze-

szkadza pogrzebowi lub obrzędowi żałobnemu, podlega karze aresztu do lat 2.

Art. 169. Kto zabiera z posiadania osoby uprawnionej zwłoki ludzkie lub ich części, podlega karze aresztu do miesięcy 6 lub grzywny.

Art. 172. Kto publicznie Bogu bluźni, podlega karze więzienia do lat 5.

Art. 173. Kto publicznie łączy lub wysydzia uznane prawnie wyznanie lub związek religijny, jego dogmaty, wierzenia lub obrzędy, albo znieważa przedmiot jego czci religijnej lub miejsce przeznaczone do wykonywania jego obrzędów religijnych, podlega karze więzienia do lat 3.

Art. 174. Kto złośliwie przeszkadza publicznemu zbiorowemu wykonywaniu aktu religijnego, uznanego prawnie wyznania lub związku religijnego, podlega karze aresztu do lat 2.

Artykuł XVIII.

Duchowni i wierni wszelkich obrządków, znajdujący się poza swymi diecezjami, podlegać będą Ordynarjuszowi miejscowemu według przepisów Prawa Kanonicznego.

U w a g i.

1. Konkordat ograniczył jurysdykcję Ordynarjuszów na właściwe ich diecezje, wymienione w art. IX.

2. Ordynarjuszowi miejscowemu podlegają wszyscy duchowni i wierni, znajdujący się na jego terytorjum z tem atoli, że duchowni i wierni obrządku łacińskiego podlegają wszędzie Ordynarjuszowi tegoż obrządku. Duchowni i wierni obrządków niełacińskich, gdy

się znajdują poza diecezjami swojego obrządku, podlegają także Ordynariuszowi miejscowemu obrządku łacińskiego¹⁾.

3. Dla innowierców, wracających do jedności Kościoła Katolickiego ale zatrzymujących za zgodą Kościoła swój obrządek, właściwym Ordynariuszem jest Ordynariusz obrządku łacińskiego.

Stolica Apostolska może atoli ustanowić w porozumieniu z Rządem właściwą dla tego obrządku hierarchję i osobny ustrój terytorjalny kościelny.

Artykuł XIX

Rzeczpospolita zapewnia prawo właściwych władz do przekazywania zgodnie z przepisami Prawa Kanonicznego, funkcji, urzędów i beneficjów kościelnych. Przy nadawaniu beneficjów proboszczowskich będą stosowane następujące zasady:

Na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej nie mogą otrzymywać beneficjów proboszczowskich, bez zezwolenia Rządu Polskiego 1) cudzoziemcy, niemający obywatelstwa polskiego, jako też osoby, które nie odbyły studjów teologicznych w Instytutach teologicznych w Polsce albo w Instytutach papieskich; 2) osoby, których działalność jest sprzeczna z bezpieczeństwem Państwa.

Przed dokonaniem nominacji na te beneficja, władza kościelna zasięgnie wiadomości u właściwego Ministra Rzeczypospolitej, aby

¹⁾ O zmianie obrządku patrz uwagi do art. IX Konkordatu.

się upewnić iż żaden z powodów, przewidzianych pod punktami 1) i 2) nie stoi temu na przeszkodzie. W razie, gdyby wspomniany Minister nie przedstawił w ciągu dni 30-tu takich zarzutów przeciwko osobie, której nominacja jest zamierzona, władza kościelna nominacji dokona.

U w a g i.

1. Konkordat ustala w art. XIX, XX i XXI bezpośrednie porozumiewanie się Władzy kościelnej z Ministrami. Tylko w wypadkach, w których, czy to Komisja Papieska czy Episkopat zgodzili się wyraźnie na pośrednictwo podlegających Ministrom instancji (n.p. wojewody, kuratora okręgu szkolnego), korespondowanie tą drogą odbywać się może.

2. Ustęp pierwszy art. XIX podkreśla ponownie zapewnienie dane Kościołowi w art. I. swobodnego zarządzania swojemi sprawami zgodnie z prawami Boskimi i Prawem Kanonicznem. Do takich spraw należy także nadawanie urzędów i stanowisk kościelnych.

3. Ta swoboda Kościoła jest ograniczona tylko co do mianowania cudzoziemców na stanowiska przełożonych prowincyj zakonnych w Polsce (art. X.) i co do nadawania beneficjów proboszczowskich. Pierwsze odbywać się może tylko za zgodą Rządu, drugie dotyczy a) cudzoziemców nie mających obywatelstwa polskiego, b) osoby, które nie odbyły studjów teolog. w instytutach teolog. krajowych lub zagranicznych papieskich i c) tych, którym dozwiedziono działalność sprzeczną z bezpieczeństwem Państwa¹⁾.

¹⁾ Działalność (activité) oznacza szereg czynów.

4. Dla stwierdzenia, czy którakolwiek z powyższych przeszkód zachodzi, władza diecezjalna przed dokonaniem nominacji pod swój zamiar nominowania do wiadomości właściwego Ministra, którym jest Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Rząd polski przez Ministra W. R. i O. P. może od każdej z wymienionych przeszkód dyspensować. O ile Rząd takie przeszkody wykaże i sprzeciw swój podtrzyma, winien w ciągu 30 dni właściwą władzę kościelną o tem zawiadomić, dając bezsprzeczne dowody. I tylko w takim przypadku daje odpowiedź właściwej władzy kościelnej t.j. Ordynariuszowi na jego pismo zawiadamiające o kandydacie.

5. Art. XIX Konkordatu dotyczy tylko tych księży, którzy poraz pierwszy mają otrzymać beneficjum proboszczowskie. Jednak na życzenie Rządu polskiego Stolica Apostolska zdecydowała jako nowe ustępstwo dla Rzeczypospolitej Polskiej rozszerzyć przepis art. XIX ust. 3 Konkordatu także na wypadki przeniesienia proboszczów. Zarządzenie to brzmi:

„Cum Rev.mi in Republica Polona Ordinarii translationem parochi alicuius statuerint, de ea notitiam tradent Gubernio more solito, ut provisio effectus, qui dicuntur, civilis iuris sortiantur; neque factam translationem publicabunt, nisi post statutum tempus, quod nunquam triginta dierum spatium praetergredietur. Interea Gubernio, si malo fato, translatus parochus in antecessum actionis reus contra Status securitatem evaserit, facultas erit rem Ordinario aperiendi, ad hoc ut idem Praesul, pro iusto et aequo, accusationes a Gubernio prolatas expen-

dere valeat, itaque se gerat ut inter Ecclesiae et Patriae bonum conflictus nullo pacto contingat”.

(Pismo Nuncjusza Apostol. do Episkopatu Pol. z d. 18 sierpnia 1928 r. Nr. 1647²)

6. Sposób postępowania władz kościelnej i państwowej normuje

* Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z d. 5 września 1925 r. o wykonaniu art. 19 Konkordatu w sprawie obsadzenia beneficjów proboszczowskich.

(Dz. U. R. P. nr. 98 poz. 696).

„Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. nr. 47 poz. 324) zarządza się co następuje:

§ 1. Za instytucje teologiczne w Polsce w rozumieniu ustępu 2 art. 19 Konkordatu (Dz. U. R. P. nr. 72 poz. 501) uważa się seminarja duchowne, które Kościół katolicki według art. 13 p. 2 Konkordatu ma posiadać we wszystkich die-

²) Gdy Najdost. Ordynariusze w Rzeczypospolitej Polskiej postanowili przenieść proboszcza, zawiadomili o tem Rząd w zwykły sposób, aby zarządzenie skutki prawne t. zw. cywilne otrzymało, i nie ogłoszą tego przeniesienia wcześniej, jak po ustalonym czasie, który nigdy nie przekroczy trzydziestu dni. W międzyczasie Rząd, jeśliby, złym zarządzeniem, przeniesiony proboszcz poprzednio działalności przeciwko bezpieczeństwu Państwa stał się winnym, będzie miał sposobność powiadomienia o tem Ordynariusza w tym celu, aby Ordynariusz, sprawiedliwie i słusznie, oskarżenie przez Rząd wniesione mógł zbadać i tak się zachować, aby pomiędzy dobrem Kościoła i dobrem Ojczyzny zatarg żadną miarą nie miał miejsca”.

cezach, oraz wydziały teologiczne katolickie przy uniwersytetach w Polsce.

Za instytuty papieskie w rozumieniu ustępu 2 art. 19 Konkordatu uważa się te zakłady wychowawcze i naukowe dla wykształcenia kapłanów, których statuty zostały nadane przez Stolicę Apostolską.

§ 2. Zapytania ze strony władzy duchownej wystosowane w myśl ustępu 3 art. 19 Konkordatu do Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, należy wnosić za pośrednictwem właściwego urzędu wojewódzkiego,¹⁾ który odnośne pismo władzy duchownej przedłoży Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z własną opinią.

§ 3. W razie istnienia zarzutów, przewidzianych pod pkt. 1 i 2 w drugim ustępie art. 19 Konkordatu Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego²⁾ zawiadomi właściwą władzę kościelną za pośrednictwem urzędu wojewódzkiego.

¹⁾ Komisja Papieska zgodziła się na życzenie Rządu, aby zapytanie do Ministra przesyłane było przez urząd wojewódzki, dla ułatwienia władzom państwowym zebrania informacji o zgłoszonym kandydacie. Biskup diecezji przeto pisze do Ministra W. R. i O. P. ale przesyła pismo w kopercie do właściwego urzędu wojewódzkiego;

Właściwy urząd wojewódzki jest ten, na którego terytorjum kandydat na beneficjum przebywa (pismo Ministerstwa W. R. i O. P. z d. 31.8.1926 r. Nr. VI/C. I 6587/26 do Kurji Biskupiej w Częstochowie).

²⁾ Jeśli sprzeciwu niema, pismo Władzy diecezji, pozostaje bez odpowiedzi; w razie zachodzącej przeszkody, odpowiedzi udziela Minister. Komisja Papieska nie wyraziła swej zgody na to, aby minister przysyłał odpowiedź za pośrednictwem urzędu wojewódzkiego (Cfr. pismo Komisji Papieskiej z d. 17/XI. 1927. Nr. 945/27 r).

go o swoim sprzeciwie, przedstawiając zarzuty, na których go opiera.

§ 4. Bieg trzydziestodniowego terminu wystąpienia odpowiedzi Ministra (art. 19 Konkordatu) rozpoczyna się od dnia następującego po dniu nadania na pocztę pisma Władzy Kościelnej, zawiadamiającego o zamierzonej nominacji. Jeżeli ostatni dzień terminu przypada na niedzielę lub święto, termin kończy się dopiero w następującym dniu powszednim.

§ 5. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia¹⁾.

Artykuł XX.

W razie podniesienia przez władzę Rzeczypospolitej przeciwko duchownemu, zarzutów co do jego działalności jako sprzeczej z bezpieczeństwem Państwa, właściwy Minister przedstawi rzeczowe zarzuty Ordynarjuszowi, który w porozumieniu z temże Ministrem poweźmie wciągu trzech miesięcy odpowiednie zarządzenia. W wypadku rozbieżności między Ordynarjuszem a Ministrem Stolica Apostolska poruczy rozwiązanie sprawy dwom duchownym przez Nią wybranym, którzy we spół z dwoma delegatami Prezydenta Rzeczypospolitej poweźmą ostateczne postanowienie.

¹⁾ W piśmie swoim do Ministra W. R. i O. P. Władza duchowna na życzenie Ministerstwa podaje miejsce i datę urodzenia kandydata, miejsce odbycia studiów teolog., zajmowane stanowiska duchowne i wzmiankę o posiadaniu obywatelstwa polskiego (pismo minist. w. r. i o. p. z lutego r. 1927 Nr. VI/5. 25/27).

U w a g i.

1. Artykuł XX Konkordatu jest niejako rozszerzeniem artykułu poprzedniego. Podczas kiedy poprzedni artykuł mówi o działalności sprzecznej z bezpieczeństwem Państwa¹⁾ w związku z nominacją na beneficja proboszczowskie niniejszy artykuł przewiduje możliwość takiego zarzutu w stosunku do innego także duchownego i określa sposób postępowania Ordynarjusza i Ministra W. R. i O. P.²⁾

2. Jeśli zarzuty nie zostały stwierdzone dowodami albo Biskup nie uznał działalności duchownego za sprzeczną z bezpieczeństwem Państwa i nie nastąpiło porozumienie z Ministrem, wówczas sprawę rozpatrzą i zdecydują delegaci Stolicy Apostolskiej i Prezydenta Rzeczypospolitej.

Nie może bowiem nikt być pociągnięty do odpowiedzialności, komu nie dowiedziono winy.

3. Ordynarjusz poweźmie swoje zarządzenia według kan. 2216 Prawa Kan.

4. Do art. XX odwołuje się także okólnik Ministra Sprawiedl. z d. 28 sierpnia 1925 r. nr. 1084/1 U. 25. (p. uwagi do art. XXII).

Artykuł XXI.

Prawo patronatu zarówno państwowego, jak osób prywatnych, pozostaje w mocy aż do nowego układu. Przedstawienie godnego duchownego na wakujące stanowisko dokonywane będzie przez patrona w ciągu dni 30 z listy, zawierającej trzy nazwiska, przedłożonej przez Ordynarjusza. Jeżeli w ciągu dni 30

¹⁾ O znaczeniu wyrazów: bezpieczeństwo Państwa patrz uwagę do art. XI.

²⁾ Minister W. R. i O. P. koresponduje bezpośrednio z Ordynarjuszem (patrz uwagi do art. XIX.)

przedstawienie nie zostało dokonane, obsadzenie odnośnego beneficjum stanie się wolne. W wypadkach, w których chodzi o beneficjum proboszczowskie, Ordynarjusz przed dokonaniem nominacji zasięgnie zgodnie z art. XIX zdania właściwego Ministra.

U w a g i.

1. Kan. 1448 Kodeksu Prawa Kanonicznego określa prawo patronackie jako „*summa privilegiorum, cum quibusdam oneribus, quae ex Ecclesiae concessionem competunt fundatoribus catholicis ecclesiae, cappellae aut beneficii, vel etiam eis qui ab illis causam habent*”.

(jako zespół przywilejów i pewnych ciężarów, przysługujących z przyznania Kościoła fundatorom katolickiej świątyni, kaplicy lub beneficjum, a także tym, którzy od powyższych prawo to mają).

Patronat wywodzi się z różnych tytułów, bądź osobistych bądź rzeczowych, i obejmuje tak prawa jak obowiązki w obec instytucyj kość.

2. Art. XXI używając wyrażenia „prawo patronatu” użył go w znaczeniu zacytowanego kanonu 1448, mianowicie jako uprawnienia i jako obowiązki. Podkreśla to także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1933 r. C. III. 108/33 mówiąc o art. XXI Konkordatu temi słowy: „Niewątpliwie ma Konkordat w tem miejscu na względzie prawo patronatu w całości, a więc nie tylko prawa lecz i zobowiązania patrona”.¹⁾

¹⁾ W łączności ze zobowiązaniami patrona w obec Kościoła Sąd Najw. orzekł pod d. 30 czerwca 1933 r. C. III. 108/33 że „w myśl prawa kanonicznego tak kościół jak beneficjum proboszczowskie zastępuje proboszcz” (a nie Dozór kość.) — oraz że: „Jeżeli ciężar patronacki zaliczyć należy do majątku i zakresu zarządu kościoła, natenczas i zobowiązania patrona urzeczy-

3. Konkordat zachowuje inne uregulowanie całej sprawy patronatu do późniejszego układu. Na razie wprowadził tylko jednolity sposób wykonywania przez patronów tego uprawnienia danego im przez Kościół, które dotyczy przedstawiania Ordynarjuszowi duchownych na opróżnione stanowisko kość.

Artykuł XXII.

W razie gdyby duchowni lub zakonnicy byli oskarżeni przed sądami świeckimi o zbrodnie, przewidziane przez ustawy karne Rzeczypospolitej, sądy wspomniane zawiadomią niezwłocznie właściwego Ordynarjusza o każdej sprawie tego rodzaju i, w danym razie, przesła mu akt oskarżenia oraz wyrok sądowy wraz z jego motywami. Ordynarjusz, względnie jego delegat, po zakończeniu przewodu sądowego, będą mieli prawo zapoznania się z odnośnymi aktami. W razie aresztowania lub uwięzienia wspomnianych powyżej osób, władze cywilne zachowywać będą względy należne ich stanowi i stopniowi hierarchicznemu.

Duchowni i zakonnicy będą więzieni i będą odbywali kary więzienne w pomieszczeniach oddzielonych od pomieszczeń dla osób świeckich, o ile nie zostali pozbawieni godności kościelnej przez właściwego Ordynarjusza. W razie sądowego skazania ich na areszt wyrokiem sądowym będą odbywali tę karę w kla-

wistniane być powinny nie przez gminę kościelną lecz przez jednostki prawa kanonicznego, które weszły automatycznie w jej miejsce".

sztorze lub w innym Domu zakonnym, w pomieszczeniach na ten cel przeznaczonych.

U w a g i.

1. Jest tu użyty wyraz „zbrodnie” (crimes) przewidziane przez prawa karne Rzeczypospolitej. W postępowaniu karnem rozróżnia się: „zbrodnie”, „występki” i „wykroczenia”. Art. 12 polskiego Kodeksu Karnego, brzmi: „Przestępstwa, zagrożone karą śmierci lub więzienia powyżej lat 5, są zbrodniami, zagrożone zaś karami zasadniczymi więzienia do lat 5, aresztu powyżej 3 miesięcy lub grzywny powyżej 3000 złotych—są występkami”¹⁾.

2. Jako miejsca przetrzymywania duchownych lub zakonników art. XXII wymienia: więzienie i areszt. W wypadku zasądzenia duchownego na karę więzienia, umieszczoney będzie w jednym z więzień, wymienionych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 1927 r. (patrz niżej ad 4). Natomiast kary aresztu duchowny odbywać ma w klasztorze lub w innym domu zakonnym, w pomieszczeniach na ten cel przeznaczonych.

3. Co do sposobu zawiadamiania Ordynarjusza o przestępstwach, o które duchowny jest oskarżony, ukazał się

¹⁾ Do tego Juljusz Makarewicz daje taki komentarz: Kodeks polski zna tylko dwa typy przestępstw: zbrodnie i występki (division bipartite), wychodzi z założenia, że przestępstwa mało ważne nie należą do kodeksu karnego i do orzeczenia przez sądy (przynajmniej w pierwszej linji — por. art. 72 Konstytucji z r. 1921), grupy t. zw. wykroczeń niema w kodeksie karnym; Rozp. wprowadzające k. k. (art. 16 § 1), przekazało je władzom administracyjnym do osądzenia według Rozp. Prez. Rp. z r. 1928 poz. 365 Dz. U. R. P. o postępowaniu karno-administracyjnym.

* Okólnik Ministra Sprawiedliwości z d. 28 sierpnia 1925 r. nr. 1084/1 U./25 w sprawie zawiadamiania wojewodów i ordynarjuszy o przestępstwach popełnianych przez duchownych i zakonników.

(Dz. Urz. Min. Spraw. nr. 17 str. 313).¹⁾

W wykonaniu artykułów 20 i 22 Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. nr. 72 poz. 501 i 502) zarządzam co następuje:

Władze wymiaru sprawiedliwości winny o każdym wypadku przestępstwa dokonanego przez katolickiego duchownego lub zakonnika zawiadamiać:

a) właściwego terytorjalnie wojewodę, t. j. według obszaru, na którym duchowny (zakonnik) ma swą siedzibę urzędową (klasztór pobytu),

b) ordynarjusza, któremu duchowny lub zakonnik podlega.

Jeśli nawet ordynarjuszem nie jest arcybiskup lub biskup diecezjalny (lub osoba ich zastępująca), należy zawiadomienia przesyłać właściwemu terytorjalnie arcybiskupowi lub biskupo-

¹⁾ Pomiędzy Komisją Papieską a Przedstawicielami Ministerstwa Sprawied. ustalono na konferencji w Warszawie w dniu 25 listopada 1926 r. między innymi, że

a) przestępstwa duchownych, nieprzewidziane ustawą karną, należą do kompetencji władzy duchownej,

b) sądy państwowe zawiadamiać będą Ordynarjusz o wszystkich przewinieniach duchownych a nie tylko o zbrodniach;

c) ustalono sposób odbywania kar i miejsca ich odbywania.

wi z prośbą o skierowanie do właściwego ordynarjusza.

Zawiadomienia obejmują:

Doniesienie o wszczęciu postępowania karnego (nie wyłączając dochodzeń sądowych lub prokuratorskich) z oznaczeniem ustawowem przestępstwa (t. j. wymienienie artykułu lub paragrafu ustawy) i opisem stanu faktycznego, zawiadomienie o wdrożeniu śledztwa (wstępnego), udzielenie odpisu aktu oskarżenia (wniosku o postępowaniu uproszczonym), udzielenie odpisu wyroku (skazującego lub uniewinniającego) wraz z jego motywami, albo innej decyzji (uchwały postępowania), kończącej postępowanie karne, zawiadomienie o uwięzieniu (prewencyjnym lub celem wykonania kary) z wymienieniem więzienia, o zmianie więzienia i o zwolnieniu z więzienia.

Do wysyłania zawiadomień są obowiązani:

1) w okręgach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie prokuratorzy (podprokuratorzy) przy sądach właściwych; w sprawach zaś należących do właściwości sądów pokoju, te sądy;

2) w okręgach sądów apelacyjnych we Lwowie i Krakowie i sądu okręgowego w Cieszynie właściwe sądy (sędziowie śledczy), a urzędy prokuratorskie, gdy chodzi o przesłanie odpisu aktu oskarżenia (wniosku o ukaranie w postępowaniu uproszczonym);

3) w okręgach sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu i sądu okręgowego w Katowicach właściwe urzędy prokuratorskie; w spra-

wach zaś z oskarżenia prywatnego sądy powiatowe.

Udzielenie odpisu orzeczenia Sądu Najwyższego należy w okręgach wymienionych pod 2 do sądu, któremu Sąd Najwyższy zwraca akta sprawy, w okręgach wymienionych pod 1 i 3 do prokuratorów przy takich sądach; w sprawach zaś z oskarżenia prywatnego do sądu pierwszej instancji. Postanowienie to ma odpowiednie zastosowanie, jeśli sąd apelacyjny jest sądem rewizyjnym.

Po prawomocnem ukończeniu postępowania karnego należy na żądanie ordynarjusza zezwolić jemu lub delegatowi przez niego wymienionemu na zapoznanie się z aktami sprawy w sądzie albo w urzędzie prokuratorskim lub wojewódzkim. Jeśli siedziba ordynarjusza nie znajduje się w siedzibie władzy, która akta ma w przechowaniu, należy je w tym celu przesłać do sądu lub urzędu prokuratorskiego lub wojewódzkiego właściwego dla siedziby ordynarjusza. Na żądanie właściwego wojewody należy mu akta sprawy prawomocnie ukończoną udzielić do wglądu z zastrzeżeniem zwrotu.

Warszawa, dnia 28 sierpnia 1925 r.

Minister Sprawiedliwości:

A. Żychliński.

4. W sprawie odbywania przez duchownego lub zakonnika kary więziennej wydane zostało:

* Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 1927 r. w sprawie wykonania kary więzienia i aresztu zapobiegawczego na duchownych i zakonnikach.

(Dz. Urzęd. Min. Spraw. nr. 5 z d. 1 marca 1927 str. 66).

Na podstawie art. 22 Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. nr. 72 poz. 501 i 502) zarządzam co następuje:

§ 1. Duchowni świeccy i zakonnicy, skazani na karę więzienia (zwykłego i zastępującego dom poprawy t. j. na czas do lat 6) lub twierdzy według kodeksu karnego z 1903 r., więzienia zwykłego według ustawy karnej z 1852 r. albo więzienia (do lat 5) lub twierdzy według kodeksu karnego z 1871 r., korzystają przy wykonywaniu kary z następujących ulg regulaminu więziennego, o ile nie zostali pozbawieni godności kościelnej przez właściwego ordynarjusza:

a) odbywają karę w celach pojedynczych;
b) mają prawo do odprawiania Mszy Świętej w granicach zarządzeń Ordynarjusza, przy czem w czasie Mszy Świętej w kaplicy więziennej nie mogą być obecni więźniowie;

c) w ciągu całego czasu trwania kary mają być odseparowani od więźniów innych kategorii i nie mogą stykać się z nimi ani podczas spaceru, nabożeństwa, pracy i innych okresów życia więziennego;

d) mają prawo posiadania własnej pościeli, noszenia własnego ubrania (duchownego lub świec-

kiego stosownie do zarządzenia Ordynarjusza) oraz bielizny;

e) mają prawo żywienia się na koszt własny lub zakupywania żywności dodatkowej w granicach umiarkowanych—z funduszków złożonych do depozytu więziennego lub otrzymanych w drodze wynagrodzenia za pracę;

f) mogą korzystać z brewjarza, ksiązek, gazet, pism i t. p. treści religijnej, a także ogólnej w granicach regulaminu więziennego;

g) korzystać z półgodzinnego spaceru na dziedzińcu więziennym;

h) nie mogą być do nich stosowane żadne inne kary dyscyplinarne poza karą nagany, pozbawienia ulg i przywilejów (przewidzianych regulaminem więziennym), postu na czas do jednego tygodnia, ściemnienia celi na czas do dwóch dni, zwiększenia ilości przymusowej pracy lub zmniejszenia wynagrodzenia, przyznanego za pracę;

w razie zastosowania kary postu, pozbawienia pościeli i ściemnienia celi należy niezwłocznie zawiadomić lekarza, aby mógł przedstawić swój wniosek w przedmiocie zamierzonej lub wykonanej kary, ewentualnie wcześniejszego jej przerwania;

i) nie mogą być zatrudnieni pracą, uwłaczającą ich godności duchownej, w szczególności nie mogą być używani do robót gospodarczych w więzieniu. Przy wyborze zatrudnienia dla tej kategorii więźniów należy stosować pracę kancelaryjną, biblioteczną i t. p.

j) więźniów tej kategorii należy transporto-

wać osobno od innych więźniów, przytem nie mogą być prowadzeni przez ulicę w ubraniu duchownem ani też w kajdanach.

§ 2. Dla duchownych świeckich i zakonników, skazanych na kary przewidziane w paragrafie poprzednim, przeznacza się poniżej wskazane więzienia:

1) Dla Diecezji: Gnieźnieńskiej, Poznańskiej, Chełmińskiej, Śląskiej, Włocławskiej — Wronki w województwie poznańskim.

2) Dla diecezji: Krakowskiej, Tarnowskiej, Przemyskiej obrz. łac., Przemyskiej obrz. gr. kat., Lwowskiej obrz. łac., Lwowskiej obrz. gr. kat., Lwowskiej obrz. ormiańskiego, Stanisławowskiej obrz. gr. kat., Łuckiej—Drohobycz w województwie lwowskim.

3) Dla Diecezji: Warszawskiej, Częstochowskiej, Kieleckiej, Sandomierskiej, Lubelskiej, Pińskiej, Podlaskiej, Wileńskiej, Łomżyńskiej, Płockiej i Łódzkiej — Warszawa — Mokotów.

§ 3. Duchowni świeccy i zakonnicy pozostający w areszcie zapobiegawczym (tymczasowym przytrzymaniu — areszcie śledczym) korzystają z praw przewidzianych w przepisach ogólnych a nadto mają do nich zastosowanie postanowienia § 1 lit. a), b) c) d) f) j).

§ 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Sprawiedliwości: A. Meysztowicz.

5. Co do składania przysięgi w sądach przepisuje Kodeks Postępowania Karnego:

Art. 110. Nie składają przysięgi:

a) nieletni do lat czternastu;

b) osoby, które z powodu choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych nie zdają sobie sprawy ze znaczenia przysięgi;

c) podejrzani o udział w czynnie, będącym przedmiotem postępowania, lub o działalność przestępną, pozostającą w ścisłym związku z działalnością oskarżonego.

§ 2. Duchowni uznanych prawnie wyznani nie składają przysięgi. (Ustawa z dn. 21. I. 1932 Dz. U. R. P. Nr. 10 poz. 60, 10).

Artykuł XXIII.

Zmiana w języku używanym w diecezjach obrządku łacińskiego do kazań, nabożeństw dodatkowych i wykładów, nie będących wykładami nauk świętych w Seminarjach, może być dokonana tylko za wyraźnym upoważnieniem Konferencji Biskupów obrządku łacińskiego.

U w a g i.

1. Przepis powyższy ma swoje źródło w troskliwej opiece Stolicy Apostolskiej nad ojczystym językiem mniejszości narodowych w nabożeństwach kościelnych i w religijnym ich pouczeniu. Potrzebę zaprowadzenia zmiany języka w poszczególnych przypadkach ma rozpatrywać Episkopat obrządku łacińskiego, ponieważ ten przepis dotyczy tylko diecezji tego obrządku.

Stolica Apostolska (pismo Nuncjusza z d. 22/X. 1925 r. do Konferencji Biskupów) rozszerzyła ten przepis także na nauczanie katechetyczne oraz zaznaczyła, że uchwała Kon-

ferencji Biskupów o zmianie języka powinna otrzymać zatwierdzenie Stolicy Apost.

2. Wzmianka o wyjęciu wykładów nauk świętych ma na myśli wykłady pewnych działów teologii mianowicie teologii dogmatycznej i teologii moralnej, które według okólnika św. Kongregacji Konsystorzalnej z d. 16 lipca 1912 wykładane być powinny w języku łacińskim (Acta Apost. Sedis 1912 nr. 4).

Artykuł XXIV.

1) Rzeczpospolita Polska uznaje prawa własności osób prawnych kościelnych i zakonnych do wszystkich majątków ruchomych i nieruchomości, kapitałów, dochodów, oraz innych praw, które te osoby prawne posiadają obecnie na obszarze Państwa Polskiego.

2) Rzeczpospolita Polska zgadza się, aby wspomniane wyżej własności, w razie gdyby nie były jeszcze wpisane do ksiąg hipotecznych na imię posiadających je osób prawnych (Biskupstw, Kapituł, Kongregacji, Zakonów, Seminarjów, beneficjów proboszczowskich, innych beneficjów etc.), zostały w nich zapisane, a to na podstawie deklaracji właściwego Ordynariusza, poświadczonej przez właściwą władzę cywilną.

3) Sprawa dóbr, których Kościół został pozbawiony przez Rosję, Austrię i Prusy, a które obecnie znajdują się w posiadaniu Państwa Polskiego, zostanie załatwiona przez układ późniejszy. Do tego czasu Państwo Polskie zapewnia Kościołowi dotacje roczne, nie niższe, jak wartość rzeczywista od dotacyj, które rządy

rosyjski, austriacki i pruski wypłacały Kościołowi na ziemiach, należących obecnie do Rzeczypospolitej Polskiej. Dotacje wspomniane będą obliczane i rozdzielane według wskazań zawartych w załączniku **A.** W razie parcelacji rzeczonych dóbr, Mensy biskupie, Seminarja i beneficja proboszczowskie, nie posiadające obecnie ziemi, lub posiadające ją w ilościach niedostatecznych, otrzymają ją na własność, w miarę rozporządzalności aż do wysokości 180 hektarów na Mensę biskupią, 180 hektarów na Seminarjum i, zależnie od gatunku ziemi, od 15-tu do 30-tu hektarów na beneficjum proboszczowskie. Suma ryczałtowa pieniężnych dotacyj, oznaczona w załączniku **A.**, będzie zmniejszona w diecezjach, w których te ziemie będą nadane, o 50 złotych rocznie od każdego hektara nadanego w sposób powyższy.

4) Utrzymane zostanie przeznaczenie dóbr, które Rzeczpospolita Polska rewindykowałaby u dawnych państw zaborczych, jako następczyni w prawach Państw powyższych z tytułu ich prawnego stosunku do osób prawnych kościelnych i zakonnych w Polsce, dotyczącego już to prestatcji, zapewnionych przez te Państwa osobom prawnym kościelnym i zakonnym, już to zarządu dóbr nieruchomości i kapitałów przeznaczonych dla Kościoła.

5) Aby polepszyć gospodarze i społeczne położenie ludności rolniczej i aby wzmóc tem bardziej pokój chrześcijański kraju, Stolica Apostolska zgadza się, aby Rzeczpospolita

Polska wykupiła od beneficjów biskupich, od Seminarjów, od beneficjów kapitulnych, od beneficjów proboszczowskich, oraz od zwykłych beneficjów, posiadających dobra ziemskie, te ilości ziemi ornej, któreby przewyższały dla każdej z wyżej wymienionych jednostek: 15 do 30 hektarów, zależnie od gatunku ziemi, dla probostwa i zwykłego beneficjum, 180 hektarów dla Kapituły, 180 hektarów dla Mensy biskupiej i 180 hektarów dla Seminarjum. W diecezjach, w których Seminarja nie posiadają ziem ornych oddzielnie od ziem posiadanych przez Biskupstwo, przyznane im będzie z ziem należących do Biskupstwa 180 hektarów wolnych od wykupu, niezależnie od 180 hektarów, zastrzeżonych dla Mensy biskupiej.

6) Wymienione wyżej prawne osoby kościelne będą miały prawo wybrać same, z dóbr do nich należących, parcele ziemi, które w ilościach wskazanych wyżej pozostaną ich własnością.

7) Cena wykupu ziem wskazanych wyżej zostanie wypłacona według przepisów, stosowanych przy wykupie dóbr będących własnością osób prywatnych, i pozostanie do rozporządzenia Kościoła.

8) Stolica Apostolska zgadza się także, aby ziemie orne, należące do Domów Kongregacyj i Zakonów, oraz do ich zakładów dobroczynnych, uważanych każdy z osobna za oddzielną jednostkę rolną, zostały wykupione przez Państwo, zgodnie z przepisami, które będą stosowane do wykupu dóbr, należących

do osób prawnych świeckich, z prawem dla każdego z Domów, wspomnianych wyżej, jako też dla każdego z ich zakładów dobroczynnych, zachowania co najmniej 180 hektarów ziemi ornej.

9) Osoby prawne kościelne i zakonne będą miały prawo, na równi z osobami prawnymi świeckimi, bezpośredniego dokonywania parcelacji ziem ornych, do nich należących.

U w a g i.

1. Ustęp pierwszy tego artykułu umożliwia przeprowadzenia wpisów tytułu własności nieruchomości lub praw na imię osób prawnych kościelnych, dla których prawodawstwo państw zaborczych bądź zasadniczo bądź w zgodnej z prawem kanonicznym formie tytułów hipotecznych wpisywać nie dozwalało.

2 Ustęp drugi tego artykułu podaje podstawę i sposób dokonywania tych wpisów. Wyjaśnia to

* Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 r. o wpisywaniu do ksiąg hipotecznych praw własności polskich osób prawnych kościelnych i zakonnych.

(Dz. U. R. P. nr. 16 poz. 120 z r. 1928)

„Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78 poz. 443) postanawiam co następuje:

Art. 1. Wpisanie prawa własności na imię polskiej osoby prawnej kościelnej lub zakonnej

w wykonaniu art. XXIV ust. 1 i 2 Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 72 poz. 501) ma miejsce w tym wypadku, gdy prawo to rozciągało się na posiadaną w dniu 10 lutego 1925 r. przez polską osobę prawną kościelną lub zakonną nieruchomość lub inne prawo, lecz nie było wpisane do księgi hipotecznej (gruntowej, wieczystej) na jej imię.

Przez posiadanie nieruchomości lub innego prawa w rozumieniu rozporządzenia niniejszego rozumie się faktyczne władanie jawne i spokojne we własnym imieniu i w dobrej wierze, jakby się było właścicielem, o ile objęcie i wykonywanie tego władania miało miejsce za wiedzą i bez sprzeciwu poprzedniego właściciela.

Art. 2. Osobami prawnymi kościelnymi i zakonnymi (art. 1) są jednostki i instytucje, posiadające osobowość prawną w rozumieniu prawa kanonicznego.

Art. 3. Wpisanie prawa własności do księgi hipotecznej (gruntowej, wieczystej) następuje na podstawie deklaracji właściwego ordynariusza (arcybiskupa, biskupa, administratora diecezji).

Wymagane przez poszczególne ustawy zezwolenie jawnego z księgi wieczystej właściciela na dokonanie wpisu hipotecznego nie jest potrzebne.

Art. 4. Deklaracja winna zawierać:

- 1° dokładne określenie nieruchomości lub innego prawa i posiadanie według art. 1 ust. 2.
- 2° wymiennienie polskiej osoby prawnej ko-

ścielnej lub zakonnej, na której imię wpis hipoteczny ma nastąpić;

3° podanie okoliczności i dowodów, stwierdzających, że prawo powyższe odpowiada warunkom przewidzianym w art. 1 ust. 2.

Art. 5. Deklarację poświadcza delegat rządu wyznaczony dla danej diecezji przez Radę Ministrów na wniosek Prezesa Rady Ministrów z pośród funkcjonariuszów państwowych.

Art. 6. Poświadczenie delegata Rządu jest stwierdzeniem danych, zawartych w deklaracji ordynariusza, a między innymi tego, że przedstawione w deklaracji prawo było w posiadaniu polskiej osoby prawnej kościelnej lub zakonnej w dniu 10 lutego 1925 r. i odpowiada warunkom, posiadany w art. 1 ust. 2.

Odmowa wydania zaświadczenia przez delegata Rządu nie zamyka danej polskiej osobie prawnej kościelnej lub zakonnej dochodzenia swego prawa na drodze sądowej.

Art. 7. Deklaracja ordynariusza, poświadczona przez delegata Rządu, stanowi dostateczną podstawę do wpisania prawa własności do księgi hipotecznej (gruntowej, wieczystej).

Art. 8. Postanowienia rozporządzenia niniejszego mają również odpowiednie zastosowanie przy uwidocznieniu wpisów w rejestrach, utrzymywanych przez zastępców starszych notariuszów, w stosunku do prawa własności nieruchomości, nieobjętych księgą wieczystą, jak również przy sądowym składaniu dokumentów w myśl rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 marca 1916 r. o sądowym złożeniu dokumen-

tów w celu nabycia praw rzeczowych na niewpisanych do ksiąg gruntowych nieruchomościach i budynkach (Dz. u. p. austr. Nr. 87).

Art. 9. Wpis do księgi hipotecznej (gruntowej, wieczystej) dokonany na podstawie rozporządzenia niniejszego, nie zamyka osobom trzecim drogi sądowej dla dochodzenia ich praw.

Art. 10. Wpisy hipoteczne i deklaracje wolne są od opłat sądowych i stemplowych.

Art. 11. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Prezesowi Rady Ministrów, Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Ministrowi Sprawiedliwości—w porozumieniu z innymi zainteresowanymi ministrami.

Art. 12. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie trzydziestego dnia po dniu ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: I. Mościcki
Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych: J. Piłsudski

Minister: K. Bartel

Minister Spraw Wewnętrznych: Sławoj Składkowski

Minister Spraw Zagranicznych: August Zaleski

Minister Skarbu: G. Czechowicz

Minister Sprawiedliwości: A. Meysztowicz

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: Dr. Dobrucki

Minister Rolnictwa: K. Niezabytowski

Minister Przemysłu i Handlu: E. Kwiatkowski

Minister Komunikacji: Romocki

Minister Robót Publicznych: Moraczewski

Minister Pracy i Opieki Społecznej: dr. Jurkiewicz

Minister Reform Rolnych: Witold Staniewicz

Minister Poczty i Telegrafów: Bogusław Miedziński.

3. Punkty 3 — 4 art. XXIV Konkordatu dotyczą częściowej naprawy krzywdy, wyrządzonej Kościołowi przez zabór majątku kośc., dokonany przez Austrię, Prusy i Rosję. Zabór ten, z jakiegokolwiek powodu zarządzony, był aktem przemocy w stosunku do Kościoła Katolickiego (wyrok Sądu Najwyższego I. C. 1229/31 z dn. 26/I—9/II. 1932 r.). Wskutek tego też bieg przedawnienia w stosunku do zabranego Kościołowi majątku jest zawieszony do czasu otwarcia sądownictwa polskiego (Sąd Najw.—Zb. orzeczeń 1928 r. Nr. 98).

Konkordat przewiduje co do tego majątku kośc. zawarcie układów pomiędzy Kościołem a Państwem¹⁾—mianowicie:

a) co do dóbr ruchomych i nieruchomości, których Kościół był pozbawiony przez państwa zaborcze, a które znajdują się obecnie w posiadaniu Państwa Polskiego. W związku z temi dobrami jest sprawa uposażenia Kościoła wedle norm podanych w osobnym aneksie do Konkordatu (aneks **A.**);

b) co do zwrotu Kościołowi pewnej ilości tych dóbr w postaci gmachów oraz ziemi na wypadek parcelacji tej ziemi (nazywanej poduchowną²⁾);

¹⁾ Dla przygotowania układu co do zwrotu Kościołowi świątyń i innych gmachów kośc. powstała t. zw. Komisja Mieszana, do której Stolica Apost. mianowała trzech delegatów i Rząd polski także trzech.

²⁾ Sprawę ziemi poduchownej, pounickiej i kościelnej omawia z Przedstawicielami Rządu t. zw. Komisja Pańska, której członkami są trzej Biskupi przez Papieża zamianowani.

c) co do przeznaczenia dóbr (ruchomych i nieruchomości) pokościelnych, któreby Rzeczpospolita Polska rewindykowała jeszcze od państw zaborczych.

4. Punkty 5—9 art. XXIV Konkordatu dotyczą:

a) parcelacji ziemi, będącej jeszcze w posiadaniu Kościoła (ziemia kościelna) — z pozostawieniem pewnej ilości hektarów dla poszczególnych osób prawnych kościelnych;

(z tem łączy się także sprawa ziemi pounickiej w diecezjach wschodnich, której losy były inne niż dóbr poduchownych obrz. łac.);

b) parcelacji ziemi, należącej do Kongregacji i Zakonów, która to parcelacja ma się odbyć w sposób nieco odmienny od sposobu przewidzianego dla ziemi np. biskupstw, seminarjów itd.

5. Wykupowi na cele parcelacji¹⁾ podlegają tylko:

a) ziemie orne (terres arables);

b) ziemie, należące do osób prawnych kośc., wymienionych w ust. 5 i 8 art. XXIV. Konkordatu.

Artykuł XXV.

Wszystkie ustawy, rozporządzenia lub dekrety, sprzeczne z postanowieniami poprzednich artykułów, tracą moc prawną z chwilą wejścia w życie niniejszego Konkordatu.

¹⁾ Ustawa o reformie rolnej z d. 28 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 1 z r. 1926) przepisuje w art. 94, że Rada Ministrów na wniosek Ministra Reform Rolnych, przedłożony w porozumieniu z Ministrem W. R. i O. P., wyda szczegółowe przepisy, określające tryb przejęcia i parcelacji dóbr t. zw. „martwej ręki” (czyli kościelnych) zgodnie z treścią punktów 5 i 5—9 art. XXIV układu ze Stolicą Apostolską.

U w a g i.

1. Konkordat zniósł w stosunku do Kościoła Katol. wszystkie prawa państwowe, zawierające przepisy sprzeczne z postanowieniami Konkordatu. Prawa takie pochodziły bądź z prawodawstw byłych rządów zaborczych bądź już z prawodawstwa polskiego.

Pierwszych było wiele. Starano się zebrać je w osobne spisy, które jednak nie ujęły wszystkich rozporządzeń, wskutek czego spisy będą podlegały uzupełnieniom.

2. Pierwsze spisy podają następujące ustawy, rozporządzenia i dekrety¹⁾.

* I. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów i Ministrów: Spraw Wojskowych, Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Reform Rolnych oraz Rolnictwa z d. 26 maja 1931 r. w sprawie wykonania postanowień Konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską.

(Dz. U. R. P. Nr. 51 poz. 424 z r. 1931).

Na podstawie art. 2 Ustawy z d. 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską określającego stosunek Państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego (Dz. U. R. P. Nr. 47 poz. 324) i art. XXV. Konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. z r. 1925 Nr. 72 poz. 501) zarządza się co następuje:

¹⁾ Spis ustaw, rozporządzeń itd. b. rządów pruskich nie jest jeszcze ogłoszony.

§ 1. Prócz ustaw, rozporządzeń i dekretów, dotyczących przedmiotów, objętych postanowieniami Konkordatu a które już w inny sposób wyraźnie lub milcząco uchylone zostały — przestały obowiązywać w myśl art. XXV Konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, z dniem jego wejścia w życie t. j. z dniem 2 sierpnia 1925 r. niżej wyszczególnione przepisy prawne:

1. Postanowienie z d. 6/18 marca 1817 r. (Dz. Praw tom VI str. 242—249).
2. Postanowienie z d. 25 grudnia 1823 r. (6.I.1824) (Dz. Praw tom VIII str. 320—350).
3. Postanowienie Rady Admin. Królestwa z d. 18/30 czerwca 1885 r. (Dz. Praw tom XVII str. 71—74).
4. Postanowienie Rady Admin. Królestwa z d. 8/20 paźdz. 1837 r. (Dz. Praw tom XXI str. 270—279).
5. Postanowienie Rady Admin. Królestwa z d. 4/16 kwietnia 1862 r. (Dz. Praw tom LIX. str. 380—387).
6. Ukaz z d. 8/20 stycznia 1863 r. (Dz. Praw tom LXI str. 136—139).
7. Postanowienie Rady Admin. Królestwa z d. 15/27 marca 1863 r. (Dz. Praw tom LXI str. 163—164).
8. Instrukcja o budowie, restauracji i reperacji kościołów i innych zabudowań paraf. w parafjach rzymsko-kat. i greko-unickich z d. 5/17 marca 1863 r. (Dz. Praw tom LXI str. 165—178).
9. Ukaz o kollatorji z d. 14/26 lipca 1864 r. (Dz. Praw tom LXII str. 280—287).
10. Postanowienie Komitetu Urządzającego w Królestwie Polskiem o zapisach warunkowych na korzyść duchowieństwa rzymsko-katol. i różnych instytutów z d. 7/19 lutego 1867 r. (Dz. Praw tom LXVI str. 440—443).
11. Ukaz o oddaniu zarządu sprawami wyznania greko-unickiego pod zawiadywanie Ministra Oświecenia Publ. z d. 4 paźdz. 1868 r. (Dz. Praw tom LXVIII str. 428—431).
12. Uchwała Komitetu do spraw Królestwa Polskiego o kapitałach legowanych na rzecz ducho-

wieństwa greko-unickiego z d. 25 maja 1871 r. (Dz. Praw i Rozporz. r. 1871 Nr. 58 str. 653).

§ 2. Postanowienie § 1-go ma odpowiednie zastosowanie do następujących przepisów prawnych, o ile dotyczą Kościoła katolickiego:

1. Uwagi do art. 1025 t. X cz. 1 Zwod. Praw (wydanie 1914 r.)
2. Art. 1109 t. X cz. 1 Zводу Praw (wyd. 1914 r.).
3. Art. 72 t. XIV Zводу Praw, ustawy o zapobieganiu i tamowaniu przestępstw (wydanie 1890 r., dalszy ciąg z r. 1910).
4. Przepisów ukazu do rządzącego Senatu oraz ustawy o zarządzie zakładów dobrocz. w guberniach: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Lubelskiej, Piotrkowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwalskiej i Siedleckiej—z dn. 19 czerwca st. st. 1870 r. ustanawiających zarząd rad dobroczynności publicznej oraz innych władz administracji państwowej nad zakładami dobroczynnymi i ich majątkiem—w odniesieniu do zakładów dobroczynnych, które posiadają i posiadać będą polskie osoby prawne kościelne i zakonne (art. XVI Konkordatu) oraz ich majątku.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje na obszarze okręgów Sądów Apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie.

§ 4. Rozządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

(—) podpisy Ministrów.

* II. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów i Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Spraw Wojskowych, Skarbu, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Rolnictwa i Reform Rolnych

z dnia 25 marca 1933 r. w sprawie wykonania postanowień Konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską.

(Dz. U. R. P. Nr. 24, poz. 197).

Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła Rzymsko-Katolickiego (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 324) i art. XXV Konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. R. P. z r. 1925 Nr. 72, poz. 501) zarządza się co następuje:

§ 1. Prócz ustaw, rozporządzeń i dekretów, dotyczących przedmiotów objętych postanowieniami Konkordatu, a które już w inny sposób wyraźnie lub milcząco uchylone zostały,—przystały obowiązywać w myśl art. XXV Konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z dniem jego wejścia w życie t. j. z dniem 2 sierpnia 1925 r. niżej wyszczególnione przepisy prawne:

1) Rozporządzenie gubernjalne z dnia 1 marca 1784 r. Nr. 4293 o postępowaniu w razie opróżnienia beneficjum.

2) Dekret kancelarii nadwornej z dnia 2 kwietnia 1802 r. Nr. 151 w sprawie warunków przeniesienia duchownego w stan spoczynku.

3) Rozporządzenie gubernjalne z dnia 15 maja 1821 r. Nr. 20726, zawierające przepisy o sporządzaniu inwentarzy (austr. Zb. ust. prow. tom dodatkowy 1814—1826 str. 73 Nr. 88).

4) Dekret kancelarii nadwornej z dnia 23 sierpnia 1821 r. Nr. 24009 w sprawie zarządu interkalarnego w dobrach stołowych biskupich.

5) Dekret kancelarii nadwornej z dnia 24 czerwca 1824 r. o obowiązku winkulowania kapitałów kościelnych (austr. Zb. U. Pol. t. 52 str. 77 Nr. 292).

6) Dekret kancelarji nadwornej z dnia 1 marca 1825 r. o umieszczaniu uczniów teologicznych i o dozorowaniu eksternistów (austr. Zb. U. Pol. tom 53 str. 26).

7) Dekret kancelarji nadwornej z dnia 4 września 1835 r. Nr. 33097 w sprawie zachowania fundus in-structus przez beneficjata duchownego.

8) Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 3 czerwca 1850 r. w sprawie katolickich teologicznych zakładów naukowych diecezjalnych i klasztor-nych oraz fakultetów (austr. Dz. U. P. Nr. 319).

9) Reskrypt Ministerstwa Wyznań i Oświaty z dnia 11 sierpnia 1857 r. Nr. 1091/C.U. wydany na przedstawienie zgromadzenia biskupów z 1856 r. w sprawie wyboru przełożonych zakonnych, oraz nadzoru nad majątkiem zakonów.

10) Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 29 marca 1858 r. w sprawie unormowania studjów teologicznych (austr. Dz. U. P. Nr. 50).

11) Rozporządzenie Ministrów Wyznań i Oświaty oraz Sprawiedliwości z dnia 15 czerwca 1858 r. w sprawie tworzenia zakonów duchownych i kongregacyjnych, tudzież wykonania ich uprawnień w zakresie zawierania aktów prawnych (austr. Dz. U. P. Nr. 95).

12) Reskrypt Ministerstwa Wyznań i Oświaty z dnia 15 października 1858 r. Nr. 5282 w sprawie zarządu majątkiem kościelnym.

13) Rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości oraz Wyznań i Oświaty z dnia 7 lutego 1859 r. w sprawie oddzielenia majątku ruchomego diecezjalnego od prywatnego biskupów (austr. Dz. U. P. Nr. 33).

14) Reskrypt Ministerstwa Stanu z dnia 28 sierpnia 1865 r. Nr. 6637/C.U. w sprawie sporządzania i sprawdzania inwentarzy w razie opróżnienia biskupstwa (opactwa).

15) Reskrypt Ministerstwa Wyznań i Oświaty z dnia 8 stycznia 1880 r. Nr. 17721 z 1879 r. o inwentarzach majątku kościelnego (austr. Dz.R.M.W. i O. Nr. 5.).

16) Reskrypt Ministerstwa Wyznań i Oświaty z dnia 15 maja 1892 r. Nr. 10987 z 1890 o sposobie inwentaryzacji nieruchomości majątku kościelnego.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje na obszarze okręgów Sądów Apelacyjnych w Krakowie i Lwowie oraz okręgu Sądu Okręgowego w Cieszynie.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: A. Prystor

Minister Spraw Wewnętrznych: Bronisław Pieracki

Minister Spraw Wojskowych: J. Piłsudski

Minister Skarbu: Wł. Zawadzki

Minister Sprawiedliwości: Czesław Michałowski

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: J. Jędrzejewicz

Minister Rolnictwa i Reform Rolnych: Sew. Ludkiewicz.

Artykuł XXVI.

Stolica Apostolska dokona w ciągu trzech miesięcy od wejścia w życie niniejszego Konkordatu i w porozumieniu z Rządem utworzenia i rozgraniczenia prowincyj kościelnych oraz diecezji wymienionych w artykule IX. Granice prowincyj kościelnych i diecezji będą odpowiadały granicom Państwa Polskiego.

Dobra kościelne, położone w Polsce, lecz należące do prawnych osób kościelnych i zakonnych, mających swą siedzibę poza granicami Państwa polskiego i odwrotnie, będą przedmiotem oddzielnej umowy.

U w a g i.

1. Artykuł powyższy jest wykonany co do pierwszego ustępu przez wydanie Bulli „Vix dum Poloniae unitas” z dnia 28 października

1925 r., wprowadzonej w życie przez Nuncjusza Apostolskiego w Warszawie Ks. Wawrzyńca Lauri, Arcybiskupa tyt. Efeskiego (str. 50).

2. Co do dóbr kościelnych wzmiankowanych w ustępie drugim tego artykułu, zapowiedziana umowa nie została jeszcze zawarta. Chodzi tu np. o dobra Kapituły Katedralnej Wrocławskiej, położone w powiecie kępińskim.

Artykuł XXVII.

Konkordat niniejszy wejdzie w życie w dwa miesiące po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Rzym, dnia dziesiątego lutego tysiąc dziewięćset dwadzieścia pięć.

(—) *Piotr Kardynał Gasparri*

(—) *Władysław Skrzyński*

(—) *Stanisław Grabski.*

* * *

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1925 o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską określającego stosunek Państwa do Kościoła Rzymsko-Katolickiego.

(D. U. R. P. nr. 47 poz. 324).

Art. 1.

Zatwierdza się Konkordat, zawarty między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską w Rzymie w dniu 10 lutego 1925 r. jako układ, określający stosunek Państwa do Kościoła Rzymsko-Katolickiego i upoważnia się Prezydenta Rzeczypospolitej do ratyfikacji tego układu.

Art. 2.

Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Spraw Zagranicznych, wykonanie postanowień Konkordatu powierza się Prezesowi Rady Ministrów i Ministrom: Spraw Wewnętrznych, Spraw Wojskowych, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Reform Rolnych oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Art. 3.

Ustawa niniejsza uzyskuje moc obowiązującą z dniem jej ogłoszenia.

* * *

Zaznajomiwszy się i zbadawszy powyższy Konkordat, zaaprobowaliśmy go we wszystkich w nim zawartych i w każdym z osobna postanowieniu, oświadczamy go za przyjęty, ratyfikowany i zatwierdzony i przyrzekamy, że będzie niezłomnie przestrzegany.

Na dowód czego wydaliśmy niniejszy akt opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

W Warszawie, dnia 30 maja 1925 r.

(—) *S. Wojciechowski*
Przez Prezydenta Rzeczypospolitej

Prezes Rady Ministrów

(—) *W. Grabski*

Minister Spraw Zagranicznych

(—) *Al. Skrzyński*

* * *

We wtorek dnia 2 czerwca 1925 r., w południe, zeszli się w Pałacu Rady Ministrów: ze strony Stolicy Apostolskiej: Jego Ekscelencja ks. Wawrzyniec—Lauri, Arcybiskup Efeski, Nuncjusz Apostolski, ze strony Polski:

Jego Ekscelencja Władysław Grabski, Prezes Rady Ministrów,

Jego Ekscelencja Aleksander Skrzyński, Minister Spraw Zagranicznych,

Jego Ekscelencja Stanisław Grabski, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

dla przystąpienia do wymiany dokumentów ratyfikacyjnych Jego Świątobliwości Papieża Piusa XI i Jego Ekscelencji Stanisława Wojciechowskiego, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, dotyczących Konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską i Polską dnia 10 lutego 1925 r.

Po zbadaniu i po wymianie wspomnianych dokumentów ratyfikacyjnych, które znaleziono w dobrej i właściwej formie, podpisani spisali niniejszy protokół i opatrzyli go swemi pieczęciami.

Działo się w Warszawie, w dwóch egzemplarzach, dnia 2 czerwca tysiąc dziewięćset dwadzieścia pięć.

Za Stolicę Apostolską:

(L.S.) *Wawrzyniec Lauri*
Arcybiskup Efeński
Nuncjusz Apostolski

Za Polskę:

(L.S.) *Al. Skrzyński.*

* * *

Aneks A. (do art. XXIV).

Uposażenia, przydzielone Kościołowi Katolickiemu przez Państwo Polskie zgodnie z art. XXIV niniejszego Konkordatu, będą obliczane jak następuje:

I — Uposażenie Duchowieństwa:

Dotacje miesięczne wedle bieżącej mnożnej dla urzędników państwowych.

- 1⁰ Kardynałowie: 2500 punktów oraz 800 złotych na utrzymanie kapelanów, powozów itd.
- 2⁰ Arcybiskupi: 2000 punktów oraz 600 złotych na utrzymanie kapelanów, powozów itd.
- 3⁰ Biskupi Diecezjalni: 1700 punktów oraz 600 złotych na utrzymanie kapelanów, powozów itd.
- 4⁰ Biskupi Sufragani: 1250 punktów.
- 5⁰ Członkowie Kapituł: 600 punktów.¹⁾
- 6⁰ Proboszczowie: 270 punktów.
- 7⁰ Rektorowie kościołów filjalnych, wikariusze i urzędnicy konsystorscy: 200 punktów.
- 8⁰ Zakonnicy Kongregacji, pobierający dotacje od Państwa: 125 punktów.
- 9⁰ Profesorowie Seminarjów: 600 punktów.²⁾
- 10⁰ Uczniowie Seminarjów: 125 punktów.
- 11⁰ Audytor Trybunału Świętej Roty (uposażenie profesorów zwyczajnych uniwersyteckich).
- 12⁰ Sekretarz Audytora: 600 punktów.
- 13⁰ Nauczyciele Instytutów Teologicznych, mający prawa profesorów gimnazjalnych (uposażenie nauczycieli szkół średnich).

II — Dotacja roczna emerytalna:

385415 złotych.

- 1⁰ Pensje emerytalne Duchowieństwa 254117 zł.³⁾

¹⁾ Kapituł tak katedralnych jak kolegiackich.

²⁾ Seminarjów wyższych i niższych.

³⁾ Fundusz emerytalny pozostał jeszcze na razie w szczegółowej administracji rządowej.

Służyć on ma emerytom z pośród duchowieństwa, którzy otrzymali emeryturę po zawarciu Konkordatu. Sprawa emerytów b. państw zaborczych opiera się na innym stanie faktycznym i prawnym (Najw. Trybunał Admin. wyrok z d. 20 grudnia 1932 r. L. Rej. 6242/30).

Co się tyczy kwestji daty, od której należy przyznać zaopatrzenie emerytalne, Najw. Trybunał Administr. stwierdził, że data ta winna być oznaczona zgodnie z polskimi przepisami emerytalnymi, głoszącymi zasadę, iż prawo do pobierania uposażenia emerytalnego roz-

- 2) Pensje emerytalne wdów i sierot po duchownych grecko-katolickiego obrządku: 129296 zł.¹⁾

III — Dotacja roczna na utrzymanie chórów katedralnych i dla niższych urzędników kościelnych: 63298 złotych.

IV — Roczne koszty Administracji kościelnej: 750940 złotych.

- 1° Wizytacje pasterskie biskupów: 340000 złotych.
2° Konsystorze biskupie: 66000 złotych.
3° Prowadzenie ksiąg parafjalnych: 197940 złotych.
4° Wydatki pocztowe: 147000 złotych.

V — Zapomoga roczna dla Instytutów kościelnych: 20900 złotych.

VI — Roczny fundusz budowlany: 1016000 złotych²⁾.

poczyna się od pierwszego dnia miesiąca, następującego po przeniesieniu w stan spoczynku.

Zapatorywanie Ministerstwa W. R. i O. P., iż termin, od którego należy przyznać zaopatrzenie emerytalne, może ulec przesunięciu ze względu na niedostateczną wysokość funduszu, przeznaczonego na emeryturę duchowieństwa, nie znajduje uzasadnienia w ustawie. Wyczerpanie bowiem wzmiankowanego funduszu mogłoby co najmniej usprawiedliwić pewną zwłokę w wypłacie emerytury, w żadnym jednak razie nie może mieć wpływu na datę, od której należy się uposażenie emerytalne (Wyrok Najw. Trybunału Admin. jak wyżej. Tekst cały patrz w części dodatkowej niniejszej książki).

¹⁾ Funduszem emerytalnym wdów i sierot obrz. grecko-katol. także jeszcze zawiaduje Rząd.

²⁾ Wzmiankowany fundusz budowlany nie obejmuje zobowiązań patronackich Państwa wobec świątyń i budynków kościelnych. Świadczenia patronackie bowiem wynikają z prywatno-prawnych obciążeń i zobowiązań. Inne ułożenie sprawy patronatu jest zastrzeżone odrębnej umowie (art. XXI Konkordatu).

VII — Inne wydatki rocznie: 45500 złotych¹⁾.

Powyższe uposażenia będą przekazywane przez Ministra Skarbu każdej diecezji oddzielnie, w sumach ryczałtowych, ustalonych wedle wyszczególnionych budżetów, przedstawionych przez właściwych Ordynariuszów. Przy rozdziale między diecezje sumy dotacyj, zapewnionych przez Państwo proboszczom, będzie brany w rachubę dochód z ziem, posiadanych przez beneficjia proboszczowskie.

Wrazie potrzeby o ile położenie finansowe Państwa na to pozwoli, powyższe dotacje będą zwiększone dostatecznie, aby zapewnić byt materialny stosowny dla proboszczów i innych członków duchowieństwa, i to na podstawie osobnej umowy, która obejmie „iura stolae”.

Rozdział wyżej wyliczonych dotacyj będzie powierzony w każdej diecezji Ordynariuszowi, który po wejściu w życie niniejszego Konkordatu złoży przysięgę wierności przewidzianą w art. XII.

Uwagi do aneksu A.

1. Jak z art. XXIV pkt. 3 wynika, wyżej wyliczone dotacje stoją w związku z zaborem majątku kościelnego przez rządy zaborcze. Suma dotacyj równa się uposażeniu,

¹⁾ Kwota 45500 zł., dzielona pomiędzy wszystkie diecezje, służy na zapomogi lecznicze dla księży i na opłaty dla niektórych klasztorów, oparte na dawnych tytułach prawnych.

jakie Kościół pobierał od wzmiankowanych rządów.

Jest rzeczą znaną, iż owe rządy krzywdziły Kościół, wypłacając z funduszy Kościoła katolickiego znaczne sumy na cele innowiercze ze szkodą dla celów katolickich.

2. Dotacje powyższe dzielą się na osobowe i na rzeczowe. Osobowe są wzorowane na dotychczasowym sposobie obliczania wedle mnożnej dla urzędników państwowych. Jako podstawę do obliczenia liczby etatów osobowych, których ilość Konkordatu nie ustala i dla uposażenia których ogólnych sum nie określa, wzięto na ogół stan dawny przedkonkordatowy.

3. Przeto stan dotacyj osobowych jest nienaruszalny tylko in minus. Natomiast podlega zwiększeniu in plus, gdyż liczba etatów osobowych w dniu wejścia w życie Konkordatu t. j. w dniu 2 sierpnia 1925 r. była w rzeczywistości już znacznie większa od tej, na którą wówczas wypłacano dotację, a powtórę liczba etatów osobowych nie jest w Konkordacie zamknięta. Jedynie dla dotacji nowego beneficjum proboszczowskiego jest wymagana zgoda Rządu, o ile Skarb państwa do udotowania ma się przyczyniać.

4. Co do ilości poborów innych osób Konkordat ma na względzie potrzeby Kościoła i jego normalną pracę. Dotyczy to przede wszystkim liczby profesorów i uczniów seminarjnych, urzędników konsystorskich itd. Więc wedle tych potrzeb wypłata dotacyj dokonywać się powinna.

5. Dotacje rzeczowe (a także emerytalne) obliczone są w określonych sumach, dzielonych pomiędzy diecezje z wyjątkiem emerytur.

6. Zmiana dotacyj oznaczonych może nastąpić w związku z zapowiedzianem w tymże aneksie powiększeniem uposażenia na zasadzie specjalnej umowy.

7. Jednakże ponieważ siła płatnicza złotego w chwili przygotowania i zawierania Konkordatu była większa, Delegat Rządu do zawarcia Konkordatu zdał oświadczenie, że sumy, określone w aneksie **A** do Konkordatu w złotych, rozumieją się w mierniku złotym. Wskutek tego sumy oznaczone w Tytułach II—VII aneksu **A** przeliczane być powinny wedle wartości miernika złotego, aby Kościół nie był wystawiony na straty, spowodowane dewaluacją złotego.

I.

ŚWIĘTA KONGREGACJA SAKRAMEN- TÓW.

**List do Ordynarjuszów Italji w sprawie
pozwolenia na odprawianie Mszy św.
pod gołym niebem w myśl kanonu 822
Kodeksu P. K.¹⁾.**

Wielu Ordynarjuszów włoskich napotyka wielkie trudności przy powzięciu decyzji, ilekroć się ich prosi o pozwolenie na odprawienie Przenajświętszej Ofiary poza kościołami, t.j. miejscami przeznaczonemi dla kultu bożego.

Stolica święta zapytywana w tej sprawie, po gruntownem zbadaniu i dojrzałem rozważeniu przedmiotu, przypomina im następujące myśli.

Powszechnie znana jest tradycyjna nauka, przekazana nam przez Ojców Kościoła, że świątynia jest miejscem przeznaczonem dla odprawiania Mszy świętej. Owszem, był czas, kiedy nie pozwalało się na jej odprawianie jak tylko w kościołach i kaplicach konsekrowanych. Z biegiem czasu, dla różnych przyczyn, których niema potrzeby wyliczać na tem miejscu, postępowanie Kościoła w tym przedmiocie zostało nieco złagodzone. Jednakże badanie ewolucji tego postępowania wykazuje wyraźnie, że jeśli niekiedy zezwalało na odprawianie Mszy świętej poza kościołami, działo się to jedynie w wypadkach prawdziwej konieczności lub z powodów wyłącznie religijnych.

¹⁾ Tłumaczenie tekstu włoskiego—Acta Apost. Sed. XVI, p. 370 ss. r. 1924.

Ta tradycyjna dyscyplina potwierdzona przez tyłu Papieży i tyle Soborów, sięgająca najdawniejszych czasów i powszechna, otrzymała ostatnio nową sankcję w Kodeksie P.K., w którym kan. 822 § 1 postanawia: „Mszę świętą należy odprawiać na ołtarzu konsekrowanym i w kościele lub oratorjum”, i t. d., a dalej w § 4: „Ordynariusz miejscowy... może dać pozwolenie na odprawienie Mszy świętej poza kościołem i oratorjum.... tylko dla słusznej i uzasadnionej przyczyny, w wypadku nadzwyczajnym i per modum actus”. Z tego łatwo wywnioskować można, że uprawnienia Ordynariuszów w tym względzie są bardzo ograniczone, gdyż nie wolno ich używać jak tylko w wypadku nadzwyczajnym, i to nie bez słusznej i rozumnej przyczyny, która winna być podyktowana jedynie najwyższymi względami kultu bożego i dobra duchowego wiernych. Należy ponadto przypominać i stosować z należytą surowością te normy dyscyplinarne, aby podnieść i rozjaśnić pojęcia religijne u ludu.

Niema najmniejszej wątpliwości, że nie zachodziłaby słuszna i rozumna przyczyna, wymagana przez przytoczony kan. 822, gdyby odprawienia Mszy świętej poza kościołem żądano z okazji obchodów świeckich lub dla uwydatnienia uroczystości o charakterze politycznym; w takich okolicznościach odprawianie Mszy poza kościołem jest przez wspomniany kanon 822 bezwzględnie zabronione. Tem bardziej zaś należy tego przestrzegać, gdy chodzi o obchody tego rodzaju, że już sama ich natura zawiera coś zabobnego lub niebezpiecznego dla zdrowego zmysłu religijnego lub dla czystości wiary ludu chrześcijańskiego. W tych wypadkach bowiem nie tylko nie zachodzi słuszna przyczyna wymagana przez Kodeks, lecz bardzo łatwo można dać okazję

do zbroczenia od zbawiennych przepisów kultu katolickiego. W tych wypadkach niech Biskup miejscowy pouczy zainteresowanych, że nie jest uprawniony spełnić ich życzenia. Gdyby zaś proszący nastawali, przedstawiając szczególne okoliczności miejsca, czasu lub osób, niech Biskup sam prześle petycję do tej świętej Kongregacji Sakramentów, do której kompetencji należy decyzja w tych sprawach.

Treść powyższego zarządzenia przesyła się Waszej Ekscelencji do wiadomości i wykonania.

Ze Św. Kongregacji Sakramentów, 26 lipca 1924.

M. Kard. Lega, Prefekt.

† *L. Capotosti*, Biskup Termeński, Sekretarz.

L. † S.

II.

Dotyczy zakresu jurysdykcji Ordynariusza Wojskowego w Polsce, ze szczególniejszym uwzględnieniem odprawiania Mszy świętej pod gołem niebem.

Instrukcja zakomunikowana Nuncjuszowi Apostolskiemu w Polsce przez J. Em. Ks. Kard. Pacelliego, Sekretarza Stanu Jego Świątobliwości, listem z dnia 4 maja 1934¹⁾.

Dla dokładnego określenia kompetencji Ordynariusza Wojskowego i dla zapobieżenia niewłaściwościom i nadużyciom w odprawianiu Mszy świętej poza miejscami przeznaczonymi na służbę bożą, jest rzeczą wskazaną przypomnieć to wszystko, co w tej sprawie zostało już szczegółowo określone przez Kodeks Prawa

¹⁾ Powyższe tłumaczenie dosłowne tekstu włoskiego odnosi się do art. VII Konkordatu (p. str. 78 i następne).

Kanonicznego, jak również szczególne zarządzenia wydane w tym przedmiocie przez Stolicę świętą.

1. Przedewszystkiem należy pamiętać, że jurysdykcja Ordynarjusza Wojskowego w Polsce a konsekwentnie i jurysdykcja kapelanów wojskowych jest jurysdykcją osobistą, ponieważ odnosi się wprost i bezpośrednio do osób należących do lądowych i morskich sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, a tylko niewprost i pośrednio odnosi się do terytorjum, na którym wzmiankowane osoby przebywają stale lub przynajmniej czasowo.

Wypływa to z art. 7 Konkordatu zawartego między Stolicą świętą a Rządem Polskim, który to artykuł zawiera postanowienie, że wojska Rzeczypospolitej korzystać będą z wszelkich wyróżnień, jakich Stolica święta udziela armjom, „zgodnie z przepisami prawa kanonicznego”. Otóż Ordynarjuszom Wojskowym i kapelanom wojskowym zwykła Stolica święta przyznawać jurysdykcję osobistą, wraz z odnośną eksempcją, nie zwykła zaś udzielać jurysdykcji terytorjalnej we właściwym tego słowa znaczeniu.

Ponadto przytoczony art. 7 określa w słowach jasnych i dokładnych istotę jurysdykcji, która przysługuje kapelanom wojskowym, postanawiając, że „w szczególności kapelani posiadają będą prawa proboszczowskie w stosunku do wojskowych i do ich rodzin i wykonywać będą czynności swego urzędu kościelnego pod jurysdykcją Biskupa Polowego...” Niema przeto w tym artykule żadnej ani bezpośredniej ani pośredniej wzmianki o terytorjum lub o jurysdykcji terytorjalnej ściśle pojętej w znaczeniu przepisów kanonicznych, lecz jest jedynie mowa o uprawnieniach proboszczowskich, które kapelani wojskowi sprawować

mają wraz z odpowiednimi obowiązkami posługi kapłańskiej dla wojskowych i ich rodzin.

Statuty,—odnoszące się do opieki duchowej nad żołnierzami wojska polskiego, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską na pięciolecie dekretem Nuncjusza Apostolskiego w Polsce z dnia 27 lutego 1926 r.”, a przedłużone na drugie pięciolecie przez św. Kongregację Soboru dnia 6 grudnia 1930 r., potwierdzają dobitnie to, co wyżej powiedziano. Art. 10 ustala: „Biskup Polowy sprawuje jurysdykcję nad kapelanami, nad wszystkimi żołnierzami oraz członkami ich rodzin wyznania katolickiego”. Dlatego, według tego artykułu Statutów, jurysdykcja Biskupa Polowego jest osobista, a nie terytorjalna, bo dotyczy kapelanów, wszystkich wojskowych i członków ich rodzin. A parafia, która zostaje powierzona kapelanowi wojskowemu dla sprawowania posług kościelnych, nie jest terytorjalna w myśl kanonu 216, § 1, lecz osobista. Art. 9 bowiem mówi wyraźnie: „Parafia wojskowa obejmuje osoby przynależące do zastępów, instytucyj i formacji wojskowych, oraz wszystkie te osoby, które są powierzone opiece duchowej odnośnego kapelana wojskowego, mianowicie...”

2. Ponieważ jurysdykcja Biskupa Polowego Polskiego jest osobista, a nie terytorjalna w ścisłym tego słowa znaczeniu, jest on wprawdzie Ordynarjuszem, ale nie Ordynarjuszem miejsca (porównaj kan. 198), i przysługują mu uprawnienia nadane przez Kodeks Prawa kanonicznego Ordynarjuszom wogóle, ale nie przysługują mu te szczególne uprawnienia, jakie prawo powszechnie przyznaje wyłącznie Ordynarjuszom miejsca.

3. Kapelani wojskowi nie mogą spełniać funkcji religijnych w kościołach niewojskowych, bez uprzedniej zgody Ordy-

narjusza miejscowego. W samej rzeczy art. 15 postanawia: „Funkcje religijne spełnia kapelan wojskowy w kościele wojskowym; gdyby takowego nie było, może je spełniać w innym kościele, wyznaczonym mu przez Ordynarjusza Polowego, za uprzedniem zezwoleniem Ordynarjusza miejsca”.

Racja tego postanowienia jest oczywista. Kościoły, które nie są wojskowe, właśnie dla tego swego charakteru podlegają wyłącznie władzy i nadzorowi Ordynarjusza Diecezjalnego, zgodnie z przepisami kanonicznymi. Dlatego jest konieczne jego zezwolenie, aby takie kościoły mogły być używane do funkcji religijnych dla wojskowych.

4. Statuty, o których była wzmianka, opublikowane przez Nuncjaturę Apostolską w uzupełnieniu Konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą świętą i Rzeczypospolitą Polską na mocy specjalnego upoważnienia otrzymanego od tejże Stolicy świętej, mogą być interpretowane autorytatywnie, stosownie do ogólnych norm prawa kanonicznego i cywilnego, jedynie przez prawowitą Władzę, która je wydała, to znaczy albo wprost przez Stolicę świętą albo przez Nuncjaturę Apostolską w Polsce za zgodą i z zatwierdzeniem Stolicy Apostolskiej.

Dlatego interpretacja artykułu 15 Statutu dokonana przez Księży Biskupów na Konferencji odbytej w Warszawie dnia 22 listopada 1932 r., nie zmienia i nie może prawnie zmieniać treści i znaczenia wzmiankowanego art. 15-go. Zresztą, deklaracja Księży Biskupów zasadniczo jest zgodna z zasadami przepisów kanonicznych.

5. Co się tyczy odprawiania Mszy świętej *extra ecclesiam et oratorium*, (i to stanowi główny punkt sporny), Ordynar-

jusz Polowy jest uprawniony pozwolić na odprawienie Mszy świętej, o ile zachodzą warunki wymagane przez kan. 822, § 4, w koszarach, w szpitalach wojskowych, w innych zabudowaniach i gmachach należących do wojska, w których przebywają osoby podległe jurysdykcji Ordynarjusza Polowego, i to zarówno w miejscu zamkniętym, n.p. w jakiej sali, jak i w miejscu otwartym, n.p. w podwórzu. Poza miejscami wyliczonymi Ordynarjusz Wojskowy nie może zezwolić na odprawienie Mszy świętej *extra ecclesiam et oratorium* bez zgody Ordynarjusza miejscowego.

6. Pozwolenia na odprawianie Przenajświętszej Ofiary poza miejscami przeznaczonymi na sprawowanie służby bożej można udzielić w wypadku nadzwyczajnym, i to dla słuszych motywów natury duchowej. Czynić to należy z największą roztropnością i umiarem, usuwając przezornie ewentualne nieporządki, aby nie narażać na żadne szkody pobożności wiernych, ani świętej powagi kultu bożego. W związku z tem wskazanem będzie przytoczyć na tem miejscu celowe przepisy św. Kongregacji Sakramentów ogłoszone okólnikiem z dnia 26 lipca 1924 r., skierowanym do Biskupów Włoskich (A. A. S., XVI, pag. 370 ss.). Pomędzy innemi powiedziano tam: „Z tego łatwo wywnioskować można, że uprawnienia Ordynarjuszów w tym względzie są bardzo ograniczone, gdyż nie wolno ich używać jak tylko w wypadku nadzwyczajnym, i to nie bez słusznej i rozumnej przyczyny, która winna być podyktowana jedynie najwyższymi względami kultu bożego i dobra duchowego wiernych. Należy ponadto przypominać i stosować z należyłą surowością te normy dyscyplinarne, aby podnieść i rozjaśnić

pojęcia religijne u ludu. Niema najmniejszej wątpliwości, że nie zachodziłaby słuszna i rozumna przyczyna, wymagana przez przytoczony kan. 822, gdyby odprawienia Mszy św. poza kościołem żądano z okazji obchodów świeckich lub dla uwydatnienia uroczystości o charakterze politycznym: w takich okolicznościach odprawianie Mszy poza kościołem jest przez wspomniany kan. 822 bezwzględnie zabronione. Tem bardziej zaś należy tego przestrzegać, gdy chodzi o obchody tego rodzaju, że już sama ich natura zawiera coś zabobonnego lub niebezpiecznego dla zdrowego zmysłu religijnego lub dla czystości wiary ludu chrześcijańskiego. W tych wypadkach bowiem nie tylko nie zachodzi słuszna przyczyna wymagana przez Kodeks, lecz bardzo łatwo można dać okazję do zboczenia od zbawionych przepisów kultu katolickiego”.

Ze ścisłych postanowień Prawa Kanonicznego i ze zgodnej interpretacji kan. 822, § 4 przez kanonistów wypływają następujące zarządzenia, które z naszego upoważnienia Wasza Ekscelencja poda do wiadomości Księża Biskupów diecezjalnych i Biskupa Polowego:

a) Co się tyczy odprawiania Mszy świętej pod gołem niebem, będą Księża Biskupi diecezjalni i Biskup Polowy przestrzegali ściśle kanonu 822 w pełnej całkowitej zgodności z prawdziwą myślą Stolicy Apostolskiej, wyrażoną jasno i autorytatywnie w okólniku św. Kongregacji Sakramentów z dnia 26-go lipca 1924 r. do Biskupów Italji.

b) Nie wolno odprawiać Mszy świętej poza kościołem z okazji obchodów świeckich lub w uroczystości o charakterze patriotycznym albo politycznym. Dlatego w tych razach Biskupi nie mogą pozwolić na odprawianie Przenajświętszej Ofiary, tego najświętszego

i najuroczystsze aktu religii chrześcijańskiej poza kościołem, czyli poza miejscem świętem przeznaczonem na sprawowanie funkcji religijnych.

c) Kapelani wojskowi mogą spełniać funkcje religijne tylko dla tych osób, podlegających ich jurysdykcji parafjalnej, które są wyliczone w art. 9 wspomnianego Regulaminu, czyli Statutów. Do spełniania funkcji religijnych i do sprawowania innych aktów władzy kapłańskiej dla innych osób, wyjętych z pod ich władzy, potrzebują (poza wypadkami konieczności) szczególnego upoważnienia od Ordynarjusza miejscowego.

d) Kapelani wojskowi zgodnie z art. 15 wspomnianego Regulaminu nie mogą spełniać funkcji religijnych w kościołach nie wojskowych bez uprzedniej zgody Ordynarjusza diecezjalnego.

e) Biskup Polowy Polski może pozwolić na odprawienie Mszy świętej pod gołem niebem, servatis servandis, w koszarach, w szpitalach i zabudowaniach wojskowych, oraz w namiotach wojskowych, przygotowanych na czas wielkich ćwiczeń polowych. W innych miejscach, poza kościołem, nie można odprawiać Mszy świętej bez pozwolenia Ordynarjusza diecezjalnego, chociażby dane były warunki wskazane przez kan. 822, § 4. Potrzeba zatem szczególnego pozwolenia udzielonego przez Biskupa miejscowego kapelanowi wojskowemu, czy też jakiemu innemu księdzu, tak dla odprawiania Mszy świętej dla wygody wiernych wogóle, jak dla żołnierzy i ich rodzin.

f) Gdyby nie zachodziły wszystkie warunki wymagane przez kan. 822, § 4, a mimo

to Biskup Polowy dla racji natury duchowej uważałby za odpowiednie i pożyteczne odprawienie Mszy świętej poza miejscami przeznaczonemi na sprawowanie kultu bożego, zwróci się w każdym poszczególnym wypadku do Stolicy świętej.

III.

Przyjęcie Przedstawicieli Władz w kościele.

Sposób przyjmowania Prezydenta Rzeczypospolitej, przybywającego do świątyń katol. jest ustalony i podany w Rituale Rom. ecclesiis Poloniae accomod. str. 1021. Wyższych Przedstawicieli władz państwowych przyjmuje Proboszcz bez szat liturgicznych i prowadzi ich, jeśli są katolikami, przed ołtarz Najśw. Sakramentu. Następnie daje informacje o kościele i jego zabytkach. Wreszcie towarzyszy wychodzącemu do drzwi kośc. (Konfer. Episk. Pol. z d. 19/XI. 1950 r.)

KONSTITUCJA

Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 102.

Praca, jako główna podstawa bogactwa Rzeczypospolitej, pozostawać ma pod szczególną ochroną Państwa.

Każdy obywatel ma prawo do opieki Państwa nad jego pracą, a w razie braku pracy, choroby, nieszczęśliwego wypadku i niepełności—do ubezpieczenia społecznego, które ustali osobna ustawa.

Państwo ma obowiązek udostępnienia także opieki moralnej i pociechy religijnej obywatelom, którymi się bezpośrednio opiekuje w zakładach publicznych, jak: zakłady wychowawcze, koszary, szpitale, więzienia, przytulki.

Artykuł 110.

Obywatele polscy, należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywania przepisów swej religii.

Artykuł 111.

Wszystkim obywatelom poręcza się wolność sumienia i wyznania. Żaden obywatel nie może być z powodu swego wyznania

i przekonań religijnych ograniczony w prawach, przysługujących innym obywatelom.

Wszyscy mieszkańcy Państwa Polskiego mają prawo wolnego wyznawania zarówno publicznie jak i prywatnie swej wiary i wykonywania przepisów swej religji lub obrządku, o ile to nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu ani obyczajności publicznej.

Artykuł 112.

Wolności wyznania nie wolno używać w sposób, przeciwny ustawom. Nikt nie może uchylać się od spełniania obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej.

Artykuł 113.

Każdy związek religijny, uznany przez Państwo, ma prawo urządzać zbiorowe i publiczne nabożeństwa, może samodzielnie prowadzić swe sprawy wewnętrzne, może posiadać i nabywać majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim i rozporządzać, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich fundacyj i funduszów, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Żaden związek religijny jednak nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Artykuł 114.

Wyznanie rzymsko-katolickie, będące religią przeważającą większości narodu, zajmuje w Państwie naczelne stanowisko wśród równoprawnionych wyznań.

Kościół Rzymsko-Katolicki rządzi się własnymi prawami. Stosunek Państwa do Kościoła będzie określony na podstawie układu ze Stolicą Apostolską, który podlega ratyfikacji przez Sejm.

Artykuł 115.

Kościół mniejszości religijnych i inne prawnie uznane związki religijne rządzą się same własnymi ustawami, których uznania Państwo nie odmówi, o ile nie zawierają postanowień, sprzecznych z prawem.

Stosunek Państwa do tych Kościołów i wyznań będzie ustalany w drodze ustawowej po porozumieniu się z ich prawnymi reprezentacjami.

Artykuł 116.

Uznanie nowego lub dotąd prawnie nieuznanego wyznania nie będzie odmówione związkom religijnym, których urządzenia, nauka i ustrój nie są przeciwne porządkowi publicznemu ani obyczajności publicznej.

Artykuł 120.

W każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18, utrzymywanym w całości lub w części przez Państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religji dla wszystkich uczniów obowiązkową. Kierownictwo i nadzór religji w szkołach należy do właściwego związku religijnego z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych.

ZABYTKI I POMNIKI.

I.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go marca 1928 roku o opiece nad zabytkami.

(Dz. U. R. P. Nr. 29 poz. 265).

Na podstawie art. 44 ust. 6 o Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1922 roku o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 443) postanawiam co następuje:

I. Postanowienia ogólne.

Art. 1. Zabytkiem w rozumieniu niniejszego rozporządzenia jest każdy przedmiot tak nieruchomy, jak ruchomy, charakterystyczny dla pewnej epoki, posiadający wartość artystyczną, kulturalną, historyczną, archeologiczną, lub paleontologiczną, stwierdzoną orzeczeniem władzy państwowej, i zasługujący wskutek tego na zachowanie.

Art. 2. Za zabytki mogą być w szczególności uznane:

1) jaskinie i groby wraz z przedprożami, grodziska (horodyszczka, „zameczyska”, piłkalnie, t. zw. szwedzkie góry, okopy, szańce i wały); ślady osad lądowych i nawodnych; cmentarzyska szkieletowe i ciałopalne, „pola urnowe” oraz poszczególne groby, kurchany, mogiły, kopce; kopalnie przedhistoryczne, (krzemienia, soli, bursztynu, miedzi, żelaza i barwików mineralnych), piece garncarskie i piece

do wytapiania metali; kręgi kamienne i kamienie ustawiane; figury kamienne przedhistoryczne (t. zw. baby kamienne i posągi bóstw) i głazy obrabiane (żarna, głazy ze znakami, ze stopami, misami, krzyżami, podkowami, dołkami i t. p.);

2) budowle zarówno murowane, jak drewniane, wraz z wszelkimi szczegółami architektury i dekoracji ściennej oraz z otoczeniem (ogrodem, placem), a także dochowane w późniejszej budowie części dawne (prezbiterja, kaplice, wieże, bramy, portale, kolumny, drzwi, kominki i t. p.);

3) luźno stojące pomniki, nagrobki, kapliczki, figury, krzyże, kolumny, słupy graniczne i t. p.;

4) ruiny budowli, pomników i posągów;

5) grupy budowli, wybitne pod względem estetycznym i znamienne bądź dla całych osad, miast, wsi, bądź dla ich dzielnic;

6) na gruncie dochowane rozplanowania starych miast i dzielnic staromiejskich;

7) ogrody ozdobne, oraz aleje cmentarne i przydrożne, drzewa sędziwe i okazałe i t. p.;

8) przedmioty, związane bezpośrednio z przeznaczeniem budynku (ołtarze, ambony, chrzcielnice, stalle, pomniki, nagrobki w grobach kościelnych wraz z ukrytymi w nich dziełami pracy ręcznej, epitafia, tablice, vota, szaty i naczynia obrzędowe, dzwony i t. p.);

9) dzieła sztuk plastycznych: obrazy, rzeźby, ryciny;

10) dzieła sztuk zdobniczych i kunsztów cechowych, zbroje, oręż, rzędy, pojazdy, chorągwie, sztandary, arrasy, dywany, makaty, pasy, kilimy, hafty, koronki, ubiory, meble, sprzęty, naczynia, zegary, świeczniki, wyroby złotnicze, emalje, szkło, ceramiki, kraty, okucia, zamki, godła, znaki i t. p.;

11) monety polskie, pieczęcie, tłoki mennicze;

12) druki, archiwalja, rękopisy zwykłe i ozdobne, autografy, oprawy ksiąg;

13) ludowe sprzęty domowe i wyroby przemysłu ludowego;

14) wykopaliska, znaleziska przedhistoryczne i archeologiczne;

15) wykopaliska i znaleziska paleontologiczne;

16) kolekcje przedmiotów, przechowywanych w muzeach, bibliotekach, w skarbcach i składach świątyn, zgromadzeniach cechowych, urzędach samorządowych, chociażby poszczególne przedmioty kolekcji same przez się nie miały wartości artystyczno-historycznej.

Dokumenty mające w myśl prawa kanonicznego charakter tajny, a w szczególności przechowywane w tajnych archiwach biskupich, oraz przedmioty specjalnego kultu religijnego np. obrazy cudowne wyjęte są z pod działania niniejszego rozporządzenia.

Art. 5. Przedmioty otrzymują charakter zabytków w znaczeniu niniejszego rozporządzenia na skutek orzeczenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji, stwierdzającego wartość zabytkową przedmiotu, a nadto przy zabytkach nieruchomości określającego granice zabytku i granice otoczenia podlegającego przepisom niniejszego rozporządzenia w myśl art. 2 (punkt 2).

Przedmioty podlegają ochronie prawa już od chwili doręczenia orzeczenia.

Orzeczenie władzy konserwatorskiej, stwierdzające wartość zabytkową przedmiotu, stanowiącego część składową nieruchomości, wpisanej do ksiąg gruntowych (wieczystych) doręcza się właściwemu oddziałowi Prokuratury Generalnej celem wpisania do tych ksiąg w spo-

sób, odpowiadający przepisom o ich prowadzeniu.

Władza ma prawo umieścić na zabytku nieruchomym odpowiedni znak lub napis.

Art. 4. Władze konserwatorskie pierwszej instancji prowadzą rejestr zabytków. Sposób prowadzenia rejestru określi rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

II. Władze konserwatorskie.

Art. 5. Opiekę nad zabytkami sprawują władze konserwatorskie. Władzami konserwatorskimi pierwszej instancji są wojewódzkie władze administracji ogólnej. Władzą konserwatorską drugiej instancji jest Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

W odniesieniu do starożytności, dzieł sztuki, dokumentów archiwalnych i rękopisów, posiadających wartość historyczną lub artystyczną, znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych, władzą konserwatorską są komisje mieszane świecko-duchowne, mianowane przez właściwego biskupa w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 6. Organami fachowymi wojewódzkich władz administracji ogólnej są konserwatorowie, mianowani przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Konserwatorowie należą do składu personalnego urzędu wojewódzkiego; jeden konserwator może pełnić obowiązki w kilku województwach.

Prawa i obowiązki konserwatorów jak organów fachowych określa Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 7. Skład i kompetencje komisyj mieszanych świecko-duchownych (art. 5) oraz tryb ich urzędowania określa drogą rozporządzenia Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z władzami kościelnymi¹⁾.

Art. 8. Do wydawania zarządzeń tymczasowych, o ile wydanie ich należałoby do wojewódzkich władz administracji ogólnej, w szczególności co do nadzoru i wstrzymania robót mogą być upoważnione powiatowe władze administracji ogólnej przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 9. Do współdziałania z władzami wojewódzkimi administracji ogólnej w wykonaniu opieki nad zabytkami powołane będą okręgowe komisje konserwatorskie.

Skład siedziby, obszar i zakres działania okręgowych komisji konserwatorskich określi rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Ministra Spraw Wewnętrznych.

Art. 10. Do zarządzeń i orzeczeń, wydawanych przez władze wojewódzkie administracji ogólnej, jako władze konserwatorskie, mają zastosowanie przepisy o środkach odwoławczych od orzeczeń władz administracyjnych.

III. Opieka nad zabytkami.

Art. 11. Władze konserwatorskie mają prawo badania wszelkich przedmiotów²⁾ w ce-

¹⁾ Niezgodne z art. XIV. Konkordatu wedle którego komisję diecezjalną mianuje Biskup w porozumieniu z właściwym ministrem. Co do tej Komisji jest w mocy rozporz. Min. W. R. i O. P. z d. 19.XII 1925 r. (Dz. U. R. P. nr. 6 poz. 35) uzgodnione z Komisją Papiorską (p. art. XIV Konkordatu).

²⁾ Co do przedmiotów Kościoła katol. tylko nieruchomości, opieka bowiem nad ruchomościami ka-

lu stwierdzenia ich wartości zabytkowej, a to w miejscach, w których te przedmioty się znajdują.

Art. 12. Jeżeli zachodzi obawa, że przedmiot, mogący być uznany za zabytek w myśl niniejszego rozporządzenia, a nie mający jeszcze charakteru zabytku (art. 5), może na skutek prowadzonych około niego robót ulec wpływom szkodliwym dla jego zachowania, władza konserwatorska władna jest wstrzymać roboty, zmierzające do zburzenia, zniszczenia, przerebienia, odnowienia, rekonstruowania, zdobienia, lub uzupełnienia tego przedmiotu.

Władza konserwatorska może wydać zakaz zbywania odpłatnego lub bezpłatnego takiego przedmiotu.

Jeżeli w przeciągu trzech miesięcy od daty tych zarządzeń nie zapadnie orzeczenie władzy konserwatorskiej o wartości zabytkowej przedmiotu, zakazy powyższe tracą moc obowiązującą.

Art. 13. Zarządy związków komunalnych, gmin wyznaniowych, osób prawnych kościelnych i zakonnych Kościoła katolickiego, wszelkie wogóle korporacje publiczno-prawne, jak również stowarzyszenia, posiadające osobowość prawną, które mają na celu opiekę nad zabytkami, obowiązane są zawiadomić, właściwe władze konserwatorskie pierwszej instancji o będących w ich posiadaniu przedmiotach, co do których zachodzą dane, że mają wartość zabytkową, jak również o wszelkich zdarzeniach, które wywarły ujemny wpływ na konserwację tych przedmiotów.

Art. 14. Zabytków nie wolno burzyć, rozkopywać, niszczyć, przerabiać, odnawiać, re-

tolickimi należy do Komisji diecezjalnej, mianowanej przez Biskupa (art. XIV. Konkordatu).

konstruować, zabudowywać, zdobić, uzupełniać, ani przewozić bez uprzedniego zezwolenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Art. 15. Wykonywanie wszelkich, robót, dotyczących się zabytku, na zasadzie uzyskanego w myśl art. 14 zezwolenia, podlega nadzorowi właściwej władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Władza ta ma prawo wstrzymać roboty, wykonywane bez zezwolenia lub w sposób niewłaściwy, zmusić właściciela przedmiotu do wykonywania tych robót w sposób właściwy.

Art. 16. Właściciel (posiadacz) zabytku winien utrzymywać go w należyтым stanie.

Władza konserwatorska może nakazać osobom prawnym, wymienionym w art. 13, dokonywanie potrzebnych robót konserwatorskich i przedsięwzięcie wszelkich środków niezbędnych dla zabezpieczenia należących do nich zabytków na koszt własny oraz wyznaczyć w tym celu terminy.

W stosunku do innych osób władza konserwatorska może zarządzić dokonanie takich robót i przedsięwzięcie takich środków—w braku przyzwolenia właściciela (posiadacza)—jedynie na koszt Państwa.

Art. 17. Jeżeli zabytkom, należącym do osób wymienionych w art. 13, grozi niebezpieczeństwo zniszczenia, uszkodzenia lub niedozwolonego wywozu zagranicę, a zwłoka mogłaby spowodować niepowetowaną szkodę, władze konserwatorskie mają prawo, niezależnie od zarządzeń, wydawanych na zasadzie art. 16, wydawać zarządzenia, zmierzające do zapobieżenia wywozowi zabytku zagranicę, a nawet wziąć zabytki, o które chodzi, czasowo w zarząd państwowy, w szczególności przenieść je do muzeum, lub bibliotek państwowych, lub

publicznych, a to aż do usunięcia powyższego niebezpieczeństwa.

Art. 18. Jeżeli grozi niebezpieczeństwo zniszczenia lub uszkodzenia zabytku, a zarządzenia przewidziane w art. 14 do 16 włącznie, tego niebezpieczeństwa nie uchylają lub jeżeli jest niebezpieczeństwo wywozu zabytku zagranicę, przedmioty uznane za zabytki, mogą być wywłaszczone na rzecz Państwa, związków komunalnych lub innych wymienionych w art. 13 osób prawnych, które mają na celu opiekę nad zabytkami, o ile te ostatnie o to się ubiegają lub wyrażą na to zgodę.

Art. 19. Zabytki ruchome, należące do osób prawnych, wymienionych w art. 13, mogą być pozbywane nie inaczej, jak za zezwoleniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia publicznego względnie komisji mieszanej, o ile chodzi o zabytki, podlegające jej kompetencji.

Zabytki należące do osób prywatnych, mogą być pozbywane tylko za uprzednim zawiadomieniem władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Dziedzic lub legatarjusz zabytku winien o przejściu na niego prawa własności zabytku zawiadomić władzę konserwatorską pierwszej instancji, o ile mu wiadomo, że dany przedmiot jest zabytkiem.

W stosunku do zabytków, na które prowadzi się egzekucję, obowiązek zawiadomienia o tem władzy konserwatorskiej ciąży zarówno na właścicielu (posiadaczu) zabytku, jak na władzach, przeprowadzających egzekucję.

Na nabywcę przechodzą wszelkie ograniczenia i obowiązki, nałożone na podstawie niniejszego rozporządzenia.

Art. 20. Skarbowi Państwa służy prawo pierwszeństwa nabycia sprzedawanego przez

właściciela zabytku ruchomego, bądź nieruchomości, a to na podstawie odpowiednich przepisów dzielnicowych kodeksów cywilnych o pierwokupie (§§ 1072—1079 kod. cyw. austr. §§ 504—514 kod. cyw. niem.).

Na obszarach, wchodzących w skład właściwości terytorjalnej sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie, stosuje się przepisy następujące:

1) właściciel zabytku, zarówno nieruchomości, jak i ruchomego, może go sprzedać osobie trzeciej jedynie pod warunkiem, że sprzedaż dojdzie do skutku, o ile Skarb Państwa, działający przez władzę konserwatorską pierwszej instancji, nie kupi tego zabytku od właściciela pod temi warunkami, jakie zostały ustalone w umowie z trzecim nabywcą, a to o ile chodzi o zabytek nieruchomy—w ciągu 2 miesięcy od daty doręczenia przez sprzedawcę powyższej władzy umowy sprzedaży, zawartej przez właściciela z osobą trzecią, o ile chodzi o zabytek ruchomy—w ciągu dni 3 od takiegoż doręczenia:

2) umowa sprzedaży właściciela z osobą trzecią winna być doręczona lub wysłana pocztą listem poleconym przez sprzedawcę do władzy konserwatorskiej pierwszej instancji najdalej następnego dnia powszedniego po jej zawarciu z nabywcą, a to pod skutkami odpowiedzialności wobec Skarbu pokrycia mu powstałych szkód i strat;

3) sprzedaż osobie trzeciej może nastąpić dopiero wówczas o ile Skarb w terminach przewidzianych w punkcie 1, nie kupił zabytku od właściciela sprzedawcy i nie wykonał wszystkich warunków, ciążyących trzeciego nabywcę, a przewidzianych w umowie zawartej przez tegoż ze sprzedawcą;

4) o ile zabytek stanowi przedmiot sprze-

daży przymusowej, władza konserwatorska pierwszej instancji winna być zawiadomiona o terminie sprzedaży narówni z wierzycielami i dłużnikami, a pozatem Skarbowi w tym przypadku prawo pierwszeństwa nie służy.

Art. 21. Zabytki nie mogą być wywożone z granic Państwa Polskiego bez zezwolenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Art. 22. Wymienione w art. 2 przedmioty, przywiezione z zagranicy, przez przeciąg lat pięciu od daty przywozu nie podlegają przepisom niniejszego rozporządzenia.

Art. 23. Zabytek, który utracił swą wartość zabytkową, oraz zabytek, wywieziony z granicę za zezwoleniem władzy konserwatorskiej, zostaje wykreślony z rejestru.

O wykreśleniu z rejestru zabytku nieruchomego należy zawiadomić właściwy oddział Prokuraturji Generalnej celem spowodowania wykreślenia wpisu, o którym mowa w art. 3 ust. 5.

Art. 24. Władze konserwatorskie pierwszej instancji mogą zakazać wszelkich robót, których wykonanie zeszpeciłoby otoczenie zabytku i widok na zabytek lub z zabytku, albo roboty te wstrzymać.

Przepisu powyższego nie należy stosować, jeżeli zastosowanie go naraziłoby zamierzającego przeprowadzić roboty na niestosunkowo dużą szkodę lub nakład pieniężny.

IV. Wykopaliska i znaleziska.

Art. 25. Właściciele, dzierżawcy lub posiadacze gruntów, na których odkryto wykopaliska lub znaleziska (punkty 14 i 15 art. 2) jak również ci, którzy odkrycia dokonali, i kierownicy robót, podczas których na wykopaliska natrafiono, obowiązani są niezwłocznie za-

wiadomić o tem władzę konserwatorską pierwszej instancji.

Władza konserwatorska wyda celem zabezpieczenia wykopalisk lub znalezisk zarządzenia, a w szczególności zarządzić może wstrzymanie robót lub określić sposób ich dalszego prowadzenia.

Art. 26. Poszukiwania archeologiczne i paleontologiczne wymagają zezwolenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji i podlegają jej kontroli.

Art. 27. Zabytki, będące wykopaliskami lub znaleziskami, mogą być niezależnie od warunków, przewidzianych w art. 18, wywłaszczone na rzecz Państwa, związków samorządowych lub osób prawnych, zajmujących się opieką nad zabytkami, a to na ich prośbę lub za ich zgodą.

Art. 28. Grunty, na których dokonano odkrycia, mogą być dla badań naukowych wywłaszczone lub czasowo przymusowo zajęte na rzecz Państwa, związków samorządowych dla osób prawnych, zajmujących się opieką nad zabytkami, a to na ich prośbę lub za ich zgodą.

Wyjątek stanowią w myśl art. XIV Konkordatu ze Stolicą Świętą (Dz. U. R. P. z 1925 r. Nr. 72, poz. 501) grunty, należące do Kościoła katolickiego.

V. Wywłaszczenie zabytków.

Art. 29. Wywłaszczenie zabytków nieruchomych oraz gruntów, o których mowa w art. 28, odbywa się na zasadzie ogólnych przepisów o wywłaszczeniu nieruchomości na cele użyteczności publicznej.

Art. 30. Wywłaszczenie zabytku ruchomego następuje na mocy orzeczenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji. Orze-

czenie należy doręczyć tak właścicielowi, jak i posiadaczowi zabytku, na którym ciążą od tej chwili w stosunku do wywłaszczonego zabytku obowiązki zarządcy sądowego¹⁾.

Art. 31. O ile odszkodowanie nie zostało określone w drodze dobrowolnej umowy, władza konserwatorska zarządza rozprawę, na którą wzywa właściciela zabytku oraz, o ile wywłaszczenie dokonane jest na rzecz jednej z osób prawnych, wymienionych w art. 18, 27 i 28, upoważnionego przedstawiciela tejże. Termin rozprawy ogłasza się w dzienniku urzędowym województwa oraz w jednym z dzienników miejscowych.

Osoby, roszczone sobie prawo do wywłaszczonego przedmiotu, mają prawo zjawić się na rozprawie celem obrony swoich interesów co do wysokości odszkodowania i sposobu jego wypłaty lub złożenia do depozytu sądowego.

Art. 32. Dla oceny wartości zabytku władza konserwatorska pierwszej instancji powołuje jednego lub więcej rzeczoznawców na zgodny wniosek stron lub w braku ich zgody według własnego uznania.

Przy ocenie zabytku należy mieć na względzie zarówno wartość w obrocie wewnętrznym, jak i zmniejszenie tej wartości wskutek ograniczeń, wynikających z niniejszego rozporządzenia.

Opinia rzeczoznawców może być pisemna lub ustna. W tym ostatnim wypadku wpisuje się do protokołu.

Opinia rzeczoznawców nie ma znaczenia, wiążącego władzę.

Art. 33. Orzeczenie władzy konserwatorskiej określa wysokość odszkodowania i spo-

¹⁾ Nie dotyczy ruchomych zabytków katol., dla których są Komisje diecezjalne p. art. XIV Konkord.

sób wypłaty, z uwzględnieniem praw osób trzecich (art. 31 ustęp ostatni).

Orzeczenie doręcza się wszystkim interesowanym, którzy wzięli udział w rozprawie.

Art. 34. Z chwilą skutecznego wypłaty odszkodowania względnie złożenia odszkodowania do depozytu sądowego prawo własności zabytku przechodzi na Państwo lub na osobę prawną, na rzecz której orzeczono wywłaszczenie. Równocześnie władza konserwatorska pierwszej instancji obejmuje lub upoważnia do objęcia zabytku w posiadanie, o ile to w myśl innych przepisów niniejszego rozporządzenia już wcześniej nie nastąpiło.

Właściciel oraz osoby trzecie, które wzięły udział w rozprawie, mogą, o ile czują się pokrzywdzone orzeczeniem o określeniu wysokości odszkodowania, dochodzić swych praw na drodze sądowej, w ciągu sześciu miesięcy od dnia doręczenia orzeczenia.

VI. Postanowienia karne.

Art. 35. Winni niezawiadomienia wbrew art. 13 właściwych władz konserwatorskich o zdarzeniach, które wywarły ujemny wpływ na konserwację zabytków, będą karani grzywną do 300 złotych.

Art. 36. Winni naruszenia przepisów art. 14, 25, ustęp pierwszy i 26 ulegną karze aresztu do 4 tygodni albo grzywny do 500 zł.

W razie zniszczenia zabytku lub zmniejszenia jego wartości można orzec karę pieniężną do wysokości wartości zniszczonego zabytku lub zmniejszenia jego wartości wskutek uszkodzenia.

Jeżeli winny jest przedsiębiorcą lub kierownikiem robót, można przy powtórnej skazaniu za czyn, przewidziany w niniejszym

artykule, orzec pozbawienie prawa wykonywania tego rodzaju robót na czas od 1 miesiąca do roku.

W wypadkach naruszenia przepisów art. 25 ustęp pierwszy i art. 26 można orzec konfiskatę zabytku na rzecz jednego z muzeów państwowych.

Art. 37. Winny wznowienia robót wstrzymanych lub wprowadzenia robót zabronionych przez władzę konserwatorską lub też prowadzenia robót w sposób inny, niż wskazany przez władzę konserwatorską (art. 12 ustęp pierwszy, 15, 24, 25 ustęp drogi) ulegnie karze aresztu do 6 tygodni albo grzywny do 1.000 złotych.

Ustęp drugi i trzeci artykułu 36 stosuje się.

Art. 38. Winny naruszenia przepisu art. 12 ustęp drugi i 19 ustęp pierwszy i drugi ulegnie karze grzywny do wysokości 2.000 złotych.

Art. 39. 1) Dziedzic lub legatarjusz, winny naruszenia art. 19 ustęp trzeci.

2) właściciel względnie posiadacz zabytku, winny naruszenia art. 19 ustęp czwarty, ulegnie karze grzywny do 500 złotych.

Art. 40. Winny wywozu lub usiłowania wywozu zabytku z granic Państwa bez zezwolenia, wymaganego niniejszem rozporządzeniem, ulegnie karze aresztu do trzech miesięcy lub karze grzywny do 5 tysięcy złotych. Nadto można orzec konfiskatę zabytku na rzecz jednego z muzeów państwowych, a w razie jeśli został on wywieziony zagranicę, należy orzec na rzecz Skarbu Państwa karę pieniężną, równającą się wartości wywiezionego zabytku.

Art. 41. Winny niedopuszczenia przedstawicieli władz konserwatorskich do wykonania czynności, przewidzianych w niniejszem rozporządzeniu, tudzież winny przeszkodzenia

wykonaniu tych czynności — będzie karany aresztem do 4 tygodni lub grzywną do 1.000 złotych.

Art. 42. Wrazie, gdy czyn, podlegający ukaraniu w myśl niniejszego rozporządzenia, jest zagrożony w innych przepisach karą surowszą, stosuje się te przepisy.

Art. 43. Do orzekania o przestępstwach, przewidzianych w niniejszem rozporządzeniu, powołane są sądy powiatowe (sądy pokoju).

Na obszarze mocy obowiązującej niemieckiego kodeksu karnego z 1871 r. należy orzec zamiast aresztu ponad 6 tygodni więzienie.

Na obszarze mocy obowiązującej austriackiej ustawy postępowania karnego z 1873 r. można wnieść odwołanie niezależnie od przepisów §§ 283 i 464 p. k.

VII. Zabytki będące własnością Państwa.

Art. 44. Sposób chronienia przedmiotów zabytkowych, będących własnością Państwa, określi rozporządzenie Rady Ministrów.

VIII. Postanowienia przejściowe.

Art. 45. Przedmioty, uznane za zabytki na mocy przepisów poprzednich, podlegają opiece w myśl przepisów niniejszego rozporządzenia bez potrzeby stosowania art. 3.

IX. Postanowienia końcowe.

Art. 46. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Ministrowi Sprawiedliwości, każdemu z nich stosownie do właściwego zakresu działania.

Art. 47. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w 14 dni po dniu ogłoszenia.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego rozporządzenia tracą moc obowiązującą wszystkie przepisy prawne, dotyczące opieki nad zabytkami.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki.*

Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski.*

Minister: *K. Bartel.*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Sławoj-Składkowski.*

Minister Spraw Zagranicznych: *August Załeski.*

Minister Skarbu: *G. Czechowicz.*

Minister Sprawiedliwości: *A. Meysztowicz.*

U S T A W A

z dnia 13 marca 1934 r.

w sprawie zmiany dekretu z dnia 3 stycznia 1919 r. o zatwierdzaniu projektów pomników ze stanowiska artystycznego.

Art. 1. W dekrete z dnia 3 stycznia 1919 r. o zatwierdzaniu projektów pomników ze stanowiska artystycznego (Dz. P. P. P. Nr. 5 poz. 95) wprowadza się zmiany następujące:

1) w art. 1 wyrazy: „Ministrowi Sztuki i Kultury” zastępuje się wyrazami: „Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego” oraz dodaje się na końcu nowe zdanie: „zatwierdzenie to winno nastąpić najpóźniej w ciągu miesiąca od daty złożenia projektu”;

2) w art. 2 i 8 wyrazy: „Ministrowi Sztuki i Kultury” zastępuje się wyrazami: „Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”;

3) w art. 4 wyrazy: „Ministra Sztuki i Kultury” zastępuje się wyrazami: „Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”;

4) skreśla się art. 5;

5) art. 7 otrzymuje brzmienie: „Kto wbrew przepisom niniejszego dekretu wznosi w miejscu publicznym pomnik, posąg lub figurę, wmurowuje lub zawiesza tablicę pamiątkową, albo dokonywa większych napraw lub przebudowy, podlega karze aresztu do trzech miesięcy lub grzywny do 3000 zł. Do orzekania o przestępstwach, przewidzianych w niniejszym dekrete, powołane są władze administracyjne”;

6) numerację artykułów 6, 7 i 8 zmienia się na 5, 6 i 7.

Art. 5. Przepisy niniejsze nie rozciągają się na pomniki, figury, posągi i tablice pamiątkowe, umieszczane na cmentarzach i wewnątrz świątyń przez osoby prywatne z ich własnych funduszy dla utrwalenia pamięci fundatorów lub ich najbliższej rodziny, jak również na przedmioty podobne poświęcone wyłącznie celom kultu religijnego, oraz na figury, posągi i tablice, stanowiące ornament budynku, którego projekt został wraz z ornamentem przez władze budowlane zatwierdzony.

STOWARZYSZENIA.

I.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 808).

Prawo o stowarzyszeniach.

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i art. 1 lit. a) ustawy z dnia 17 marca 1932 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 22, poz. 165) postanawiam co następuje:

R o z d z i a ł I.

Przepisy ogólne.

Art. 1. Prawo niniejsze reguluje prawny byt stowarzyszeń, jako dobrowolnych trwałych zrzeczeń o celach niezarobkowych.

Art. 2. Obywatele polscy mają prawo łączyć się w stowarzyszeniach, których cele, ustrój i działalność nie sprzeciwiają się prawu i nie zagrażają bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu.

Uprawnienie to służy osobom w wieku od lat 18, o ile przepisy poniższe nie przewidują wyjątków.

Występować w charakterze założycieli, jak również wchodzić w skład zarządu stowarzyszenia mogą tylko osoby zdolne do działań prawnych.

Młodzież szkolna, z wyjątkiem młodzieży

szkół wyższych, nie może należeć do stowarzyszeń.

Młodzież nieszkolna w wieku od lat 14 do 18 może, za zgodą swych prawnych opiekunów, należeć do stowarzyszeń, nie biorąc jednak udziału w głosowaniu uchwał i niekorzystając z uprawnień wyborczych.

Art. 3. Wojskowi w służbie czynnej mogą należeć do stowarzyszeń tylko za zezwoleniem władz wojskowych, na warunkach określonych przez Ministra Spraw Wojskowych; nie mogą przytem oni być poddani ani balotażowi ani sądom koleżeńskim w jakiegokolwiek formie.

Szczególne ograniczenia prawa należenia do stowarzyszeń niektórych kategorii osób określają przepisy specjalne.

Art. 4. Cudzoziemcy mogą również łączyć się w stowarzyszeniach przewidzianych w niniejszym prawie.

Rozporządzenie Rady Ministrów, wydane na wniosek Ministrów: Spraw Wewnętrznych i Spraw Zagranicznych, może wprowadzać odmienne zasady dla stowarzyszeń cudzoziemców, oraz w kwestji udziału cudzoziemców w stowarzyszeniach i ich władzach.

Tymże trybem będzie uregulowana sprawa stowarzyszeń o charakterze międzynarodowym, jeżeli szczególne potrzeby, związane z ich organizacją i funkcjonowaniem na obszarze Polski, nie dadzą możliwości zastosować do nich ogółu przepisów niniejszego prawa.

Art. 5. Nie wolno nikogo zmusić do tego, aby wziął lub nie wziął udziału w stowarzyszeniu. Nie wolno także ograniczać możliwości wystąpienia ze stowarzyszenia.

Przeciwnie temu postanowienia statutów i regulaminów oraz uchwały i zobowiązania są niedopuszczalne i nieważne.

Wolność wystąpienia ze stowarzyszenia nie wyklucza ustanowienia w statucie stowarzyszeń, posiadających osobowość prawną, obowiązku zapłaty składek członkowskich za czas do końca roku gospodarczego.

Przepisy ust. 1—3 nie dotyczą stowarzyszeń, które powstają z inicjatywy władz, działających w tym kierunku na mocy przepisów prawa publicznego.

Art. 6. Zakazaniem jest:

a) tworzenie stowarzyszeń, przyjmujących zasadę bezwzględnej posłuszeństwa członków władzom stowarzyszenia,

b) łączenie w stowarzyszeniu celów wychowania fizycznego, gimnastycznych lub sportowych z celami politycznymi.

Art. 7. Stowarzyszenia funkcjonarjuszy państwowych podlegają przepisom niniejszego prawa.

Stowarzyszenia te nie mogą mieć celu lub ustroju, oraz stosować środków działania, niedających się pogodzić z przepisami służbowymi i wymaganiami służby.

Przepisy ust. 1 i 2 stosują się również do innych pracowników państwowych, których stosunek służbowy ma charakter publiczno-prawny.

Art. 8. Żadne stowarzyszenie nie ma prawa czynić przedmiotem rozważania swych sądów koleżeńskich albo przedmiotem swych uchwał, względnie w inny sposób piętnować działalność służbowej funkcjonarjusza państwowego, będącego członkiem stowarzyszenia, zanim właściwe do oceny tej działalności władze przełożone funkcjonarjusza, względnie instytucje dyscyplinarne lub sądy karne, nie potępiły tej działalności przez wymierzenie kary.

Art. 9. Przepisom niniejszego prawa nie podlegają:

a) zakony i kongregacje duchowne oraz inne zrzeszenia, mające wyłącznie i bezpośrednio na celu wykonywanie kultu religijnego prawnie uznanych kościołów i związków religijnych;

b) komitety, powstające celem przygotowania wyborów do instytucji prawno-publicznych; gdy wybory są oparte na ustawach lub zarządzeniach władz — od dnia zarządzenia wyborów do ukończenia czynności wyborczych;

c) związki zawodowe pracownicze, będące przedmiotem osobnych przepisów, z wyjątkiem postanowień zawartych w art. 11 ust. 2, art. 15, 17 i 59;

d) przewidziane przez prawo przemysłowe korporacje i ich związki, oraz związki, grupy i organizacje przemysłowców, powołane do życia przez Ministra Przemysłu i Handlu na podstawie szczególnych upoważnień ustawowych;

e) stowarzyszenia akademickie, zakładane zgodnie z przepisami o szkołach akademickich, oraz stowarzyszenia młodzieży szkolnej, tworzone w obrębie innych szkół, a znajdujące się pod dozorem władz szkolnych;

f) stowarzyszenia ściśle wojskowe, związane z pełnieniem służby w wojsku, a zakładane przez wojskowych w czynnej służbie za zezwoleniem władzy wojskowej;

g) spółdzielnie z wyjątkiem działalności, o której mowa w art. 11.

Art. 10. Rozporządzenie Rady Ministrów może na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wprowadzić odmienne zasady dla stowarzyszeń o celach religijnych i wyznaniowych, niepodpadających pod postanowienia art. 9 pkt. a.

Art. 11. Spółdzielnie, o ile uprawiają dzia-

łalność kulturalną w zakresie tej działalności podlegają przepisom art. 12, 13, 14, 15 i 17 niniejszego prawa z tem, że przez „założenie”, o którym mowa w art. 12, 13, 14 należy rozumieć rozpoczęcie uprawiania działalności kulturalnej, a przez „rozwiązanie się” w art. 13 także przypadek zaniechania tej działalności.

Związki zawodowe pracownicze mają obowiązek dostarczać powiatowej władzy administracji ogólnej miejsca ich siedziby na jej żądanie danych co do składu swego zarządu, oraz podlegają przepisom art. 15 i 17 z tem, że przez bezpośrednią władzę nadzorczą, o której mowa w art. 15, należy rozumieć wspomnianą powiatową władzę administracji ogólnej.

R o z d z i a ł II.

Stowarzyszenia zwykłe.

Art. 12. Osoby w liczbie co najmniej 3, pragnące założyć stowarzyszenie zwykłe, zgłaszają o tem na piśmie powiatowej władzy administracji ogólnej miejsca przyszłej siedziby stowarzyszenia, jako bezpośredniej władzy nadzorczej, podając: 1) nazwę stowarzyszenia, jego cel i środki działania, 2) teren działalności, oraz siedzibę stowarzyszenia, 3) swoje imiona i nazwiska, oraz miejsce zamieszkania, 4) sposób powoływania zarządu, 5) sposób wstępowania i ustępowania członków, 6) sposób rozwiązania się stowarzyszenia.

Art. 15. Jeżeli w ciągu 4 tygodni od zgłoszenia władza nie zakaze założenia stowarzyszenia, względnie przed upływem tego terminu stwierdzi, że niema zastrzeżeń co do jego założenia, może ono rozpocząć działalność.

W ciągu 2 tygodni od rozpoczęcia działalności stowarzyszenia jego zarząd obowiązany jest podać do wiadomości władzy swój

skład oraz miejsce zamieszkania jego członków a także adres lokalu, który ma służyć stowarzyszeniu za siedzibę.

Postanowienia powyższe mają zastosowanie również co do obowiązków zgłaszania zmiany okoliczności, o których mowa w art. 12 pkt. 1, 2, 4, 5 i 6 oraz zmian składu zarządu i adresu stowarzyszenia.

W przypadku rozwiązania się stowarzyszenia ostatni jego zarząd obowiązany jest zgłosić o tem władzy w ciągu 2 tygodni od powzięcia uchwały rozwiązującej.

Art. 14. Władza należycie umotywowaną decyzją zakazuje założenia stowarzyszenia, jeżeli jego istnienie nie da się pogodzić z prawem albo może spowodować zagrożenie bezpieczeństwa, spokoju lub porządku publicznego.

Art. 15. Bezpośrednia władza nadzorcza może wezwać zarząd stowarzyszenia do dostarczenia jej odpisu protokołu posiedzenia lub treści powziętej uchwały, jeżeli te były spisywane, oraz może w lokalu stowarzyszenia przeglądać prowadzone akta, księgi i posiadane dokumenty, jak również sporządzać z nich notatki, odpisy i wyciągi, a także uprzednio wzywać zarząd do okazania ich w dokładnie określonym przez nią czasie.

Zarząd obowiązany jest prowadzić, utrzymując w stanie aktualności, imienny spis członków stowarzyszenia, ze wskazaniem przynależności państwowej i dostarczać władzy na jej żądanie danych z tego spisu.

Art. 16. Jeżeli działalność stowarzyszenia wykracza przeciwko obowiązującemu prawu, ustalonym dla stowarzyszenia zakresowi i sposobom działania, jeżeli stowarzyszenie wogóle nie odpowiada warunkom swego prawnego istnienia albo też zagraża bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu — bezpo-

średnia władza nadzorcza, stosownie do okoliczności, może należycie umotywowaną decyzją bądź udzielić mu upomnienia, bądź zażądać usunięcia dostrzeżonych uchybień, w szczególności cofnięcia niedopuszczalnych uchwał, pod rygorem zawieszenia względnie rozwiązania stowarzyszenia, wyznaczając w tym celu odpowiedni termin, bądź wprost zawiesić działalność a następnie rozwiązać stowarzyszenie. Decyzja o zawieszeniu jest natychmiast wykonalna.

W razie rozwiązania stowarzyszenia w ciągu 2 miesięcy od zawieszenia jego działalności, zawieszenie to traci moc.

Art. 17. Jeżeli działalność jednego ze zrzeszeń, o których mowa w art. 11, została skierowana do przestępstwa albo zagraża bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu, wówczas powiatowa władza administracji ogólnej w miarę okoliczności może bądź zażądać od władz zrzeszenia usunięcia stanu zagrażającego, bądź zawiesić działalność zrzeszenia i wnieść o rozwiązanie zrzeszenia do właściwego sądu okręgowego, który rozstrzyga przy odpowiednim zastosowaniu przepisów postępowania karnego. W tym wypadku zawieszenie ma moc do chwili wydania przez sąd decyzji w sprawie rozwiązania zrzeszenia.

Art. 18. Stowarzyszenia, powstające trybem artykułów 12 i 13, nie mogą:

- a) zakładać oddziałów,
- b) łączyć się w związki stowarzyszeń,
- c) przyjmować w poczet swoich członków osoby prawne,
- d) korzystać z ofiarności publicznej, albo z zapomóg udzielanych przez władze lub instytucje publiczne.

Trybem art. 12 i 13 nie mogą powstawać:

- a) związki stowarzyszeń,
- b) stowarzyszenia funkcjonariuszów państwowych i innych pracowników państwowych, których stosunek służbowy ma charakter publiczno-prawny — poświęcone popieraniu ich interesów zawodowych.

R o z d z i a ł III.

Stowarzyszenia zarejestrowane.

Art. 19. Osoby w liczbie co najmniej 15, względnie stowarzyszenie zwykłe, liczące co najmniej 15 członków, pragnące założyć stowarzyszenie, posiadające osobowość prawną względnie uzyskać prawa takiego stowarzyszenia, wnoszą za pośrednictwem powiatowej władzy administracji ogólnej miejsca przyszłej siedziby stowarzyszenia (bezpośrednia władza nadzorcza) pisemne podanie do odpowiedniej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej (władza rejestracyjna) o zarejestrowanie stowarzyszenia, dołączając 4 egzemplarze projektu statutu.

W statucie muszą być uwidocznione:

- a) nazwa stowarzyszenia, odróżniająca je wyraźnie od innych stowarzyszeń zarejestrowanych w obrębie tego województwa, tudzież od władz i urzędów rządowych i samorządowych;
- b) teren działalności i siedziba;
- c) cel stowarzyszenia i środki działania;
- d) sposób wstępowania członków oraz ich prawa i obowiązki;
- e) sposób ustanawiania składek członkowskich;
- f) władze stowarzyszenia (zarząd, walne zgromadzenie, komisja rewizyjna i t. d.),

- g) sposób reprezentowania stowarzyszenia nazewnątrz oraz warunki ważności jego uchwał i pism;
- h) sposób załatwiania sporów, wynikających w obrębie stowarzyszenia;
- i) sposób zaciągania przez stowarzyszenie zobowiązań majątkowych;
- j) sposób zmiany statutu;
- k) warunki lub sposób rozwiązania się stowarzyszenia.

Nadto w statucie musi być uwidoczniiony stosunek stowarzyszenia do innych stowarzyszeń lub organizacji, jeżeli ono zamierza podporządkować się im pod względem organizacyjnym lub ideowym.

Art. 20. Władza rejestracyjna może należycie umotywowaną decyzją podanie o rejestrację załatwić odmownie bądź z przyczyn wskazanych w art. 14, bądź z powodu, iż powstanie takiego stowarzyszenia nie odpowiada względem pożytku społecznego, może też swą zgodę na powstanie stowarzyszenia uzależnić od poczynienia zmian w statucie.

Art. 21. Jeżeli władza nie ma zastrzeżeń przeciwko projektowanemu stowarzyszeniu, względnie gdy zastrzeżenia te zostały w toku instancyj uchylone, władza wpisuje stowarzyszenie do prowadzonego przez siebie rejestru stowarzyszeń. Równocześnie wydaje ona założycielom jeden egzemplarz statutu z odpowiednią adnotacją. Ponadto o fakcie zarejestrowania władza na koszt założycieli ogłasza w Monitorze Polskim.

Od chwili wpisania do rejestru stowarzyszenie uzyskuje osobowość prawną i może obok właściwej nazwy używać dodatku: „stowarzyszenie zarejestrowane”.

Art. 22. Przewidziane w artykule poprzednim wpisy do rejestru i ogłoszenie winny w każdym razie obejmować:

- a) nazwę i siedzibę stowarzyszenia, oraz teren działalności;
- b) datę wpisu do rejestru;
- c) cel stowarzyszenia i środki działania;
- d) imiona i nazwiska założycieli;
- e) ewentualne ograniczenia pełnomocnictw zarządu;
- f) czas trwania stowarzyszenia, o ile jest on ograniczony.

Art. 23. W ciągu 2 tygodni od rozpoczęcia działalności stowarzyszenia jego zarząd obowiązany jest podać do wiadomości władzy rejestracyjnej, za pośrednictwem bezpośrednio władzy nadzorczej, skład zarządu oraz miejsce zamieszkania jego członków, a także adres lokalu stowarzyszenia. To samo dotyczy późniejszych zmian składu zarządu i adresu stowarzyszenia, licząc termin od dokonania zmiany.

Dane co do składu zarządu i adresu stowarzyszenia wciąga się do rejestru.

Art. 24. Postanowienia art. 15 i 16 mają odpowiednie zastosowanie do stowarzyszeń zarejestrowanych, z tą zmianą, iż decyzja o rozwiązaniu stowarzyszenia należy do władzy rejestracyjnej.

Nadto na pisemne żądanie bezpośrednio władzy nadzorczej zarząd stowarzyszenia, pod osobistą odpowiedzialnością każdego z członków zarządu, obowiązany jest złożyć jej nie więcej niż w dwóch egzemplarzach sprawozdanie z działalności oraz rachunkowe stowarzyszenia za ubiegły okres sprawozdawczy, a także udzielać potrzebnych wyjaśnień.

Art. 25. W przypadku zawieszenia działalności lub rozwiązania stowarzyszenia, władza rejestracyjna uczyni odpowiednią adnota-

cję w rejestrze. W miarę potrzeby bezpośrednio władza nadzorcza w tym przypadku zarządzi tymczasowe zabezpieczenie majątku stowarzyszenia, a do prowadzenia spraw niezbędnych, związanych z tym majątkiem, wyznaczy kuratora. Władza rejestracyjna zarządzi likwidację stowarzyszenia po zapadnięciu decyzji ostatecznej o rozwiązaniu, o ile wykonanie decyzji nie zostało wstrzymane.

Ar. 26. Jeżeli: 1) liczba członków stowarzyszenia spadnie poniżej 10, lub 2) stowarzyszenie nie posiada przewidzianego statutowo zarządu i nie ma warunków do jego wyłonienia, względnie nie wyłania w ciągu najmniej rocznego okresu czasu, lub 3) organ ten nie był odnawiany najmniej w ciągu 3 okresów przewidzianego statutowo czasu jego urzędowania, albo też 4) zajdą inne okoliczności, świadczące, że stowarzyszenie faktycznie istnieje przestało, lub że istnienie jego stało się bezprzedmiotowe,—władza rejestracyjna, z własnej inicjatywy, na wniosek wyznaczonego w myśl art. 30 kuratora albo na czyjkolwiek wniosek, stwierdzi te okoliczności i zadecyduje likwidację stowarzyszenia.

Art. 27. Majątek stowarzyszenia, rozwiązanego przez władzę, względnie takiego, co do którego władza zadecydowała likwidację na podstawie art. 26, będzie użyty na cel w statucie jego przewidziany. W braku odpowiednich postanowień przeznaczenie majątku określi władza rejestracyjna, uwzględniając cele stowarzyszenia.

Art. 28. Zmiany statutu stowarzyszenia mają być dokonywane trybem dla powstania stowarzyszenia ustalonym. Jeżeli zmiany te dotyczą danych, uwidoczonych w rejestrze, powinny być one wciągnięte do rejestru i ogłoszone trybem w art. 21 przewidzianym.

Art. 29. Stowarzyszenie powinno posiadać zarząd, który zastępuje je nazewnątrz tak wobec władz jak i wobec osób trzecich.

Art. 30. W razie braku zarządu, zdolnego do działań prawnych, władza rejestracyjna z własnej inicjatywy lub na żądanie osoby interesowanej, ustanowi kuratora, który zastępuje zarząd na czas potrzebny do usunięcia powyższego braku lub zadecydowania likwidacji. Kuratora, wyznaczonego w myśl art. 25 lub art. 30, władza może w każdym czasie odwołać, wyznaczając w razie potrzeby w jego miejsce inną osobę.

Art. 31. Obowiązkiem zarządu jest zwoływanie walnego zgromadzenia w przypadkach statutem przewidzianych, a w razie braku odpowiednich postanowień, co najmniej raz do roku.

Walne zgromadzenie stanowi najwyższą władzę stowarzyszenia, uprawnioną do decydowania o tych wszystkich sprawach, należących do zakresu działania stowarzyszenia, do których statut nie upoważnił innych jego organów.

Walne zgromadzenie składa się z członków, odpowiadających warunkom statutowo przewidzianym, a w razie braku wskazówek w statucie—ze wszystkich członków, z mocy prawa nie wyłączonych od głosowania.

Art. 32. Zarząd obowiązany jest zwołać walne zgromadzenie, jeżeli tego zażąda określona w statucie ilość członków, lub, w braku odpowiedniego postanowienia, jeżeli tego z podaniem powodów zażąda co najmniej 1/10 część ogółu członków stowarzyszenia, uprawnionych do głosowania.

W razie nieuczynienia zadość temu żądaniu władza rejestracyjna może upoważnić członków, którzy z żądaniem wystąpili, do

zwołania walnego zgromadzenia, tudzież wyznaczyć przewodniczącego zgromadzenia. Na upoważnienie powyższe należy się powołać przy zwołaniu zgromadzenia.

Art. 33. Wpisaniu do rejestru, oprócz danych przewidzianych w poprzednich artykułach, podlegają także:

a) otwarcie upadłości;
b) otwarcie likwidacji, imiona i nazwiska likwidatorów, zmiany w ich składzie, ukończenie likwidacji, wykreślenie zlikwidowanego stowarzyszenia z rejestru.

Art. 34. Obowiązkiem zarządu jest zgłoszenie do władzy rejestracyjnej oprócz danych, o których mowa w poprzednich artykułach, także: o ograniczeniach pełnomocnictw zarządu, o rozwiązaniu się stowarzyszenia na mocy własnej uchwały lub skutkiem upływu terminu, na który zostało utworzone, albo osiągnięcia celu stowarzyszenia, o otwarciu likwidacji, oraz imionach i nazwiskach likwidatorów, gdy likwidację zdecydowało stowarzyszenie.

Art. 35. Zgłoszenie: zmian w składzie likwidatorów, ukończenia likwidacji i wniosku o wykreślenie stowarzyszenia z rejestru jest obowiązkiem likwidatorów.

Wpisanie do rejestru otwarcia upadłości oraz otwarcia likwidacji, zarządzanej przez władzę, a także imion i nazwisk kuratora lub likwidatorów następuje z urzędu.

Art. 36. Rejestry stowarzyszeń są jawne i dostępne dla osób trzecich. Każdemu przysługuje prawo otrzymania uwierzytelnionych odpisów i wyciągów z tych rejestrów.

Art. 37. W razie rozwiązania się stowarzyszenia na skutek własnej uchwały lub upływu terminu, na który zostało utworzone, albo osiągnięcia celu stowarzyszenia i w braku w statucie postanowień co do przeznaczenia

majątku stowarzyszenia, względnie co do sposobu likwidacji majątku, ostatnie walne zgromadzenie uchwali przeznaczenie tego majątku.

W braku również takiej uchwały będzie miał analogiczne zastosowanie art. 27.

Art. 38. Likwidatorami stowarzyszenia w przypadku, przewidzianym w art. 37, są członkowie ostatniego zarządu, o ile statut, lub—w braku postanowienia statutu—uchwała ostatniego walnego zgromadzenia, nie postanawiają inaczej.

W innych przypadkach likwidacji likwidatorów wyznacza władza rejestracyjna. Władza ta również może ich odwołać lub na ich prośbę zwolnić, wyznaczając na ich miejsce inne osoby.

Art. 39. Likwidatorowie nie mogą zawierać takich umów i przedsięwziąć takich czynności prawnych, które nie wynikają z potrzeb likwidacji.

Likwidatorowie mają obowiązek, starać się o przeprowadzenie likwidacji w jak najkrótszym czasie, dbając przytem, aby masa likwidacyjna możliwie nie uległa uszczupleniu. Jeżeli likwidacja nie zostanie zakończona w ciągu jednego roku od jej postanowienia, likwidatorowie przedstawiają przyczyny tego władzy rejestracyjnej, która bądź uzna je za uzasadnione i odpowiednio przedłuży termin, bądź celem zakończenia likwidacji postąpi w myśl postanowień art. 38 ust. 2.

Art. 40. Prawo zakładania oddziałów służy tylko tym stowarzyszeniom, które w swych statutach przewidują takie uprawnienie i zasady organizacji tych oddziałów.

Art. 41. Kierownictwo oddziału, zakładanego zgodnie z przepisami statutu stowarzyszenia, obowiązane jest zawiadomić o założeniu

niem oddziału powiatową władzę administracji ogólnej miejsca siedziby oddziału, dołączając:

- 1) egzemplarz statutu stowarzyszenia;
- 2) dowód zgody centrali stowarzyszenia na powstanie oddziału;
- 3) wykaz składu osobowego kierownictwa oddziału wraz z jego adresami i
- 4) adres lokalu, w którym ma się mieścić oddział.

Władza może sprzeciwić się założeniu oddziału w warunkach i na zasadach przewidzianych w art. 13 ust. 1 i art. 14.

Kierownictwo oddziału ma również obowiązek w 2-tygodniowym terminie zawiadomić władzę o każdorazowej zmianie swego składu osobowego, adresu oddziału i statutu stowarzyszenia, licząc termin powyższy od dokonania zmiany względnie od powzięcia o niej wiadomości.

Postanowienia art. 15 i 16 mają odpowiednie zastosowanie do oddziałów stowarzyszenia.

Art. 42. Związki stowarzyszeń lub innych osób prawnych mogą być zakładane przy analogicznem zastosowaniu do nich przepisów niniejszego rozdziału, z tą różnicą, że dla założenia związku wystarczy udział trzech stowarzyszeń względnie osób prawnych.

Art. 43. W stosunku do stowarzyszeń korzystających z ofiarności publicznej, albo z zapomóg udzielonych im przez władze lub instytucje publiczne, bez względu na cele tych stowarzyszeń, mają zastosowanie następujące postanowienia:

a) o terminie, miejscu i przedmiocie każdego walnego zgromadzenia obowiązane są zawiadamiać bezpośrednią władzę nadzorczą; dotyczy to również posiedzeń zarządu stowarzyszenia, o ile przedmiotem obrad mają być sprawy, związane z użyciem funduszków uży-

skanych w drodze określonej we wstępie niniejszego artykułu;

b) władza może delegować na ich posiedzenia swego przedstawiciela, upoważnionego do zabierania głosu, żądania informacji od zarządu, komisji rewizyjnej i innych organów stowarzyszenia, i czynienia swych uwag co do gospodarki stowarzyszenia, celowości czynionych wydatków, potrzebnych reform i t. p.; delegatem tym może być zarówno urzędnik władzy rządowej jak i zainteresowanej władzy samorządowej lub instytucji publicznej;

c) w razie powtarzających się uchybień w gospodarce stowarzyszenia może ono być przez władzę rejestracyjną pozbawione prawa korzystania z ofiarności publicznej lub z zapomóg.

Art. 44. Nadzór władz nad stowarzyszeniami, przewidziany w niniejszym rozdziale, nie narusza uprawnień władz, wynikających z rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucji opiekuńczych.

Art. 45. Bliższe przepisy co do sposobu prowadzenia rejestru, zgłaszania wniosków, formy ogłoszeń, udostępnienia korzystania z rejestru, sposobu postępowania w sprawach rejestracji, oraz co do opłat rejestracyjnych a także za odpisy i wyciągi z rejestru, wydaje Minister Spraw Wewnętrznych.

R o z d z i a ł IV.

Stowarzyszenia wyższej użyteczności.

Art. 46. Stowarzyszenia, których rozwój jest szczególnie użyteczny dla interesu państwowego lub społecznego Rzeczypospolitej, mogą być uznane za stowarzyszenia wyższej użyteczności.

Art. 47. Uznanie to następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, wydanego na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych postawiony w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Uznaniu towarzyszy nadanie stowarzyszeniu odpowiedniego statutu, regulującego w szczególności byt prawny stowarzyszenia.

Jeżeli stowarzyszenie to było poprzednio zarejestrowane w innym trybie, ma być ono skreślone z dotychczasowego rejestru.

Zmiany statutu odbywają się tym samym trybem co nadanie statutu.

Art. 48. Stowarzyszenie wyższej użyteczności posiada osobowość prawną.

Stowarzyszenie może przyjmować zapisy i darowizny oraz nabywać majątek ruchomy i nieruchomy bez ograniczeń i bez potrzeby uzyskiwania zezwoleń, przewidzianych w przepisach specjalnych, regulujących sprawy zapisów i darowizn oraz nabywania majątku przez osoby fizyczne i prawne.

Art. 49. Minister Spraw Wewnętrznych i Minister Skarbu władni są do udzielania stowarzyszeniom wyższej użyteczności szczególnych ulg i zwolnień w podatkach i opłatach tak państwowych jak i komunalnych.

Art. 50. Przewidziane w art. 2 ograniczenia co do udziału w stowarzyszeniach osób nieletnich nie dotyczą stowarzyszeń wyższej użyteczności, o ile statut sprawę udziału tych osób ureguluje inaczej.

Młodzież szkolna uczestniczyć może w stowarzyszeniach wyższej użyteczności jedynie w oddziałach, zorganizowanych dla niej w obrębie szkół i znajdujących się pod dozorem władz szkolnych.

Art. 51. Uznaniu może towarzyszyć nadanie stowarzyszeniu przywileju wyłączności

działania w określonym zakresie na obszarze całego Państwa lub mniejszym, co pociągnie za sobą wyłączenie wszelkich innych stowarzyszeń od wkraczania w ten zakres na odpowiednim obszarze bez względu na ich dotychczasowe uprawnienia i brzmienie statutów.

Art. 52. Nadzór nad stowarzyszeniami wyższej użyteczności sprawuje Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 53. Do wykonywania nadzoru władza nadzorcza powoła dla każdego stowarzyszenia specjalnego delegata, uprawnionego do stałej kontroli stowarzyszenia stosownie do instrukcji, jaka będzie dla delegata przez władzę nadzorczą ustalona.

Art. 54. W razie stwierdzenia, że stowarzyszenie wyższej użyteczności nie wypełnia swych zadań lub wypełnia je nienależycie, władza nadzorcza może zawiesić w działalności władze zarządzające stowarzyszenia i ustanowić zarząd przymusowy na czas potrzebny do zwołania walnego zgromadzenia członków, celem przeprowadzenia nowych wyborów władz zarządzających.

Art. 55. W warunkach szczególnych, przewidzianych w statutach stowarzyszeń, jak również w tych przypadkach, kiedy wymaga tego interes Państwa, stwierdzony uchwałą Rady Ministrów, stowarzyszenia wyższej użyteczności będą podporządkowane władzom państwowym przewidzianym w ich statutach.

Art. 56. Gdyby stowarzyszenie wyższej użyteczności straciło rację bytu, Rada Ministrów na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych postawiony w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami zadecyduje jego rozwiązanie.

W tym wypadku Minister Spraw Wewnętrznych

trzych wyznaczy likwidatora (ów) stowarzyszenia.

Gdyby statut stowarzyszenia nie przewidywał przeznaczenia jego majątku na wypadek rozwiązania, zadecyduje o tem Rada Ministrów.

R o z d z i a ł V.

Postanowienia karne.

Art. 57. Niezastosowanie się do zarządzeń władzy nadzorczej, wydanych na podstawie art. 11 ust. 2, art. 15 i 24, jako też przekroczenie postanowień art. 12, 13, 23 ust. 1, art. 41, 43 pkt. a i art. 59 ust. 2 ulega w trybie karno-administracyjnym grzywnie do 500 zł.

R o z d z i a ł VI.

Postanowienia przejściowe i końcowe.

Art. 58. Do stowarzyszeń istniejących w chwili wejścia w życie niniejszego prawa będą miały zastosowanie jego postanowienia.

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami drogą rozporządzeń określa bliżej sposoby przystosowania tych stowarzyszeń do wymagań niniejszego prawa, jak również sposoby załatwienia spraw będących w toku postępowania w chwili wejścia w życie niniejszego prawa.

Spółdzielnie, istniejące w chwili wejścia w życie niniejszego prawa, jeżeli uprawiają działalność kulturalną—mają obowiązek w ciągu 3 miesięcy zgłosić powiatowej władzy administracji ogólnej dane, przewidziane w art. 12.

Art. 59. Związki zawodowe, istniejące na podstawie dekretu z dnia 8 lutego 1919 roku w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych (Dz. P.P.P. Nr. 15, poz. 209), którym władze, w dekrecie

przewidziane, zezwoliły na wykonywanie statutowej działalności na obszarze całego Państwa, mają prawo swobodnego otwierania swych filij poza terenem, na którym obowiązuje ten dekret, z zachowaniem jedynie przepisów ust. 2 niniejszego artykułu, przyczem zwolnione są przy otwieraniu swych filij od obowiązku dostosowania się do artykułów 2, 12—14, 19—26, 28, 29, 31—42, 45—56 niniejszego prawa.

Zarządy centralne związków zawodowych, wymienionych w ust. 1, otwierają swe filje na terenie, na którym nie obowiązuje dekret z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych w ten sposób, że o otwarciu filji zawiadamiają w przeciągu 3 dni właściwego inspektora pracy, oraz powiatową władzę administracji ogólnej, właściwą dla miejscowości w której filję otwarto, przy równoczesnym złożeniu statutu związku centralnego oraz podaniu siedziby filji i każdorazowego jej kierownictwa.

Filje, zarejestrowane w myśl przepisu ust. 2, podlegają odnośnie swej działalności wszystkim pozostałym przepisom niniejszego prawa nie wymienionym w ust. 1.

Art. 60. Unormowane rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 września 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 79, poz. 688) stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” ma być uważane za „stowarzyszenie wyższej użyteczności” w znaczeniu niniejszego prawa i podlegać nadal odpowiednim jego postanowieniom.

Art. 61. Przez powiatową władzę administracji ogólnej w znaczeniu niniejszego prawa w powiatach miejskich należy rozumieć starostę grodzkiego, a na obszarze województwa śląskiego — dyrektora policji; przez wojewódzką władzę administracji ogólnej należy rozumieć także wojewodę śląskiego.

Art. 62. Wykonanie niniejszego prawa i wydanie w tym celu potrzebnych rozporządzeń wykonawczych porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Ar. 63. Prawo niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1933 roku.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego prawa tracą moc wszelkie przepisy w przedmiotach nieunormowanych, a w szczególności:

a) dekret o stowarzyszeniach z dnia 3 stycznia 1919 r. (Dz. P. P. P. Nr. 3, poz. 88);

b) tymczasowe przepisy o stowarzyszeniach i związkach z dnia 4/17 marca 1906 r., powołane w artykule 1 powyższego dekretu;

c) rozporządzenie Generalnego Komisarza Ziemi Wschodnich o stowarzyszeniach z dnia 25 września 1919 r. (Dz. Urz. Z.C.Z.W. Nr. 25, poz. 255);

d) ustawa o prawie stowarzyszenia się z dnia 15 listopada 1867 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 134);

e) ustawa o stowarzyszeniach z dnia 19 kwietnia 1908 r. (Dz. ust. Rzeszy Niem. str. 151);

f) przepisy kodeksu cywilnego Rzeszy Niem., o ile odnoszą się do stowarzyszeń, uregulowanych niniejszem prawem;

g) ustawa z dnia 3 grudnia 1924 r. w przedmiocie zmiany niektórych postanowień o pracowniczych związkach zawodowych, względnie o stowarzyszeniach, a mianowicie postanowień dotyczących zrzeszenia się pracowników państwowych (Dz. U.R.P. Nr. 114, poz. 1012);

h) przepis pkt. c) art. 22 ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 726) co do rejestracji towarzystw i legalizacji ich statutów;

i) ustawa z dnia 4 lipca 1923 r. w sprawie zakładania filij przez związki zawodowe na te-

renie działania austriackiej ustawy o stowarzyszeniach z dnia 15 listopada 1867 r. (austr. Dz. Ust. Nr. 134), oraz rozporządzenia komisarza generalnego Ziemi Wschodnich z dnia 25 września 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 25, poz. 255) (Dz. U. R. P. Nr. 76, poz. 594).

Przepisy niniejszego prawa nie naruszają w niczem postanowień, zawartych w umowach międzynarodowych.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów: *A. Prystor*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Bronisław Pieracki*

Minister Spraw Zagranicznych: *August Zaleski*

Minister Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski*

Minister Skarbu: *Wł. Zawadzki*

Minister Sprawiedliwości: *Czesław Michałowski*

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *J. Jędrzejewicz*

Minister Rolnictwa i Reform Rolnych: *Sew. Ludkiewicz*

Minister Przemysłu i Handlu: *Zarzycki*

Kierownik Ministerstwa Komunikacji: *M. Butkiewicz*

Minister Opieki Społecznej: *Hubicki*

Minister Poczty i Telegrafów: *Boerner*

II.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 stycznia 1934 r. o stowarzyszeniach służących katolickim celom religijnym i wyznaniowym.

(Dz. U. R. P. Nr. 9 poz. 72).

Na podstawie art. 10 prawa o stowarzyszeniach z dnia 27-go października 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 808) zarządza się co następuje:

§ 1. Rozporządzenie niniejsze dotyczy stowarzyszeń nieobjętych art. 9 a) prawa o stowarzyszeniach, a mających za cel podstawowy szerzenie zasad katolickich, jeżeli powstały za zgodą biskupa diecezjalnego lub już po ich powstaniu zostały przezeń aprobowane, nie mają charakteru pracowniczych związków zawodowych, a statuty ich (art. 12 i 19 powołanego prawa) przewidują nadzór biskupa nad działalnością stowarzyszenia.

§ 2. Stowarzyszenia, przewidziane w § 1, będą traktowane według postanowień prawa o stowarzyszeniach z poniższymi zmianami:

Postanowienia: art. 6 pkt. a) w zakresie celu podstawowego stowarzyszeń (§ 1), art. 18, z wyjątkiem pkt. b) w ust. 2 prawa o stowarzyszeniach, nie będą stosowane do tych stowarzyszeń.

Art. 14 będzie miał zastosowanie tylko, o ile dotyczy zgodności danego stowarzyszenia z prawem.

Zakładanie oddziałów stowarzyszenia, podpadającego pod § 1, może się odbywać drogą zawiadomienia właściwej władzy administracyjnej przez centralę stowarzyszenia. Poza-tem również do oddziałów stowarzyszeń zwykłych będą stosowane przepisy art. 41 prawa o stowarzyszeniach.

Co do korzystania z ofiarności publicznej stowarzyszenia zwykle będą traktowane na równi ze stowarzyszeniami zarejestrowanymi.

§ 3. Właściwe władze państwowe za pośrednictwem władzy wojewódzkiej zawiadamiają biskupów diecezjalnych o wszelkich dostrzeżonych uchybieniach w działalności stowarzyszeń, przewidzianych w § 1.

§ 4. Rozporządzenie niniejsze stosuje się również do związków stowarzyszeń, jeśli te związki odpowiadają warunkom § 1, nawet gdy

do związku należą stowarzyszenia nie objęte przepisem § 1.

§ 5. Warunkiem zastosowania przepisów niniejszego rozporządzenia jest zawiadomienie właściwej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej przez biskupa diecezjalnego o udzieleniu przezeń zgody na założenie stowarzyszenia lub aprobaty dla stowarzyszenia już istniejącego.

Warunek ten uważa się za spełniony także, gdy, przy zgłoszeniu stowarzyszenia lub przy wniesieniu podania o rejestrację do właściwej władzy administracyjnej, zostanie złożony dokument, stwierdzający zgodę lub aprobatę biskupa diecezjalnego.

§ 6. Stowarzyszenia obecnie istniejące zgodnie z przepisami w dacie ich powstania obowiązującymi, a podpadające pod przepis § 1, będą korzystały z przepisów rozporządzenia niniejszego, jeżeli w ciągu 6 miesięcy od dnia wejścia jego w życie uczynią zadość wymaganiom § 5; do upływu zaś tego czasu mogą uprawiać nadal swą działalność.

§ 7. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

§ 8. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: *J. Jędrzejewicz.*

Minister Spraw Wewnętrznych:

Bronisław Pieracki.

USTAWA O ZGROMADZENIACH.

z dnia 11 marca 1932 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 48, poz. 450).

R o z d z i a ł I.

Postanowienia ogólne.

Art. 1. 1) Zgromadzenia dzielą się na:

- a) zgromadzenia publiczne oraz
- b) zgromadzenia niepubliczne, czyli zebrania.

2) Wszędzie, gdzie, ustawa niniejsza mówi o zgromadzeniach bez bliższego określenia, należy przez to rozumieć zgromadzenia publiczne.

Art. 2. 1) Rozróżnia się: a) zgromadzenia w lokalach, oraz b) zgromadzenia pod gołem niebem.

2) Manifestacje publiczne i pochody podlegają przepisom o zgromadzeniach pod gołem niebem.

3) Postanowienie ust. 2 ma odpowiednie zastosowanie do przejazdów manifestacyjnych na wozach i samochodach.

Art. 3. Lokalem w rozumieniu niniejszej ustawy jest wnętrze budynku wraz z ogrodzoną przestrzenią, stanowiącą z budynkiem zamkniętą całość.

Art. 4. 1) Władzą, sprawującą nadzór nad zgromadzeniami i zebraniem, jest powiatowa władza administracji ogólnej, o ile ustawa niniejsza nie stanowi inaczej.

2) W miastach, stanowiących osobne powiaty dla celów administracji rządowej, w których funkcje powiatowej władzy administracji ogólnej sprawują prezydenci miast, Minister

Spraw Wewnętrznych oznaczy drogą rozporządzenia władze, powołane do nadzoru nad zgromadzeniami i zebraniem.

R o z d z i a ł II.

Zwoływanie zgromadzeń.

Art. 5. Każdy pełnoletni obywatel polski, posiadający zdolność do działań prawnych, może zwoływać zgromadzenie i na niem przewodniczyć.

Art. 6. 1) O zwołaniu zgromadzenia do lokalu należy zawiadomić władzę na piśmie w takim terminie, aby władza otrzymała zawiadomienie to najpóźniej na 2 dni przed zgromadzeniem.

2) Jeżeli zgromadzenie ma się odbyć poza siedzibą powiatowej władzy administracji ogólnej, zawiadomienie może być dokonane za pośrednictwem najbliższego posterunku policji państwowej.

3) Zgłaszającemu wyda władza na żądanie bezpłatne pisemne zaświadczenie zgłoszenia.

Art. 7. 1) Zgromadzenie pod gołem niebem może się odbyć tylko za zezwoleniem władzy (art. 4).

2) Podanie o takie zezwolenie winno być złożone (art. 6 ust. 1) u właściwej władzy najpóźniej na 3 dni przed zgromadzeniem.

Art. 8. Zawiadomienie, względnie podanie o zezwolenie winno zawierać:

a) imię, nazwisko i adres zwołującego zgromadzenie,

b) dokładne wskazanie miejsca i czasu rozpoczęcia zgromadzenia,

c) cel i program zgromadzenia,

d) wskazanie języka lub języków obrad jeżeli obrady mają się toczyć w języku niepaństwowym.

Art. 9. 1) Władza zakazuje odbycia zgromadzenia w lokalu, jeżeli odbycie zgromadzenia sprzeciwia się przepisom niniejszej ustawy lub ustaw karnych, albo jeżeli zagrażałoby bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu.

2) Zakaz należy podać na piśmie z uzasadnieniem do wiadomości zgłaszającego nie później jak w przeddzień zgromadzenia.

Art. 10. Jeżeli zachodzą okoliczności, podane w art. 9 ust. 1, władza odmówi zezwolenia na zgromadzenie pod gołem niebem.

Art. 11. 1) Zgromadzenia pod gołem niebem są niedopuszczalne w promieniu $\frac{1}{4}$ klm. od miejsca posiedzeń Sejmu, Senatu i Zgromadzenia Narodowego, przez cały czas trwania sesji, oraz od wojskowych: koszar, magazynów materiałów wybuchowych, obiektów fortecznych, placów ćwiczeń i strzelnic.

2) Wojewódzka władza administracji ogólnej może w poszczególnym wypadku zezwolić na wyjątek od powyższej zasady, o ile chodzi o objekty wojskowe, wymienione w ust. 1, w porozumieniu z właściwym dowódcą okręgu korpusu.

R o z d z i a ł III

Odbywanie zgromadzeń.

Art. 12. W zgromadzeniach nie mogą uczestniczyć osoby uzbrojone z wyjątkiem osób urzędowych.

Art. 13. 1) Każde zgromadzenie winno mieć przewodniczącego, który otwiera, kieruje obradami i zamyka zgromadzenie.

2) Za przewodniczącego uważany jest zwołujący zgromadzenie tak długo, dopóki albo sam nie poruczy tej czynności innej osobie,

albo dopóki zgromadzenie za jego zgodą nie dokona wyboru przewodniczącego.

Art. 14. 1) Przewodniczący zgromadzenia odpowiedzialny jest za przebieg zgromadzenia i obowiązany jest z tego tytułu czuwać nad przestrzeganiem przepisów niniejszej ustawy oraz przeciwdziałać wszystkiemu, co zagraża bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu.

2) Przewodniczący ma prawo usunąć ze zgromadzenia uczestnika, jeżeli zachowaniem się swoim uniemożliwia obrady lub usiłuje w sposób gwałtowny udaremnić obrady.

3) W wypadku, gdy zgromadzenie nie podporządkowuje się zarządzeniom przewodniczącego, wydanym w wykonaniu jego obowiązków, o których mowa w ustępie pierwszym, lub gdy przebieg zgromadzenia sprzeciwia się ustawie karnej, przewodniczący winien zgromadzenie rozwiązać.

Art. 15. 1) Władza (art. 4) może delegować na każde zgromadzenie swych przedstawicieli.

2) Przedstawiciel władzy, przybywając na zgromadzenie, winien okazać przewodniczącemu swoją delegację.

3) Przedstawiciel władzy otrzymuje miejsce według swego wyboru, przyczem przewodniczący winien mu udzielać na żądanie informacji o osobach mówców i wnioskodawców, jak również o treści zgłaszanych wniosków i rezolucyj.

Art. 16. 1) Przedstawiciel władzy, ma prawo zgromadzenie rozwiązać, jeżeli zajdą okoliczności, przewidziane w art. 14, a przewodniczący nie dopełni nałożonych nań obowiązków lub nie zastosuje się do żądania przedstawiciela władzy co do rozwiązania zgromadze-

nia, albo jeśli pomimo wyczerpania porządku dziennego nie zamknie posiedzenia.

2) Rozwiązanie zgromadzenia należy poprzedzić ostrzeżeniem.

Art. 17. 1) Każdy uczestnik zgromadzenia winien podporządkować się wezwaniom i zarządzeniom przewodniczącego zgromadzenia (art. 15), względnie przedstawiciela władzy (art. 16).

2) Z chwilą zamknięcia lub rozwiązania zgromadzenia zgromadzeni obowiązani są rozjechać się bezzwłocznie.

R o z d z i a ł IV.

Zebrania.

Art. 18. Zgromadzeniami niepublicznymi są:

a) zebrania osób, znanych osobiście zwołującym lub przewodniczącemu zebrania, odbywające się w lokalach;

b) zebrania członków legalnie istniejących zrzeszeń, odbywające się w lokalach.

Art. 19. Zebrania nie wymagają ani zgłoszenia u władzy, ani zezwolenia tej władzy.

Art. 20. 1) Przedstawiciele władzy (art. 4) nie mogą być delegowani na zebrania.

2) W razie powzięcia wiadomości, że zebranie przekracza ramy, zakreślone w art. 18, organa bezpieczeństwa publicznego mogą w celu sprawdzenia tej okoliczności wkroczyć do lokalu, gdzie zebranie się odbywa i w razie stwierdzenia takiego przekroczenia zgromadzenie rozwiązać.

3) Organa bezpieczeństwa publicznego winny wkroczyć do lokalu i zebranie rozwiązać, gdy cel lub przebieg zebrania jest sprzeczny z ustawą karną albo zagraża bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu.

4) Postanowienia art. 17 mają odpowiednie zastosowanie do zebrań.

R o z d z i a ł V.

Zjazdy.

Art. 21. Zjazdy uważa się za zgromadzenia publiczne lub za zebrania zależnie od ich charakteru (art. 2 ust. 1, art. 18).

Art. 22. 1) Zgłoszenia o zjazdach, mających charakter zgromadzenia publicznego, przyjmuje, względnie zezwolenia na nie udziela:

a) powiatowa władza administracji ogólnej, jeżeli na zjazd przybywają delegaci z obszaru jednego powiatu;

b) wojewódzka władza administracji ogólnej dla wszystkich innych zjazdów krajowych.

2) O właściwości terytorjalnej decyduje miejsce zjazdu.

Art. 23. 1) Wszelkie zjazdy międzynarodowe wymagają zezwolenia.

2) Zjazdem międzynarodowym w rozumieniu niniejszej ustawy jest zjazd, zwołany przez organizację zagraniczną, lub też zjazd zwołany przez organizację krajową, na który przybywają delegaci organizacji zagranicznych z prawami reprezentowania tychże organizacji i uczestniczenia w podejmowaniu rezolucyj i uchwał.

3) Zezwolenia wydaje Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych.

R o z d z i a ł V I.

Zgromadzenia przedwyborcze.

Art. 24. 1) Zgromadzenia, zwołane w sprawie wyborów do ciał ustawodawczych i korporacji publiczno-prawnych, na obszarach objętych wyborami w okresie czasu od rozpisa-

nia do dnia wyborów, celem omówienia sprawy wyborów i zastanowienia się nad kandydaturami wymagają tylko zgłoszenia u właściwej władzy (art. 6 ust. 1), o ile odbywają się pod gołym niebem.

2) Zgromadzenia przedwyborcze w lokalach nie wymagają zgłoszeń.

3) Pozatem zgromadzenia te podlegają wszelkim przepisom niniejszej ustawy.

R o z d z i a ł V I I.

Postanowienia karne.

Art. 25. 1) Kto:

a) bezprawnie zajmuje lub wzbrania się opuścić miejsce, względnie lokal, którym inna osoba prawnie rozporządza jako zwołujący lub przewodniczący zgromadzenia,

b) zwołuje zgromadzenia, zjazd lub zebranie z naruszeniem przepisów rozdziałów II, IV lub V,

c) kieruje zgromadzeniem, zjazdem lub zebraniem, zakazanem przez władzę,

d) kieruje zgromadzeniem, zjazdem lub zebraniem po rozwiązaniu go przez przewodniczącego lub przedstawiciela władzy,

e) kto będąc wezwanym do opuszczenia miejsca zgromadzenia, nie uczyni temu zadość (art. 14) lub nie opuści miejsca zgromadzenia po rozwiązaniu (art. 14, 16, 17),

f) kto bierze udział w zgromadzeniu wbrew przepisowi art. 12 ulega, o ile dany czyn nie ulega karze surowszej w myśl innych przepisów, karze grzywny do 1000 złotych lub aresztu do 6 tygodni.

Wszelkie inne przekroczenia postanowień niniejszej ustawy ulegają karze grzywny do 500 złotych lub karze aresztu do 2 tygodni.

2) Do orzekania powołane są powiatowe władze administracji ogólnej.

R o z d z i a ł V I I I.

Postanowienia przejściowe i końcowe.

Art. 26. Sprawy zwoływania, przewodniczenia i uczestnictwa osób wojskowych w zgromadzeniach i zebraniach unormuje rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 27. 1) Przepisy niniejszej ustawy nie mają zastosowania:

a) do wszelkiego rodzaju zgromadzeń, zwoływanych w wykonaniu przepisów ustawowych lub przez właściwe władze i urzędy publiczne;

b) do religijnych zebrań i pochodów, urządzanych przez związki religijne, prawnie uznane, o ile odbywają się w sposób, tradycyjnie ustalony lub przewidziany w akcie, uznającym dane wyznanie, oraz do pochodów weselnych i pogrzebowych jak również pielgrzymek;

c) do zgromadzeń i zebrań towarzyskich, rodzinnych i szkolnych;

d) do zebrań rozrywkowych, odbywających się w lokalach;

e) do zgromadzeń i zebrań akademickich, odbywających się na terenie szkół akademickich oraz innych wyższych szkół, które uzyskały uprawnienia szkół akademickich.

2) Jeżeli zgromadzenia, wymienione w pkt. b) c) i d), mogłyby zagrazać bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu, władza może wydać odpowiednie zarządzenia.

Art. 28. Ustawa niniejsza w niczem nie narusza:

a) ograniczeń, wynikających z przepisów sanitarnych, budowlanych, ogniowych i drogowych;

b) zawartych w obowiązujących przepisach prawnych ograniczeń osób wojskowych co do

brania udziału w życiu politycznym i publicznym; c) postanowień art. 82 i 164 polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej, zawartej w Genewie dnia 15 maja 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 371).

Art. 29. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych, co do art. 11 ust. 2 w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych, a co do art. 26 Ministrowi Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 30. 1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

2) Równocześnie tracą moc:

a) rosyjskie tymczasowe przepisy o zgromadzeniach z dnia 4/17 marca 1906 r. (dodatek do art. 115¹ ustawy o zapobieganiu przestępstwom i ich tłumieniu, zawarte w t. XVI Zb. ust. ros.);

b) rozporządzenie Kom. Gen. Ziem. Wschodnich z dnia 25 maja 1919 r. o zgromadzeniach (Dz. U. Z. C. Z. W. Nr. 5, poz. 30);

c) austriacka ustawa o zgromadzeniach z dnia 15 listopada 1867 r. (austr. d. u. p. Nr. 135);

d) postanowienia §§ 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 i 20 niemieckiej ustawy o stowarzyszeniach z dnia 19 kwietnia 1908 r. (Dz. U. Rzeszy str. 151) w odniesieniu do zebrań i zgromadzeń;

e) ustawa z dnia 5 sierpnia 1922 r. w sprawie wolności zgromadzeń przedwyborczych, (Dz. U. R. P. Nr. 66 poz. 594 oraz wszelkie inne przepisy, dotyczące zebrań i zgromadzeń. Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*, Prezes Rady Ministrów: w. z. *Wł. Zawadzki*, Minister Spraw Wewnętrznych: *Bron. Pieracki*, Kierownik Ministerstwa Spraw Wojskowych:

Fabrycy,
Minister Spraw Zagranicznych: *August Zaleski*.

I.

U S T A W A

o zbiórkach publicznych

z dnia 15 marca 1953 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 22, poz. 162).

Art. 1. Wszelkie publiczne zbieranie ofiar w gotówce lub w naturze na pewien zgóry określony cel wymaga uprzedniego pozwolenia władzy.

Art. 2. (1) Do udzielania pozwoleń powołane są:

a) powiatowe władze administracji ogólnej, o ile zbiórka ma być przeprowadzona na obszarze powiatu lub jego części;

b) wojewódzkie władze administracji ogólnej, o ile zbiórka ma być przeprowadzona na obszarze całego województwa lub jego części; obejmującej więcej niż jeden powiat.

(2) Pozwolenie na zbiórkę, mającą się odbyć na obszarze większym niż jedno województwo, wydaje, zależnie od wniosku instytucji, zarządzającej zbiórkę, bądź każda wojewódzka władza administracji ogólnej oddzielnie, bądź wojewódzka władza administracji ogólnej właściwa ze względu na miejsce siedziby instytucji, zarządzającej zbiórkę, za zgodą wojewódzkich władz administracji ogólnej, na których obszarze zbiórka ma się odbywać. Wojewódzka władza administracji ogólnej, właściwa ze względu na miejsce siedziby instytucji, zarządzającej zbiórkę, wydaje również pozwolenie na zbiórkę, mającą się odbyć na

obszarze większym niż jedno województwo, na zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych.

(3) Jeżeli zebrane ofiary mają być zużyte zagranicą Państwa, pozwolenia na zbiórkę udziela Minister Spraw Wewnętrznych po porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych i Ministrem Skarbu.

Art. 3. (1) Pozwolenie na zbiórkę publiczną może być udzielone tylko wówczas, gdy cel zbiórki nie jest przeciwny prawu oraz ze stanowiska interesu publicznego jest godny poparcia.

(2) Za takie cele uważa się przede wszystkim cele: religijne, państwowe, oświatowe, zdrowotne, kulturalno-społeczne i społeczno-opiekuńcze.

(3) Zbiórki publiczne, urządzone w interesie osobistym, są wzbronione.

(4) Pozwoleń na zbiórki na cele oświatowe udzielają władze administracji ogólnej po porozumieniu z właściwą władzą szkolną II instancji.

Art. 4. Pozwolenie na zbiórkę publiczną może być udzielone jedynie stowarzyszeniom zarejestrowanym, organizacjom, posiadającym osobowość prawną, albo komitetom organizowanym dla przeprowadzenia określonego celu. Cel zbiórki winien być zgodny ze statutem stowarzyszenia lub organizacji, bądź z aktem organizacyjnym komitetu.

Art. 5. Minister Spraw Wewnętrznych określa w drodze rozporządzeń sposoby przeprowadzania zbiórek.

Art. 6. (1) W pozwoleniu winien być określony czas, w którym zbiórka ma być przeprowadzona.

(2) W pozwoleniu mogą być wymienione warunki co do sposobu przeprowadzenia zbiórki.

Art. 7. (1) Zbiórki publiczne mogą być

przeprowadzane jedynie przez członków tej instytucji (art. 4), która pozwolenie otrzymała, lub przez członków instytucji, mających cele pokrewne, albo przez osoby, przez te instytucje imiennie zaproszone.

(2) Osoby, organizujące lub przeprowadzające zbiórkę, nie mogą za swe czynności otrzymywać wynagrodzenia¹⁾.

Art. 8. (1) Władza, która udzieliła, pozwolenia, może w każdym czasie, sama lub przez podległe sobie władze i organa informować się o stanie akcji zbiórkowej w szczególności przez wgląd w akta, księgi oraz dokumenty kasowe, przeprowadzać rewizję kasy, żądać ustnych i pisemnych wyjaśnień oraz wysyłać swoich delegatów na posiedzenia instytucji. Instytucje te winny zawiadamiać władzę przynajmniej na 24 godziny naprzód o posiedzeniach, na których mają być omawiane sprawy zużytkowania zebranych ofiar. Postanowienia o kontroli zużycia funduszy, uzyskanych ze zbiórki, nie odnoszą się do stowarzyszeń, podlegających w tym zakresie nadzorowi władzy z mocy prawa o stowarzyszeniach z dnia 27 października 1932 r. (Dz.U.R.P. Nr. 94, poz. 808).

(2) Minister Spraw Wewnętrznych władny jest w drodze rozporządzenia wydawać szczegółowe przepisy, dotyczące kontroli nad zbiorcami publicznymi.

(3) Postanowienia ustępów poprzednich nie mają zastosowania do instytucji, które zostały powołane do życia na mocy specjalnych ustaw, przewidujących kontrolę władz nad temi organizacjami.

Art. 9. (1) Wynik zbiórki i sposób zużytkowania zebranych ofiar winien być podany do wiadomości władzy, która pozwolenie wy-

¹⁾ Nie wolno zatem powierzać zbieranie składek chociażby na cele kościelne kwestarzom lub przedsiębiorstwom za opłatą dla nich w jakiegobądź formie.

dała, oraz ogłoszony w prasie w ciągu miesiąca od ukończenia zbiórki.

(2) Od zastosowania postanowień ust. (1) oraz postanowień art. 8 wyłączone są takie organizacje i instytucje wyznania, uznanego przez Państwo, których wyłączenie wynika z uregulowania stosunku Państwa do tego wyznania na mocy specjalnej ustawy.

Art. 10. (1) Władza która pozwolenie wydała, może je cofnąć w każdym czasie, jeżeli zbiórka przeprowadzana jest niezgodnie z postanowieniami niniejszej ustawy, lub jeżeli ujawnione zostanie, że dalsze prowadzenie zbiórki może zagrażać bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu, albo jeśli władza stwierdzi (art. 8), że ofiary, uzyskiwane ze zbiórki, nie są przeznaczone na właściwy cel.

(2) W przypadku, przewidzianym w ust. (1) władza może jednocześnie zarządzić przekazanie zebranych ofiar na cele humanitarne jednej z instytucyj społeczno-opiekuńczych lub oświatowych.

Art. 11. (1) Kto wykrocza przeciwko postanowieniom niniejszej ustawy lub rozporządzeń, wydanych na jej podstawie, podlega w trybie administracyjnym karze aresztu do 1 miesiąca i grzywny do 1.000 złotych, albo jednej z tych kar.

(2) Kary te mogą być nakładane zarówno na osoby urządzające, jak i osoby, przeprowadzające zbiórkę publiczną.

(3) Ofiary, uzyskane ze zbiórki przeprowadzonej bez pozwolenia, ulegają przepadkowi i zostaną przekazane przez władzę na cele humanitarne jednej z instytucyj społeczno-opiekuńczych lub oświatowych.

Art. 12. Jeżeli w ustawie niniejszej jest mowa o powiatowych władzach administracji

ogólnej, są w miastach, stanowiących odrębne powiaty miejskie, właściwymi starostowie grodzcy (dyrektorowie policji, komisarz rządu m. Gdyni).

Art. 13. Ustawa niniejsza nie ma zastosowania:

a) do zbiórek na cele religijne, jeżeli są one prowadzone w obrębie zabudowań i pomieszczeń, poświęconych wyłącznie służbie Bożej;

b) do zbiórek, związanych z celami i tradycjami religijnymi uznanych przez Państwo związków wyznaniowych, przeprowadzanych poza budynkami i pomieszczeniami, wymienionymi w punkcie a), jeżeli zbiórki takie przeprowadzane są przez władze tych związków, ich organa, względnie osoby przez nie imiennie zaproszone i jeżeli odbywają się w sposób, ustalony tradycją i zwyczajami miejscowymi, lub też w bezpośredniej łączności z obrzędami religijnymi;

c) do zbiórek, przeprowadzanych w drodze loteryj pieniężnych lub fantowych, jeżeli zbiórki te nie są przeprowadzane w miejscach publicznych;

d) do zbiórek, przeprowadzanych w lokalach prywatnych wśród grona osób znajomych osobiście przeprowadzającym zbiórkę;

e) do zbiórek wśród młodzieży szkolnej w lokalach szkolnych, odbywających się na podstawie pozwolenia władz szkolnych;

f) do zbiórek koleżeńskich w lokalach urzędów publicznych na cele godne poparcia, odbywających się na podstawie pozwolenia przełożonego urzędu.

Art. 14. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 15. (1) Ustawa niniejsza wchodzi w ży-

cie trzydziestego dnia po dniu ogłoszenia i obowiązuje na całym obszarze Państwa;

(2) Równocześnie tracą moc wszelkie dotychczasowe przepisy o zbiórkach publicznych.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki.*

Prezes Rady Ministrów: *A. Prystor.*

Minister Spraw Wewnętrznych:

Bronisław Pieracki.

Minister Spraw Zagranicznych: *Beck.*

Minister Skarbu: *Wł. Zawadzki.*

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; *J. Jędrzejewicz.*

II.

Zbieranie składek na cele zagraniczne.

Św. Kongregacja Rozkrzew. Wiary (pro negotiis ritus orientalis) dekretem z d. 1 stycznia 1912 r. zabroniła Ordynarjuszom dawania pozwolenia na zbieranie ofiar przez duchownych obrządków wschodnich na cele kościelne bez wykazania się przez nich szczególnem pozwoleniem teże Kongregacji.

ROZRYWKI.

I.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 27 października 1933 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 85 poz. 632).

Prawo o publicznych przedsięwzięciach rozrywkowych.

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 29, poz. 249) postanawiam co następuje:

R o z d z i a ł I.

Przepisy ogólne.

Art. 1. Przepisom prawa niniejszego podlegają publiczne: widowiska, produkcje słowne, muzyczne, odczyty, przedsięwzięcia sportowe, szkoły tańców salonowych, zabawy ludowe, tudzież inne przedsięwzięcia, służące celom rozrywkowym lub pokazowym, z wyjątkiem wystaw gospodarczych i wyświetlania filmów za pomocą kinematografu.

Art. 2. § 1. Urządzenie rozrywek podlegających prawu niniejszemu wymaga pozwolenia władzy.

§ 2. Pozwolenie ma charakter ściśle osobisty i nie może być przeniesione na osobę trzecią ani w drodze spadku, ani aktem zdziałanym między żyjącymi.

§ 3. Minister Spraw Wewnętrznych władny jest w drodze rozporządzeń określać przedsięwzięcia rozrywkowe, co do których wystarczy zgłoszenie, oraz ustalać sposób i warunki takich zgłoszeń, a także uprawnienia władz w stosunku do zgłoszonych przedsięwzięć.

Art. 3 § 1. Udzielając pozwolenia, władza w miarę okoliczności może ustalić warunki, których niedopełnienie powoduje cofnięcie pozwolenia.

§ 2. Władza może uzależnić udzielenie pozwolenia od złożenia kaucji w gotówce, w papierach pupilarnych lub w formie gwarancji bankowej na zabezpieczenie ewentualnych roszczeń do przedsięwzięcia rozrywkowego ze strony jego pracowników lub publiczności.

Art. 4. § 1. Niezależnie od wymagań przepisów budowlanych i techniczno-sanitarnych dla teatrów i innych pomieszczeń przeznaczonych do licznego gromadzenia się ludzi, jeżeli przedsięwzięcie rozrywkowe wymaga specjalnych urządzeń technicznych, których bezpieczeństwo może nasuwać obawy, wówczas uruchomienie go będzie poprzedzone zbadaniem przez odpowiednią władzę przy udziale potrzebnych fachowców. W razie wątpliwości kompetencyjnych władzę tę ustala władza udzielająca pozwolenia na przedsięwzięcie.

§ 2. Przepisy co do wewnętrznego urządzenia pomieszczeń przedsięwzięć rozrywkowych i zachowania się w nich ze względu na wymagania bezpieczeństwa, higieny i porządku wydaje Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 5. Ze względu na właściwość władz i tryb postępowania oraz warunki organizowania przedsięwzięć prawo niniejsze rozróżnia przedsięwzięcia: a) z siedzibą stałą, b) wędrowne i c) dorywcze.

R o z d z i a ł II.

Przedsięwzięcia z siedzibą stałą.

Art. 6. § 1. Pozwolenia na przedsięwzięcie rozrywkowe z siedzibą stałą, z wyjątkiem przedsięwzięć teatralnych, udziela wojewódzka władza administracji ogólnej miejsca siedziby przedsięwzięcia.

§ 2. Pozwolenia na przedsięwzięcie teatralne bez względu na jego siedzibę udziela Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

§ 3. Pozwolenia te wydaje władza w zależności od oceny warunków miejscowych, charakteru przedsięwzięcia i kwalifikacyj jego organizatorów.

§ 4. Kompetencje przewidziane w § 1 — Minister Spraw Wewnętrznych a przewidziane w § 2 — Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego władny jest normować odmiennie drogą rozporządzeń.

Art. 7. Pozwolenia określone w art. 6 mogą być udzielane na okres do 15 lat w zależności od charakteru przedsięwzięcia, potrzeby odpowiednich inwestycji i kosztów z tem związanych.

R o z d z i a ł III.

Przedsięwzięcia wędrowne.

Art. 8. § 1. Pozwoleń na przedsięwzięcia wędrowne, z wyjątkiem objazdowych przedsięwzięć teatralnych, udzielają władze administracji ogólnej właściwe dla obszaru, na którym przedsięwzięcie ma funkcjonować, a na obszar całego Państwa — Minister Spraw Wewnętrznych.

§ 2. Pozwoleń na objazdowe przedsię-

wzięcia teatralne udziela Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

§ 3. Przepis art. 6. § 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 9. Po przybyciu przedsięwzięcia do miejscowości jego czasowego funkcjonowania, zarządzający ma obowiązek zgłosić miejscowo właściwej powiatowej władzy administracji ogólnej o czasie, miejscu i rodzaju produkcji. Władza ta, w zależności od oceny warunków miejscowych, może ograniczyć czas funkcjonowania przedsięwzięcia, a nawet zakazać jego funkcjonowania w danej miejscowości.

R o z d z i a ł I V.

Przedsięwzięcia dorywcze.

Art. 10. Pozwoleń na przedsięwzięcia dorywcze udzielają powiatowe władze administracji ogólnej miejsca przedsięwzięcia. Za dorywcze uważa się przedsięwzięcie zorganizowane wyłącznie celem urządzenia jednej lub paru rozrywek w jednej miejscowości.

R o z d z i a ł V.

Aprobata utworów i ich inscenizacji.

Art. 11. § 1. Na utwory z tekstem słownym, przeznaczone do publicznego wykonania, należy uprzednio uzyskać aprobatę miejscowo właściwej władzy administracji ogólnej, a jeżeli chodzi o obszar całego Państwa — Ministra Spraw Wewnętrznych,

Władza powołana do aprobaty utworu z tekstem słownym może zażądać dołączenia tłumaczenia go na język państwowy, jeżeli utwór pisany jest w języku innym.

§ 2. Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych mogą ustalać ulgi w zakresie potrzeby uprzedniej aprobaty utworów i zmieniać kompetencje co do aprobaty.

Art. 12. § 1 Władza może poddać ocenie również inscenizację i część mimiczną utworu, nie przewidzianą w aprobowanym jego tekście słownym. W tym celu zarządzający jest obowiązany co najmniej na 24 godziny przed ostateczną próbą produkcji zawiadomić o jej czasie i miejscu właściwą powiatową władzę administracji ogólnej.

§ 2. W stosunku do przedsięwzięć wędrownych inscenizacja i część mimiczna mogą być aprobowane przez powiatową władzę administracji ogólnej miejsca organizacji przedsięwzięcia, co nie pozbawia władzy miejsca wykonania utworu prawa do żądania poczynienia możliwych zmian, którychby wymagały warunki miejscowe.

R o z d z i a ł V I.

Produkcje zakazane.

Art. 13. Zakazane są przedsięwzięcia rozrywkowe przeciwne prawu albo zagrażające bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu, a w szczególności produkcje:

- a) szkodliwe dla interesu państwowego Rzeczypospolitej,
- b) obrażające uczucia narodowe,
- c) obrażające uczucia religijne kościołów i związków religijnych przez Państwo uznanych,
- d) mogące przyczynić się do zdziczenia obyczajów lub demoralizacji,
- e) stanowiące propagandę lub gloryfikację przestępstw,
- f) ośmieszające arcydzieła literatury polskiej lub złośliwie je zniekształcające

g) złośliwie przedstawiające w ujemnym świetle polską rzeczywistość,

h) wkraczające w dziedzinę hypnotyzmu i sugestji, o ile miałyby odbyć się przy udziale osób z pośród publiczności.

R o z d z i a ł V I I.

Przepisy porządkowe.

Art. 14, § 1. Programy przedstawień (produkcji) ze wskazaniem miejsca, czasu, przeznaczonych do wykonania utworów i biorących w nich udział personelu powinny być dostarczane powiatowej władzy administracji ogólnej miejsca przedstawień w miarę ustalenia tych programów, a w każdym razie najpóźniej na 24 godziny przed przedstawieniem.

§ 2 Programy te powinny być przed rozpoczęciem sprzedaży biletów podane do wiadomości drogą wywieszenia ich przy wejściu do pomieszczenia, gdzie przedstawienie ma się odbywać i w miejscach przeznaczonych do sprzedaży biletów. Przedruk programów nie podlega żadnym ograniczeniom.

§ 3. W razie konieczności zmiany programu należy o tem niezwłocznie podać do wiadomości władz i obwieścić sposobem wskazanym w paragrafie poprzednim. Osoby, które nabyły bilety przed obwieszczeniem zmiany, uprawnione są do zwrotu biletów i otrzymania wpłaconej za nie należności.

Art. 15. Zapowiedziane przedstawienia (produkcje) powinny rozpoczynać się dokładnie w czasie wskazanym w programach i afiszach.

Art. 16. Celem kontroli przestrzegania przepisów i warunków tudzież nadzoru artystycznego, oraz dla celów reprezentacyjnych, urządzający przedsięwzięcie ma obowiązek od-

dania do dyspozycji władz bezpłatnie najwyżej 6 miejsc. Obowiązek ten określa szczegółowo władza, udzielająca pozwolenia na przedsięwzięcie.

Art. 17. § 1. Powiatowa władza administracji ogólnej może zawiesić wykonanie utworu aprobowanego, jeżeli w tym czasie zajdą lub wyjdą na jaw okoliczności, wskazujące na to, że produkowanie utworu zagraża bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu.

§ 2. Powiatowa władza administracji ogólnej może również zawiesić wykonanie utworu, jeżeli ma dostateczne podstawy do przypuszczenia, że wykonanie to miałyby odbyć się z pogwałceniem praw autorskich.

§ 3. Minister Spraw Wewnętrznych może czasowo zawiesić funkcjonowanie prawnie istniejących przedsięwzięć rozrywkowych na obszarze całego Państwa z powodu żaloby narodowej. Podobne uprawnienie przysługuje wojewódzkiej władzy administracji ogólnej na podległym jej obszarze w przypadku epidemji. W pierwszym z tych przypadków zawieszenie nie może trwać dłużej niż 3 dni.

Art. 18. Szczegółowe przepisy porządkowe dotyczące funkcjonowania przedsięwzięć rozrywkowych, a zwłaszcza co do: godzin ich funkcjonowania, ograniczeń funkcjonowania niektórych przedsięwzięć w pewnych dniach ze względów religijnych, ograniczeń co do udziału dzieci i młodzieży oraz uczęszczania ich na przedstawienia—ustalają rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

R o z d z i a ł V I I I.

Postanowienia karne.

Art. 19. Kto wykracza przeciw przepisom prawa niniejszego lub rozporządzeń, wy-

danych na jego podstawie, podlega karze aresztu do 3 miesięcy lub grzywny do 3.000 zł. Do orzekania powołane są władze administracyjne.

Art. 20. Uporczywe nieprzestrzeganie przez przedsiębiorcę rozrywkowe przepisów prawa niniejszego i rozporządzeń na niem opartych, stwierdzone kilkakrotnem ukaraniem, a także nieprzestrzeganie warunków pozwolenia, daje władzy podstawę do cofnięcia go przed upływem terminu jego ważności.

R o z d z i a ł IX.

Postanowienia końcowe.

Art. 21. Do nadzoru nad funkcjonowaniem przedsięwzięć rozrywkowych, o ile nie chodzi o kompetencje szczególne, przewidziane w prawie niniejszem i w rozporządzeniach na niem opartych, powołane są powiatowe władze administracji ogólnej miejsca funkcjonowania tych przedsięwzięć.

Art. 22. Wszelkie zawiadomienia kierowane do władz w sprawach objętych niniejszem prawem lub rozporządzeniami wydanymi na jego podstawie, z wyjątkiem zawiadomień, wymienionych w art. 2 § 3 niniejszego prawa, są wolne od opłat stemplowych.

Art. 23. Wykonanie prawa niniejszego i wydanie w tym celu potrzebnych rozporządzeń wykonawczych porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 24. Prawo niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1934 r. Z dniem tym tracą moc obowiązującą wszelkie przepisy w sprawach uregulowanych prawem niniejszem, a w szczególności:

1) dekret z dnia 7 lutego 1919 r. w przed-

miocie przepisów tymczasowych o widowiskach (Dz. P. P. P. Nr. 14, poz. 177), o ile dotyczy spraw uregulowanych prawem niniejszem;

2) dekret kancelarii nadwornej z dnia 16 kwietnia 1822 r. (Zb. u. pol., tom 51, str. 169, Nr. 44);

3) dekret kancelarii nadwornej z dnia 5 sierpnia 1824 r. (Zb. u. pol., tom 52, str. 338, Nr. 98);

4) dekret kancelarii nadwornej z dnia 12 maja 1827 r. (Zb. u. pol., tom 55, str. 92, Nr. 60), ogłoszony rozporządzeniem gubernjalnem z dnia 28 maja 1827 r. (Zb. ust. prow., poz. 100);

5) dekret kancelarii nadwornej z dnia 6 stycznia 1836 r. (Zb. u. pol., tom 64, str. 8 Nr. 5);

6) rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 listopada 1850 r. (Dz. P. P. Nr. 454);

7) najwyższe postanowienia z dnia 25-go czerwca 1855 r., ogłoszone rozp. min. z dnia 12 lipca 1855 r. L. 14596;

8) postanowienia § 14 najwyższego postanowienia z dnia 14 września 1852 r., ogłoszonego rozporządzeniem ministrów: spraw wewnętrznych, sprawiedliwości i skarbu z dnia 19 stycznia 1853 r. (Dz. U. P. Nr. 10), o ile dotyczą spraw uregulowanych prawem niniejszem;

9) §§ 32, 33a, 33b, 33c, 40, 49, 53 i 54 ordynacji przemysłowej Rzeszy Niemieckiej (według tekstu ogłoszonego przez Kanclerza Rzeszy z dnia 26 lipca 1900 r. (Dz. Ust. Rz. str. 871) oraz §§ 115b, 118, 120 p. 1 i 121 ustawy z dnia 1 sierpnia 1883 r. o właściwości władz administracyjnych i sądowno administracyjnych (Zb. ust. pr. str. 237) i rozporządzenia z dnia 31 grudnia 1883 r. w sprawie wykona-

nia ustawy Rzeszy z dnia 10 lipca 1883 r., zmieniającej ordynację przemysłową (Zb. ust. pr. str. 7 z 1884 r.) — o ile przepisy te dotyczą spraw uregulowanych niniejszym prawem.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*
Prezes Rady Ministrów i Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego:

J. Jędrzejewicz

Minister Spraw Wewnętrznych:

Bronisław Pieracki

Minister Spraw Zagranicznych: *Beck*

Minister Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski.*

Minister Skarbu: *Wł. Zawadzki*

Minister Sprawiedliwości: *Czesław Michałowski*

Minister Rolnictwa i Reform Rolnych:

Nakoniecznikow-Klukowski

Minister Przemysłu i Handlu: *Zarzycki*

Minister Komunikacji: *M. Butkiewicz*

Minister Opieki Społecznej: *Hubicki*

Minister Poczty i Telegrafów: *Kaliński.*

II.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych

z dnia 28 grudnia 1933 r.

o wykonaniu prawa o publicznych przedsięwzięciach rozrywkowych.

(Dz. U. R. P. Nr. 103, poz. 801).

Na podstawie art. 2 § 3, art. 6 § 4, art. 11 § 3 i art. 23 prawa z dnia 27 października 1933 r. o publicznych przedsięwzięciach rozrywkowych (Dz. U. R. P. Nr. 85, poz. 632) zarządzam co następuje.

§ 1. 1. Przedsięwzięcia rozrywkowe dorywcze (art. 10 powołanego prawa) w lokalach,

z wyjątkiem przedstawień teatralnych, wolne są od obowiązku uzyskiwania pozwoleń przewidzianych w wymienionem prawie, natomiast mają być zgłaszane powiatowej władzy administracji ogólnej miejsca przedsięwzięcia.

2. Zgłoszenie powinno być dokonane najpóźniej na 3 dni przed dniem produkcji lub pokazów, licząc ten termin od otrzymania zgłoszenia przez władzę, i ma zawierać dane wskazane w § 3 rozporządzenia niniejszego, z wyjątkiem tych danych, które ze względu na rodzaj lub zakres przedsięwzięcia byłyby bezprzedmiotowe.

3. Organizatorzy odczytów obowiązani są zamiast przedstawienia do aprobaty całkowitej jego treści, podać w zgłoszeniu temat i program odczytu. Jeżeli odczyt ma być ilustrowany produkcjami artystycznymi lub pokazami, musi być to uwidocznione w zgłoszeniu.

§ 2. 1. Władza może zakazać każdego z przedsięwzięć, o których mowa w § 1, jeżeli nie dopełniono warunków zgłoszenia albo jeżeli zachodzą okoliczności, świadczące, że przedsięwzięcie zagraża bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu. Może ona także uzależnić ustosunkowanie się do przedsięwzięcia od uprzedniego dostarczenia dodatkowych informacji, okazania przeznaczonych do wykonania utworów, przedmiotów, pokazu i t. p., a zgodę swoją — od dopełnienia wskazanych okolicznościami warunków, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego.

2. Zakaz należy podać do wiadomości zgłaszającego najpóźniej w przeddzień zamierzonego urzędzenia rozrywkowego.

§ 3. 1. Podanie o pozwolenie na przedsięwzięcie rozrywkowe ma zawierać następujące dane:

a) kto, kiedy, gdzie (w jakiej miejscowości

i lokalu względnie na jakim obszarze) i jakie przedsięwzięcie prowadzić zamierza,

b) jakie posiada po temu kwalifikacje (wykształcenie i przygotowanie praktyczne, dotychczasowe wyniki pracy na odpowiednim polu i t. p.),

c) jakie posiada środki techniczne i zasoby majątkowe do prowadzenia przedsięwzięcia.

2. Jeżeli o pozwolenie ubiega się osoba prawna, w podaniu powinno być wskazane, kto ma być odpowiedzialnym kierownikiem przedsięwzięcia oraz na podstawie jakiego aktu uzyskała osobowość prawną.

3. Organizatorzy przedsięwzięć dorywczych z produkcjami słownymi winni nadto wskazać przez jaką władzę i kiedy były aprobowane utwory słowne, które mają być produkowane, jeżeli te utwory wymagają aprobaty. Jeżeli utwory takie nie były aprobowane, należy je złożyć do aprobaty w trybie art. 11 powołanego prawa.

§ 4. Władza udzielająca pozwolenia może żądać uzupełniających danych.

§ 5. Przed udzieleniem pozwolenia na przedsięwzięcie z siedzibą stałą władza rozważy, czy ze względu na swój charakter nie będzie ono niepokoić sąsiadów i w razie nasuwających się obaw w tym względzie, zarządzi rozprawę na miejscu zbadania zarzutów i możliwego uzgodnienia sprzecznych interesów. Wyniki rozprawy będą wzięte pod uwagę przy ustalaniu warunków pozwolenia.

§ 6. 1. O pozwolenie na przedsięwzięcie wędrowne na obszar całego Państwa mogą ubiegać się jedynie osoby, które prowadziły już tego rodzaju przedsięwzięcie co najmniej w ciągu roku na obszarze 3-ch województw.

2. Od powyższego ograniczenia mogą być wyjątkowo zwolnione przedsięwzięcia w wypadkach szczególnie zasługujących na uwzględnienie

§ 7. 1. Zgłoszeniu przedsięwzięcia wędrownego w miejscowości jego czasowego funkcjonowania (art. 9 powołanego prawa) powinno towarzyszyć okazanie odpowiedniego pozwolenia na przedsięwzięcie.

2. Postanowienie § 5 ust. 3 rozporządzenia niniejszego ma tu odpowiednie zastosowanie.

§ 8. 1. Utwory z tekstem słownym podlegające aprobacie władz (art. 11 powołanego prawa) mają być składane im w 2-ch egzemplarzach, z których jeden pozostaje w urzędzie, 2-gi zaś zwraca się stronie z odpowiednią adnotacją co do aprobaty lub jej odmowy.

2. Aprobując utwór, władza może również orzec, że jest on niedozwolony dla dzieci i młodzieży do lat 17.

3. Aprobata władz obejmuje zarówno treść jak i tytuł utworu. Władza może odmówić aprobaty zarówno w całości jak w części w stosunku do całości obszaru Państwa jak i jego poszczególnych obszarów.

§ 9. Utwory sceniczne polskiej literatury klasycznej jak również oryginalne teksty słowne do utworów klasyków muzyki polskiej nie wymagają uprzedniej aprobaty władz przewidzianej w art. 11 § 1 powołanego prawa.

§ 10. 1. Miejsca urzędowe, o których mowa w art. 16 powołanego prawa, oraz ich przeznaczenie będą ustalane dla poszczególnych przedsięwzięć zarządzeniami władz powołanych do udzielania pozwoleń na przedsięwzięcia, o ile chodzi o przedsięwzięcia przewidziane w § 1 niniejszego rozporządzenia — władz powołanych do przyjmowania przewidzianych w nim zgłoszeń.

2. Dla przedsięwzięć wędrownych, na które pozwolenia udziela Minister Spraw Wewnętrznych, z wyjątkiem przedsięwzięć teatralnych, obowiązek, przewidziany w art. 16 powołanego prawa, określa się jak następuje:

1) przedsięwzięcia posiadające miejsca numerowane mają oddać do dyspozycji władz:

a) w mieście stoł. Warszawie i miastach wojewódzkich 5 miejsc stałych, z których 3 w pierwszym rzędzie i 2 w drugim rzędzie;

b) w innych miejscowościach 4 miejsca stałe, z których 2 w pierwszym rzędzie i 2 w drugim rzędzie;

2) przedsięwzięcia nie posiadające miejsc numerowanych mają oddać na każde przedstawienie do dyspozycji władz:

a) w m. st. Warszawie i miastach wojewódzkich 5 miejsc,

b) w innych miejscowościach 4 miejsca.

3. Dysponowanie miejscami oznaczonymi w ust. 2 niniejszego §-u oraz ich wybór należy w m. st. Warszawie i miastach wojewódzkich do wojewodów (Komisarza Rządu), w innych zaś miejscowościach do powiatowych władz administracji ogólnej.

§ 11. Udzielanie pozwoleń na przedsięwzięcia rozrywkowe w lokalach gastronomicznych z wyjątkiem produkcji o charakterze widowiskowym oraz na ustawianie w miejscach publicznych automatów rozrywkowych i głośników przekazuje się powiatowym władzom administracji ogólnej.

§ 12. Dla obszaru m. st. Warszawy aprobatą utworów z tekstem słownym oraz ocena inscenizacji i części mimicznej utworów należy do Komisarza Rządu.

§ 13. Przez powiatową władzę administracji ogólnej należy rozumieć w powiatach miejskich starostę grodzkiego, a na obszarze województwa śląskiego dyrektora policji.

§ 14. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1-go stycznia 1934 r.

Minister Spraw Wewnętrznych:
Bronisław Pieracki.

ZAKŁADY DOBROCZYNNE.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 22 kwietnia 1927 r.

O nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych.

(Dz. U. R. P. z dnia 30 kwietnia 1927 r. Nr. 40 poz. 354).

Na podstawie art. 44 ust. 6 konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1927 o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustaw (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 443) postanawiam, co następuje:

Art. 1. Nadzorowi kontroli według przepisów rozporządzenia niniejszego podlegają stowarzyszenia i związki, oraz instytucje i zakłady, których cele należą do zakresu opieki społecznej w myśl art. 2 ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 726), niezależnie od formy, w jakiej powstały i niezależnie od nazwy, z wyjątkiem związków publiczno-prawnych i wyznaniowych.

Art. 2. Władzami nadzoru, powołanemi do działania w myśl postanowień rozporządzenia niniejszego, są: w pierwszej instancji—starostowie, ponadto na obszarze b. zaboru rosyjskiego komisarze rządu, b. zaboru austriackiego magistraty miast o własnym statucie, wreszcie byłego zaboru pruskiego prezydenci miast wydzielonych z powiatów, w drugiej instancji — wojewodowie.

Do wykonywania nadzoru w myśl przepisów rozporządzenia niniejszego nad zakładami opiekuńczymi związków samorządowych powołane są właściwe władze nadzorcze tych związków.

O ile chodzi o miasto stołeczne Warszawę, nadzór ten wykonywa Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 5. Stowarzyszenia i Związki oraz instytucje i zakłady, podlegające przepisom rozporządzenia niniejszego, obowiązane są przysyłać właściwej, w myśl art. 2, władzy nadzorczej sprawozdania z działalności swej za każdy rok ubiegły.

Minister Pracy i Opieki Społecznej wyda w drodze rozporządzenia przepisy dotyczące rachunkowości stowarzyszeń i związków, instytucyj i zakładów wskazanych w ustępie pierwszym, oraz warunków, jakim odpowiadać winny ich roczne sprawozdania.

Art. 4. Władzom nadzorczym (art. 2) służy prawo żądania wszelkich wyjaśnień i dokumentów, dotyczących instytucyj i zakładów opiekuńczych oraz przeprowadzenia rewizji ich działalności.

Art. 5. Zakłady opiekuńcze powinny posiadać regulaminy, określające przede wszystkim: przeznaczenie zakładu, maksymalną ilość miejsc w zakładzie, warunki przyjmowania i usuwania pensjonariuszy oraz ogólny rozkład dnia zakładowego.

Jeżeli zakład przewiduje możność pobierania opłat od pensjonariuszy, lub jeżeli czerpie lub zamierza czerpać na utrzymanie zakładu z zysków osiąganych z pracy pensjonariuszy, powinien w regulaminie przewidzieć wysokość tych opłat oraz określić warunki pracy pensjonariuszy.

Regulaminy zakładów powinny odpowiadać przepisom, które wyda Minister Pracy i Opieki Społecznej w drodze rozporządzenia.

Art. 6. Zakłady opiekuńcze obowiązane są prowadzić wykaz pensjonariuszy.

Art. 7. Każdy zakład opiekuńczy obowiązany jest posiadać stałego kierownika, odpowiedzialnego za prowadzenie zakładu.

Kwalifikacje dla kierowników poszczególnych kategorii zakładów opiekuńczych określi rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 8. Władzom nadzorczym przysługuje prawo dokonywania inspekcji zakładów opiekuńczych. Kierownictwo zakładu ma obowiązek dopuszczania urzędników inspekcji do wzytowania pomieszczeń zakładu.

Art. 9. Działalność stowarzyszeń, związków, instytucyj i zakładów podlega kontroli władz nadzorczych jedynie pod względem zgodności z obowiązującymi przepisami.

Art. 10. Od zarządzeń władz nadzorczych, wydanych na podstawie przepisów rozporządzenia niniejszego służy prawo odwołania.

Odwołanie wstrzymuje wykonanie zarządzenia z wyjątkiem zarządzeń w zakresie sanitarno-hygjenicznych warunków zakładu.

Art. 11. W wypadkach niestosowania się przez stowarzyszenia, związki, instytucje lub zakłady, podlegające rozporządzeniu niniejszemu do postanowień tego rozporządzenia lub rozporządzeń na jego podstawie wydanych, oraz zarządzeń władz nadzorczych, tym ostatnim służy:

- 1) prawo upomnienia na piśmie zarządu stowarzyszenia lub związku, albo kierownictwa instytucyj lub zakładu,
- 2) w razie bezskutecznych kilkakrotnych upomnień prawo zażądania usunięcia kierownika zakładu,

3) w razie szczególnie poważnych lub powtarzających się wykroczeń prawo wprowadzenia przymusowego zarządu stowarzyszenia, związku, instytucji lub zakładu na czas niezbędny dla usunięcia wadliwości.

Art. 12. Wprowadzenie przymusowego zarządu w myśl punktu 3) artykułu 11 zarządza Minister Pracy i Opieki Społecznej.

Jeżeli do wykonywania przymusowego zarządu zostanie powołany związek samorządowy, nie może on uchylić się od obowiązku przyjęcia zarządu.

Art. 13. Minister Pracy i Opieki Społecznej może w drodze rozporządzenia nadawać poszczególnym stowarzyszeniom, związkom, instytucjom i zakładom prawo żądania, na równi ze związkami samorządowymi, zwrotu wydatków poniesionych na sprawowanie opieki, od związków samorządowych, zobowiązanych do wykonania opieki trwałej i w granicach tych obowiązań—jak również od innych osób prawnych, oraz od osób fizycznych obowiązanych do wykonywania opieki.

Art. 14. Rozporządzenie niniejsze nie narusza ustawowych kompetencji innych władz naczelnych.

Art. 15. Wykonanie rozporządzenia niniejszego powierza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 16. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w miesiąc po ogłoszeniu i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego.

Prezydent Rzeczypospolitej (—) *I. Mościcki*,
Prezes Rady Ministrów (—) *K. Bartel*,
Minister Spraw Wewnętrznych (—) *Stawoj Składkowski*.

Minister Spraw Zagranicznych (—) *August Za-leski*.

Minister Skarbu (—) *G. Czechowicz*.

Minister Sprawiedliwości (—) *A. Meysztowicz*.

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (—) *Dr. Dobrucki*

Minister Rolnictwa (—) *K. Niezabytowski*.

Minister Przemysłu i Handlu (—) *E. Kwiatkowski*.

Minister Komunikacji (—) *Romocki*.

Minister Robót Publicznych (—) *Moraczewski*.

Minister Pracy i Opieki Społecznej (—) *Dr. Jurkiewicz*.

Minister Reform Rolnych (—) *Witold Staniewicz*.

Minister Poczty i Telegrafów (—) *Bogusław Miedziński*.

UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE.

I.

Zasadnicze orzeczenie w sprawie opłacania służby kościelnej w Kasie Chorych.

Najwyższy Trybunał Administracyjny
L. Rej. 3901/31.

W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej!

Najwyższy Trybunał Administracyjny pod przewodnictwem sędziego Dr. Rappego, w obecności Sędziów: Dra Barnaczka, Dra Rybaczewskiego, przy udziale urzędnika Sekretariatu Prawniczego Rużemskiego, jako protokulanta w sprawie X. Józefa Ślęzyka, proboszcza i dziekana w Wielopolu Skrzyńskim, przeciw orzeczeniu Urzędu Wojewódzkiego Krakowskiego z dnia 4 lutego 1931 r. L.O.S. IV. 246/2/30 w przedmiocie obowiązku ubezpieczenia organisty i kościelnego, wobec niezgłoszenia przez strony wyraźnego wniosku o przeprowadzenie rozprawy, w myśl art. 72 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. Poz. 806 Dz. Ust. na posiedzeniu niejawnym, po rozpatrzeniu aktów sprawy: uchyla zaskarżone orzeczenie jako niezgodne z ustawą i zarządza zwrot wniesionej opłaty.

P o w o d y.

Zarząd Powiatowy Kasy Chorych w Dębicy listami płatniczymi z 12 grudnia 1929 r. i z 20 czerwca 1930 r. orzekł, że Aleksander Święteń, organista w Wielopolu, i Karol Śliwa, kościelny w Wielopolu podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek choroby i zobowią-

zał księdza Józefa Ślęzyka, proboszcza w Wielopolu, do zapłacenia składek ubezpieczeniowych w kwocie 494 zł. 38 gr. za czas od 1-go stycznia 1927 r. do 31 listopada 1929 i w kwocie 14 zł. 13 gr. za miesiąc czerwiec 1930 r. Starosta w Ropczycach decyzją z 9 sierpnia 1930 r. L. XII. 466 nie uwzględnił odwołania X. Ślęzyka od powyższych list płatniczych, a Urząd Wojewódzki w Krakowie orzeczeniem z 4 lutego 1931 r. L. O. S. IV/246/2/930, wydanym w załatwieniu dalszego odwołania X. Ślęzyka, zatwierdził decyzję Starosty.

Na orzeczenie Urzędu Wojewódzkiego wniósł ks. Ślęzyk skargę do Najwyższego Trybunału Administracyjnego, którą następnie — podanie z 24 grudnia 1932 — podtrzymał w myśl art. 115 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1932 r. p. 806 Dz. Ust.

Najwyższy Trybunał Administracyjny rozważył co następuje:

Urząd Wojewódzki zaznaczył w zaskarżonym orzeczeniu, że w myśl reskryptów Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z 22 września 1926 r. Nr. 3811 U. III i z 27 stycznia 1928 L. 270 U. III. oraz Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 14 grudnia 1925 r. L. 10228 i zgodnie z przepisem § 12 ustawy konkurencyjnej w brzmieniu ustanowionym ustawą z 20 sierpnia 1905 (gal. Dz. Ust. Kr. Nr. 100) pracodawcą służby kościelnej jest każdorazowy proboszcz, a za tem na nich ciąży obowiązek zgłaszania służby kościelnej do Kasy Chorych i on jest wobec tejże Kasy odpowiedzialny za składki ubezpieczeniowe, pokrywać się mające z dochodów kościelnych, względnie z dodatków konkurencyjnych.

Skarżący wywodzi w skardze, że pracodawcą służby kościelnej nie jest proboszcz, lecz kościół, względnie gmina parafjalna, a pro-

boszcz działa jedynie w imieniu tejże gminy, względnie w imieniu kościoła jako zastępca i z tego powodu osobiście, t.j. swoim majątkiem, nie odpowiada za składki ubezpieczeniowe.

Urząd Wojewódzki w odpowiedzi na skargę podnosi, że proboszcz nie tylko przyjmuje służbę kościelną, lecz także kieruje jej pracą.

W związku z tem stwierdzić przedewszystkiem należy, że osoba, przyjmująca osoby inne do pracy, a nawet kierująca ich pracą przez to samo jeszcze nie staje się ich pracodawcą. W ustawie o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby z 19 maja 1920 (p. 272. Dz. Ust.) nie określono istoty pojęcia prawodawcy. Przyjąć wobec tego należy, że prawodawca ma w tej ustawie na myśli pracodawców w znaczeniu zwyczajnem, a zatem osoby, które na swój rachunek i na swoje ryzyko zatrudniają pracowników. Obojętnem jest przytem, czy dana osoba sama przyjmuje pracowników i czy kieruje ich pracą, czy też działa za pośrednictwem swoich zastępców, względnie pełnomocników. Skarżący mógłby być wobec tego osobiście uważany za pracodawcę organisty Świętonia i kościelnego Śliwy tylko w tym razie, gdyby pracownicy byli zatrudnieni na jego rachunek i ryzyko. Do uznania, że ten warunek jest spełniony, brak jednak podstawy. W szczególności nie mogą być w tym względzie za podstawę uważane postanowienia § 12 ustawy z 15 sierpnia 1866 (gal. Dz. Ust. Kraj. Nr. 28). względnie ustawy z 16 kwietnia 1896 (gal. Dz. Ust. Kraj. Nr. 25) w brzmieniu ustanowionym powołaną w zaskarżonym orzeczeniu ustawą z 20 sierpnia 1905, ponieważ w tych postanowieniach określono dla wydatków na utrzymanie sług kościelnych źródła specjalne, odrębne od prywatnego majątku proboszcza. Gdy zaś skarżącego zobo-

wiązano osobiście do opłacenia składek ubezpieczeniowych, należało uchylić zaskarżone orzeczenie jako niezgodne z ustawą.

Zwrot opłaty od skargi opiera się na art. 95 rozporządzenia z 27 października 1932 (p. 806 Dz. Ust.).

Warszawa, dnia 25 kwietnia 1933 r.

Podpisy: Dr. Rappe, Dr. Bernaczek, Dr. Rybaczewski.

Najwyższy Trybunał Administracyjny.

Do Ks. Józefa Ślęzyka, proboszcza i dziekana w Wielopolu Skrzyńskim.	Przesyła Księdzu Dziekanowi, jako skarżącemu, powyższy wypis wyroku.
Do rąk pełnomoc. adwokata Dr. Brunona Krisego w Ropczycach.	Zwrot opłaty uskuteczni Izba Skarbowa w Krakowie do rąk skarżącego.

Warszawa, 2 maja 1933 r.

Prezes, (podpis nieczytelny).

Członek Sekretariatu (podpis nieczytelny).

II.

Orzeczenie w sprawie ubezpieczenia organistów.

Najwyższy Trybunał Administracyjny
L. Rej. 5896/31.

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Najwyższy Trybunał Administracyjny pod przewodnictwem Sędziego Dr. Bernaczka w obecności Sędziów Dr. Rybaczewskiego, Żeleńskiego i protokulanta Dr. Pogonowskiego w sprawie Ks. Wojciecha Stachyraka w Futomie przeciw orzeczeniu Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie z dnia 6 maja 1931 r. L. P. U. 288/cho/30/401-cho, 30 w przedmiocie ubezpieczenia na wypa-

dek choroby organisty Antoniego Siwca, w myśl art. 72 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. poz. 806 Dz. Ust. na posiedzeniu niejawnym, po rozpatrzeniu aktów sprawy:

uchyla zaskarżone orzeczenie jako nieuzasadnione w ustawie i zarządza zwrot wniesionej opłaty.

Powody.

Powiatowa Kasa Chorych w Rzeszowie wymierzyła ks. Wojciechowi Stachyrakowi rzym. kat. proboszczowi w Futomie, opłatę ubezpieczeniową z tytułu zatrudnienia organisty Antoniego Siwca w kwocie 6 zł. 85 gr. za grudzień 1929 r., zaliczając go do 6 grupy zarobkowej; Starostwo w Rzeszowie orzeczeniem z 3-go kwietnia 1930 r. L. 28/Kas ch/30 zatwierdziło ten wymiar.

Odwołania ks. Stachyraka Urząd Wojewódzki we Lwowie decyzją z 6 maja 1931 r. L.P.U. 228/cho/30 401/cho/30 nie uwzględnił i zatwierdził orzeczenie starostwa co do obowiązku ks. Stachyraka jako proboszcza ubezpieczenia organisty, natomiast uchylił dokonany przez Kasę Chorych wymiar składek, jako nieoparty na szczegółowym zbadaniu.

Na decyzję tę wniósł ks. Stachyrak do Najwyższego Trybunału Administracyjnego skargę popartą stosownie do art. 115 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1932 r. (Dz. Ust. poz. 806) bez żądania przeprowadzenia rozprawy.

Rozpatrując sprawę Najwyższy Trybunał Administracyjny rozważył co następuje:

Władza pozwana stanęła w zaskarżonym orzeczeniu na stanowisku, że za pracodawcę służby kościelnej, do której zalicza się organista, uważać należy proboszcza właściwej pa-

rafji, który jest odpowiedzialnym wobec Kasy za całość należnych składek ubezpieczeniowych.

Najwyższy Trybunał Administracyjny nie podzielił tego zapatrywania. Jak to już bowiem trybunał orzekł w wyroku swoim z 25 kwietnia 1933 r. L. Rej. 3091/31, za pracodawców, w myśl ustawy z 19 maja 1920 r. (Dz. U. poz. 272) uważać należy osoby, które na swój rachunek i na swoje ryzyko zatrudniają pracowników. W danym wypadku mógłby zatem skarżący być uznany za pracodawcę Antoniego Siwca wtedy, gdyby tenże zajęty był na rachunek i ryzyko skarżącego. Tymczasem do stwierdzenia, że warunek ten odnośnie do organisty Siwca jest spełniony, brak jest jakiegokolwiek podstawy.

Gdy więc skarżącego zobowiązano osobiście do płacenia składek ubezpieczeniowych na organistę Siwca, należało zaskarżone orzeczenie uchylić jako nieuzasadnione w ustawie.

Zwrot opłaty opiera się na art. 95, ustęp 1 wskazanego wyżej rozporządzenia z 27 października 1932.

Warszawa, dnia 19 września 1933 r.

Podpisy: (—) Bernaczek, (—) Dr. Rybaczewski, (—) Żeleński.

Do

Ks. Wojciecha Stachyraka w Futomie

do rąk pełn. adw.

Dr. E. Weinberga w Toczynie, pow. rzeszowski.

Najwyższy Trybunał Administracyjny przesyła stronie skarżącej powyższy wypis wyroku. Zwrot opłaty skutecznie Izba Skarbowa I we Lwowie.

Warszawa, dnia 25 września 1933.

Prezes: (podpis nieczytelny).

Członek Sekretariatu Prawniczego

L. S.

Dr. Pogonowski.

SZKOLNICTWO.

I.

Obwieszczenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 9 listopada 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 1 lipca 1926 r.

(Dz. U. R. P. z dnia 29 listopada 1932 r. Nr. 104 poz. 873).

Art. 4. Nauczycielem może być mianowany obywatel polski o nieskazitelnej przeszłości, posiadający zdolność do działań prawnych, który wykaże się dowodami stwierdzającymi wymagane dla danej kategorii szkół kwalifikacje zawodowe, posiada odpowiednie do zawodu warunki fizyczne, oraz włada poprawnie językiem polskim w słowie i piśmie.

Nauczyciele religii poza warunkami, wskazanymi wyżej w ustępie poprzednim posiadać powinni zezwolenie¹⁾ swej władzy duchownej, o ile wymagają tego właściwe przepisy kościelne lub wyznaniowe.

Nie mogą być mianowane osoby karane sądownie za działalność na szkodę Państwa, za przestępstwa, popełnione z chęci zysku lub przeciw obyczajności publicznej.

Art. 8. Nauczyciel może być stały lub tymczasowy. Nauczyciel zostaje stałym z chwili-

¹⁾ Dla nauczycieli religii katolickiej zezwolenie nie wystarcza lecz muszą mieć pozytywne *upoważnienie* od Biskupa Diecezjalnego (autorisé par les Ordinaires—Konkordat art. XIII), ponieważ władzę do nauczania religii czyli wiary posiada tylko Kościół.

lą, gdy odpowiada trzem następującym warunkom:

- 1.º ma trzy lata nieprzerwanej pracy nauczycielskiej (art. 9).
- 2.º posiada przepisane dla ustalenia kwalifikacje zawodowe dla danej kategorii szkół;
- 3.º w czasie służby otrzymał ostatnio co najmniej dostateczną ocenę kwalifikacyjną.

— — — — —
Art. 11. Mianowanie na stałe posady nauczycieli oraz na stanowiska dyrektorów i kierowników szkół odbywa się na podstawie konkursu.

Na każdą nowoutworzoną lub opróżnioną stałą posadę nauczyciela czy stanowisko dyrektora i kierownika szkoły, o ile nie zostanie zajęte w drodze służbowej lub dyscyplinarnej ogłasza się konkurs:

— — — — —

Postanowienia artykułu niniejszego nie mają zastosowania do duchownych nauczycieli religii katolickiej¹⁾.

Art. 14. Nauczyciel tymczasowy przy objęciu służby składa przyrzeczenie służbowe, nauczyciel stały przy ustaleniu — przysięgę służbową²⁾.

Tekst przyrzeczenia, względnie przysięgi ustali drogą rozporządzenia Minister.

Datę złożenia przyrzeczenia, względnie

¹⁾ Ze względu na okólnik Min. W. R. i O. P. z d. 24/IV. 1926 r., wedle którego Biskup Diecezjalny wyznacza kandydata na wakujące stanowisko nauczyciela religii katol. (p. art. XIII Konkordatu — mianowanie nauczycieli religii).

²⁾ Co do przysięgi Ks. Ks. Prefektów p. uwagi do art. XIII Konkordatu, str. 122.

przysięgi, zaznacza władza na piśmie nominacyjnym i na dekrete ustalenia.

Art. 24. Nauczyciel jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystkie sprawy o których powziął wiadomość, dzięki swemu stanowisku służbowemu, o ile sprawy te wyraźnie uznano za poufne, lub gdy utrzymania ich w tajemnicy wymaga dobro publiczne, inne względy służbowe albo interes uczniów lub ich rodziców. W szczególności zaś nauczyciel winien zachować w tajemnicy przebieg obrad rad pedagogicznych (pełnych lub klasowych).

Nauczyciel powinien zachować tajemnicę w obec każdego, komu nie jest obowiązany donosić o tych sprawach służbowo¹⁾, o ile właściwa władza w poszczególnym wypadku nie uwolni go od tego obowiązku.

Obowiązek zachowania tajemnicy trwa zarówno w czasie służby czynnej, jak też po przejściu w stan nieczynny, pozasłużbowy i na emeryturę oraz po rozwiązaniu stosunku służbowego z jakiegokolwiek powodu.

Art. 29. Wymiar godzin nauczania oraz innych zajęć obowiązkowych w szkole, normują osobne przepisy.

W niedziele i święta nauczyciel jest zasadniczo wolny od zajęć służbowych. Minister wyda rozporządzenie określające, w jakich wypadkach i którzy nauczyciele będą obowiązani do uczęszczania na nabożeństwa szkolne²⁾,

¹⁾ Ks. Prefekt w sprawach nauki religii i moralności oraz w sprawach, wchodzących w zakres duszpašterstwa nad młodzieżą, powinien się porozumiewać z Władzą kościelną.

²⁾ Ks. Prefekt nie jest obowiązany na równi z innymi nauczycielami prowadzić dzieci ze szkoły do kościoła na nabożeństwo dla dzieci, powinien bowiem przed nabożeństwem przygotować się w kościele do odprawienia nabożeństwa.

oraz do urządzania konferencji z rodzicami, jeżeli nie będzie można ich urządzić w dni powszednie.

Art. 51.

Przeniesienie duchownego nauczyciela religii katolickiej następuje w porozumieniu z biskupem diecezjalnym lub—jeżeli odnośne szkoły znajdują się w dwóch diecezjach—z biskupami obu diecezji.

Art. 59. Nauczyciel stały może być zwolniony ze służby, o ile w bezpośrednio po sobie następujących co najmniej półtorarocznych odstępach otrzymał dwukrotnie niedostateczną ocenę kwalifikacyjną. Przy zwolnieniu przyznaje się nauczycielowi uposażenie emerytalne, względnie jeżeli nie nabył praw emerytalnych, odprawę w wysokości określonej w ust. 2 art. 62.

Z nauczycielem religii, który pozbawiony został przez władze duchowne upoważnienia do nauczania religii, rozwiązuje się tem samem stosunek służbowy z pozbawieniem wszelkich praw z niego wynikających; Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Skarbu może jednak w wyjątkowych przypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, przyznać nauczycielowi religii, który pozbawiony został przez władze duchowne uprawnienia do nauczania religii, zaopatrzenie emerytalne, o ile nauczyciel taki posiada w dniu pozbawienia go uprawnienia co najmniej 25 lat, zaliczalnych do wysługi emerytalnej w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnem funkcjonarjuszów państwowych¹⁾.

¹⁾ Co do art. 51 i 59 p. uwagi do art. III Konkordatu str. 120.

II.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

z dnia 26 maja 1934 r. (Nr. B. P.—8835/34)

w sprawie zmian rozporządzenia z dnia 24 stycznia 1934 r. o wymiarze godzin nauczania oraz innych zajęć obowiązkowych nauczycieli i kierowników szkół.

Na podstawie art. 29 ustawy z dnia 1-go lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli w brzmieniu nadanem rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 października 1933 r. (Dz. U. R. P. Nr. 85 poz. 660) zarządzam, co następuje:

§ 1.

W rozporządzeniu Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 24 stycznia 1934 r. (B.P.—2752/34) o wymiarze godzin nauczania oraz innych zajęć obowiązkowych nauczycieli i kierowników szkół (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1 poz. 4) wprowadza się zmiany następujące:

1. W § 2 dodaje się nowy ustęp drugi w brzmieniu następującem:

„Prefektowi publicznej szkoły powszechnej odlicza się od powyższego wymiaru godzin lekcyjnych 6 godzin na zajęcia duszpasterskie, związane z praktykami religijnymi uczniów”.

III.

Przedszkola¹⁾.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o kwalifikacjach zawodowych wychowawczyń przedszkoli z d. 27 paźdź. 1933 r.

(Dz. U. R. P. nr. 85 poz. 645).

„Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 25 marca 1933 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. nr. 29, poz. 249) postanawiam co następuje:

Art. 1. Kwalifikacje zawodowe do prowadzenia zajęć wychowawczych w przedszkolach posiada osoba, która uzyskała dyplom na wychowawczynię przedszkoli przez ukończenie państwowego lub prywatnego z prawami szkół państwowych: seminarjum lub liceum dla wychowawczyń przedszkoli.

Art. 2. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może uznać inne studia za równoznaczne z wymienionymi w art. 1 i przyznać kwalifikacje zawodowe do prowadzenia zajęć wychowawczych w przedszkolach, przy czym zależnie od jakości odbytych studiów może uzależnić przyznanie kwalifikacji od złożenia określonego przez siebie egzaminu.

Art. 3. Osoby, posiadające w myśl obowiązujących przepisów kwalifikacje zawodowe do nauczania i w publicznych i w prywatnych szkołach powszechnych, mogą je rozszerzyć na prowadzenie zajęć wychowawczych w przed-

¹⁾ O przedszkolach mówią nadto: ustawa z d. 11.3. 1932 r., o prywatnych szkołach (patrz Dodatek) — ustawa z d. 11/3. 1932 r. o ustroju szkolnictwa (patrz niżej)—i postanowienie Ministra w. r. i o. p. z dn. 22.6. 1932 r. o wzorach statutów prywatnych szkół i przedszkoli (Monitor Polski Nr. 145 z r. 1932 poz. 178.

szkolach przez zdanie egzaminu uzupełniającego na podstawie przepisów wydanych przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 4. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może uznać za posiadającego kwalifikacje zawodowe do prowadzenia zajęć w przedszkolach osoby nie posiadające w myśl rozporządzenia niniejszego kwalifikacji zawodowych, o ile przed wejściem w życie rozporządzenia niniejszego ukończyły 30 rok życia i odbyły conajmniej trzyletnią praktykę w przedszkolach, uznaną za zadowalającą przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 5. Osoby czynne w przedszkolach przed wejściem w życie rozporządzenia niniejszego, nie posiadające kwalifikacji, mogą do końca 1936 roku uzyskać je przez zdanie egzaminu, określonego przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, o ile wykażą się conajmniej dwuletnią odbytą przed wejściem w życie rozporządzenia niniejszego praktyką w przedszkolu, uznaną za zadowalającą przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego lub przez oznaczoną przez niego władzę szkolną. Po tym terminie, osoby te, w razie nieuzyskania kwalifikacji, nie mogą być nadal zatrudniane w charakterze wychowawczyń przedszkoli.

Art. 6. Świadczenia ukończenia państwowego lub prywatnego z prawami szkół państwowych seminarjum ochroniarskiego i świadectwa egzaminu końcowego, złożonego przed państwową komisją egzaminacyjną przy seminarjum ochroniarskiem, wydane do czasu zorganizowania pełnych seminarjów dla wychowawczyń w przedszkolach.

Art. 7. Kwalifikacje zawodowe wychowawczyń przedszkoli uprawniają do prowadzenia zajęć wychowawczych w języku polskim, lub, o ile to jest wyraźnie zaznaczone w dyplomie, w języku polskim i innym.

Osoba posiadająca kwalifikacje zawodowe do prowadzenia zajęć wychowawczych w przedszkolach tylko w języku polskim, może je rozszerzyć i na inny język przez zdanie egzaminu uzupełniającego na podstawie przepisów, wydanych przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego,

Art. 8. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego lub oznaczona przez niego władza szkolna może zezwalać na prowadzenie zajęć wychowawczych w myśl rozporządzenia niniejszego kwalifikacyj zawodowych, jednakże nie dłużej, niż do końca trzeciego roku od dnia zatrudnienia tej osoby w przedszkolu.

Art. 9. Wymienione w poprzednich artykułach kwalifikacje zawodowe wychowawczyń przedszkoli stanowią zarazem przewidziane w art. 8 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli (Dz. U. R. P. z 1932 r. nr. 104, poz. 837) kwalifikacje zawodowe dla ustalenia wychowawczyń przedszkoli.

Art. 10. Przepisy rozporządzenia niniejszego nie naruszają specjalnych uprawnień, przewidzianych w umowach międzynarodowych, w warunkach i granicach w umowach tych ustalonych.

Art. 11. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 12. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia”.

IV.

Ustawa

z dnia 11 marca 1932 r.

o ustroju szkolnictwa.

(Dz. U. R. P. z dnia 7 maja 1932 r. Nr. 38 poz. 389).

Art. 1. (1) Szkoły i zakłady naukowe i wychowawcze utrzymywane wyłącznie przez Państwo, noszą nazwę szkół (zakładów) państwowych.

(2) Szkoły (zakłady), utrzymywane przez Państwo wspólnie z samorządem terytorjalnym lub gospodarczym na mocy osobnych ustaw, noszą nazwę szkół (zakładów) publicznych.

(3) Wszystkie inne szkoły (zakłady) noszą nazwę szkół (zakładów) prywatnych.

Art. 4. Dla dzieci w wieku od 3 lat ukończonych do czasu rozpoczęcia obowiązku szkolnego organizuje się przedszkola, które mają na celu wychowanie fizyczne i psychiczne przez stworzenie odpowiednich ku temu warunków.

Art. 15. (1) Młodzież, która wypełni obowiązek szkolny, a nie uczęszcza do żadnej szkoły, podlega do 18 roku życia włącznie obowiązkowemu doksztalcaniu.

(2) Zadaniem doksztalcania jest pogłębienie indywidualnego i społeczno-obywatelskiego wychowania młodzieży oraz rozszerzenie ogólnego wykształcenia w dostosowaniu do potrzeb życia gospodarczego i zawodów, w których młodzież pracuje.

(3) Doksztalcanie odbywa się bądź w szkołach i na kursach doksztalcających ogólnych, bądź w szkołach doksztalcających zawodowych (art. 26).

Art. 25. (1) Szkolnictwo zawodowe obejmuje szkoły i kursy zawodowe.

(2) Szkoły zawodowe dzielą się na szkoły:

- a) doksztalcające,
- b) typu zasadniczego,
- c) przysposobienia zawodowego.

Art. 37. (1) Kształcenie kandydatek na wychowawczynię przedszkoli odbywa się:

- a) w 4 letnich seminarjach dla wychowawczyń przedszkoli,
- b) w 2 letnich liceach dla wychowawczyń przedszkoli.

(2) Na pierwszy rok nauczania seminarjum przyjmuje się kandydatki, które w danym roku kalendarzowym kończą co najmniej lat 15, — na pierwszy rok liceum kandydatki, które ukończyły co najmniej lat 16. Górną granicę wieku kandydatek określa Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

V.

Statut

publicznych szkół powszechnych siedmioletnich.

(Dz. urz. Minist. W. R. i O. P. z dnia 25 listopada 1933 r. Nr. 14).

§ 1. Szkoła powszechna ma za zadanie dać na poziomie, odpowiadającym wiekowi i rozwojowi dziecka, potrzebne ogółowi obywateli jednolite podstawy wychowania i wykształcenia ogólnego oraz przygotowanie społeczno-obywatelskie i z uwzględnieniem potrzeb życia gospodarczego.

§ 5. Szkoła powszechna jest z reguły ko-

edukacyjna, w wyjątkowych przypadkach może być męska lub żeńska¹⁾.

§ 8. Szkoła powszechna stopnia I:

1) posiada cztery klasy, z których I i II mają kurs jednoroczny, kl. III kurs dwuletni (rocznik 3 i 4) a kl. IV—kurs trzyletni (rocznik 5, 6 i 7-my)

2) . . . . .

3) winna posiadać:

- a) przy liczbie uczniów do 60 . . . 1 nauczyciela,
- b) przy liczbie uczniów od 61—120 . . . 2 nauczycieli.

. . . . .

§ 9. Szkoła powszechna stopnia II:

1) posiada sześć klas, w tem pięć (I—V) o kursie jednorocznym i jedną — VI (rocznik 6 i 7) o kursie dwuletnim.

2) . . . . .

3) winna posiadać:

- a) przy liczbie uczniów od 121—160 . . . 3 nauczycieli,
- b) przy liczbie uczniów od 161—210 . . . 4 nauczycieli.

. . . . .

§ 10. Szkoła powszechna stopnia III:

1) posiada siedem klas o kursie jednorocznym,

2) . . . . .

3) winna posiadać:

- a) przy liczbie uczniów od 211 do 260 . . . 5 nauczycieli,
- b) przy liczbie uczniów od 261 do 310 . . . 6 nauczycieli,
- c) przy liczbie powyżej 310 uczniów . . . 7 lub więcej nauczycieli odpowiednio do liczby uczniów.

. . . . .

¹⁾ Episkopat wypowiedział się ze względów pedagogiczno-moralnych przeciwko koedukacji w szkołach tak powszechnych jak średnich.

§ 24.

Nauczyciel uczący religii winien szczególnie troszczyć się o pogłębienie życia religijnego swych uczniów.

§ 30. W szkołach stopnia II i III istnieje Rada Pedagogiczna, która jest organem wewnętrznego życia szkoły.

Radę pedagogiczną tworzą: kierownik jako przewodniczący, wszyscy nauczyciele i lekarz szkolny, o ile sprawuje stałą opiekę lekarską nad daną szkołą.....

§ 37. W programie szkoły powszechnej każdego stopnia są następujące obowiązkowe przedmioty: religia, język polski.....

§ 48. Nauka w szkole powszechnej może odbywać się:

a) w poszczególnych klasach, uczących się w osobnych izbach pod kierunkiem różnych nauczycieli,

b) w kompletach, złożonych z klas, uczących się równocześnie w tej samej izbie pod kierunkiem jednego nauczyciela,

c) w zespołach, złożonych z uczniów różnych klas,

d) w grupach, złożonych z uczniów tej samej klasy.

Klasa (oddział), komplet, zespół nie może liczyć więcej niż 50 uczniów. Wyjątki mogą być czynione przy nauczaniu śpiewu i ćwiczeń cielesnych.

Nauczanie religii w zespołach regulują osobne przepisy.

§ 66. Podstawową formą życia zbiorowego w szkole jest klasa (komplet), jako grupa społeczna. W obrębie klasy uczniowie powinni przyzwyczajać się do życia zbiorowego przede wszystkim przez wytwarzanie przyjaznej atmosfery koleżeńskości i współżycia.

W stosunku do uczniów starszych życie

zbiorowe może nadto znajdować swój wyraz w innych formach organizacyjnych, najlepiej odpowiadających potrzebom i zainteresowaniom uczniów oraz zamierzeniom wychowawczym szkoły:

Mogą to być:

a) organizacje klasowe i międzyklasowe, które powstają i rozwijają swoją działalność jedynie ze zgodą i pod opieką szkoły,

b) organizacje międzyszkolne dopuszczone przez władze szkolne a mające w danej szkole swe koła lub też członków wśród jej uczniów.

Kierownik łącznie z gronem nauczycielskim wnikają w treść i działalność wszystkich organizacji, wymienionych pod lit. a) i opiekują się nimi, czuwając nad właściwym ustosunkowaniem się uczniów do pracy w organizacjach i nad tem, by udział w nich nie przeszkadzał w pracy szkolnej.

Kierownik nadto ma prawo i obowiązek wnikania bezpośrednio lub za pośrednictwem wyznaczonego przez siebie nauczyciela szkoły w pracę wszystkich organizacji, wymienionych pod lit. b).¹⁾

VI.

Statut gimnazjum państwowego.

(Dz. urzęd. Minist. W. R. i O. P. z d. 9 lutego 1933 r. Nr. 15).

§ 1. Gimnazjum ma na celu danie młodzieży takiego wychowania i ogólnego wykształcenia, które umożliwiłoby jej:

¹⁾ Stowarzyszenia religijne należą do duszpasterstwa, przeto podlegają właściwości Władzy Kościelnej i duszpasterzy. Ingerencja szkoły w tę część duszpasterstwa, która jest prowadzenie i opieka nad stowarzyszeniami religijnymi, byłaby naruszeniem art. I Konkordatu. (P. także uwagi, podane niżej do okólnika Ministra w. r. i o. p. o zrzeczeniach młodzieży na terenie szkoły).

a) pełnienie w życiu zorganizowanego w ramach państwowych społeczeństwa funkcji, wymagających ogólnego wykształcenia średniego,

b) dalsze kształcenie się na poziomie licealnym. . . . .

§ 7. Gimnazjum jest męskie, żeńskie lub koedukacyjne. Gimnazjum koedukacyjne może być utworzone w miejscowości, w której,

a) niema żeńskiej szkoły średniej, lub też

b) są specjalne sprzyjające potemu warunki . . . . .

§ 12. Gimnazjum winno mieć zasadniczo 8 oddziałów, liczba ich jednak może być podwyższona do 12. W szczególnych przypadkach liczba oddziałów w jednym gimnazjum może być mniejsza niż 8, nie mniejsza jednak niż 4....

§ 20. . . . .

Nauczyciel, uczący religii, winien szczególnie troszczyć się o pogłębienie życia religijnego swych uczniów. . . . .

§ 28. W gimnazjum z nauką języka łacińskiego są następujące przedmioty:

a) obowiązkowe: religia, język polski, język łaciński, jeden z języków obcych nowożytnych, historia, geografia, przyroda, fizyka i chemia, matematyka, zajęcia praktyczne, ćwiczenia cielesne;

b) nadobowiązkowe: drugi język obcy nowożytny, rysunek, śpiew. Przez drugi język obcy nowożytny należy rozumieć przedewszystkiem język jednego z państw ościennych. . . . .

§ 43. Program wychowania winien, zgodnie z funkcją społeczno-państwową gimnazjum i w sposób dostosowany do wieku i rozwoju młodzieży, zapewnić jej wychowanie na świadomych swych obowiązków, twórczych obywateli Rzeczypospolitej a w związku z tem dać możliwie najwyższe wyrobienie religijne,

moralne, umysłowe i fizyczne oraz najlepsze przygotowanie do życia.

§ 58. Uczeń sposobi się przez wychowywanie i kształcenie w szkole na świadomego swych obowiązków i twórczego obywatela Rzeczypospolitej, który za prawo naczelnne uznaje dobro Państwa.¹⁾

§ 59. W tym celu uczeń winien dążyć do wyrobienia religijnego, urabiać należycie swój charakter, zdobywać wiedzę i pogłębiać w sobie poczucie więzi społeczno-obywatelskiej.....

VII.

Ustawa

z dnia 11 marca 1932 r.

o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych.

(Dz. U. R. P. z d. 20/4. 1932 r. Nr. 35 poz. 343).

Art. 1. Opiekę i nadzór nad prywatnymi szkołami²⁾, zakładami naukowymi i wychowawczymi sprawuje Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, który może

¹⁾ Dla obywatela-katolika naczelnym prawem jest prawo Boże, które jest zarazem zgodne z dobrem Państwa. Wyrobienie religijne, zdąża przedewszystkiem do nadania uczniowi wartości nadprzyrodzonej.

²⁾ Ustawa powyższa obejmuje:

a) szkoły i inne zakłady naukowe (systematyczne kursy),

b) przedszkola i inne zakłady wychowawcze, realizujące systematyczny program wychowawczy (Rozporz. Min. W. R. i O. P. z d. 7/6 1932 r. Dz. U. R. P. z 21/6 1932 Nr. 50 poz. 473).

To samo Rozporz. podaje, co zawierać powinien statut szkoły prywatnej. Postanowienie zaś Min. W. R. i O. P. z d. 22/6 1932 r. (Monitor Polski Nr. 145 z r. 1932 poz. 178) podaje wzory statutów prywatnych szkół i t. d.

przekazać swe uprawnienia podległym władzom szkolnym.

Art. 2. (1) Obywatel polski może założyć szkołę (zakład) pod warunkiem:

1) przedłożenia statutu szkoły, ustalającego ustrój wewnętrzny szkoły, język nauczania i program, nazwę oraz stosunek właściciela(ki) do dyrektora(ki), kierownika(czki) i nauczycieli(ek); rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego określi wymagania, jakim odpowiadać winien statut,

2) zapewnienia szkole odpowiedniego lokalu i wyposażenia w urządzenia i pomoce naukowe,

3) wykazania, że środki utrzymania szkoły będą wystarczające,

4) przedłożenia pisemnego stwierdzenia właściwych władz państwowych, że ubiegający się o nie zachowywał się nienagannie pod względem moralności oraz w stosunku do Państwa.

(2) Orzeczenie wyznaczonej przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego władzy szkolnej stwierdza, czy powyższe warunki zostały spełnione.

(3) Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w wyjątkowych przypadkach może zezwolić na założenie szkoły osobie, nie posiadającej obywatelstwa polskiego.

(4) Po uzyskaniu orzeczenia, stwierdzającego spełnienie powyższych warunków, założyciel(ka) może szkołę otworzyć. O ile w ciągu 3 miesięcy od chwili wniesienia podania założyciel(ka) nie otrzyma odpowiedzi, ma prawo szkołę otworzyć.

(5) O terminie otwarcia szkoły winien(na) założyciel(ka) zawiadomić władzę szkolną nie później niż na dwa tygodnie przed rozpoczęciem nauki.

Art. 3. (1) Orzeczenie, stwierdzające wypełnienie warunków, wymaganych do założenia szkoły, traci moc, jeżeli w ciągu roku od jego wydania szkoła nie zostanie otwarta lub jeżeli władza szkolna orzeknie, iż właściciel(ka) przestał(ła) czynić zadość jednemu z warunków określonych w art. 2.

(2) Prawa, wynikające z uzyskania orzeczenia, o którym mowa w art. 2, mogą być odstąpione osobie trzeciej tylko za zgodą władzy, która je wydała.

Art. 4 (1) Szkoła może być zamknięta przez sprawującą nadzór władzę szkolną, jeżeli orzeczeniem tej władzy zostanie stwierdzone, że:

a) szkoła była nieczynna przez 3 miesiące bez usprawiedliwionej przyczyny,

b) poziom naukowy lub wychowawczy szkoły w ciągu 3 lat ostatnich jest niewystarczający,

c) szkoła nie przestrzega obowiązujących przepisów lub postanowień statutu szkoły,

d) nauczanie lub wychowanie młodzieży odbywa się w duchu niełojalnym dla Państwa, względnie szkoła nie przeciwdziała skutecznie szkodliwym pod względem wychowawczym wpływowi na młodzież.

(2) Przed wydaniem orzeczenia zamykającego szkołę, sprawująca nadzór władza szkolna winna dać możność kierownictwu szkoły udzielenia wyjaśnień w terminie, przez władzę szkolną określonym.

Art. 5. (1) O zamierzonym zwinięciu szkoły winien(na) właściciel(ka) uprzedzić władzę szkolną na 3 miesiące naprzód. Zwinięcie szkoły w ciągu roku szkolnego nastąpić może jedynie za zgodą władzy szkolnej.

(2) W razie zwinięcia lub zamknięcia szkoły akta szkolne wraz z pieczęciami złożone być winny do oznaczonej przez Ministra Wy-

znań Religijnych i Oświecenia Publicznego władzy szkolnej.

Art. 6. (1) Dyrektorem (ką), kierownikiem (czką), lub nauczycielem (ką) szkoły może być tylko nieskazitelnny obywatel polski, posiadający przepisane kwalifikacje zawodowe do nauczania.

(2) Dyrektora (kę), kierownika (czkę) zatwierdza władza szkolna.

(3) Władza szkolna może zażądać od kandydata (ki) na dyrektora (kę), kierownika (czkę) lub nauczyciela (kę) pisemnego stwierdzenia właściwych władz państwowych, że zachowywał (ła) się nienagannie pod względem moralności oraz w stosunku do Państwa.

(4) Władza szkolna może w danej szkole odmówić zatwierdzenia dyrektora (ki), kierownika (czki), lub niedopuszczyć nauczyciela (ki) do nauczania, jeżeli uzna, że tego wymagają względy pedagogiczne.

(5) Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może w wyjątkowych przypadkach zwolnić kandydata (kę) na dyrektora (kę), kierownika (czkę) lub nauczyciela (kę) od wymogu posiadania obywatelstwa polskiego.

Art. 7. (1) Władza Szkolna może zażądać usunięcia dyrektora (ki), kierownika (czki) lub nauczyciela (ki), jeżeli uzna, że ten (ta):

a) wywiera na młodzież szkodliwy wpływ pod względem wychowawczym,

b) nie przestrzega obowiązujących przepisów i postanowień statutu szkoły,

c) winien (na) jest rażącego zaniedbania obowiązków dyrektora (ki), kierownika (czki), nauczyciela (ki).

(2) Władza szkolna może w przypadkach przewidzianych w ust. 1 zawiesić dyrektora (kę), kierownika (czkę), lub nauczyciela (kę) w czynnościach.

Art. 8. Szkoły (zakłady) prywatne zorganizowane na wzór szkół (zakładów) państwowych (publicznych) oraz szkoły (zakłady) prywatne, nie zorganizowane na wzór państwowych (publicznych), a uznane przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za eksperymentalne, mogą uzyskiwać uprawnienia szkół (zakładów) państwowych (publicznych) na warunkach określonych rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 9. Szkoły prywatne, uznane przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za eksperymentalne, będą otoczone szczególną opieką władz szkolnych.

Art. 10. (1) Ustawa niniejsza nie dotyczy prywatnych szkół akademickich oraz szkół rolniczych, podległych kompetencji Ministra Rolnictwa i szkolnictwa zawodowo-sanitarne, podlegającego kompetencji Ministra Spraw Wewnętrznych. Warunki, pod jakimi mogą być otwierane i prowadzone wymienione szkoły i kursy zawodowo-sanitarne, oraz uprawnienie osób, które je ukończyły, określa, o ile niema w tym zakresie przepisów ustawowych, Minister Spraw Wewnętrznych w drodze rozporządzenia w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

(2) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, ustali warunki zakładania i utrzymywania przez związki komunalne szkół, zakładów naukowych lub wychowawczych, ich statut oraz stosunki służbowe nauczycieli (ek), dyrektorów (ek) tych szkół (zakładów). Takież rozporządzenie wyda Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu w stosunku do szkół zawodowych, utrzymywanych

przez izby przemysłowo-handlowe i rzemieślnicze oraz korporacje przemysłowe i rzemieślnicze.

Art. 11. Przepisy ustawy niniejszej mają analogiczne zastosowanie do szkół (zakładów naukowych i wychowawczych) zakładanych, względnie utrzymywanych przez zarejestrowane stowarzyszenia i fundacje, przy czym nie odnosi się do nich postanowienie pkt. 4 art. 2.

Art. 12. (1) Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ustali sposób i termin uzyskania przez szkoły, istniejące w dniu wejścia w życie tej ustawy, orzeczeń, stwierdzających spełnienie warunków, przewidzianych w art. 2, przy uwzględnieniu postanowień art. 11.

(2) Szkoły, które nie będą czyniły zadość wymogom tego rozporządzenia, ulegną zamknięciu w terminie, oznaczonym przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 13. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministrowi Spraw Wewnętrznych oraz Ministrowi Przemysłu i Handlu we właściwym każdemu z nich zakresie działania.

Art. 14. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia¹⁾ i obowiązuje na obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa Śląskiego. Równocześnie tracą moc wszystkie przepisy, wydane w sprawach, uregulowanych ustawą niniejszą.

Prezydent Rzeczypospolitej (—) *I. Mościcki*
Prezes Rady Ministrów (—) *Wł. Zawadzki*
Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia

Publicznego (—) *J. Jędrzejewicz*
Minister Spraw Wewnętrznych — *Bronisław*
Pieracki

Minister Przemysłu i Handlu (—) *Zarzycki*

¹⁾ Z dniem 20 kwietnia 1932 r.

VIII.

Okólnik Nr. 166

z d. 7 listopada 1932 r.

o nadzorze nad prywatnymi szkołami powszechnymi i przedszkolami.

Wobec ujawnionych przez niektórych pp. Kuratorów wątpliwości, czy Kurator Okręgu Szkolnego może na podstawie ust. 1 § 2 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7 czerwca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr. 50 poz. 475) zlecić Inspektorom Szkolnym nadzór nad prywatnymi szkołami powszechnymi oraz przedszkolami, wyjaśniam, że nadzór nad szkołami powszechnymi i przedszkolami przekazany został w § 2 na równi z innymi szkołami (z wyjątkiem szkół artystycznych) Kuratorom Okręgów Szkolnych.

Kuratorzy mogą zlecić Inspektorom Szkolnym dokonywanie poszczególnych lub wszelkich funkcji nadzoru nad temi szkołami, z *tem jednak zastrzeżeniem, że wszelkie orzeczenia, wydawane w sprawach szkół prywatnych na podstawie ustawy z dnia 11 marca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr. 33 poz. 343) względnie na podstawie powyższego rozporządzenia, wydawane być winny przez Kuratorów Okręgów Szkolnych.*

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego

(—) *J. Jędrzejewicz.*

IX.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o organizacji roku szkolnego

z dnia 18 listopada 1932 r. (I Pr.—4482/32).

Na podstawie art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa (Dz.

U. R. P. Nr. 38, poz. 389) zarządzam co następuje:

§ 1. Rok szkolny trwa od dnia 20 sierpnia do 19 sierpnia włącznie następnego roku kalendarzowego.

§ 2. Rok szkolny dzieli się na dwa półroczia szkolne, obejmujące 4 okresy szkolne, oraz na ferie zimowe i letnie.

§ 3. Pierwsze półrocze trwa od dnia 20 sierpnia do dnia 22 grudnia włącznie i dzieli się na okresy: I. od dnia 20 sierpnia do dnia 20 października i II. od dnia 21 października do dnia 22 grudnia.

Drugie półrocze szkolne trwa od dnia 16 stycznia do dnia 15 czerwca włącznie i dzieli się na okresy: III. od dnia 16 stycznia do dnia 31 marca i IV. od dnia 1 kwietnia do dnia 15 czerwca.

§ 4. Ferie zimowe trwają od dnia 23 grudnia do dnia 15-go stycznia następnego roku kalendarzowego.

Ferie letnie trwają od dnia 16 czerwca do dnia 19 sierpnia.

§ 5. Rozporządzenie niniejsze odnosi się do państwowych i publicznych szkół powszechnych, szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli i szkół zawodowych.

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może dla niektórych typów szkół zawodowych ustalać odmienną organizację roku szkolnego.

§ 6. Osobne zarządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego regulują sprawę dni wolnych od nauki szkolnej łącznie z czasem trwania feryj świątecznych wielkanocnych.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Równocześnie tracą moc obowiązującą wszelkie przepisy wydane w sprawach, uregulowanych rozporządzeniem niniejszem.

Minister W. R. i O. P. J. Jędrzejewicz.

X.

Wyrok Najwyższego Trybunału Administracyjnego

z dnia 14 maja 1927, 1. rej. 3755/25.

(w sprawie egzaminu z religii).

1. Art. 111 Konstytucji z 17 marca 1921 nie ma mocy prawnej, ponieważ przepisy tego artykułu mają tylko charakter programowy i wymagają wprowadzenia ich w życie w drodze wskazanej w art. 126 Konstytucji.

2. Uczeń bezwyznaniowy nie może w b. zaborze rosyjskim uzyskać świadectwa dojrzałości w gimnazjum, przez państwo, w całości lub w części utrzymywanem, bez złożenia egzaminu z religii.

Powody:

Podług wyjaśnień skargi, niezakwestjonowanych przez pozwaną władzę, uczenica żeńskiego gimnazjum związku zawodowego nauczycielstwa polskich szkół średnich w Warszawie, która uczęszczała do powyższej szkoły jako bezwyznaniowa i wskutek tego nie uczyła się religii, po ukończeniu tej szkoły w 1925 roku poddała się egzaminowi przez komisję egzaminacyjną, podług przepisów o egzaminach dojrzałości (dz. u. Min. W. R. i O. P. nr. 2/ex 20 poz. 15). Na egzaminach tych uczenica zdała egzamin ze wszystkich przedmiotów przewidzianych w regulaminie dla maturzystów, z wyjątkiem religii, z którego to przedmiotu egzaminowi wogóle się nie poddała. Wobec tego M. W. R. i O. P. orzeczeniem z 22 stycznia 1925, odmówiło wydania uczenicy świadectwa dojrzałości, motywując decyzję tem, że prawo do otrzy-

mania świadectwa dojrzałości mają ci tylko abiturjenci, którzy zdali egzamin ze wszystkich przedmiotów, wyszczególnionych w regulaminie, do liczby których według § 15 tegoż regulaminu włączona także została nauka religii, a nadto oparło się pozwane ministerstwo na założeniu, że obowiązujące na obszarze b. Królestwa Kongresowego przepisy nie uznają bezwyznaniowych. W skardze do Najwyższego Trybunału Administracyjnego na powyższe orzeczenie ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego prosi matka i zastępczyni prawna swej córki o uchylenie zaskarżonego orzeczenia z powodu naruszenia przez pozwane ministerstwo przepisów, zawartych w art. 111 i 117 Konstytucji, które—zdaniem skarżącej—uchyliły sprzeczny z nimi § 15 cyt. regulaminu, a nadto twierdzi, że skoro córka jej uczęszczała do szkoły jako bezwyznaniowa, mimo to dopuszczona została do egzaminu dojrzałości, tem samem już nabyła prawo do otrzymania świadectwa dojrzałości właśnie jako bezwyznaniowa.

Najwyższy Trybunał Administracyjny rozważył i uznał:

W obowiązujących na obszarze b. Królestwa Kongresowego przepisach prawnych nie ma postanowienia ustawowego, lub też wydanego w delegacji czy też w wykonaniu ustawy, które regulowałyby wynikającą w niniejszej sprawie kwestję egzaminów maturalnych (dojrzałości). Natomiast zarówno program tych egzaminów, jak i sposób postępowania przy nich uregulowane zostały przepisami z 19 stycznia 1920, wydanymi przez ministerstwo wyznań religijnych i oświecenia publicznego i zatytułowanymi „regulamin egzaminów dojrzałości”, uzupełnionymi następnie zarządzeniem tegoż ministra z 17 marca 1922 (Dz. urz. poz. 120).

Ponieważ są to jedyne normy, na podstawie których odbywają się na obszarze b. Królestwa Kongresowego egzaminy dojrzałości, służące za podstawę do wydawania świadectw dojrzałości, o które właśnie chodzi w niniejszej sprawie, powstaje więc przede wszystkim pytanie, czy i w jakim zakresie przepisy te mają znaczenie obowiązujące.

W rozwiązaniu powyższego pytania Najwyższy Trybunał Administracyjny stwierdza, że uprawnienie ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego do wydania omawianych przepisów wypływa przede wszystkim z dekretu z 3 stycznia 1918 o tymczasowej organizacji władz naczelnych dz. pr. poz. 1, który stanowi w art. 26, że zarząd szkolnictwa wszystkich typów powierza się ministerstwu wyznań religijnych i oświecenia publicznego, poza tem uprawnienie to uzasadniają przepisy art. 15 i 15 tegoż dekretu, pozostawiające bliższe określenie organizacji i zakresu kompetencji każdego ministerstwa odnośnemu ministrowi i radzie ministrów, to też zatwierdzając— w myśl powyższego statutu organizacyjne, ministerstwo wyznań religijnych i oświecenia publicznego, pierwszy z 25 marca 1921 i obecnie obowiązujący z 26 czerwca 1924 rada ministrów włączyła do kompetencji ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego opracowanie metod wychowawczych i programów poszczególnych typów szkół (§§ 14, 17 i 26 Monitor Polski nr. 155 ex 24 poz. 482). Jakkolwiek wydane na tej podstawie przepisy regulaminu egzaminów dojrzałości nie są ogłoszone w dzienniku ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, pomimo to jednak są one obowiązujące zarówno dla wydelegowanych komisji egzaminacyjnych, jak i dla dyrekcji szkół oraz dla uczniów, zdających egzaminy, albowiem

komisje powyższe, jako organy wykonawcze ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego, są oczywiście obowiązane znać i ściśle wykonywać zarządzenia kompetentnego ministra, natomiast dyrekcje szkół prywatnych zarówno jak i abiturjenci (ntki) z góry podporządkowują się powyższym przepisom, pierwsze (dyrekcje), kiedy w myśl § 4 regulaminu zwracają się do ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego z prośbą o zorganizowanie w danej szkole egzaminów dojrzałości, podług zasad regulaminu, uczniowie zaś kiedy, po zapoznaniu ich przez dyrekcję szkoły z wymaganiami regulaminu egzaminów dojrzałości w myśl nakazu zawartego w § 69, dobrowolnie przystępują do egzaminów, nie mogą więc następnie tłumaczyć się nieświadomością oraz nie mają podstaw żądania dla siebie jakichkolwiek zmian lub odstępstw od wymagań powyższego regulaminu.

Rozpoznając w związku z tem poszczególne przepisy pomienionego regulaminu, jako zarządzenie obowiązujące również i osoby zainteresowane, Najwyższy Trybunał Administracyjny stwierdza, że już § 1 regulaminu nie pozostawia pola do wątpliwości, że otrzymanie świadectwa dojrzałości jest niemożliwe bez zdania egzaminów wszystkich, stanowi on bowiem wyraźnie, że osoby pragnące uzyskać powyższe świadectwo, muszą poddać się egzaminowi według regulaminu, który w § 15 przewiduje właśnie religję jako przedmiot obowiązkowy. Wprawdzie § 32 tegoż zawiera odstępstwo od powyższego przepisu zasadniczego, pozostawiając komisjom egzaminacyjnym prawo zwolnienia abiturjenta(tki) od egzaminu ustnego ze wszystkich lub niektórych przedmiotów, lecz redakcja tego artykułu ściśle określająca w ustępie 1-ym warunki, kiedy zwolnienie takie na-

stąpić może, w szczególności warunek, by uczeń posiadał z danego przedmiotu ocenę roczną za rok ostatni przynajmniej dobrą (4), raczej potwierdza sama zasada i wzmacnia stanowisko zajęte przez pozwaną władzę, skoro w konkretnym wypadku abiturjentka rocznej oceny z religii wogóle nie miała, lecz nawet i to ściśle unormowane odstępstwo od obowiązku zdawania egzaminów z wszystkich przedmiotów, uzależnione zostało w każdym poszczególnym wypadku od swobodnego uznania ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego, drugi bowiem ustęp tegoż § 52 stanowi, że na zwolnienie kandydata od egzaminu ustnego nie wystarcza decyzja komisji egzaminacyjnej, lecz konieczna jest zgoda delegata ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego, który otrzymuje w tej sprawie specjalne instrukcje od tegoż ministerstwa. Wreszcie nie mniej decydujące znaczenie w tym względzie mają przepisy §§ 43 i 45 regulaminu, w których pierwszy stanowi, że świadectwo dojrzałości zawierać musi ocenę ostateczną ze wszystkich przedmiotów, wyszczególnionych w regulaminie, co oczywiście staje się niemożliwym, jeżeli uczeń z religii stopnia rocznego nie otrzymał, a jako abiturjent egzaminowi z tego przedmiotu wcale się nie poddał, natomiast drugi z pomienionych paragrafów niejako uzupełniając treść § 43, wyjaśnia, że uczniowie, którzy nie zdali egzaminu dojrzałości, podług przepisów regulaminu, otrzymują zwyczajne świadectwa szkolne, do czego też uczennica Str. ma wszelkie prawa. Wszystkie zatem powyższe przepisy regulaminu usprawiedliwiają wniosek pozwanej władzy, że abiturjent (tka), który na egzaminie dojrzałości nie odpowiedział wszystkim wymaganiom regulaminu, a w szczególności nie poddał się egzaminowi z religii, ani też od egzaminu z tego przedmiotu należy

uwolniony nie został, nie złożył egzaminu dojrzałości w pełnym jego zakresie, nie ma zatem prawa do otrzymania świadectwa dojrzałości.

Skarżąca, nie odmawiając zresztą pomienionemu regulaminowi charakteru zarządzeń obowiązujących, twierdzi, że § 15 regulaminu nie może być stosowany do jej córki, jako sprzeczny z art. 111 i 117 Konstytucji, które podług wywodów skargi przyznają każdemu obywatelowi państwa prawo formalnego uznania się za bezwyznaniowego, wskutek czego nadają mu prawo nieuczenia się w szkole religii. Nie rozstrzygając spornego pomiędzy stronami pytania, dotyczącego formalnego uznania bezwyznaniowych przez art. 111 Konstytucji, ponieważ przepisy tego artykułu mają tylko charakter programowy i wymagają wprowadzenia ich w życie w drodze wskazanej w art. 126 Konstytucji, Najwyższy Trybunał Administracyjny uznaje, że wynikającą w niniejszej sprawie ściślejszą kwestję nauczania religii w szkołach i egzaminów dojrzałości, należy rozpoznać z punktu widzenia przepisów, zawartych w art. 117 i 120 Konstytucji, jako odnoszących się specjalnie do szkolnictwa. Otóż art. 120 Konstytucji postanawia, że nauka religii jest obowiązkowa dla wszystkich uczniów w szkołach mających charakter państwowy, czyli a contrario szkoły prywatne, o których mowa w art. 117 Konstytucji, są wolne od przymusu nauczania religii. Każdemu zatem obywatelowi stosownie do jego przekonań przysługuje swobodny wybór szkoły z obowiązkiem nauczania dzieci religii lub też szkoły bez religii i to właśnie stanowi w dziedzinie szkolnictwa istotę i granicę przyznanej przez Konstytucję swobody sumienia, niema natomiast żadnej podstawy do rozszerzenia uprawnień szkoły prywatnej poza gra-

nice wyraźnie jej przyznane i do komentowania artykułu 117 Konstytucji w tem rozszerzającym znaczeniu, że przyznaje on szkołom prywatnym i ich wychowawcom przy egzaminach dojrzałości jakiegokolwiek ulgi i odstępstwa od regulaminu, obowiązującego wszystkie szkoły, chcące korzystać z prawa publiczności.

Dalej wywodzi skarżąca, że skoro córka jej uczęszczała do szkoły jako bezwyznaniowca i nie uczyła się z tego powodu religii, a ministerstwo mimo to dopuściło ją do zdawania egzaminu dojrzałości, to tem samem nabyła już ona prawo do uzyskania świadectwa dojrzałości w charakterze bezwyznaniowej. Najwyższy Trybunał Administracyjny uznaje, że stanowisko takie jest bezzasadne i że jest ono sprzeczne z obowiązującymi przepisami.

Przedewszystkiem więc § 4 regulaminu, zgodny z treścią i istotą późniejszych przepisów zawartych w art. 117 Konstytucji, stanowi, że dyrektor prywatnej VIII szkoły filologicznej lub realnej ma prawo prosić ministerstwo wyznań religijnych i oświecenia publicznego o zorganizowanie w danej szkole egzaminów dojrzałości i o wyznaczenie w tym celu komisji egzaminacyjnej, przyczem żaden przepis dalszy nie uzależnia praw ucznia takiej szkoły do zdawania egzaminów dojrzałości od faktu, czy uczył się on przedtem religii lub nie. W tych więc warunkach, skoro prowadzenie szkół prywatnych bez nauczania religii jest ustawowo dopuszczalne, ministerstwo wyznań religijnych i oświecenia publicznego nie może odmówić pojedynczemu uczniowi prawa zdawania egzaminów dojrzałości, co jednak bynajmniej nie uprawnia do dalej idącego wniosku, że w powyższych czynnościach ministerstwa zawiera się zwolnienie takiego ucznia od obowiązku podporządkowania się przepisom

regulaminu; przeciwnie w tym wypadku powstaje raczej domniemanie, że abiturjent, nie zadawalniając się świadectwem z ukończenia danej prywatnej szkoły, lecz pragnąc uzyskać świadectwo dojrzałości, ma zamiar wykonać wszystkie programowe wymagania tegoż regulaminu. Pomiędzy obu założeniami zachodzi oczywista różnica, albowiem z punktu widzenia obowiązujących przepisów, ministerstwo wyznań religijnych i oświecenia publicznego realizuje tylko przysługujące prywatnej szkole prawo otrzymania komisji egzaminacyjnej i przyznane każdemu obywatelowi prawo zdawania egzaminów dojrzałości, natomiast skarżąca rości sobie szersze prawa, a mianowicie, aby córkę jej przy zdawaniu egzaminów dojrzałości zwolniono od egzaminów z przedmiotu obowiązującego wszystkich abiturjentów, co zgodnie z powyższym wywodem nie znajduje uzasadnienia w obowiązujących przepisach.

Wreszcie w związku z wywodami skargi zauważa Najwyższy Trybunał Administracyjny, że podniesiony w skardze zarzut, jakoby ministerstwo wyznań religijnych i oświecenia publicznego nie zawsze przestrzegało przepis zawarty w § 15 regulaminu, nie ma żadnego znaczenia dla wyniku sprawy niniejszej, albowiem gdyby nawet uznać, że wydanie świadectw dojrzałości bez oznaczenia stopnia z religii istotnie miało miejsce w warunkach faktycznych, identycznych z zachodzącymi w danej sprawie, to podobne fakty nie stwarzałyby żadnych praw dla skarżącej.

Z powyższych zatem względów, uznał Najwyższy Trybunał Administracyjny skargę za bezzasadną i wobec tego oddalił ją.

(Orzecznictwo Sądów Polskich, rocznik VI, 1927 r., str. 345, poz. 292).

XI.

Zrzeszenia młodzieży szkolnej.

Minister
Wyznań Relig. i Oświecenia
Publicznego

Warszawa, d. 5 września 1927 r.
Nr. OH. fiz. 752/27.

W sprawie zakładania kółek
i zrzeszeń młodzieży szkół śred-
nich ogólnokształcących, semi-
narjów naucz. i szkół zawodo-
dowych.

Do

Panów Kuratorów Okrę-
gów Szkolnych, Naczelnika
Wydziału Oświe-
cenia Publicznego w woj.
Śląskiem i Wizytatora
Liceum Krzemieniec-
kiego.

Organizowanie kółek i zrzeszeń młodzieży na terenie szkoły średniej ogólnokształcącej, seminarjum nauczycielskiego i szkoły zawodowej stanowi bardzo ważny czynnik wychowania społecznego młodzieży. Dla utrzymania równowagi między rozlicznymi żądaniami tych szkół i ujednostajnienia zasad postępowania w przygotowaniach do pracy społecznej młodzieży pod odpowiedzialnym kierownictwem dyrektora (ki) szkoły, zarządzam:

1) Wszelkie kółka i zrzeszenia młodzieży szkolnej mogą powstawać jedynie za zezwoleniem lub na polecenie dyrektora (ki) szkoły i na jego zarządzenie muszą być zlikwidowane.

2) Młodzież szkół średnich wszelkiego typu może należeć tylko do kółek i zrzeszeń, istniejących w danej szkole za zezwoleniem dyrektora (ki). Wyjątek stanowią: międzyszkolne kółka sportowe i w niektórych wypadkach międzyszkolne drużyny harcerskie, choć i tu zezwolenie dyrektora (ki) jest konieczne.

3) Dozwolone są organizacje:

a) o charakterze religijnym,¹⁾ samokształcącym, artystycznym i sportowym. Takie

¹⁾ Zrzeszenia katolickie o charakterze religijnym należą do właściwości Kościoła (kan. 707—719). Uzależnienie ich od zezwolenia lub nadzoru władz szkolnych byłoby naruszeniem swobody wykonywania władzy du-

kółka winny być kierowane przez nauczycieli i nie potrzebują specjalnej organizacji władz wewnątrz kółek.

b) o charakterze samorządowym, współdzielczym, humanitarnym (bratnie pomoce, kółka P. C. K.) i etyczne (walka z alkoholizmem). Takie kółka winny mieć statut, regulamin i wyznaczonego przez dyrekcję szkoły opiekuna (kuratora).

4) Łączenie się kółek różnych szkół w jedno zrzeszenie z przełożoną wspólną władzą zrzeszeniową jest niedozwolone. Wyjątek stanowią drużyny harcerskie, wchodzące zgodnie z organizacją Zw. Harc. Polsk. w hufce i chodragwie.

5) Ilość i jakość kółek i zrzeszeń młodzieży w danej szkole zależy od decyzji dyrektora (ki) szkoły, który winien czuwać nad tem, aby młodzież w nadmiarze wziętych na siebie obowiązków nie przyzwyczajala się do pracy powierzchniowej i w zbyt szerokim wyborze pól pracy dodatkowej nie potrzebowała się decydować zbyt nierozważnie.

Z chwilą ogłoszenia niniejszego okólnika tracą moc obowiązującą wszelkie zarządzenia sprzeczne z nim.

Okólnik powyższy ukaże się w najbliższym numerze dziennika urzędowego Min. W. R. i O. P. (—) Dr. Dobrucki Minister.

chownej i zarządzania swemi sprawami, zapewnionej Kościołowi przez art. 1 Konkordatu, oraz naruszeniem art. 113 i 114 Konstytucji.

Ponieważ powyższy okólnik nie był uzgodniony z Kościołem i jest co do stowarzyszeń religijnych sprzeczny z Konkordatem, Episkopat nie mógł go uznać w tym punkcie za obowiązujący Kościół i młodzież katolicką.

Wszelka pomoc szkoły w prowadzeniu stowarzyszeń religijnych młodzieży jest przez Kościół pożądana. Jeśli zebrania stowarzyszeń religijnych miałyby się odbywać w lokalu szkolnym, jest potrzebne zezwolenie kierownictwa szkoły.

XII.

Okólnik Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych w sprawie uczęszczania młodzieży szkolnej do kinematografów.

Zdarza się coraz częściej, że młodzież szkolna powyżej lat 17 uczęszcza na przedstawienia kinematograficzne, które nie są dla niej dozwolone. Właściciele kinematografów zasłaniają się w tych wypadkach rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 kwietnia 1923 r., uzupełniającem rozporządzenie z dnia 12 lutego 1919 r., w przedmiocie przepisów wykonawczych do dekretu z dnia 7 lutego 1919 r. o widowiskach (Dz. U. R. P. z dnia 11 maja 1923 r. Nr. 49, poz. 343), a stanowiącym, że „dzieci i młodzież do lat 17 mają wstęp do kinematografów jedynie na wyświetlanie takich obrazów, które zostały wyraźnie zakwalifikowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, jako dostępne dla młodzieży”.

Stwierdzając, że rozporządzenie powyższe nie uprawnia bynajmniej młodzieży szkolnej do wyłamywania się z pod przepisów szkolnych, jakie ją obowiązują, polecam Panom Kuratorom przypomnieć młodzieży szkolnej, że bez względu na wiek nie wolno jej uczęszczać na przedstawienia kinematograficzne, dla niej niedozwolone.

W tej sprawie zechcą Panowie Kuratorzy porozumieć się z Panami Wojewodami, aby oni ze swej strony zwrócili uwagę właścicielom kinematografów na mą decyzję w tej sprawie i na konieczność jej przestrzegania pod groźbą odebrania koncesji.

Warszawa, dnia 16-go kwietnia 1927 roku
(Nr. O. Prez. 709/27).

Minister Wyznań Religijnych i Ośw. Publ.

(—) *Dr. Dobrucki*

SPRAWY STATYSTYCZNE.

I.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o statystyce ruchu naturalnego ludności.

(Dz. U. R. P. Nr. 10 poz. 76).

Na zasadzie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 443) postanawiam, co następuje:

Art. 1. Osoby prowadzące akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, obowiązane są z faktów ślubów, urodzeń i zgonów, zarejestrowanych przez nie w aktach stanu cywilnego, względnie w księgach metrykalnych, przesyłać co kwartał właściwej władzy administracyjnej I instancji sprawozdania indywidualne według formularzy, ustalonych rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych.

Jeżeli okrąg urzędowy osoby, prowadzącej akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, rozciąga się na dwa lub więcej powiatów, należy przesyłać każdej władzy powiatowej sprawozdania kwartalne z faktów ślubów, urodzeń i zgonów, dotyczących okręgu urzędowego danej władzy.

Art. 2. Sprawozdania winny być przedłożone za pierwszy kwartał najpóźniej dnia 15 kwietnia, za drugi najpóźniej dnia 15 lipca, za trzeci najpóźniej dnia 15 października i za czwarty najpóźniej dnia 15 stycznia.

Art. 3. Władza administracyjna I instancji kontroluje zupełność i dokładność nadesła-

nych danych, sporządza wykazy powiatowe i przesyła je wraz ze wszystkimi nadesłanymi sprawozdaniami do Głównego Urzędu Statystycznego w terminach następujących: za pierwszy kwartał do dnia 15 maja, za drugi do dnia 15 sierpnia, za trzeci do dnia 15 listopada, a za czwarty do dnia 15 lutego.

Art. 4. W miastach posiadających własne biura statystyczne i umieszczonych w wykazie, ustanawianym przez Ministra Spraw Wewnętrznych, osoby prowadzące akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, przesyłają sprawozdania do tych biur co tydzień, skąd będą one odsyłane do Głównego Urzędu Statystycznego w terminach, przepisanych w art. 3 niniejszego rozporządzenia.

Art. 5. Osoby prowadzące akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, są obowiązane udzielać na żądanie władzy administracyjnej wszelkich informacji i wyjaśnień, dotyczących zupełności, względnie dokładności, danych zawartych w przesłanych przez nie sprawozdaniach.

Art. 6. W razie opieszałości osób prowadzących akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, w wykonaniu obowiązków, nałożonych niniejszem rozporządzeniem, władza administracyjna I instancji może zarządzić wykonanie tych czynności na koszt winnego.

Art. 7. Główny Urząd Statystyczny komunikuje się z osobami prowadzącymi akta stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, za pośrednictwem władz administracyjnych I instancji.

Art. 8. Za każdy fakt ślubu, urodzenia lub zgonu, wykazany w formularzach statystycznych, zgodnie z instrukcją, wydaną przez Ministra Spraw Wewnętrznych, osoby prowadzące akty stanu cywilnego, względnie księgi

metrykalne, z wyjątkiem urzędów państwowych, otrzymują tytułem zwrotu wydatków na materiały piśmienne trzy grosze; sumy należne za ubiegły rok kalendarzowy, będą przekazywane przez Główny Urząd Statystyczny bezpośrednio osobom, prowadzącym akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, w terminie sześciotygodniowym od dnia otrzymania przez Główny Urząd Statystyczny danych za czwarty kwartał ubiegłego roku.

Formularzy statystycznych dostarcza Główny Urząd Statystyczny. Opłaty pocztowe, związane z korespondencją osób, prowadzących akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, z władzami administracyjnymi I instancji, względnie z Głównym Urzędem Statystycznym w sprawach statystyki ruchu naturalnego ludności pokrywane będą z budżetu państwowego.

Art. 9. Począwszy od dnia 1 stycznia 1927 r. będą na całym obszarze Rzeczypospolitej martwo urodzeni wpisywani wyłącznie do akt stanu cywilnego, względnie ksiąg metrykalnych, urodzeń.

Art. 10. Na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej osoby, prowadzące akty stanu cywilnego, względnie księgi metrykalne, przedłożą władzy administracyjnej I instancji najpóźniej do dnia 1 kwietnia 1927 r. wykazy sumaryczne sporządzonych aktów małżeństw, urodzeń i zgonów za każdy rok kalendarzowy, począwszy od dnia 1 stycznia 1919 r. do dnia 31 grudnia 1926 r., według formularzy, ustalonych rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych.

Art. 11. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych, o ile zaś chodzi o osoby, które w czasie zawarcia małżeństwa lub w chwili

zgonu pozostawały w czynnej służbie wojskowej—Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych.

Art. 12. Przepisy niniejszego rozporządzenia będą stosowane na obszarze województw: poznańskiego, pomorskiego i górnośląskiej części województwa śląskiego z dniem oznaczonym rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych, na pozostałym zaś obszarze Rzeczypospolitej od dnia 1 stycznia 1927 r.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*.
Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski*.

II.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych

z dnia 12 maja 1927 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 450).

w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o statystyce ruchu naturalnego ludności.

Na podstawie art. 11 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r. o statystyce ruchu naturalnego ludności (Dz. U. R. P. Nr. 10, poz. 76) zarządza się, co następuje celem wykonania postanowień powołanego rozporządzenia:

Do art. 1 ustęp 1.

§ 1. Ustala się niniejszem formularze do sprawozdań indywidualnych dotyczących ruchu naturalnego ludności, mianowicie: dla zawieranych małżeństw wzór A, urodzeń wzór

B, zgonów wzór C, podane w załączniku do niniejszego rozporządzenia.

§ 2. Kapelani wojskowi, pełniący obowiązki urzędników stanu cywilnego, nadsyłają sprawozdania kwartalne do Szefostwa Duszpasterstwa właściwego Dowództwa Okręgu Korpusu.

Do art. 1 ustęp 2.

§ 3. Przepisy ustępu 2 artykułu 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej na wstępie powołanego nie dotyczą kapelanów wojskowych, pełniących obowiązki urzędników stanu cywilnego.

Do art. 3.

§ 4. Wykazy powiatowe będą sporządzane na formularzach według wzoru D, podanego w załączniku do niniejszego rozporządzenia.

§ 5. W stosunku do kapelanów wojskowych, pełniących obowiązki urzędników stanu cywilnego, obowiązek kontroli zupełności i dokładności nadsyłanych danych, sporządzenia wykazu wzoru D i odsyłania danych do Głównego Urzędu Statystycznego, ciąży na Szefostwie Duszpasterstwa Dowództwa Okręgu Korpusu.

Do art. 4.

§ 6. Przepisy art. 4 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej nie dotyczą kapelanów wojskowych, pełniących obowiązki urzędników stanu cywilnego.

Do art. 8 ustęp 2.

§ 7. Corocznie w okresie do 1 grudnia, Główny Urząd Statystyczny dostarcza formularzy statystycznych na cały rok następny władzy administracyjnej I-ej instancji, w miastach zaś, które, zgodnie z art. 4 rozporządzenia, bę-

dą otrzymywały bezpośrednio sprawozdania, magistratom tych miast.

Kapelani wojskowi, pełniący obowiązki urzędników stanu cywilnego, otrzymują formularze statystyczne za pośrednictwem Szefostwa Duszpasterstwa właściwego D. O. K.

§ 8. Władze administracyjne I instancji, względnie magistraty oraz Szefostwa Duszpasterstwa D. O. K., winny dokonać w pierwszej połowie grudnia tegoż roku repartycji formularzy statystycznych otrzymanych od Głównego Urzędu Statystycznego.

Do art. 10.

§ 9. Na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej wykazy sumaryczne aktów małżeństw, urodzeń i zgonów za lata 1919 — 1926 będą sporządzone na formularzach według wzoru E, podanego w załączniku do niniejszego rozporządzenia.

Do art. 12.

§ 10. Przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, z wyjątkiem art. 9, będą stosowane na obszarze województw: poznańskiego, pomorskiego i śląskiego od dnia 1 stycznia 1928 r. Przepisy art. 9 obowiązują na tym obszarze od terminu wskazanego w tymże art. 9.

§ 11. Przepisy niniejszego rozporządzenia wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Spraw Wewnętrznych:

Sławoj Składkowski.

Minister Spraw Wojskowych: *J. Piłsudski.*

Załącznik Nr. 1 do § 1 (poz. 450)

Wzór A.

Nazwa urzędu parafialnego lub metrykalnego.....
Wyznanie.....

W y k a z

aktów małżeństw zawartych
za ..... kwartał roku 192....

Siedziba urzędu .....
Powiat, którego wykaz do-
tyczy.....

M a z		Z o n a		
1	Liczba porządkowa			
2	Numer aktu w księdze małżeńskiej			
3	Data zawarcia małżeństwa			
4				
5	Imię i nazwisko			
6	Miejsce zamieszkania (miasto, gmina, powiat)			
7	Data urodz. wzgl. wiek			
8	Wyznanie			
9	Stan Cywilny			
10	Imię i nazwisko			
11	Data urodz. wzgl. wiek			
12	Wyznanie			
13	Stan cywilny			
14	Uwagi			

Podpis osoby prowadzącej księgę metrykalną:

Załącznik Nr. 2 do § 1 (poz. 450) .....
 Wzór B. W y k a z .....
 Siedziba urzędu .....
 Nazwa urzędu parafialnego lub Powiat, którego wykaz do-
 metrykalnego ..... metryczki tyczy .....
 Wyznania ..... za ..... kwartał roku 192 .....

Liczba porządkowa	Numer aktu w księdze	Imię i nazwisko	Data urodzenia			Płeć	Miejsce urodzenia (miasto, gmina, powiat)	Czy ur. jedno, czy bliźn., troj.	Zywo czy martwo urodzone	Ślubne czy nieslubne	Wyznanie			Data urodz.		Miejsce zamieszkania rodziców, u dzieci nieslubnych	Uwagi
			Dzień	Miesiąc	Rok						dziecka	ojca	matki	ojca	matki		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Podpis osoby prowadzącej księgę metrykalną:

Załącznik Nr. 3 do § 1 (poz. 450) .....
 Wzór C. W y k a z .....
 Nazwa urzędu parafialnego lub Powiat, którego dotyczy wy-
 metrykalnego ..... metryczki metryczki .....
 Wyznania ..... za ..... kwartał roku 192 .....

Liczba porządkowa	Numer aktu w księdze zgonów	Imię i nazwisko	Płeć	Data zgonu		Miejsce zgonu (miasto, gmina, powiat)	Miejsce zamieszkania zmarłego (miasto, gmina, powiat)	Data urodzenia wzgl. wiek	Co do dzieci do lat 5 włącznie, ślubne czy nieslubne	Stan cywilny	Wyznanie zmarłego	Przyczyna zgonu	Czy sprawdzona przez lekarza	U w a g i
				Dzień	Miesiąc									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

Podpis osoby prowadzącej księgę metrykalną:

Załącznik Nr. 5 do § 9 (poz. 450)

Wzór E.

Wykaz sumaryczny

sporządzonych aktów małżeństw, urodzeń i zgonów w urzędzie
parafjalnym metrykalnymWyznania ..... siedziba urzędu .....
powiat, którego wykaz dotyczy .....

Sporządzono aktów	Za cały rok kalendarzowy										U w a g i
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927		
Małżeństw											
Urodzeń											
Zgonów											

Pieczęć:

Podpis osoby prowadzącej księgę metrykalną:

III.

Wyciągi i wykazy z ksiąg stanu
cywilnego.

1. Sprawa przesyłania wyciągów z ksiąg stanu cywilnego do urzędów gminnych lub magistrackich reguluje obecnie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. R. P. Nr. 52 poz. 309), rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 16 października 1930 r. (Dz. U. R. P. Nr. 84, poz. 653) oraz ustawa z dnia 15 marca 1932 r. w art. 1 (Dz. U. R. P. Nr. 58, poz. 390) zmieniająca rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 1928 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności.

Art. 3 wyżej wspomnianej ustawy brzmi:

„Ustęp 1. Prowadzący księgi stanu cywilnego obowiązani są co trzy miesiące przysyłać właściwym gminom dokładne dane o zaszłych w ciągu tego czasu przypadkach urodzin, śmierci (zgonów) i ślubów. Formę, treść i tryb przesyłania tych zawiadomień ustali rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych.

Ustęp 2. Urzędnicy stanu cywilnego prowadzący księgi stanu cywilnego mają obowiązek przysyłać na żądanie gminy, względnie organu upoważnionego do prowadzenia ewidencji i kontroli ruchu ludności dla użytku ksiąg ludności wyciągi z ksiąg i aktów stanu cywilnego. W wypadkach, gdy księgi stanu cywilnego uległy zniszczeniu lub zaginięciu, obowiązek ten ciąży na urzędach i instytucjach utrzymujących duplikaty tych ksiąg.

Ustęp 3. Zawiadomienia przewidziane w ustępie 1, są udzielane bezpłatnie. Wyciągi z ksiąg i aktów stanu cywilnego, przewidziane w ustępie 2, wydawane są za zwrotem kosztów druków.

Ustęp 4. W razie opieszałości osób lub instytucyj, prowadzących akty stanu cywilnego względnie utrzymujących duplikaty odpowiednich ksiąg, w wykonaniu powyższego obowiązku, powiatowa władza administracji ogólnej może zarządzić wykonanie tych czynności na koszt winnego.

Ustęp 5. Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z właściwymi Ministrami może zwolnić urzędy stanu cywilnego od przewidzianego w obowiązujących przepisach obowiązku przesyłania urzędom publicznym wyciągów z akt stanu cywilnego, natomiast nałożyć na gminy lub inne organa, prowadzące ewidencję ludności, obowiązek przesyłania urzędom publicznym wyciągów z rejestrów mieszkańców”.

2. *Ustęp 1 Ustawy z dn. 15 marca 1932 r.* mówi o „dokładnych danych” nadmienając, że „formę, treść i tryb przesyłania tych zawiadomień ustali rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych”. Ponieważ Minister Spraw Wewnętrznych nie wydał rozporządzenia po dniu 15 marca 1932 r., powstała wątpliwość, czy rozporządzenie wyżej zacytowane, Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 16 października 1930 r., wydane w związku z Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności, ma zastosowanie do ustawy z dn. 15 marca 1932 r., wobec czego zwrócono się 15 października 1932 r. do Ministra Spraw Wewnętrznych o wyjaśnienie.

Minister odpowiedział do Biura Episkopatu Polski dn. 25 października 1932 r. N. A. C. 36—7/1: „że dla celów rejestru mieszkańców potrzebne są indywidualne wyciągi z aktów stanu cywilnego, a nie wykazy zbiorowe.

3. W tym też kierunku roztrzyga tę kwestję rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych o meldunkach i księgach ludności (Dz. U. R. P. Nr. 84, poz. 653 (1950)”, czyli, że Minister Spraw Wewnętrznych rozporządzenie z dn. 16 października 1930 r. uważa za obowiązujące przy wykonywaniu ustępu 1 art. 3 ustawy z 1932 r., do czego ten ustęp upoważnia Ministra Spraw Wewnętrznych.

§ 37 omawianego rozporządzenia wykonawczego Ministra Spraw Wewnętrznych brzmi:

„Prowadzący akta stanu cywilnego względnie księgi metrykalne powinni w ciągu pierwszych 15 dni miesięcy: stycznia, kwietnia, lipca i października każdego roku przysyłać do gminy zamieszkania wyciągi z aktów stanu cywilnego względnie ksiąg metrykalnych, dotyczące każdego indywidualnie wypadku urodzenia, zgonu, tudzież zawarcia związku małżeńskiego, zarejestrowanego w tych aktach względnie księgach w ciągu poprzedniego kwartału. Wyciągi powyższe powinny zawierać numer odpowiedniej księgi względnie aktu tudzież dane wyszczególnione dla każdego wypadku w § 12: 1) nazwisko, imię i datę urodzenia dziecka, 2) imiona rodziców tudzież nazwisko panińskiej matki, 3) miejsce zamieszkania i dokładny adres tudzież zawód ojca; dla zgonu zaś: imię, nazwisko, imiona rodziców, miejsce zamieszkania, zawód, datę urodzenia i wyznanie osoby zmarłej oraz dzień, miesiąc i rok zgonu tudzież wskazanie miejsca zgonu. Zawiadomienie o zaślubinach winno zawierać: a) numer rejestru, b) dzień, miesiąc, rok zaślubin, c) nazwiska i imiona, zawód, datę i miejsce urodzenia (miejscowość, gmina, powiat), miejsce zamieszkania, wyznanie, tudzież imiona rodziców każdego z małżonków.

Według tych przepisów prowadzący księgi stanu cywilnego są zobowiązani:

1) do przesyłania bez wzywania w ciągu pierwszych 15 dni miesięcy: stycznia, kwietnia, lipca i października do gminy zamieszkania z aktów stanu cywilnego względnie z ksiąg metrykalnych wyciągów indywidualnych, t.j. o każdej osobie oddzielnie: urodzeń, zgonów i zaślubin, zarejestrowanych w ciągu poprzedniego kwartału. Wyciągi powyższe są udzielane bezpłatnie i obowiązują od 1 stycznia 1931 r. Zawiadomienia powyższe w tej formie, w jakiej wymaga wzmiankowana ustawa, nie odnoszą się do lat wstecz poza 1931 r.;

2) do przesyłania na żądanie gminy, względnie organu upoważnionego do prowadzenia ewidencji i kontroli ruchu ludności dla użytku ksiąg ludności, wyciągów, jak wyżej, z ksiąg i aktów stanu cywilnego. Wyciągi te wydawane są za zwrotem kosztów druków, o ileby gmina, względnie organ upoważniony do prowadzenia ewidencji i kontroli ruchu ludności dla użytku ksiąg ludności, druków nie dostarczyły. Żądanie powyższych wyciągów dotyczyć może nawet lat dawnych i powinny być spełnione. Jednak żądanie takie nie byłoby słusznem odnośnie do lat dawnych, gdyby wymagano wyciągów z lat dawnych całych roczników per extensum. W tych wypadkach urzędy musiałyby wyjątkowo pokrywać koszty.

Dla uniknięcia nieporozumień o opłacie stempla na drukach należy pisać: „na żądanie gminy N.N.” albo „organu upoważnionego do prowadzenia ewidencji i kontroli ruchu ludności N.N.”

4. Minister Spraw Wewnętrznych nie wydał zarządzeń, do czego upoważniony jest ustawą z dnia 15 marca 1932 r., art. 3, ustęp 5, co do zwolnienia urzędów stanu cywilnego od przewidzianego w obowiązujących przepisach obo-

wiązku przesyłania urzędом publicznym wyciągów z akt stanu cywilnego, a zatem w dalszym ciągu obowiązują:

1) dostarczanie sprawozdania kwartalnego (Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1927 r., statystyka ruchu naturalnego ludności D.U. 1927 r. Nr. 10 poz. 76 art. 1) według formularzy ustalonych w rozporządzeniu wykonawczem Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 12 maja 1927 r. (Dz. U.R.P. z 1927 r. Nr. 50 poz. 450 § 1 i następne);

2) dostarczanie corocznie do dnia 15 września wykazów dotyczących urodzonych i zmarłych płci męskiej poborowych (Ustawa z dn. 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym, której tekst jednolity ogłoszony jest w D. U. R. P. 1928 r. Nr. 46 poz. 458, art. 23), według wzorów ustalonych w rozporządzeniu wykonawczem Ministra Spraw Wojskowych z dnia 16 marca 1930 r. (Dz. U. R. P. 1930 r. Nr. 31 poz. 270 § 75 i następne);

3) dostarczanie wykazów miesięcznych o zmarłych w sprawie współdziałania urzędów stanu cywilnego i urzędów gminnych... przy wymiarze podatku spadkowego (rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych i Skarbu z dnia 20 grudnia 1922 r. (Dz. U. R. P. z dnia 22 stycznia 1923 r., Nr. 6, str. 73).

Ministerstwo Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. dnia 17 listopada b.r. Nr. V-4369/32 nadesłało pismo w odpowiedzi na protokół posiedzenia odbytego w Biurze Episkopatu, w którym pomiędzy innymi pisze:

„Obowiązek bezpłatnego udzielania wyciągów z aktów stanu cywilnego co do zagranicy uzasadniają wyraźne przepisy:

Bez względu na rodzaj aktu — na wnioski władz zagranicznych, jeżeli wnioski

uczyniono w interesie urzędowym, bądź niezależnie od tego, czy wnioskodawcą jest władza czy osoba prywatna, jeżeli w konkretnej sprawie ma zastosowanie prawo ubogich — powszechna zasada znajdująca wyraz w uświęconej zwyczajem i opartej na wzajemności praktyce międzynarodowej, bądź też wyraźnie zastrzeżona w umowach międzynarodowych o obrocie prawnym, że wymienimy dla przykładu art. 19 pkt. 2 i 3 układu polsko-niemieckiego z dn. 5 marca 1924 r. o obrocie prawnym (Dz.U.R.P. Nr. 36 poz. 217 z 1926 r.), art. 54 pkt. 3 takiegoż układu z Austrią z dn. 19 marca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 84, poz. 467 z 1926 r.), art. 28 ust. końcowy układu z Rumunją z dn. 19 grudnia 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr. 45, poz. 427) i wiele innych.

W tymże zakresie — bez wniosku władz zagranicznych — w wykonaniu umów konsularnych oraz innych międzynarodowych przepisów umownych i zwyczajowych dotyczących międzynarodowej wymiany metryk w szczególności — w zakresie aktów ślubu na podstawie art. 5 ust. końcowego umowy haskiej z d. 12 czerwca 1902 r. o uregulowaniu kolizji ustawodawstw i jurysdykcji w zakresie małżeństwa (Dz. U. R. P. Nr. 80, poz. 594 z 1929 r.); w zakresie aktów zejścia — art. 10 umowy konsularnej polsko-francuskiej z d. 30 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 56, poz. 528 z 1929 r.); w zakresie aktów urodzin i zgonów obywateli łotewskich w Polsce — art. X umowy konsularnej polsko-łotewskiej z dn. 3 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 5, poz. 26 z 1926 r.) oraz okólnik Min. Spraw Wewn. Nr. 136 z dn. 18 lipca 1931 r. (Dz. Urz. Min. Spraw Wewn. Nr. 9, poz. 208) i wiele innych”.

WYROKI SĄDOWE.

I.

Emerytury Duchowieństwa.

Najwyższy Trybunał Administracyjny.
L. R. 6242/30.

Zasada prawna.

Wobec zawarcia konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego dnia 10 lutego 1925 r. (poz. 501 Dz. Ust.), ratyfikowanego ustawą z dn. 23 kwietnia 1925 r. (poz. 324 Dz. Ust.), a w szczególności załącznika A. do tegoż konkordatu, ustęp I. Uposażenie Duchowieństwa, nie obowiązują w dalszym ciągu normy uposażenia emerytalnego, przewidziane w art. 54 ustawy emerytalnej z 28 lipca 1921 r. (poz. 466 Dz. Ust.).

Wyrok z dnia 20 grudnia 1932 r. L. Rej. 6242/30.

Ks. Józef Szwed przeciw Ministerstwu Wyznań Rel. i Ośw. Publ. w przedm. zaopatrzenia emerytalnego.

W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Najwyższy Trybunał Administracyjny w składzie: Przewodniczący Prezes Kopczyński i Sędziowie: Zwoliński, Dr. Domański, przy udziale członka Sekretarjatu Prawniczego Kosteckiej, jako protokolanta, w sprawie skarg Ks. Józefa Szweda na orzeczenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7 kwietnia 1930 L. VI. RK. 1953 i z dnia 20 sierpnia 1930 r. L. VI. RK. 4451 w przedmiocie zaopatrzenia emerytalnego, po przepro-

wadzonej dnia 10 listopada 1932 r. rozprawie, a to po wysłuchaniu sprawozdania sędziego-referenta, jakoteż wywodów zastępcy skarżącego, adwokata Zanda, —

uchyla zaskarżone orzeczenia, o ile one dotyczą terminu, od którego zostało przyznane zaopatrzenie emerytalne, jako niezgodne z ustawą, pozatem oddala skargi, jako nieuzasadnione. Zarazem Trybunał zarządza zwrot złożonych opłat skarżącemu.

P o w o d y.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego orzeczeniem z dnia 7 kwietnia 1930 r. Nr. VI. R. K. 1953/30 przyznało Ks. Józefowi Szwedowi, b. proboszczowi parafji Czaniec, przeniesionemu w stan spoczynku dnia 1 września 1929, zasiłek emerytalny w wysokości 127 zł. 71 gr. miesięcznie od 1 marca 1930 r.

Prośbę Ks. Szweda o podwyższenie powyższego zaopatrzenia załatwiło Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego orzeczeniem z dnia 20 sierpnia 1930 r. Nr. VI. R. K. 4451/30 odmownie.

Oba przytoczone orzeczenia zaskarżył Ks. Józef Szwed do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Pozwana władza wniosła odpowiedź na obie skargi.

Najwyższy Trybunał Administracyjny postanowił sprawy z obu skarg przeprowadzić łącznie.

Rozpoznając niniejszą sprawę, Najwyższy Trybunał Administracyjny przedewszystkiem co do powołanego przez skarżącego wyroku w sprawie Ks. Kapturkiewicza L. Rej. 4667/27 stwierdza, że wyrok ten dotyczy emeryta b. państwa zaborczego, opiera się zatem na

odmiennym, niż w sprawie niniejszej, stanie faktycznym i prawnym.

Pozatem Najwyższy Trybunał Administracyjny zmieniając zapatrywanie w ustępach 5) i 7) motywów powołanego wyroku ustala obecnie, że wobec zawarcia konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską, w szczególności wobec treści załącznika A. do tego konkordatu, ust. 1 Uposażenie Duchowieństwa, nie obowiązują w dalszym ciągu normy uposażeń emerytalnych, przewidziane w drugim ustępie art. 54 ustawy emerytalnej z dnia 28 lipca 1921 (poz. 466 Dz. Ust.).

Przy ustaleniu też Najwyższy Trybunał Administracyjny kierował się następującymi rozważaniami:

Ustawa emerytalna funkcjonarjuszów państwowych z dnia 28 lipca 1921 r. w przepisach przechodnich, a mianowicie w art. 54, dodatkowo unormowała uposażenie duchowieństwa, nieobjętego art. 2 tej ustawy, czyli nie należącego do funkcjonarjuszów państwowych w rozumieniu cytowanej ustawy, w ten sposób, iż postanowiła, że do czasu wydania w porozumieniu z władzą kościelną osobnej ustawy emerytalnej dla wzmiankowanego duchowieństwa Rząd będzie wypłacał tym członkom stanu duchownego, którzy według dotychczasowych ustaw są emerytami, albo którzy przejdą w stan emerytalny wskutek niezdolności do pracy, wymienione w ustępie drugim tegoż artykułu uposażenie emerytalne, w szczególności dla proboszczów według VIII kategorii, z zastosowaniem postanowień artykułów: 3 do 12, 18, 19, 20, 21, 41, 42, 43, 45, 49, 55, 56 omawianej ustawy.

Powołany wyżej art. 41 wzmiankowanej ustawy emerytalnej postanawia, że wszelkie zmiany ustaw o uposażeniu funkcjonarjuszów

państwowych, pociągające za sobą zmianę wysokości ich uposażenia, będą automatycznie w sposób odpowiedni stosowane przy wymiarze zaopatrzenia emerytalnego.

Zapowiedziana w omawianym artykule 54 osobna ustawa emerytalna dla duchowieństwa dotychczas nie została wydana, nie normuje tej sprawy również obowiązująca obecnie ustawa emerytalna z 11 grudnia 1925 r. (poz. 46/24 Dz. Ust.).

Natomiast konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską, podpisany w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r. (poz. 501 Dz. Ust.), a ratyfikowany ustawą z d. 23 kwietnia 1925 r. (poz. 324 Dz. Ust.), ustanawia w załączniku A, ustęp 1 uposażenie miesięczne duchowieństwa według bieżącej mnożnej dla urzędników państwowych, a w szczególności w punkcie 6 proboszczów w wysokości 270 punktów.

Ze względu na postanowienia ustępu 1 załącznika A konkordat jest ustawą, zmieniającą uposażenie duchowieństwa, a tem samem stanowi podstawę prawną, w myśl art. 41 ustawy emerytalnej lipcowej, do automatycznego stosowania jego postanowień przy wymiarze uposażenia emerytalnego.

Skoro zatem władza przy wymiarze uposażenia emerytalnego skarżącego zastosowała postanowienia konkordatu dotyczące uposażenia duchowieństwa w służbie czynnej, to Najwyższy Trybunał Administracyjny nie dopatrył się w wymiarze emerytury skarżącego niezgodności z ustawą.

Co się tyczy kwestji daty, od której należy przyznać skarżącemu zaopatrzenie emerytalne, Najwyższy Trybunał Administracyjny stwierdza, że data ta winna być oznaczona zgodnie z polskimi przepisami emerytalnymi

głoszącymi zasadę, iż prawo do pobierania uposażenia emerytalnego rozpoczyna się od pierwszego dnia miesiąca, następującego po przeniesieniu w stan spoczynku.

Zapratywanie pozwanej władzy, iż termin, od którego należy przyznać zaopatrzenie emerytalne, może ulec przesunięciu ze względu na niedostateczną wysokość funduszu przeznaczzonego na emeryturę duchowieństwa, nie znajduje uzasadnienia w ustawie. Wyczerpanie bowiem wzmiankowanego funduszu mogłoby co najmniej usprawiedliwić pewną zwłokę w wypłacie emerytury, w żadnym jednak razie nie może mieć wpływu na datę, od której należy się uposażenie emerytalne.

Z powyższych powodów Najwyższy Trybunał Administracyjny uchylił zaskarżone orzeczenia, o ile one dotyczą terminu, od którego zostało przyznane zaopatrzenie emerytalne, jako niezgodne z ustawą, pozbawiając skarżących, jako nieuzasadnionych.

Zarządzenie zwrotu opłaty opiera się na przepisach art. 95 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. o Najwyższym Trybunale Administracyjnym (poz. 806 Dz. Ust.).

Warszawa, dnia 20 grudnia 1932 r.

(—) *Kopczyński*

(—) *Zwoliński*

(—) *Dr. Domański*

II.

Wyrok

z dn. 14 marca 1932 r. (Nr. 11. 2 K. 176/32 r.)¹⁾
(dotyczący sukni duchownej).

1) Na podstawie przepisów prawa kanonicznego, tudzież na mocy art. IV konkordatu,

¹⁾ W zeszycie IV z roku 1932 Zbioru Orzeczeń Sądu Najwyższego—Izby Drugiej (Karnej), które to wydawnictwo jest urzędowe, na stronicach 214 i 215 pod nu-

zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. Ust. poz. 501/25 r.) prawo noszenia sukni duchownych rzymsko-katolickich jest wyłącznym przywilejem duchowieństwa rzymsko-katolickiego.

2) Noszenie takiej sukni (sutanny) przez osobę nie będącą księdzem rzymsko-katolickim (np. przez duchownego sekty hodurowców) stanowi przestępstwo w p. 2 art. 272 k. k. z r. 1905 przewidziane.

Przewodniczący: sędzia *J. Bonisławski*.

Sędziowie: *St. Zaborowski* (sprawozdawca)
K. Syromiatnikow.

Wice prokurator: *St. Raczyński*.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu kasacji Romana-Romualda B., osk. z art. 272 k.k., założonej od wyroku Sądu Grodzkiego w Lipsku z dnia 25 września 1931 r., na mocy art. 501, 512 k. p. k., kasację oskarżonego Romana-Romualda B. oddalił, przyczem błędną kwalifikację z p. 3 na p. 2 art. 272 k. k. poprawił.

Uzasadnienie:

1) Kasacja zarzuca wyrokowi obrazę art. 358 k.p.k., art. 272 k.k. oraz art. 111 i 116 Konstytucji przez uznanie oskarżonego za winnego wykroczenia, przewidzianego w p. 3 art. 272 k.k., pomimo, że z okoliczności, ujawnionych w toku przewodu sądowego, nie wynika, iżby oskarżony podawał się za księdza rzymsko-katolickiego, iżby nosił taką samą sutannę, jaką

merem kolejnym 86 ogłoszony jest powyższy wyrok Sądu Najwyższego.

Od 1 września 1932 r. wszedł w życie Polski Kodeks Karny. Art. 26 rozdziału o wykroczeniach brzmi: „Kto przywłaszcza sobie stanowisko lub tytuł albo publicznie nosi odznaczenie, oznakę lub strój, do których niema prawa, podlega karze aresztu do miesiąca, lub grzywny do 1000 złotych.

noszą księży obrządku łacińskiego, oraz iżby przez noszenie sutanny pogwałcił spokój publiczny i wprowadzał w błąd ludność—wreszcie sutanna, zdaniem kasacji, nie może być uznana za przedmiot odznaczenia w rozumieniu p. 3 art. 272 k. k.

2. W myśl wyjaśnień Sądu Najwyższego, z treści art. 271—273 k.k. wynika zamiar ustawodawcy zabezpieczenia ludności przed wprowadzeniem jej w błąd różnemi sposobami co do wartości osobistej sprawcy, mianowicie przez podawanie się sprawcy za inną osobę, używanie przezeń cudzych dokumentów osobistych, nieprzysługujących mu orderów, odznak, tytułów i t. p. Dla uznania zatem winy oskarżonego z art. 272 k. k. wystarcza obiektywne ustalenie, że sprawca użył któregośkolwiek z tych sposobów i że one mogły wprowadzić w błąd otoczenie co do jego wartości osobistej. Środki zaś i sposoby, jakich do tego użyto, oraz forma ich ujawnienia są dla istoty przestępstwa z art. 272 k.k. obojętne.

3. Sutanna księdza wyznania rzymsko-katolickiego jest przepisowym strojem, odznaczającym duchownych tegoż wyznania, ustanowionym przez władze duchowne zgodnie z kanonem 136 prawa kanonicznego (Codex Iuris Canonici) i ściśle na terenie Rzeczypospolitej Polskiej przestrzegany. O tej sutannie jako o sukni duchownej księży obrządku łacińskiego mowa jest również w art. IV konkordatu, zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Dz. Ust. Nr. 72/25 r. poz. 501), który obowiązuje władze cywilne do udzielania pomocy w razie noszenia sutanny przez destytuowanego duchownego obrządku łacińskiego. Zakaz noszenia sutanny przez destytuowanych księży wyznania rzymsko-katolickiego, a więc takich osób, które były tymi księżmi, a obecnie już nimi być przestały, a fortiori

odnosi się do wszystkich osób, które nie należą do duchowieństwa obrządku łacińskiego, w przeciwnym bowiem razie, gdyby każdy miał prawo noszenia takiej sutanny, to przepis art. IV rzeczzonego konkordatu byłby zupełnie bezcelowy i zbędny. Z powyższego zatem wynika, że skoro sutanna jest strojem przepisowym duchownych wyznania rzymsko-katolickiego i nikt jej, oprócz tych duchownych, nosić niema prawa, to noszenie jej stanowi wyłącznie prawo tegoż duchowieństwa w celu odróżnienia go z pośród duchowieństwa innych wyznań, a tem samem noszenie jej przez osobę niepowołaną, jako mogącą wprowadzić w błąd otoczenie co do stanowiska tej osoby, stanowi wykroczenie, przewidziane w p. 1 art. 272 k.k.

4. Skoro więc w sprawie niniejszej Sąd ustalił, że sekta hodurowców, do której należy oskarżony, nie jest uznana i zalegalizowana przez władze państwowe, a duchowni tej sekty nie są księżmi wyznania rzymsko-katolickiego, że oskarżony nosił publicznie sutannę w tej postaci, jaka przysługuje wyłącznie księżom wyznania rzymsko-katolickiego, i tym sposobem wprowadzał ludność w błąd co do swego stanowiska, to do tak ustalonego czynu powinien być zastosować p. 2 a nie p. 3 art. 272 k. k. Wobec tego jednak, że wykroczenia przewidziane w p.p. 2 i 3 art. 272 k. k. są zagrożone jednakową karą grzywny, błędna przeto kwalifikacja czynu oskarżonego, w myśl art. 501 k.p.k., nie może powodować uchylecia wyroku, a ulega jeno poprawieniu.

III.

Zabór majątku kościelnego.

Orzeczenie Izby pierwszej Sądu Najwyższego z 23 października—7 listopada 1929. C. 2343/28.

Zakon Ojców Franciszkanów w Polsce wystąpił w dniu 4 lipca 1925 przez Sąd Okrę-

gowy w Warszawie przeciwko rosyjskiemu towarzystwu dobroczynności w Warszawie w osobie jego kuratora o uznanie nieruchomości Nr. 1863 Aa. w Warszawie przy ul. Franciszkańskiej za własność powoda, o przepisanie w wykazie hipotecznym na powoda tytułu własności tej nieruchomości i o wprowadzenie go w posiadanie powyższej nieruchomości przy jednoczesnym z niej wyrugowaniu pozwanego towarzystwa, przytaczając w uzasadnieniu tego żądania, iż z mocy ukazu z 27 października 1864 o klasztorach rzymsko-katolickich oraz przepisów dodatkowych do tego ukazu (dz. pr. t. 62, str. 433 i nast.) klasztor OO. Franciszkanów wraz z ogrodem wzięty został w zawiadywanie b. skarbu rosyjskiego część klasztoru komitet urządzający postanowieniem z 8/20 października 1866 oddał na własność pozwanemu towarzystwu, na które w hipotece został uregulowany tytuł własności i które w r. 1922 uznane zostało za nieobecne;—z odrodzeniem Państwa Polskiego OO. Franciszkanie wrócili i otrzymali od władzy duchownej archidiecezji warszawskiej z powrotem kościół św. Franciszka przy ul. Franciszkańskiej, lecz nie mają przy kościele lokalu, zmuszeni są przeto wystąpić o rewindykację nieruchomości Nr. 1863 Aa; powyższy ukaz i postanowienia komitetu urządzającego nie mogły przenieść na pozwane towarzystwo tytułu prawa własności, albowiem sporna nieruchomość na własność b. skarbu rosyjskiego nie przeszła lecz przekazana była mu tylko w zawiadywanie, komitet urządzający zaś nie był władzą kompetentną do rozporządzania sporną nieruchomością pod tytułem darmym.

Kurator pozwanego towarzystwa zażądał przypozwania Skarbu Państwa w charakterze osoby trzeciej, wobec tego, iż Prokuratorja Generalna, działająca imieniem Skarbu Państwa,

zgłosiła w wydziale hipotecznym wniosek o przepisanie na Skarb tytułu własności spornej nieruchomości, wydział hipoteczny decyzją z 23 września 1924 r. zatwierdzenie tego wniosku zawiesił do czasu rozstrzygnięcia w drodze sądowej sporu między Państwem Polskim a kuratorem pozwanego towarzystwa, od tej decyzji Prokuratorja założyła skargę apelacyjną do tychczas jeszcze nie rozstrzygniętą.

Przypozwany Skarb Państwa, działający przez Prokuratorję Generalną, wystąpił z interwencją główną (art. 665 u. p. c.) przeciwko zakonowi OO. Franciszkanów oraz rosyjskiemu towarzystwu dobroczynności z żądaniem nakazania przepisania w wykazie hipotecznym tytułu własności nieruchomości Nr. 1863 Aa na rzecz Skarbu Państwa i oddalenia powództwa zakonu, oświadczając, iż powyższa nieruchomość przeszła na własność b. skarbu rosyjskiego, a następnie przez komitet urządzający oddana była bezpłatnie rosyjskiemu towarzystwu dobroczynności, o czym był powiadomiony cesarz i że wobec tego na mocy art. XII traktatu ryskiego nieruchomość ta stanowi własność państwa polskiego, które jeszcze w 1919 r. odebrało ją od dzierżawców i ma ją w swem posiadaniu po doprowadzeniu wielkim kosztem do stanu używalności. S. O. powództwo zakonu OO. Franciszkanów uwzględnił, powództwo zaś Skarbu Państwa oddalił, a Sąd Apelacyjny w Warszawie, ze skarg apelacyjnych Skarbu Państwa i kuratora nieobecnego rosyjskiego towarzystwa dobroczynności, wyrok Sądu Okręgowego zatwierdził. W skargach kasacyjnych kurator pozwanego towarzystwa oraz Prokuratorja Generalna, działająca w imieniu Skarbu Państwa, wnoszą o uchylenie wyroku S. A.

Po wysłuchaniu sprawozdania sędziego-referenta: głosów pełnomocnika kuratora majątku

nieobecnego rosyjskiego towarzystwa dobroczynności i przedstawiciela Prokuratorji Generalnej oraz Prokuratora,

zważywszy:

1. że z ustaleń zaskarżonego wyroku wynika: 1-o iż sporna nieruchomość od roku 1919 jest w posiadaniu Skarbu Państwa, którego posiadanie nie zostało zakwestjonowane przez kuratora nieobecnego rosyjskiego towarzystwa dobroczynności nietylko w formie skargi wzajemnej, lecz nawet w formie zarzutu,—kurator bowiem sprzeciwia się jedynie przepisaniu na Skarb tytułu własności na podstawie art. XII traktatu ryskiego, twierdząc, iż traktat ten nie ma zastosowania do przypadku, 2-o iż zakon OO. Franciszkanów przeciw Skarbowi Państwa nie występuje, aczkolwiek jeszcze przed wystąpieniem z powództwem przeciw rosyjskiemu towarzystwu dobroczynności ujawnione zostało roszczenie Skarbu o przepisanie nań tytułu własności spornej nieruchomości w trybie postępowania hipotecznego;

2. że z osnowy wyroku w związku z zarzutami obu skarg kasacyjnych w sprawie niniejszej powstaje przede wszystkim pytanie, czy wobec art. XXIV Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Rzymie dn. 10 lutego 1925 (D. U. 1925 poz. 501), spór zakonu OO. Franciszkanów ulega rozważaniu Sądów, skoro sporna nieruchomość jest w posiadaniu Skarbu Państwa; w myśl ust. 3 powołanego art. XXIV sprawa dóbr, których Kościół został pozbawiony przez państwa zaborcze, a które obecnie znajdują się w posiadaniu Państwa Polskiego, zostanie załatwiona przez układ późniejszy; wniosek S. A., iż postanowienie to dotyczy jedynie majątków, które w chwili przywrócenia Państwa Polskiego były opuszczone przez wy-

party rząd rosyjski i pozostały w posiadaniu Skarbu Polskiego, nie znajduje oparcia w dosłownem brzmieniu powołanego ust. 3 art. XXIV, który nie zawiera bynajmniej przytoczonego przez S. A. ograniczenia; przeciwnie, użyty w tym ustępie wyraz „obecnie świadczy, iż postanowienie powyższe ma na względzie datę podpisania konkordatu ze Stolicą Apostolską, czyli dzień 10 lutego 1925 r.; wszelką wątpliwość usuwa w tym względzie zestawienie ust. 1 powołanego art. XXIV konkordatu, dotyczącego majątków uznawanych przez Państwo Polskie za własność osób prawnych kościelnych i zakonnych, gdzie użyty jest również wyraz „obecnie” z rozporządzeniem Prez. Rzp. z 7 lutego 1928 (D. U. poz. 120), wydanem w rozwinięciu powyższego ust. 1 art. XXIV, a który chwilę posiadania odnosi właśnie do daty podpisania konkordatu (art. 1 rozporządzenia);

3. że powołany ustęp 3 art. XXIV, mówiąc o majątkach, które są w posiadaniu Państwa Polskiego, pomija kwestję tytułu prawnego, na jakim opiera się posiadanie, skąd płynie wniosek, iż ma na myśli wszelkie posiadanie nieprekaryjne, bez względu na brak tytułu własności;

4. że S. A. uznał, iż posiadanie Państwa Polskiego w przypadku jest jedynie dzierżeniem (detentio), Skarb bowiem nie składa tytułu własności; słusznie zarzuca skarga kasacyjna Prokuratorji Generalnej, iż wniosek powyższy z obrażą art. 711 u.p.c. nie jest należycie uzasadniony. S. A. bowiem nie ustalił, by posiadanie Skarbu było pochodne od nieobecnego rosyjskiego towarzystwa dobroczynności lub jego kuratora, by objęcie przez Skarb w posiadanie spornej nieruchomości wywołało sprzeciw i nie rozważał złożonych dokumen-

tów, mianowicie protokołu objęcia spornej nieruchomości przez Skarb, wniosku, zeznanego przez Prokuratorję Generalną jeszcze przed wytoczeniem niniejszej sprawy w wydziale hipotecznym o przepisanie tytułu własności na Skarb Państwa, odpisu skargi apelacyjnej od decyzji wydziału i wreszcie oświadczenia Prokuratorji Generalnej o gotowości złożenia dalszych dowodów na ustalenie charakteru posiadania Skarbu;

5. że pogląd S. A., iż przy istniejącym u nas systemie hipotecznym nie może być prawnej rozbieżności między stanem hipotecznym a stanem faktycznym oparty na wyroku b. senatu rosyjskiego z 1900 Nr. 49, dotyczącym niemożności nabycia przez zasiedzenie nieruchomości hipotecznej, nie usprawiedliwia wniosku Sądu, iż posiadanie przez Skarb spornej nieruchomości należy uważać za dzierżenie, kwestja bowiem uregulowania stanu hipotecznego spornej nieruchomości jest kwestją dalszą, okoliczność zaś, iż Skarb ze względu na specjalny przepis ustawy hipotecznej (art. 123) nie mógłby spornej nieruchomości nabyć przez przedawnienie, nie zmienia swego charakteru posiadania, skoro nie chodzi o przedawnienie nabywcze;

6. że wobec powyższego uznając, że rewindykacja spornej nieruchomości przez zakon OO. Franciszkanów w okolicznościach sprawy niniejszej może nastąpić w drodze sądowej, S. A. dopuścił się obrazy powołanego ust. 3 art. XXIV konkordatu ze Stolicą Apostolską, wbrew bowiem mniemaniu Prokuratorji Generalnej, konkordat ze Stolicą Apostolską ratyfikowany przez władzę ustawodawczą zgodnie z przepisami Konstytucji (art. 49) i ogłoszony w dzienniku ustaw (za 1925 r. poz. 324 i 501), jest nietylko układem międzynarod-

wym, lecz ustawą, mającą moc obowiązującą w stosunkach wewnętrznych (por. zb. orz. S. N. 1928 Nr. 188), której postanowień sąd winien przestrzegać, powoływany przeto w kasacji art. 10 u. p. c. nie może mieć zastosowania do przypadku, skoro istnieje wyraźny przepis konkordatu, zawierający ustępstwo Stolicy Apostolskiej na rzecz Państwa Polskiego i przewidujący szczególny tryb postępowania dla sporów o rewindykację majątków, które są w posiadaniu Skarbu Państwa, zaskarżony więc wyrok, o ile dotyczy powództwa zakonu OO. Franciszkanów, nie może być utrzymany w mocy, już bez potrzeby rozważania pozostałych zarzutów obu skarg kasacyjnych, dotyczących mocy prawnej powołanego aktu z 1864 oraz postanowienia Komitetu urządzającego z 1866;

7. że skoro, jak wynika z powyższego, sporna nieruchomość przed wytoczeniem przez Skarb Państwa powództwa była w jego posiadaniu, nie pochodnym od rosyjskiego towarzystwa dobroczynności lub jego kuratora i bez sprzeciwu tegoż, i skoro powództwo OO. Franciszkanów nie może ulegać rozważeniu, wszystkie zarzuty skargi kuratora rzeczzonego towarzystwa, zmierzające do obalenia błędnej rzekomo oceny praw tego towarzystwa do spornej nieruchomości, upadają, prawa bowiem rosyjskiego towarzystwa dobroczynności, jako strony pozwanej nie wymagają sprawdzenia; również pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej Prokuratorji Generalnej, wobec uchylecia wyroku, uznającego sporną nieruchomość za własność zakonu OO. Franciszkanów, nie wymagają bliższego rozbioru;

z tych zasad Sąd Najw. z powodu obrazy art. 711 u. p. c. i art. XXIV konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą

Polską z 10 lutego 1925 (Dz. Ust. z 1925 Nr. 72, poz. 501) wyrok S. A. w Warszawie z 13/27 czerwca 1928 uchyla i sprawę temuż Sądowi do ponownego rozpoznania w innym składzie sędziów przekazuje.

Za zgodność:

(—) *W. Łoziński.*

(m. p.) Szam. J. Św.
Notarjusz Kurji Pińskiej.

IV.

Zabór majątku kośc. aktem przemocy.

Sygnatura akt. I. C. 1229/31.

W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Sąd Najwyższy w składzie:

Przewodniczący: Sędzia *B. Wermiński.*

Sędziowie: *W. Święcicki.*

W. Łukaszewicz.

przy udziale protokulanta apl. sąd. A. Blocha i w obecności Prokuratora K. Strumpfa na jawnem posiedzeniu Izby Pierwszej dn. 26 stycznia—9 lutego 1932 r. w sprawie Geni i Sory-Fajgi Ginzburgów przeciwko Rzymsko-Katolickiej Kurji Biskupiej w Pińsku, o przyznanie prawa własności do placu rozpoznawał skargę kasacyjną adwokata Zygmunta Jundziła, pełnomocnika Rzymsko-Katolickiej Kurji Biskupiej w Pińsku, na wyrok Sądu Apelacyjnego w Wilnie z dnia 24 stycznia—7 lutego 1931 roku.

Po wysłuchaniu Sędziego referenta, głosu rzecznika strony skarżącej oraz wniosków prokuratora

z w a ż y w s z y:

1) że Sąd Apelacyjny uwzględnił powództwo Sory-Fajgi Ginzburgowej oraz jej córki Geni o przywrócenie im prawa własności placu, przestrzeni 453,25 m². — w Łohiszynie w pow. Pińskim, oraz nakazał odebranie tego placu z posiadania Kurji Biskupiej w Pińsku i przekazanie powódkom, z założenia, iż sporny plac był nadany na mocy ustawy z dnia 20 października 1867 r. (p. Zb. Pr. Ros. z r. 1867 Nr. 45077) niejakiemu Jankielowi Sidlikowi w trybie wykonania ogólnej reformy agrarnej, który w r. 1873 uzyskał intromisję, że następnie w drodze cesji prywatnej na akcie intromisji w 1875 r. plac ten przeszedł do niejakiego Glejbermana, od tego zaś aktem prywatnym do spadkodawcy powódek Ieka Ginzburga, iż w nadaniu placu Sidlikowi nie można upatrywać aktu gwałtu, na który powoływała się strona pozwana, twierdząc, iż sporny plac wraz z kościołem w 1865 r. przez rząd rosyjski został oddany duchowieństwu prawosławnemu, zwłaszcza, iż sporny plac przyjęty został na własność b. skarbu rosyjskiego od duchowieństwa prawosławnego i że wobec tego powódki posiadają dobry tytuł nabycia, nie są bowiem pierwotnymi nabywcami od rządu rosyjskiego, jeżeli bowiem nawet uznać za nieważne akty cesji z 1876 r. i 1888 r., tytułem jest przedawnienie nabywcze ich spadkodawcy, ustalone przez świadków;

2) że powołana przez Sąd Apelacyjny ustawa, właściwie zatwierdzone przez cesarza przepisy o trybie sporządzania i zatwierdzania aktów lustracyjnych w osiedlach i miasteczkach, należących od skarbu w 9 guberniach zachodnich, stanowią między innymi (art. 9), iż mieszczanie, którzy mieli w bezterminowym posiadaniu na mocy lustracji lub zezwolenia zarzą-

du Dóbr Państwowych działki ziemi sadybnej, mogli otrzymać te działki z warunkiem obowiązkowego wykupu należnego skarbowi czynszu, dokonywanego w stałym i niezmiennym stosunku do 1 stycznia 1915 roku przyczem na uwłaszczone w ten sposób działki nabywcy otrzymali akt nadawczy, t. zw. dannej (art. 45);

3) że wniosek Sądu Apelacyjnego, iż sporny plac nadany został Sidlikowi właśnie na mocy wzmiankowanych przepisów wysnuty z treści aktu intromisji, sporządzonego w 1873 r. jest ostateczny, zarzut przeto kasacji obraży art. 711 U.P.C., iż wniosek powyższy jest dowolny, nie może być uwzględniony;

4) że skoro nabywca pierwotny, za jakiego należy uważać Sidlika otrzymał akt nadawczy, czyli wieczysty, zbyć nadany mu plac mógł on jedynie w trybie przepisany przez ustawy notarialne (art. 68), akt więc cesji 1888 r. nie może być uważany za tytuł powódek, nie mógł bowiem przenieść na ich spadkodawcę prawa własności;

5) że powołanie się powódek na nabycie z mocy przedawnienia pozostaje w związku z tem, czy sporny plac wchodził w skład placów Kościoła Katolickiego w Łohiszynie, o ile ta okoliczność była ustalona, bieg przedawnienia do czasu otwarcia sądownictwa polskiego, jak to już wyjaśnił Sąd najwyższy (Zb. orz. 1928 r. 98), byłby zawieszony, Kościół bowiem Katolicki ze względu na istniejący wówczas stan polityczno-prawny, nie mógł dochodzić swych praw; gdyby zaś, jak wynika z ustaleń Sądu Apelacyjnego, spadkodawca powódek opuścił sporny plac w 1915 i w 1918 roku mieszkańcy katolicy miasteczka Łohiszyna plac ten ogrodzili i oddali Kościołowi Katolickiemu, w którego posiadaniu plac jest dotychczas,

a o przedawnieniu nabywczem spadkodawcy powódek nie mogło być mowy;

6) że wbrew więc wywiodom Sądu Apelacyjnego, jak słusznie podnosi skarga kasacyjna, okoliczność, czy sporny plac należał przed rokiem 1865 do Kościoła Katolickiego, nie jest obojętna dla wyniku sprawy, wniosek zaś, iż nie zostało ustalone, by majątek Kościoła Katolickiego w Łohiszynie był konfiskowany, Sąd Apelacyjny, wbrew przepisowi art. 774 U.P.C. nie uzasadnił, odrzucając ustalenie w tym względzie Sądu Okręgowego, który na podstawie dokumentów stwierdził, że sporny plac łącznie z kościołem parafjalnym w Łohiszynie, na skutek zarządzenia General-Gubernatora Murawjowa, oddany był w posiadanie cerkwi prawosławnej, czy zaś zarządzenie to było aktem zemsty za udział duchowieństwa kościoła w miasteczku Łohiszynie w powstaniu, czy też zwykłym zarządzeniem politycznym, zarządzenie to winno być uważane za akt przemocy w stosunku do Kościoła Katolickiego;

7) że wobec powyższego przesłanki Sądu Apelacyjnego nie usprawiedliwiają zaskarżonego wyroku, co stanowi obrazę art. 711 U.P.C. skutkującą uchylenie wyroku.

Z tych zasad Sąd Najwyższy wyrok Sądu Apelacyjnego w Wilnie w dniu 24 stycznia — 7 lutego 1931 roku z powodu obrazę art. 711 U.P.C. uchyła i sprawę temuż Sądowi do ponownego rozpoznania w innym składzie sędziów przekazuje.

V.

Osoby prawne kościelne.

C. III. 108/33.

Ogłoszono dn. 30 czerwca 1933 r.

(—) *T. Chrościelewski*
Apl. Sądowy.

Działo się w Warszawie na posiedzeniu

Sądowem Izby Cywilnej Sądu Najwyższego dnia 30 czerwca 1933 r.

W Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Sąd Najwyższy w składzie:

Przewodniczący Sędzia S. N. *Dr. K. Flach*

Sędziowie S. N.: *M. Lisiewski*
Dr. Stefański

przy udziale p. o. Prokuratora S. N.

L. Karłowskiego

w sprawie

właścicielki dóbr Gertrudy Schultz w Strzałkowie, powódki, zastąpionej przez adwokatów dra Jagielskiego i Brojerskiego w Poznaniu

prze c i w

Kościółowi Katolickiemu w Strzałkowie i Beneficjum Proboszczowskiemu przy tymże Kościele, działającym przez Proboszcza, pozwanym, zastąpionym przez adwokatów dra St. i dra J. Sławskich w Poznaniu, o ustalenie, rozpoznawał skargę rewizyjną powódki na wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 11 października 1932 r.

Stan sprawy jest następujący:

Powódka jest patronką kościoła katolickiego w Strzałkowie. Rozporządzeniem z 6/9 1926 (Dz. Ust. poz. 543) zarządził Minister Spraw Wewnętrznych na zasadzie art. 72 ust. z 11.8. 1923 o tymczas. uregul. finans. komun. (Dz. Ust. poz. 747), że dla gminy wiejskiej Strzałków mają zastosowanie przepisy te same ustawy dotyczące gmin miejskich. Powódka będąc zdania, że skutkiem tego ma do niej zastosowanie § 740. II. 11 prusk. powsz. pr. prow. żądała skargą niniejszą skierowaną prze-

ciwko gminie kościelnej ustalenia, że zobowiązana jest do płacenia tylko 1/3 części składki ubezpieczeniowej od ognia za budynki kościelne i proboszczowskie. Pozwana gmina wniosła o oddalenie skargi. Sąd okręgowy orzekł po myśli powódki. Na odwołanie pozwanej gminy Sąd Apelacyjny skargę oddalił. Wyraził zapatrywanie, że nie wiadomo, dla jakich przyczyn pruskie prawo przewidziało podział ciężaru budowlanego w stosunku podanym w §§ 731, 740 II. 11 L. c., że jednak rozp. z 5/8. 1926 ogranicza się do danin komunalnych, nie może być zatem odniesione również do udziału interesowanych czynników w ciężarze budowlanym.

W rewizji swej wnosi powódka o uchYLENIE zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie przekazanie sprawy z powrotem do instancji odwoławczej z tem uzasadnieniem, że pruskie prawo nie podaje znamion kościoła miejskiego i wiejskiego, że jednak według historii przepisów o patronacie ma różny podział udziału w kosztach budowlanych swą przyczynę w odmiennym gospodarczym charakterze gminy miejskiej a wiejskiej, a mianowicie, że w gminach miejskich parafianie nie są w możności świadczyć usług ręcznych i zaprzęgowych, że niemożliwości podobne zachodzą również w gminach wiejskich o charakterze miejskim, o których mówi art. 72 ust. z 11. 8. 1923, i dlatego zastosowania tego artykułu do pewnej gminy stanowi równocześnie o charakterze kościoła jako miejskiego. Pozwana gmina wniosła o oddalenie rewizji. W rozprawie rewizyjnej oświadczyły strony zgodę na ewentualne określenie strony pozwanej jako kościoła katolickiego i beneficjum proboszczowskie zastąpione przez proboszcza.

Rozpoznając sprawę w granicach skargi rewizyjnej Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Słusznie wychodzi Sąd Apelacyjny z założenia, że art. 72 ust. z 11.8. 1923 łącznie z rozporządzeniem Min. Spr. Wewn. z 6.9. 1926 wywiera skutki wyłącznie w dziedzinie finansów komunalnych. Przesłanki całkowitego przejścia gminy wiejskiej na prawa gminy miejskiej i odwrotnie określa w b. dzielnicy pruskiej § 1 ust. 3 ord. miejsk. z 30.5. 1853 (prusk. zbiór ust. str. 261). Wynika z niego, że charakter, o którym jest mowa w cyt. art. 72, nie ma dla nabycia praw gminy miejskiej lub wiejskiej żadnej doniosłości. Jeżeli więc szczególny przepis ustawy do charakteru gminy, nie odpowiadającego jej prawnej właściwości jako gminy wiejskiej lub miejskiej, przywiązuje prawne znaczenie, to rozmiary, w jakich następuje zmiana w stosunkach prawnych tejże gminy, ograniczają się do postanowień odnośnego przepisu, który jako wyjątek od zasady nie może być stosowany szerzej, aniżeli dozwala na to wyraźna jego treść. Art. 72 ust. z 11.8. 1923 stosuje do gmin wiejskich o charakterze miejskim przepisy tejże ustawy czyli postanowienia o daninach komunalnych unormowanych w tej ustawie. Ponieważ więc świadczenia patronackie nie są niemi objęte, przeto cyt. art. 72 w dotychczasowych ich rozmiarach niczego nie zmienia. Błędne jest również zapatrywanie powódki, że sam charakter gminy Strzałków jako gminy miejskiej zmienił treść ciężaru patronackiego. Sąd Najwyższy nie ma przyczyny do odstąpienia od zapatrywania ustalonego w teorii i orzecznictwie, że w kwestji, czy chodzi o kościół miejski lub wiejski rozstrzyga prawna właściwość miejscowości, w której kościół jest położony. Skoro zaś—jak wyjaśniono wyżej—Strzałków poza

finansami komunalnymi, a zatem i w odniesieniu do prawa patronatu ma prawną właściwość gminy wiejskiej, przeto i kościół należący do strony pozwanej ma charakter kościoła wiejskiego, czyli, że powódka ponosi po myśli § 731 II. 11 prusk. powsz. pr. kr. 2/3 części kosztów budowlanych. W tym względzie jest więc zaskarżony wyrok słuszny. Sąd Apelacyjny nie zajął jednak żadnego stanowiska co do kwestji, czy określenie gminy pozwanej jako gminy kościelnej zgodne jest z stanem sprawy, wywołanym przepisami art. I, XVI, XXV. konkordatu z 10.2. 1925. Sąd Najwyższy rozstrzygnął w szeregu swych orzeczeń (cfr. szczególnie wyroki z 31. 10 III. 2. C. 251/30, 20.9. 1931, III. 2. C. 229/31), że z uwagi na autonomję przyznaną Kościołowi Katolickiemu w dziedzinie praw majątkowych przestały istnieć gminy kościelne jako podmioty majątku kościelnego, a organy tychże gmin jako zarządcy tegoż majątku. Jeżeli więc ciężar patronacki zaliczyć należy do majątku i zakresu zarządu kościoła natenczas i zobowiązania patrona urzeczywistniane być powinny nie przez gminę kościelną, lecz przez jednostki prawa kanonicznego, które weszły automatycznie w jej miejsce.

Przy rozważaniu zagadnienia, kto w myśl uwag powyższych legitymowany jest do realizowania ciężaru patronackiego, spotyka się Sąd Najwyższy z zapatrywaniem, popieranem przez stronę pozwaną, że nie chodzi ani o mienie kościelne ani o podmiot zarządu kościoła (orzeczenie Najwyższego Trybunału Administracyjnego z 27. 9. 1932 L. rej. 4165/29. Dr. St. Sławski: linja demarkacyjna między zakresem działania katolickich gmin kościelnych i dozorów kościelnych z jednej, a osobami prawnymi prawa kanonicznego z drugiej stro-

ny — Czasopismo Adwokatów Polskich 1932 str. 94). Argumenty przytoczone w obydwóch miejscach Sądu Najwyższego nie przekonują. Ciężarowi patronackiemu odmawia Dr. Sławski właściwości części majątku kościoła z tem uzasadnieniem, że prawo patronatu ma charakter prawa publicznego. Atoli publiczno-prawne podłoże pewnego prawa posiadającego wartość gospodarczą nie wyklucza przynależności jego do majątku prywatno-prawnego, jak to zresztą wywodzi Sąd Apelacyjny w Poznaniu w tem samym orzeczeniu, na które się rozprawa Dra Sławskiego celem wykazania publiczno-prawnego charakteru ciężaru patronackiego powołuje. Ciężar patronacki ma charakter ciężaru realnego zatem prawa, które ze stanowiska prawa tak kanonicznego jak i świeckiego nie wyklucza przynależności do majątku prywatnego.

Co się tyczy zarządu, to brak legitymacji kościoła uzasadnia się przedewszystkiem art. XXI konkordatu, według którego prawo patronatu pozostaje w mocy aż do nowego układu, łącznie z § 40 ust. z 20/6. 75 o zarządzaniu mienia Kościoła katolickiego, który przewiduje uchwały organów gmin kościelnych przy realizowaniu ciężaru patronackiego. Niewątpliwie ma konkordat w tem miejscu na względzie prawo patronatu w całości, a więc nie tylko prawa lecz i zobowiązania patrona. Atoli art. XXI nie może być tłómaczony w oderwaniu od całości, a szczególnie od przepisów art. I i XVI, które go poprzedzają i stanowią z pewną modyfikacją autonomję Kościoła w sprawach majątkowych. Jeżeli bowiem w tym związku art. XXI ogranicza się do postanowienia, że salwuje prawo patronatu, to już według zasad interpretacji logicznej utrzymanie w mocy odniesione być może do prawa

patronatu w tej postaci, jaką otrzymało ono wobec postanowień zawartych w art. I do XX konkordatu, czyli że z wyłączeniem udziału organów gminy kościelnej jako wykluczonej z zarządu mienia kościelnego artykułem XVI. Że tak tylko zrozumieć można art. XXI wynika ponadto z treści §§ 39, 40 ust. z 20. 6. 1875, jeżeli bowiem zająć chciałoby się stanowisko odmienne, trzeba by się domagać również, aby tam wszędzie, gdzie patron należał do dozoru kościelnego, dla salwowania praw jego w całej pełni pozostała w dalszym ciągu gmina kościelna podmiotem praw majątkowych i zarządzała ją dozor; ponadto należałoby i po wejściu w życie konkordatu przyznać patronowi prawo do wykonywania nadzoru nad zarządem mienia kościelnego oraz wyrażania w pewnym zakresie swej zgody do zawierania czynności prawnych. Podobne ograniczenia kościoła nie dadzą się pogodzić z autonomją przyznaną mu konkordatem w sprawach majątkowych, bo prowadziłyby w rzeczywistości do tego, że kościoły posiadające patrona nie mogłyby się w ogóle rządzić według prawa kanonicznego, którego swobodne stosowanie Konkordat Kościołowi katolickiemu zapewnia. Skoro zaś z tych przyczyn udział patrona w zarządzie mienia kościelnego uznaje się jako wykluczony w kierunkach dopiero poruszonych, należy go konsekwentnie przyjąć jako uchylony w całości a więc w dziedzinie urzeczywistnienia ciężaru patronackiego. Do wniosku tego należy dojść tem bardziej, że konkordat wysuwając w art. I na czoło zasadę autonomji kościoła przewiduje w następnych artykułach szczegółowo jej modyfikację i ograniczenie. Pomiędzy temi szczególnemi przepisami wymaga w dziedzinie mienia kościelnego art. XVI jedynie, aby stosowane były obok prawa kanonicznego przepisy prawa powszechnie obowiązującego. Tem samym

upadły w myśl art. XXV konkordatu wszelkie szczególne przepisy świeckie, które dotyczyły zarządu majątkiem kościelnym. Gdy zaś art. XVI normuje kwestję zarządu wyczerpująco, przeto ograniczenia kościoła, stojące z nim w sprzeczności, musiałyby, aby nabrać mocy obowiązującej, doznać w następnych artykułach konkordatu szczególnego wyrazu.

Zapatrywanie, że kwestja budowy budynków kościelnych czy plebańskich oraz kwestja ponoszenia połączonych z tem kosztów przez osoby do tego zobowiązane wychodzi poza zakres zarządu i administracji (cyt. wyrok N.T.A.) nie da się pogodzić z dosłowną treścią tych określeń, według których zarząd obejmuje wszelkie czynności mające na celu troskę o pewien przedmiot.

Wreszcie uzasadnia się legitymację gminy kościelnej do dochodzenia udziału patronackiego szczególnym interesem parafjan, zespólnych w gminie, w jego zrealizowaniu, gdyż na wypadek, że nie płaci patron, ponosić muszą parafjanie kosztą budowlane w postaci podatku kościelnego. Argument nie ma znaczenia prawnego, gdyż istnienie obok siebie zobowiązania pryncypalnego i zastępczego nie nadaje samo przez się dłużnikowi zastępczemu wobec dłużnika pryncypalnego praw wierzyciela. Podobny wynik prawny opierać musiałby się na szczególnym przepisie ustawy, którego brak jest jednak tak w prawie kanonicznym jak i w przepisach prawa świeckiego ogólnie obowiązującego (art. XVI konkordatu).

Sąd Najwyższy dochodzi zatem do wniosku, że prawo z ciężaru patronackiego służy interesowanym jednostkom prawa kanonicznego. Z stanu faktycznego wynika, że ciężar patronacki dotyczy kościoła i beneficjum proboszczowskiego i że powódka nie zamierzała

skierować swej skargi właśnie przeciwko gminie kościelnej, lecz przeciwko podmiotowi wchodzącemu w rachubę, a tak samo po stronie pozwanej występował podmiot prawnie do tego powołany, czemu ponadto strony przez oświadczenie swe w rozprawie rewizyjnej niedwuznaczny dały wyraz. Ponieważ więc w myśl prawa kanonicznego tak kościół jak i beneficjum proboszczowskie zastępuje proboszcz a gmina kościelna zastąpiona była w sporze także przez proboszcza, chodzi ostatecznie o nieściśle określenie strony pozwanej, które uchylone być może w drodze sprostowania z urzędu. Z tą więc jedynie zmianą rubrum sprawy należy rewizję powódki jako nieuzasadnioną oddalić.

Z tych przyczyn oraz na zasadzie §§ 564, 565, 97 u. p. c.

Sąd Najwyższy

skargę rewizyjną powódki na wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 11 października 1922 oddala i nakłada na powódkę koszty instancji rewizyjnej.

(—) *Dr. K. Flach*

(—) *M. Lisiewski*

(—) *Dr. T. Stefański*

Za zgodność
podpis nieczytelny
St. Sekretarz.

Skorowidz.

- Administracja kośc. — 2, 10, 48, 144, 236.
 Akta urzędowe — sporządzenie 160.
 Aneks A do art. XXIV — 15, 18, 234—239.
 Archiwum — 131, 134.
 Arcybiskup—nominacja 6, 101.
 — przysięga 7, 102.
 Arcybiskupstwa — 5, 97.
 Areszt duchow. — p. duchowieństwo areszt.
 Artystyczne przepisy — 9, 129.
 Beneficja — 15, 219.
 Beneficja prob. — jako osoba prawna 145, 152, 159,
 207, 217, 410.
 — pozbawienie 3, 51.
 — przekazywanie 11, 200, 201, 203, 205.
 — reprezentowanie 207—208, 409.
 — tworzenie, przemiana 6, 100, 237.
 Beneficjalna ziemia — p. ziemia benef.
 Bezpieczeństwo publiczne — 11, 102, 200—206.
 Bigamiści — 94.
 Biskup — diecezjalny 5, 7, 11, 87—91, 102, 108, 112,
 124, 154, 199, 203, 208—214.
 — listy pasterskie 2, 47, 49.
 — mieszkanie urzęd. 10, 136, 138.
 — przysięga 7, 102.
 — sporządzanie aktów urzęd. 160.
 — stosunek do duchow. i wiernych 2, 49.
 — wizytow. kan. paraf. 125.
 — „ nauki relig. 108, 124.
 — wybór 6, 101, 102.
 — wykonywanie władzy 2, 49, 199.
 Biskup Wojsk Pol. — instrukcja co do uprawnień 87,
 245—252.
 — nominacja 4, 6, 77, 101.

- statut duszp. wojsk. 22, 79.
- uprawnienia 4, 77, 78, 86—88, 245—252.
- Biuro Episkopatu Pol.** — 146, 147.
- Bractwa** — osobowość prawna 153.
- Budowlany** — fundusz 236.
  - przepisy 9, 129.
- Budynki kośc.** — stan prawny 8, 10, 14, 128, 129.
  - rewindykacja 14, 217, 224.
- Bulla „Vix dum Poloniae unitas”** — 30.
- Chóry katedr.** — dotacja 19, 236.
- Chowanie zmarłych** — p. cmentarze.
- Cmentarze** — domy przedpogrzeb. 167, 186.
  - kary 174, 198.
  - nagrobki i napisy 162, 196.
  - nienaruszalność 4, 76.
  - opłaty 168, 169, 188.
  - pochody pogrzeb. 196, 197 p. nadto pogrz.
  - posiadanie 10, 162—169.
  - przemowy i śpiewy 186.
  - strzelanie 197, 198.
  - ustawa o chowaniu zmarłych 163—175. jej wykonanie 176.
  - urządzenie 57, 183, 188.
- Cudzoziemcy** — otrzym. benef. kośc. 6, 100, 200, 201.
  - posiadanie dóbr kośc. 10, 17, 145.
  - przełożeni zakonnici 6, 100.
- Dekrety kośc.** — pomoc państw. 3, 49, 51.
  - wydawanie 2, 3, 49.
- Dekrety sprzeczne z konkord.** — 17, 226.
- Destytucja duchownego** — 3, 51.
- Diecezje** — 5, 97, 99, 149.
  - rozgraniczenie 17, 30, 231.
  - urzędnicy konsyst. 18, 19, 235.
  - urzędy 153.
- Dobra kośc.** — benef. p. ziemie benef.
  - kapit. p. ziemie kapit.
  - mensae episcopalis 15, 150, 218, 219.

- należące do cudzoziemców 17, 145, 231.
- nienaruszalność 8, 10, 14, 128, 129.
- parcelacja 15, 219—225.
- seminar. p. ziemie seminar.
- wykup 8, 128, 219, 225.
- zakonne p. ziemie zakonne.
- zwrócenie Kościołowi 14, 224.
- Dobroczyenne zakłady** — ustawa 329.
- Dokumenty** — archiwalne 131.
  - ratyfikacyjne 20, 234.
  - urzędowe 160, 168.
- Domy** — dobroczynne 136.
  - przedpogrzeb. 167, 178, 186.
  - zakonne 16, 136, 145.
- Dotacje duchow.** — 18, 217, 234—238.
- Duchowieństwo** — areszt 13, 208—215.
  - duszpasterz młodzieży szkol. 109, 343.
  - emerytura 19, 235, 236.
  - kwalifikacje zawod. p. nauczyc. relig.
  - ochrona prawna 3, 64, 65.
  - oskarżenie 11—13, 200—215.
  - otrzymanie benef. 11, 200—205.
  - parafj. 2, 11—20, 49, 51, 117—118.
  - patronat 12, 206, 207.
  - pobory 18, 217, 234.
  - pobor. zwolnienie od zajęcia 3, 65.
  - podatki 135—144.
  - pozbawienie benef. 3, 51.
    - „ sukni duch. 3, 51.
  - przeniesienie prob. 203.
  - służba wojskowa 5, 64, 68, 74.
  - wojskowe 4, 22, 78—91, 245—252.
  - wynagrodz. za naukę relig. 122.
  - zakonne p. zakony, zakonnicy.
- Dyplomy (świadeetwa)** — 8, 104, 112, 117.
- Działalność duchow.** — 11, 13, 200—205, 208.
- Dzieła sztuki** — 128, 130—133, 237—271.
- Egzamin** — z religji 119, 364.
  - w seminarj. naucz. 124.

- Emerytura** — księży 19, 235—236, 391—395.
— prefektów 103, 120.
- Fundusz budowl.** — 20, 236.
- Fundacje** — 254.
- Gdańsk** — uprawnienia Nuncjusza 2, 50.
- Godziny** — nabożeństw dla szkół 109.
— nauki religii 107, 345.
— nauczania w szkołach 345.
- Granice** — diecezji 13, 17, 30, 97, 234.
- Groby** — p. cmentarze, zmarli, katakumby
- Hierarchja kośc.** — 5, 97—99.
- Hipoteczne księgi** — p. tytuły własności.
- Inspektor szkolny** — 108, 114, 118.
- Instrukcja duszp. wojsk.** — 87, 245.
- Instytuty** — naukowe, papieskie p. zakłady.
- Inwentarz** — p. dobra kośc.
— ruchomy lub nieruchomy 9—10, 128, 144
— zabytkowy p. dzieła sztuki, zabytki.
- Iura stolae** — jako dochód 20, 237.
— opodatk. 140 — 141.
- Ius asyli** — 77.
- Izba skarbowa** — 61.
- Język** — katechiz. i kazań 13, 216.
— nabożeństw 13, 216.
- Jurysdykcja** — wykonyw. swobodne 2, 48, 199.
— duszp. wojsk. p. duchowieństwo wojsk
- Kanonicy** — 18, 155, 235.
- Kapelani wojsk.** — p. duchow. wojsk.
- Kapituły** — 14, 151 153, 235.
- Kaplice** — 88, 128.
- Kary aresztu lub więzienia** — p. duchow. areszt.
- Kardynał** — 154, 235.
- Karty zgonu** — 192.
- Katakumby** — 185.
- Kierownik szkoły** — średniej 107—109.
— powszechnej 107 — 109.
— wizytowanie religii 108, 125.

- Klasztory** — p. zakony.
- Koadjutor** — 6, 101—103.
- Kodeks karny** — 198—215.
- Komisja** — Papieska 31, 77, 119, 135, 139, 204, 210, 224.
— diecezj. dla zabytków, 9, 128—135, 260.
— mieszana dla rewind. gmachów kośc. 224.
— wojew. konserw. 135.
- Komitet wykon. paraf.** — 58.
- Konferencja Biskupów** — 92—94, 110, 161, 216.
- Kongregacje kośc.** — p. zakony.
- Konkordat** — tekst franc. 1 i dalsze.
— „ polski 47 i dalsze.
— ratyfikacja 20, 232.
- Konserwacja zabytków** — 9, 128—134, 237—271.
- Konsystorz** — p. Kurja diecezj.
- Konstytucja polska** — 103, 253.
- Korespondencja z władzami** — 100, 161, 201—206.
- Kościelne osoby prawne** — p. osoby prawne kośc.
- Kościół** — powszechny 2, 14, 18, 48, 147, 148, 217 —
219, 232.
— (świątynia) nienaruszalność 4, 76, 77, 128.
— przemiana i naprawa 57, 128, 129.
— kapitulny 150, 158.
— jako osoba prawna 150, 207, 408.
— odprawienie Mszy św. p. Msza św.
— wojskowy 26, 83, 87.
— zakonny 151.
- Księgi** — hipoteczne 14, 217—224.
— kościelne, paraf. 26, 84, 236.
— zabytkowe 9, 128—134.
- Kurator okr. szkol.** — 111, 125, 201.
- Kurja diecezj.** — 18, 19, 156, 161.
- Kwalifikacje zawod.** — naucz. rel. 8, 104, 113, 120.
- Listy pasterskie** — 2, 49.
- Majątek kośc.** — nabyw. i zarząd. 128, 134, 144.
— zwolnienie podat. 9, 136—142.
— parcelacja 15, 218—225.
— tytuły własności 217.

- Majątek** — poduchowny 217, 224.
— pomniki 224, 225.
- Mensa** — biskupia 14, 217—225.
— kapitulna 14, 217—219.
- Misja kanoniczna** — potrzeba 8, 103, 104, 119.
— duch. paraf. 117.
— udzielanie 103, 104, 117, 119.
— odebranie 7, 103, 105, 341.
- Młodzież szkolna** — duszpasterstwo 109, 343.
— praktyki relig. 108, 109.
— stowarzyszenia 353, 372.
— widowiska 374.
- Mniejszości wyznaniowe** — 111.
- Modlitwa** — liturgiczna 4, 92.
— powszechna 93.
— w szkołach 109, 110.
- Msza św.** — w kościołach i lokalach wojsk. 26, 83, 87.
— poza kościołem 88, 90, 243—252.
— w uroczystości świeckie 88, 93, 245—252.
- Msza św. żałobna** — w kościołach i kaplicach 162.
- Nabożeństwa** — dla szkół 109, 343.
— publiczne 254.
— z okazji urocz. narod. 88, 93, 245—252.
— wojskowe 26, 83, 87, 245—252.
- Nabywanie nieruchomości** — 10, 144.
- Nakazy biskupie** — 2, 49.
- Naprawa kościołów itd.** — 9, 128.
- Naucz. religii** — 7, 103, 105, 341—344.
— emerytura 121, 344.
— kwalifikacje zawod. p. kwalif. zawod.
— mianowanie 103, 111, 113, 342.
— misja kanon. 103, 118, 341.
— przenoszenie 112, 119, 121, 344.
— przyrzeczenie służb. 122, 342.
— przeniesienie w stan spocz. 108, 112.
— stały 341.
— wynagrodzenie 122.
— zwolnienie 103, 108, 120, 121, 344.

- Nauka religii** — egzamin obowiązk. 364.
— kierownictwo 8, 103, 120.
— liczba godzin 107.
— nadzór 8, 103, 120.
— obowiązkowa 7, 103, 107, 120.
— plan 107.
— podręczniki 107.
— udzielanie 7, 103, 106.
— wizytowanie 8, 103, 108, 124, 125.
— wynagrodzenie 122.
- Nienaruszalność** — cmentarzy 4, 63, 76.
— kaplic 4, 63, 76.
— kościołów 4, 63, 76.
- Nuncjatura apost.** — 2, 50, 79, 99, 203, 216, 232.
- Obrządki Kościoła kat.** — 5, 11, 84, 98, 99, 115, 199, 216.
— zmiana 99.
- Obrazy zabytkowe** — 131—134.
- Obywatelskie czynności** — 3, 64.
- Obywatelstwo polskie** — 11, 113, 200.
- Ochrona prawna** — 3, 64, 65, 396.
- Odstępcy od Kościoła** — 94.
- Opieka duszpasterska** — 2, 48, 109.
— wojskowych p. jurysdykcja
lub kapelani wojskowi.
- Oplaty** — cmentarne 168, 169, 188.
— na cele kośc. p. pobory.
- Ordynariusz** — patrz Biskup diecezji.
- Osoby prawne** — kośc. i zakonne 10, 14, 17, 144—159,
217, 408.
- Parafia** — tworzenie 100.
— wojskowa 23, 78, 246.
- Parcelacja** — 15, 16, 218 — 225.
- Patronat** — 12, 58, 62, 206, 207, 236, 409.
- Pieczęcie urzęd.** — 160.
- Pieśni relig.** — w szkołach 110.
- Pobory** — duchow. p. duchow. pobory.
— na cele kośc. 3, 54 i dalsze.
- Pocztowe wydatki** — 19, 236.

- Podatki** — dochod. 9, 135, 136 — 144.
 — dochod. skumulowany 140.
 — drogowy 144.
 — gruntowy 142.
 — kryzysowy 141.
 — od lokali 142.
 — samorząd. 142.
 — wojskowy 141.
- Pogrzeby** — p. chowanie zmarłych, cmentarze, zmarli, zwłoki, nadto 196 — 197.
- Pomniki, nagrobki** — 271, nadto dzieła sztuki, zabytki.
- Pomoc państw.** — 3, 51, 52, 63, 64, 77.
- Popioły spalonych** — 177, 191.
- Postępowanie karne** — p. duchow. areszt. oskarż.
- Praktyki religijne** — 108, 109.
- Prawo** — kanoniczne 2, 4, 10, 11, 48, 144, 146, 196, 199, 207.
 — patronatu 12, 206, 207, 409.
 — własności p. tytuł własności...
- Prefekt** — 108, 109, 111, 112, 113, 119, 120, 121, 343.
 — zaliczenie godzin 345.
 — nadto p. nauczyciel religii.
- Presbyterjum** — 94—97.
- Prestacje na cele kośc.** — 3, 51, 54.
- Prezydent Rzeczypospolitej** — 1, 6, 21, 47, 92 — 102.
- Privilegium** — asyli 77.
 — fori 77.
- Proboszcz** — 11, 31, 51, 157, 200, 202, 203.
- Prokuratorja Generalna** — 146.
- Prowincje** — kośc. 5, 97, 231.
 — zakonne 148, 201.
- Przedawnienie** — 408.
- Przedstawicielstwo paraf.** — 55.
- Przedszkola** — 346.
- Przegląd wojskowo-lekarski** 68, 70.
- Przełożony zakonu** — 100, 147, 157, 159.
- Przestępstwa duch.** — p. duchowieństwo oskarżenia.
- Przyjmowanie** — Prezyd. 93.
 — przedst. władz. 252.
- Przysięga** — biskupów 7, 102.

- prefektów 122.
 — przed sądem 216.
- Rada parafj.** — 56—58, 153.
- Reforma rolna** — 225.
- Rekolekcje szkolne** — p. praktyki relig.
- Rektor** — kościoła 18, 158.
 — seminar. 156.
 — uniwersyt. 155.
- Restauracja** — kościołów 9, 128.
 — obrazów 132—134.
- Rozrywki** — ustawa 315.
 — przepisy wykon. 324.
- Rządy zaborcze** — 14—15, 217, 237.
- Seminarja** — diecezj. 8, 11, 19, 104, 106, 114—115, 136, 150.
 — mniejsze 106, 235.
 — nauczyc., religja, egzamin 114, 124.
- Składki** — na cele kośc. 3, 51, 54.
 — publiczne 309.
 — na cele zagran. 314.
- Służba kośc.** — ubezpiecz. 335—338.
- Śpiew kośc.** — w szkołach 110.
- Statystyka** — 375—390.
 — wykazy 385—390.
- Statut** — duszpast. wojsk. 22, 78.
- Statuty szkół** — p. szkolnictwo.
- Stolica Apost.** — 1, 2, 49, 50, 78, 98—99, 147, 148, 216, 231.
- Stowarzyszenia** — katol. 296—298.
 — relig. 333.
 — ustawa 275—296.
- Studja teolog.** — p. seminarja lub zakłady.
- Suknia duch.** — obrona sądow. 396.
 — pozbawienie 3, 51.
- Szkolnictwo** — rok szkolny 361.
 — statut szkół powsz. 350.
 — statut gimnazj. 354.
 — ustrój ustawa 349.
 — ustawa o stosunku służb. naucz. 341.
- Szkoły** — powszechne 7, 103, 111.
 — przedszkola 346.

- prywatne 355, 361.
- średnie 7, 103, 104, 111.
- statuty 350.
- Sztandary** — na pogrzeb. 196.
- Taksy** — p. składki kośc. lub iura stolae.
- Tytuły własności** — 217, 220—224.
- Ubezpieczenia społeczne** — sług. kośc. 335—340.
- Uniwersytet** — misja kanon. prof. 7, 104, 106,
  - lubelski 114.
- Uposażenie duchow.** — p. duchow. pobory.
- Ustawy sprzeczne z konkord.** 226.
- Vix dum Poloniae unitas** — bulla 30, 99, 231.
- Widowiska** — 315, 374.
- Więzienie duchow.** — p. duchow. areszt, oskarżenie.
- Wikariusz** — Apostolski 102.
  - Generalny 102.
  - Kapitulny 102.
  - parafj. 18, 158, 235.
- Wizytacje** — nauki religii p. nauka religii wizytow.
  - lub wizytator.
  - pasterskie 125, 236.
- Wizytator** — nauki religii 103, 108, 118, 125.
  - szkolny 108, 125.
- Władze państwowe** — udzielanie pomocy 3, 51, 63—64,
  - 77, 174.
- Wojewoda** — 57, 168, 201, 210.
- Wojewódzki urząd** — 169, 179, 189, 204.
- Wojskowe** — duszpast. 4, 22, 77—91.
  - instrukcja duszp. 87.
  - kościół 26, 83—91.
  - nabożeństwa 26, 83—91, 245—252.
  - pobór 3, 64, 74.
  - zwolnienie 3, 64.
- Wolność** — Kościoła katol. 2, 48.
  - wyznania 254.
- Wychowanie relig.** — 104, 109.
- Wykazy** — urzędowe 385—390.
  - statystyczne 161, 375—390

- Wykup** — ziemi kośc. 219.
- Wymiana** — dokum. ratyfikac. 20, 234.
- Wyroki sądowe** — druk rozporz. bisk. 49.
  - egzamin z religii 364.
  - emerytura duchow. 391.
  - noszenie sukni duchow. 395.
  - patronat 207, 409.
  - osoby prawne kośc. 48, 408.
  - ubezpieczenie służby kośc. 335—337.
  - zabór majątku kośc. 224, 405.
- Wywłaszczenie majątku kośc.** — 8, 128.
- Zabór majątku kośc.** — 14, 217—225.
  - aktem przemocy 398—408.
- Zabytki sztuki** — 128, 130, 132—133.
  - ustawa o opiece 257—271.
- Zajęcie sądowe** — p. duchow. pobory.
- Zakłady** — dobroczynne—ustawa 329.
  - kośc. 6, 100, 254.
  - naukowe 8, 11, 114, 200—204, 254.
- Zakonnik** — 3, 64, 68, 73, 208—215.
  - wyposażenie 18, 235.
- Zakony** — domy 16, 148, 152, 154, 159, 209, 217.
  - tworzenie i przemiana 6, 100.
  - ziemie 16, 217—220.
- Zarząd maj. kośc.** — p. dobra kośc.
- Zarzuty przeciwko duchow. p. duchow. oskarżenia.**
- Zbiórki publiczne** — ustawa 309.
- Zebrania** — 303.
- Zgromadzenie parafj.** — 55.
- Zgromadzenia świeckie** — ustawa 299.
  - zakonne p. zakony.
- Zjazdy** — 304.
- Ziemia kośc.** — benef. 15, 217—225, 237.
  - kapitul. 15, 217—225.
  - mensy bisk. 15, 217—225.
  - poduchowna 217, 224.
  - pounicka 224, 225.
  - seminar. 15, 217—225.

- wykup 8, 128, 219.
- zakonna 16, 218—220.
- Zmarli** — msza św. 162.
- exhumacja 173, 191.
- prochy spalonych 162.
- przewóz 172, 190.
- stwierdzenie zgonu 165, 177, 192.
- Zrzeszenia** — młodzieży szkoln. 372.
- Zwłoki** — p. zmarli, cmentarze.
- Zwolnienie** — od zajęcia oposaż. 3, 64, 65.
- podatkowe p. duchow. pobory lub podatki.
- wojskowe 3, 64, 68.
- z urzędów świeckich 3, 64, 76.

56371